

Nemzeti Művelődési Intézet

TARTALOM

Szín – Közösségi Művelődés

2015. február – 20/1.

22

33

27

45

79

Húsz éves a SZÍN 3
Kulturális Szemle on-line tudományos folyóirat 4

20 ÉVES A SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

Beke Pál: A közösségfejlesztésről 7
A Beke Pál Emlékcím tulajdonosai 9

KUTATÁS

Az érdeklődni tudás képessége 11

ÉRTÉKTUDÓ POLGÁRMESTEREK

Beszélgetés Patkós Zsolttal, Szank polgármesterével 17
Gáll Attila, Iszkaszentgyörgy polgármestere 23

BUDAPESTI MŰVELŐDÉS

Beszélgetés Lászlóné Varga Évával, a Nagytétényi Polgári Kör elnökével 26

MÓDSZERTAN

Gazdálkodj okosan – lépésről lépésre! Háztáji klubok Jász-Nagykun-Szolnok megyében – 2013 30
Kapunyitogató Gáborjában 34

HELYI ÉRTÉK – HUNGARIKUM

A mi falunk Csátalja 38
Beszélgetés Hortiné dr. Bathó Edit néprajzkutatóval 42
Az ördögsekerek nyomában 3. rész Csala 46

KULTURÁLIS KÖZFOGLALKOZTATÁS

Ifjúsági klubok Nógrád megyében. Egy kutatás tapasztalatai 50

KÁRPÁT-MEDENCEI BESZÉLGETÉSEK

Beszélgetés dr. Széman Péterrel, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnökével 54

ARCKÉPEK

Mók Ildikó búcsúztatása 61
Debreczeni Tibor laudációja 62

SZÍN SZÓKINCSTÁR

Nyugat, nyugati, nyugalom, nyugta, Nyugat 64

VISSZATEKINTŐ

Így éltünk mi a sűrűdülői iskolában 66

KÖNYVAJÁNLÓ

Gombos Péter: Dobj el mindent... és olvas! 69

BÁBELI ADOMÁNYOK

Suhai Pál: Levél Rodostóból. Irodalom a transznacionális „kultúra” fogságában 71

KITEKINTŐ

Zenei tábor Monoron 74
Takács Géza: Csak egy hosszú mondat Monorról 81

MIKROSKÓP

Takács Géza: A cigányok (iskolai) integrációjáról 82

SZÍN – Közösségi Művelődés • Országos közművelődési folyóirat • Megjelenik kéthavonta • Főszerkesztő: ZÁVOGYÁN MAGDOLNA • FELELŐS SZERKESZTŐ: MÁTYUS ALIZ • SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: ANGYAL LÁSZLÓ, CZINK JUDIT, DOMBI ILDIKÓ, IMRE KÁROLY, KOPASZ KÁROLYNÉ. • A LAP KÉSZÍTÉSÉBEN RÉSZT VETT: BARNA ORSOLYA, HARGITAI MÁRIA, HEGEDŰS KATALIN, SZABÓ JUDIT NIKOLETTA. • A SZERKESZTŐSÉG CÍME: 1011 BUDAPEST, CORVIN TÉR 8. POSTACÍM: 1251 BUDAPEST, PF. 101. TELEFON: 225-60-05. E-MAIL: MATYUS.ALIZ@GMAIL.COM • A FOLYÓIRAT INTERNETES ELÉRÉSI CÍME: HTTP://WWW.NMI.HU/HU/SZIN; FORRÁS: EPA.DSZK.HU • A LAP MEGRENDELHETŐ A SZIN@NMI.HU CÍMEN • KIADJA A NEMZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZET • FELELŐS KIADÓ: ZÁVOGYÁN MAGDOLNA • CÍMLAPPOTÓ: TAMÁS MENYHÉRTNÉ 93 ÉVES CSÁTALJAI HÍMZŐ, A NÉPMŰVÉSZET MESTERE. KÉSZÍTETTE: SZANYINÉ SZABÓ KATALIN • A LAPOT TERVEZTE: SÜLE MIHÁLY • NYOMDA: ALFÖLDI NYOMDA ZRT. • ISSN 1416-6925

MOZAIK – SZAKMAI HÍREK

Vastapstól volt hangos a Budai Vigadó a tizedik Nemzetiségi Gálán

2014. december 7-én hatalmas érdeklődés mellett, hazai és nemzetközi protokollvendégek részvételével rendezte meg a Nemzeti Művelődési Intézet a tizedik Nemzetiségi Gálát a Budai Vigadóban. A jubileumi rendezvényen tíz kitüntetett vehette át a Pro Cultura Minoritatum Hungarie Díjat: a „Kariatidák” Görög – Magyar Nők Kulturális Egyesület, a Mohácsi Sokácok Olvasóköre, Dr. Sutarski Konrád Bogumił költő és műfordító, kisebbségi politikus, a magyarországi Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat háromszor megválasztott elnöke. A díjazottak között ott volt a geresdlaki babaváró kör, a paksi Roger Schilling Blasskapelle, hagyományos sváb zenekar, a Fláre Beás együttes, Szabó Péter, 81 esztendősen eleki születésű táncos, hagyományörző, Aszódi Csaba András Ecsere született, szlovák hagyományörző, Szukics Marianna népművelő, irodalom, valamint szlovén nyelv és irodalom szakos általános iskolai tanár és a „Rondó” nemzetiségi magazin műsora.

Elhunyt Kötő József

Életének 76. évében, türelemmel viselt szenvedés után elhunyt Kötő József színháztörténész. A kiemelkedő közéleti férfi és közművelő az EMKE újjáalakulásának egyik kovácsa volt, később elnökként, majd főtanácsosként szolgálta az egyesületet, melynek meghatározó alakja és haláláig hű munkatársa volt. Kötő Józsefet az EMKE saját halottjának tekinti.

Új Országos Szakmai Központ kezd meg a tevékenységét

2015. február 1-től a Nemzeti Művelődési Intézet szervezeti egységei között új szakmai központ kezd meg munkáját Országos Tudományos és Felsőoktatási Szakmai Központ elnevezéssel.

Központi célja a közművelődési szakma szakmai-tudományos professzionalizációjának erősítése.

Átadták az idei Csokonai Vitéz Mihály-díjakat

Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere és Hoppál Péter kultúráért felelős államtitkár Márai Sándor-, Csokonai Vitéz Mihály-díjakat és Könyvtári Minőségi Díjakat adtak át a magyar kultúra napja alkalmából szervezett ünnepségen a Petőfi Irodalmi Múzeumban, 2015. január 22-én.

Csokonai Vitéz Mihály-díjban részesült alkotói kategóriában Szűcsné Molnár Erzsébet, a szegedi Gábor Dénes Műszaki és Környezetvédelmi Középiskola és Szakiskola tanára, Demarcsek György, a nyíregyházi Vásárhelyi László Alapfokú Művészeti Iskola igazgatóhelyettese. Csokonai Vitéz Mihály-díjban részesült közösségi kategóriában a fővárosi Ascher Oszkár Színház, a Bogács Pávakör és a Gencsapáti Hagyományörző Táncegyüttes.

Kárpát-medencei Kulturális Fórumon jártunk

A magyar kultúra napja alkalmából szervezett rendezvény sorozat keretében a Zentai Alkotóházban január 17-én, szombaton tartották meg a Kárpát-medencei Kulturális Fórumot, a Kárpát-medencei művelődési intézetek és ernyőszervezetek, valamint a vajdasági kulturális közintézmények és szervezetek vezetőinek és szakmai munkatársainak hagyományos találkozóját. A rendezvényen meghívott előadóként Beke Márton, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Közművelődési Főosztályának vezetője, Piritinyé Szabó Judit, a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárság Kapcsolattartási Főosztályának vezetője és Závogyán Magdolna, a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója is részt vett.

Újabb Agórával gazdagodunk

Elkezdődött a „HÍRÖS AGÓRA multifunkcionális közösségi központ létrehozása Kecskeméten” című fejlesztés, amelynek ünnepélyes nyitórendezvényét 2015. január 21-én tartották a Kecskeméti Kulturális és Konferencia Központban. A projektre 650,23 millió forint uniós és hazai támogatást nyert Kecskemét önkormányzata. A Hírös Agóra keretében olyan térségi közművelődési intézmény jön létre, amely központi szerepet játszik a közművelődés, a civil szervezetekkel kialakított partnerség, az élethosszig tartó tanulás és a közművelődési tanácsadó szolgáltatás összefogásában.

HÚSZ ÉVES A SZÍN

A Szín Közösségi Művelődés folyóirat ez évben ünnepli megalapításának 20. évfordulóját. A rendszerváltozást követő néhány esztendőben született, majd azzal együtt nőtt fel és vált nagykorúvá.

A folyóirat címe a húsz év folyamán hűen tükrözte sokszínűségét. Kiadványként soha nem zárkózott be a közművelődés szűk körébe és mindig kiemelt figyelmet szentelt a közösségeknek, a közösségekben tevékenykedő embereknek. Az eltelt 20 év alatt a folyóirat 110 megjelent száma éppúgy foglalkozott nemzetünk kulturális életével, mint a közművelődési kutatásokkal, a különböző nemzetek, nemzetiségek kulturális szokásaival, gyakorlataival, módszertanának bemutatásával. Az összegyűjtött írásokból több alkalommal irányadó tematikus lapszámot is sikerült megjeleníteni.

A kiadvány megjelenéséhez szükséges pénzügyi háttér egy részét majd minden évben a Nemzeti Kulturális Alap is támogatta. Az elmúlt két évtizedben a folyóirat tartalmának kialakításában a Művelődési Intézet sok munkatársa részt vett, csakúgy, mint a különböző foglalkozású külsős partnerek: szociológusok, településfejlesztők, kutatók, művészek, felnőttképzési szakemberek, akik egy-egy téma felkarolásával új lendületet adtak lapunknak.

A folyóiratot a Magyar Művelődési Intézet adta ki 1996-ban. Az azóta is kéthavonta megjelenő kiadvány főszerkesztője, majd felelős szerkesztője Mátyus Aliz író, szociológus, akinek elévülhetetlen érdemei vannak a folyóirat markáns, értékközpontú arculatának megteremtésében és következetes megjelenésében a kezdetektől napjainkig. Hálásak lehetünk a sorsnak, hogy önkéntes munkájának és kiapadhatatlannak tűnő energiájának köszönhetően ma is aktívan támaszkodhatunk lelkiismeretes munkájára, életszemléletére.

Végül, de nem utolsó sorban köszönet a hűséges olvasóknak, akik leveleikkel, ötleteikkel új témák feldolgozására, valamint meghatározó közösségi példák és jó gyakorlatok bemutatására inspirálnak minket. Folyóiratunk a jubileumi év tiszteletére húsz színes belső oldallal jelenik meg, hogy még több színt hozhassunk az Önök életébe.

Tartsanak velünk a következő húsz évben is!

Sorsfordító idők

Kulturális Szemle on-line tudományos folyóirat

2014. június 11-én több mint háromszáz kulturális szakember részvételével zajlott le a Nemzeti Művelődési Intézet „Hálózatépítés – közösségi kezdeményezések” című IV. Stratégiai Konferenciája a Budai Vigadóban. A találkozó objektíven, sok szempontból mutatta be az elmúlt időszak paradigmikus változásait a közművelődés, közösségi művelődés területén. A konferencián elhangzott egy olyan előadás és bejelentés is, amelyet méltán nevezhetünk művelődés- és szakmatörténeti eseménynek. A konferencia időpontjára időzítve, egy éves előkészítő munka, sok-sok egyeztetés eredményeként, megkezdte működését a Nemzeti Művelődési Intézet és így a közművelődési szakma első tudományos on-line folyóirata, a Kulturális Szemle.

Persze nem csak a Szemle az, ami az elmúlt időszakban művelődés- és szakmatörténeti értékkel bír. Úgy hisszük, egy szakmának is van, lehet sorsa. Van, amikor a kezébe veheti azt, és van, amikor nem. Márai után szabadon: van, amikor megélheti a saját sorsát és van, amikor nem. Egy szakma sorsa azonban azokon a lépéseken is múlik, amelyeket megtesz, vagy éppen nem tesz meg. Amikor és ahol helyes válaszokat ad az őt ért kihívásokra. Most sorsfordító időket élünk az Intézetben és a szakmában is.

A Kulturális Szemle megjelenése itt és most egyáltalán nem a véletlen műve. Szorosan összefügg azokkal a

mélyreható változásokkal, amelyek az elmúlt időszakban jellemezték a területet. Azon eseményeket, amelyek megalapozták a folyóirat megjelenését, egyrészt tágabb, másrészt szűkebb környezetben is nevesíthetjük. Tágabb értelemben beszélhetünk a Nemzeti Művelődési Intézet totális átalakításáról és arról a szakmai szemléletbeli változásról, amelynek élén kétségkívül a Nemzeti Művelődési Intézet áll. A szemlélet változását sürgette, de egyben ösztönözte is a szakma „lenni vagy nem lenni” tragikus és valóságos kérdése elsősorban a megyei feladatellátás területén. Válság helyzetben szinte szükségszerű az ontologikus gyökerű alapkérdésekhez visszatérni. Ennek megfelelően indult ki az új gondolkodás abból az alapvetően egyszerű kérdésből, hogy mit tehet a terület, a szakma a társadalmi haladás szolgálatában? Korábban mintha elfelejtettük volna azt a 19. század régmúltjában gyökerező, mégis modern aufklérista feltevést, ami talán a legfontosabb minden társadalmi rendszer, alrendszer életében: mit tehetünk a közjóért? Úgy gondoljuk, ez az alapvető kérdés, amelyet egy közművelődési intézmény átalakításánál is elsőként fel lehet és fel kell feltenni. Helyben és országosan is. Így történt ez a Nemzeti Művelődési Intézet esetében is. Ennek a felvetésnek a jegyében történtek aztán az elmúlt két év változásai is. Olyan alapel-

vek határozták meg a tevékenységet, mint a közösségek és családok segítése, értékalapú fejlesztések, a civil társadalom a közművelődés szellemi és eszközzel való segítése. Olyan tevékenységek kialakítására volt szükség, amelyek a társadalom mellett a gazdaságot is, nemcsak a kinyilatkoztatás szintjén, hanem valóságosan, a mindennapokban is segítik. Meg kell jegyeznünk, a szemléletbeli változtatás szándékához ezúttal olyan politikai, miniszteriális támogatás, ezzel együtt finanszírozás is párosult, amely lehetővé tette az újító szándékok megvalósítását. Olyan mérföldkövekről beszélhetünk, mint a megyei feladatellátás teljes megújítása, a kulturális közfoglalkoztatás, a szakfelügyelet, a statisztika, a minőségfejlesztés reformja, az önkéntes tevékenység megjelenése, a felnőttképzés újragondolása, az országos szakmai központok létrejötte, az Intézet lapjának „színeváltozása”, a stratégiai együttműködések megkötése, az értéktári rendszerbe való bekapcsolódásunk, az ifjúság új módon való megszólítása, és persze még sorolhatnánk. Mindezeket megújult, fegyelmezett és átgondolt kommunikáció is segítette.

Szűkebb értelemben a Kulturális Szemle létrejöttét olyan események határozták meg, amelyekről a Szín – Közösségi Művelődés korábbi számaiban már beszámoltunk.¹ Mégis, ha

1 Ponyi László: Közösségi művelődés és felsőoktatás. Szín 17/6. 2 012. december. Ponyi László: Javaslatok a felsőoktatási szakemberképzés megújítására, valamint Kulturális Szemle létrehozására. Szín 18/3. 2013. június.

vázlatosan is, jelezni szeretnénk azokat a tényeket és változásokat, amelyek közvetlenül is meghatározták a Kulturális Szemle létrejöttét. Meghatározó ezek közül az andragógia, ezen belül a közművelődés tragikus helyzete a felsőoktatásban, az akadémiai és tudományos beágyazottságunk alacsony foka, presztízsünk gyengesége ezen a területen. A doktori iskolákban tanuló közművelődési, közösségi művelődési témában kutató doktoranduszok minimális száma, drámai hiánya. Mi lesz azzal a szakmával, amelyiknek nincsenek, nem lesznek tudósai, tanárai, a terület jövőképét felvázoló, azt közvetítő személyiségei a saját szférájában és a felsőoktatásban? Pedig, ahogy Halász János volt kulturális államtitkár az ajánlójában is írta: „A közösségi művelődés kutatásának helye van a humán – az embert és a társadalmat középpontba állító – tudományok területén, hiszen az ember lényének és fejlődésének elválaszthatatlan része a közösségben létezés és cselekvés, a közös célokért való együttes mozdulás. A szolidaritás eszméje és a világ megismerése egyfajta természetes erkölcsi törvényként munkál az emberben. Az emberi társadalom fontos jelenségeinek vizsgálójaként a közösségi művelődés tudományos beágyazottságára a terület állandó változása és fejlődése miatt különösen nagy szükség van?”²

Tovább sorolva a tényeket, korábban a közművelődéssel, közösségi művelődéssel foglalkozó tanulmányok megjelentetése nem kevés gondot okozott, mert hiányzott az a tudományos szakfolyóirat, amely természetes otthonot adott volna azoknak. A szakma presztízsének, rangjának szükségszerű emelése okán is, egy olyan jövő felvázolása vált szükségesé, amelyben az eddigi felsőoktatási, tudományos, akadémiai helyzetünket megerősítjük, fokozzuk a területünk beágyazottságát a fent jelzett területeken. Ami korszakos jelentőségű volt az Intézet és a minisztérium szemléletének megváltozásában, hogy a két szervezet nem csak felismerte és befogadta, hanem kezeli azt az egyébként alapvetően nem bonyolult összefüggést, hogy a felsőfokú szakemberképzés nem csak áttételeken át, hanem közvetlenül is a szakmánk része. Olyan markáns, meghatározó eleme, amelyre ha nem figyelünk, ha úgy elhanyagoljuk, mint az elmúlt évtizedekben, az katasztrofális helyzetet eredményez a szakma jövője szempontjából. Magyarán felelősek vagyunk azért, hogy elinduljanak azok a reformfolyamatok, amelyek a szakma megújulását szolgálják ebben a dimenzióban is.

Ilyen összefüggések, felismerések, premisszák és konklúziók alapján jutottunk el 2014. június 11-ig, az Inté-

zet konferenciájáig. Itt mutathatta be Juhász Erika, a folyóirat főszerkesztője az elmúlt egy éves fejlesztés eredményét: a Kulturális Szemlét. Beszéljünk most már magáról a Szemléről.

Závogyán Magdolna főigazgatói köszöntőjében hangsúlyozta, hogy az elképzelések szerint, a folyóirat újfajta tudományos párbeszédet generál, mozgósítja a szakterület tudományos életének meghatározó személyiségeit, és az itt megjelent írásokból újszerű közösségi kezdeményezések elindításához nyernek ihletet, ösztönzést, ötletet, támpontokat a szakma gyakorlói csakúgy, mint a szakmába igyekvők.³

Ahogy az újság főszerkesztői ajánlásában olvashatjuk, nem egy újabb szűk és zárt szakmai csoport újabb elefántcsonttoronyát kívánjuk itt és most megalapozni, aztán évtizedekre bebetonozni. „A Kulturális Szemle küldetése, hogy a kultúra széles spektrumán, de elsősorban a közművelődés és a közösségi művelődés témaköreiben, illetve az ezekkel kapcsolatba hozható témákban bemutassa a tudományos relevanciával bíró fontos kutatásokat, tanulmányokat, köteteket és konferenciákat. A Kulturális Szemle témái és szerzői nem csak Magyarország határain belül alkotó szakemberek, mivel a Kulturális Szemle alapítói célul tűzik ki egy Kárpát-medencei magyar Kulturális

2 Halász János: Államtitkári ajánló. <http://kultuszemle.nmi.hu/hirek/allamtitkari-ajanlo>. 2015. 01. 24. 09.51.

3 Závogyán Magdolna: Főigazgatói köszöntő. <http://kultuszemle.nmi.hu/hirek/foigazgatoi-koszonto>. 2015. 01.24. 09.42. h.

Szemle működtetését.⁴ A tudományos folyóirat azokat a közművelődési, kulturális szakembereket fogja össze hálózattá, akik elkötelezettek a tágabb és szűkebb értelemben vett közművelődés, a közösségi művelődés fontosságában és értékeiben. Munkájukban, írásaikban ezt az eszmét szolgálják. Az újság lehetőséget biztosít a magas színvonalú közművelődéssel foglalkozó, tudományos értékkel bíró tanulmányok megjelenéséhez. A felsőoktatásban dolgozó kollégáknak lehetőséget ad, hogy a szakma szempontjából fontos munkáikat a nyilvánosság elé tárják, ezzel megalapozva és elősegítve a közművelődés kapcsolatát a felsőoktatásban dolgozó tanárkollégákkal, tanszékkel, intézetekkel és természetesen az egyetemek, főiskolák szakos hallgatóival is. A folyóirat és szellemi holdudvara az alapja lesz a két évenként szervezendő hazai és nemzetközi közművelődési tudományos konferenciáknak. Megjelenési alkalmat biztosít a kultúra, közművelődés tárgykörében disszertáló, kutató fiatal és kevésbé fiatal doktoranduszok számára is. Juhász Erika szerint: „A kulturális szakma megerősítéséhez szükség van olyan tudományos folyóiraatra, amely küldetéséhez illeszkedően a Kárpát-medence számos kutatóját tudja egyesíteni, és folyamatos kutatásra, és kutatási eredményei publikálására buzdítani. Ezt a célt már a szerkesztőbizottság összeállításánál és későbbi bővítésének lehetősége kapcsán is szem előtt tartottuk. Ezáltal érhetjük el azt, hogy ez a folyóirat ne egy-egy szűkebb kutatócsoport nyilvánossági fóruma legyen, hanem egy minél tágabb tudományos-szakmai kör szellemi támogatását élvezze.⁵

Így a Kulturális Szemle a Kárpát-medencei magyar vonatkozású és/vagy magyar nyelven publikált kulturális értékek, hagyományok és újítások bemutatását és elemzését közzé adó interdiszciplináris online tudományos folyóirat.

A Kulturális Szemle Küldetésnyilatkozatának fő alapvetései az alábbiak⁶:

- A Szemle írásaival a kultúra széles spektrumán, de elsősorban a köz-

művelődés és a közösségi művelődés témakörében, illetve az ezekkel kapcsolatba hozható témákban kíván írásokat megjelentetni.

- A Szemle egyaránt vállalkozik arra, hogy bemutassa a tudományos relevanciával bíró fontos kutatásokat, tanulmányokat éppúgy, mint a témakörébe tartozó köteteket és konferenciákat, műhelymunkákat.

- A Szemle témái és/vagy szerzői a Kárpát-medencei magyar térséghez kötődnek.

- A Kulturális Szemlébe a tudományos etika betartásával lehet publikálni, amely etikai elvek tekintetében a Magyar Tudományos Akadémia Tudományetikai Kódexét vesszük alapul.

- A Kulturális Szemle fő szerzői egyetemi oktatók, doktoranduszok, felsőoktatási hallgatók, kutatók, és természetesen a kulturális színterben dolgozó szakemberek egyaránt.

- A Kulturális Szemle online formában jelenik meg, hogy minél szélesebb körben elérhető legyen a célközönsége számára.

- A Kulturális Szemle célja, hogy minél tágabb tudományos-szakmai kör szellemi támogatásával működhessen.

- Az interdiszciplináris online tudományos folyóirat a Kárpát-medence magyar kulturális szakembereinek egy szakmai hálózatát kívánja összefogni.

A folyóirat olyan rovatokra tagozódik, mint a laponként aktuális Főszerkesztői ajánlás, Hazai tudományos műhely, Nemzetközi kitekintés, Junior kutatói műhely, Könyvajánlat,

recenziók, és a Tudományos konferenciák hírei. A Kulturális Szemlében lényegében bárki írhat a kultúra tágabb értelmezési témakörébe tartozó témákban, azonban kiemelten a közművelődés és a közösségi művelődés témakörében, illetve az ezekkel kapcsolatba hozható témákban várjuk az írásokat. A beküldött írásokkal kapcsolatosan elvárás, hogy tematikailag a Kulturális Szemle fentebb jelzett Küldetésnyilatkozatához igazodjanak. Magyar nyelvű tanulmányokat várunk rövid, angol nyelvű absztrakttal, amelyet minden esetben a szerző nevének megjelölése nélkül két független lektor bírál. A felkért lektorok mindegyike tudományos fokkal rendelkezik, és a hazai kulturális életben ismert és elismert kutató. A Kulturális Szemle 2014. évi számai a Nemzeti Művelődési Intézet honlapján már elérhetők.

A munka épphogy elkezdődött, számos további tennivalónk van még az újság népszerűsítése, elfogadtatása és működtetése, valamint a tudományos élet, a felsőfokú szakemberképzés területén is. Ezek a feladatok természetesen ráépülnek azokra a reformokra, amelyek elindultak a Művelődési Intézetben és a szakmában. A további feladatok, tennivalók azonban már egy másik tanulmány tárgykörébe tartoznak majd.

Tisztelettel és szeretettel várjuk szerzőinket és olvasóinkat a Kulturális Szemle elektronikus hasábjain!

<http://kultszemle.nmi.hu>

DR. JUHÁSZ ERIKA a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Andragógia Tanszékének tanszékvezető docense, a Kulturális Szemle főszerkesztője. 2015 februárjától a Nemzeti Művelődési Intézet Országos Tudományos és Felsőoktatási Szakmai Központjának a szakmai vezetője, fősztályvezetője. Tudományos doktori (Ph.D.) fokozatát a nevelés- és művelődéstudomány területén szerezte 2005-ben a hazai felnőttoktatás intézményrendszerének vizsgálata a művelődéspolitikai tendenciák tükrében témájában. A közművelődés és a felnőttképzés területén országos és nemzetközi tudományos konferenciák elnöke, több mint száz publikáció és közel százötven konferencia előadás szerzője, előadója. Fő kutatási témái: a nonformális és informális tanulás megjelenési formái és színterei, a közművelődési és andragógiai szakma átalakulása.

PONYI LÁSZLÓ művelődésszervező, történelem-filozófia szakos tanár, igazgatásszervező. A Nemzeti Művelődési Intézet Országos Tudományos és Felsőoktatási Szakmai Központjának fősztályvezető-helyettese. A Kulturális Szemle online tudományos folyóirat főtítkára. Az Eszterházy Károly Főiskola Neveléstudományi Doktori Iskolájának doktorandusza. Kutatási témája: roma közösségi házak, kulturális szakigazgatás, a közművelődés változásai a rendszerváltást követően.

4 Dr. Juhász Erika: Főszerkesztői ajánló. <http://kultszemle.nmi.hu/1-szam/foszerkesztoi-ajanlas>. 2015.01.23. 14.30. h.

5 Dr. Juhász Erika: Főszerkesztői ajánló. <http://kultszemle.nmi.hu/1-szam/foszerkesztoi-ajanlas>. 2015.01.23. 15.17. h.

6 Kulturális Szemle Szerkesztőbizottsága: Küldetésnyilatkozat. <http://kultszemle.nmi.hu/kuldetesnyilatkozat>. 2015. 01. 24. 9.30. h.

A közösségfejlesztésről

Azt hiszem, hogy könnyebb volt a rendszerváltozást „véghezvinni” (nemcsak azért, mert úgy-ahogy túl vagyunk rajta, hanem mert ugyan ki tudja, hogy kiknek az érdekei miatt sikerült így), mint annak lehetőségeit kihasználva valamennyi intézményt és szervezetet a számunkra megfelelően átformálni, a jövő szolgálatába állítani. Úgy gondolom, hogy a települések és polgárainak humán fejlesztésében jártas közösségfejlesztőkre tekintetben még sok, helyben megoldandó feladat vár.

Közösségfejlesztés

Bár ezzel a tevékenységgel kapcsolatban több olvasnivalót jegyzeteltem (és azok irodalomjegyzékeiben a teljes magyar nyelvű szakirodalomról tájékoztatást kaphat az olvasó), úgy érzem, a magam értelmezését mégis meg kell fogalmaznom. Nem azért, mintha a többiekhez képest újdonságot írnék, s nem is azért, mert a saját megközelítésemet tartom a lehető legjobbnak. Inkább azért, hogy adalékkal szolgáljak egy majdani, bizonyára évtizedek múltán megfogalmazásra kerülő összegzéshez. [...]

A közösségfejlesztés: képességfejlesztés. Olyan szakmai eljárások és módszerek összessége, amelyek alkalmazásával úrrá lehetünk éppen való helyzetünkön, tehát aktuális helyzetünk problémáin. Azokon tehát, amelyekkel elégedetlenek vagyunk. (Lehetne arról elmélkedni, hogy ezek vajon elvett, esetleg elveszített, vagy éppen soha nem birtokolt képességek.

Körülményeinket ismerve én inkább az előbbire tippelek. Lehet elmélkedni arról is, hogy mitől van, hogy míg sokan ezekkel nem rendelkeznek, néhányan közülünk mégis? – de most nem teszem.) A közösségfejlesztés olyan eljárások és technikák együttese, amelyek felhasználása révén a korábban ismeretlen képességek felszínre kerülnek, tudatosulnak bennünk. Egyidejűleg az is tudatosul, hogy az eredmények rajtunk múlnak, s hogy társakat találva könnyebb azokat elérnünk. Olyan eljárás és módszer, amelynek alkalmazása által a másokkal történő együttműködés képességgé és készséggé válik, s amelynek eredményeképpen nem egymagunkban, hanem másokkal együtt törekedhetünk valaminek az elérésére illetve megvalósítására. Valamire, amire szükségünk van. Amit el akarunk érni. Amit a sajátunknak szeretnénk tudni.

A közösségfejlesztés egyidejűleg azon képesség kialakítása, megerősítése és fejlesztése is, hogy helyzetünk változtatása érdekében magunk mellé hosszabb-rövidebb ideig partnereket tudjunk keríteni azok közül, akik számára ugyancsak kívánatos a hasonló, a számunkra is fontos cselekvés. A közösségfejlesztés tulajdonképpen az ilyen együttműködő és tevékenységorientált társaságok létrehozása, valamint működésük kezdeti segítése. Helyesebben: mindaddig történő gyámolítása, amíg tevékenységük önállóvá és autonómmá nem válik.

A közösségfejlesztés azonban nemcsak emberi képességfejlesztés, együttműködési készség-kialakítás, és nemcsak az együttműködés elin-

dításának gyakorlata, hanem mind ezek feltételeinek a megteremtése is azon a településen vagy abban a kistérségben, ahol az érzékelt problémák vagy az érintett személyek élnek. Ilyen értelemben a közösségfejlesztés nemcsak humán képességfejlesztő program, hanem szervezet- és intézményfejlesztési, település- és térségfejlesztési feladatokat is magában foglaló komplex tevékenység. Eléggé természetes, hogy az együttműködésre lehetőséget nyújtó feltételek megteremtése is a közösségfejlesztés célkitűzései közé tartozik, hiszen bizonyos, hogy a valamilyen közös munka elvégzése céljából megalakult társaságok éppen környezetük szervezet- és intézményfejlesztésében, a település- és térségfejlesztésben találják meg cselekvési lehetőségeiket. A saját sorsuk megváltoztatására vonatkozó képességeiket önmagukban tudatosított, a tevékenykedésben társra talált (tehát „közösségfejlesztett”) polgárok összehangolt cselekvésének tárgya szinte bizonyosan saját környezetük jobbítása, egyéni és csoportos lehetőségeik bővítése lesz. Az egyéni képesség- és közösségfejlesztés tehát további eredményekkel jár, és azoktól csak nehezen különíthető el, különösen, mert a közös akarattal és erőfeszítéssel megváltoztatott helyzetek és viszonyok visszahatnak a cselekvőkre. Ezért is használtam korábban a közösségfejlesztés szinonimájaként a településfejlesztéssel összekapcsolt szóösszetételt (vagyis a település- és közösségfejlesztést) pusztán azért, mert mai magyar nyelvre a ‘közösség’ szónak ‘lakóközösség, község’ érte-

lemben történő használata immár nem jellemző.

Charlie McConnel már korábban hivatkozott tanulmányában arról ír érintőlegesen, hogy a közösségfejlesztés „olyan folyamat, amelynek eredményeképpen az emberek képessé válnak arra, hogy helyi közösségeikben maguk határozzák meg a sorsukat alakító viszonyokat”. Egyidejűleg azonban azt is írja, hogy a közösségfejlesztés „olyan stratégia, amelyik egyik oldalról az emberek (mint állampolgárok, lakosok, fogyasztók), a másik oldalról az intézmények (általában állami intézmények, mint például a helyhatóságok) közötti kapcsolatokkal foglalkozik. Feladatai közé tartozik a helyi állampolgári szervezetek támogatása, és ezen szervezetek, valamint az állami intézmények közötti jobb megértés, és az egyenlő alapokon történő együttműködés kiépítése. A partneri kapcsolatra összpontosít tehát, arra a partneri kapcsolatra, amely az egyes területek megújulását támogató szervezetek és azon állampolgárok között jön létre, akik a helyi szervezetekben tevékenykedve igyekeznek hatni saját közösségük fejlesztésére”.

A közösségfejlesztés egyrészt szelíd technika az elérhető lehetőségek, a szükséges képességek és a toleráns együttműködési készség fejlesztésére. Másrészt alkalmazható eljárás arra, hogy a lakóközösség meghatározott együttműködési hajlamot és valóságos együttműködést szorgalmazzon. Harmadrészt pedig alkalmas arra, hogy a település fejlesztésének motorja, kiindulópontja legyen. Ez már abból is egyszerűen érthető, hogy sok helyütt nincs is más erőforrás, mint a helyben élő ember.

A hazai közösségfejlesztési gyakorlatok (és, mint említettem, a jegyzetelt szakirodalom) bőségesen hoznak példákat minderről. A hazai közösségfejlesztés mintegy két évtizedes gyakorlata mindenestre két markáns irányt jelöl: az egyik a helyi életminőség fejlesztését, a települési harmonia kialakítását az egyes polgárok képességfejlesztéséből, társulásaik megteremtéséből kiindulva véli megoldhatónak; a másik a települések vagy kistérségek szervezet- és intézményfejlesztéséből indul ki. Az egyik alul-

ról építkezik tehát, a másik a keretek újraparazsolását követően szándékozik eljutni a polgárokhoz. Hogy melyik a jó gyakorlat, ki tudja! Bizonyára mindkettő. És bizonyos az is, hogy alapos elemzést követően a mostani megközelítésben kétfélének értelmezett közösségfejlesztési gyakorlatot árnyaltabban is le lehetne írni.

A közösségfejlesztés általában a homogén, a problémák, vagy a megoldásra váró feladatok szempontjából egynemű csoportokban folytatható. Ezekbe a csoportokba beletartoznak azok, akik manapság például kismamák, vagy akik éppen most munkanélküliek, azonos korúak, esetleg hasonló helyen laknak, a településükön vagy a kistájon valami hasonlót akarnak vagy kezdeményeznek, illetve életvitelük, problémáik azonosak, esetleg hasonló a munkakörük, hasonló módon kezdenék, vagy hasonló módon megakadtak vállalkozásaikkal, vagy éppen vállalkozásukban rokoníthatók. Homogén csoportnak kell(ene) tekintenünk akár a hasonló adottságok között, a rokonítható problémákat megoldó polgármestereket is, akiknek együttes „fejlesztése”, a problémák iránti érzékenységének megteremtése után persze el kell érni a mögöttük lévő helyi, vélhetőleg kellően differenciált, és vélhetőleg hallgató helyi társadalmat is.

„Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan”. Ilyennek ismertük meg a közösségi művelődés világszervezetének, az ICEA-nak jelmondatát

még valamikor a rendszerváltozást megelőzően, és mi tagadás, mindannyiunknak tetszett, hiszen a nálunk akkor még olyan nagyon hiányzó lokális cselekvést globális összefüggésben értelmezte. Nekem ma már nem tetszik annyira ez a jelmondat. Éppen a közösségfejlesztés helyi vonzatú, tehát lokális feladatait hangsúlyozva erről manapság azt gondolom, hogy a globális gondolatoknak éppen a helyben történő cselekvésből kell(ene) kiindulnia. Eszem ágában sincs tehát globálisan gondolkodni (már csak azért sem, mert igazából nem tudom, hogy milyen az), de az bizonyos, hogy lokálisan cselekednünk kell. Ha nem ebből, tehát ha nem a helyben végzett cselekvések sokaságából épül fel a globális, akkor baj van. Ha tehát muszáj jelmondatokban szólnunk, az idézett jelmondat helyett a „Cselekedj lokálisan, hogy globálisan gondolkozhass!” formulát ajánlanám. Persze, minek! A dolgokat nem a jelszavak működtetik, az elmúlt félszáz évet itthon töltve ezt mindannyian tudjuk.

Persze nem véletlen a globalitásból kiinduló jelmondat. Bizony úgy vélem, hogy manapság baj van, mert legtöbbször csak a nagy egészről következhettek a helybéli lehetőségek. Ameddig élek, azon leszek, hogy a részt erősítve próbáljunk befolyással lenni az egészre.

(Részlet Beke Pál: Méltóságkereső – önéletrajz és szakmatörténet c. könyvéből. EPL editio plurilingua 2001. 374-380. oldal.)

BEKE Pál népművelő (1943-2009) született Budapesten. Szülei: Beke Pál, Nagy Mária. Elvált, második felesége B. Menyhárt Ildikó. Gyermekai: Balázs (1965), Borbála (1968), Márton (1977), nevelt gyermekei: Barnóczki Péter és Barnóczki Dávid. Tanulmányai: Felsőfokú Tanítóképző Intézet (Szombathely) népművelés-könyvtár 1963-66, ELTE BTK népművelés 1973-75. Munkahelyei: 1966-68 a pécsi városi művelődési központ munkatársa, 1968-74 a Budapest – józsefvárosi művelődési otthon igazgatója, 1974-75 a Magyar Nemzeti Múzeum közművelődési csoportvezetője, 1975-től a Népművelési Intézet művelődési otthoni, majd az Országos Közművelődési Központ fejlesztési osztályvezetője, 1992-95 a Magyar Művelődési Intézet igazgatóhelyettese, 1995 megbízott igazgatója, 1996-tól főmunkatársa. Megbízatai: 1979-88 között a Magyar Népművelők Egyesületének alelnöke, 1988-tól a Kós Károly Céh elnöke, 1989-93 között a Közösségfejlesztők Egyesületének elnöke, 1993-tól a Közösségszolgálat Alapítvány kuratóriumának elnöke, 1996-2000 között a Gyermekek és Ifjúsági Önkormányzati Társaság titkára, 1999-től Az Ifjúságért Önkormányzati Szövetség stratégiai fejlesztője. Kitüntetései: Szocialista Kultúráért (1980), Március 15.-e Emlékérem (magándíj, 1985), Kiváló Társadalmi Munkás (Zalaszentlászló Faluházáért, 1985), Bessenyei-díj (1989), a Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1994), Oklevél Kőröshegyért (2000). Főbb művei: Művelődési otthonon innen és túl (1987), Önkormányzó társadalom (röpirat, 1991), Ajánlások a községi és kisvárosi településfejlesztési koncepciók készítéséhez (dr. Kováts Flóriánnal, 1995), Közjogi kiskaté (1998). Méltóságkereső (2001).

A Beke Pál Emlékcím tulajdonosai:

Baloghné Bacsa Ibolya és Guitprechné Molnár Erzsébet

Baloghné Bacsa Ibolya bemutatása* Faluház, Bak

A 2014-es év felnőtt kategóriájának díjazottját egyik ajánlója így jellemezte:

„Mindennél fontosabb azonban az a benyomás, amit ez a jó ember tett rám. Semmi hókuszpókusz, semmi dirigensi allűr, nyugalom és türelem, csendes hang, szerénység, s később kiderülő mélyeséges alázat aziránt, amit csinál. És hát az a csendesen megfogalmazott hitvallás a szakmáról, amit közben egy-két félmondattal, aztán az interjú végén elmondott – eszembe juttatta Pali példázatát arról, hogy ki/mi a népművelő? Nos, ez az aszszony éppen ilyen, megcsinálja, amit kell, s természetesnek tartja, hogy a háttérben maradva tervezi, szervezi a következő lépéseket (a takarítástól a köszönőlevélig, a segítők dicséretéig), miközben a fellépők learatják a babérokat, a házigazda notabilitások büszkélkednek a történetekkel, s a jelenlévők nagyrészt jól is érzik magukat...”

Hogy mindenki számára érthető legyen, Pali példázatát idézem a Méltóságkereső (297. oldal) könyvből:

„Régóta a fejemben van, s most végezetül elmesélem, hogy valamikor régen, még józsefvárosi művelődésház-igazgató koromban fejembe vettem, hogy a vasárnap délelőtti múzeumkerti térzenéink esti párját is megcsinálom. Kerestem néhány karmestert és zenekart, akikkel kidolgoztunk egy népszerű, de mégis igényes hangversenyfüzért. Kölcsönkértem valamelyik iskolából azt a néhány száz széket, a szomszédos Rádiótól vagy ötven kottaállványt és kottalámpát, egy másik művelődési háztól a dobogót. Ezeket persze aznap délután oda, és még aznap éjjel vissza kellett szállítsunk. Kialakítottam az áramforrást, és minden alkalommal a helyszínre vezettük az energiát. A fák lombkoronáiba reflektorokat rejtettünk. Sok estén keresztül próbáltuk, hogy miként lehetne a fénnel a legszebb lombsátrat varázsolnunk magunk fölé. Onnan lógattuk le a hangosításhoz szükséges mikrofonokat is. A műszereket persze el kellett takarnunk, s erre egy kicsi összehajtható házikót csináltattam. Mindehhez még raktárok kellettek, a zenészeknek és a szólistáknak öltöző, és még mindenféle eszközök és egyre több pénz.

Lett minden, aztán lett műsorfüzet is. Am mire kinyomtattuk, néhányan lemondták. Hamar újat kellett csinálnunk. Nem részletezem konfliktusaimat a helyszínt biztosító múzeum főigazgatójával és portásaival, a kertészettel, a rendőrséggel. Még az időjárás volt a legkegyesebb hozzám. Ma már különben is mindegy a sok munka és a sok megaláztatás. A koncertsorozat sikerült, néhány nyáron át 6-8 estén keresztül zajlott. Megtettem tehát, amit kigondoltam. Talán még élnek néhányan, akik emlékeznek rá, és akiknek örömet szereztek a szombat esti hangversenyeim.

Mert persze úgy gondoltam, hogy az enyém. Am az első műsor befejezésekor már látszott, hogy tévedtem. Hiszen a koncert végén hosszan tartó taps köszöntötte a zenészeket, a szólistákat, a karnagyot, a közreműködő kórust. Még elvonuláskor követően is visszatapsolták őket. Megérdemelték, hiszen gyönyörűen muzsikáltak. De engem persze senki nem köszöntött. Ott álltam a két-háromszáz fős közönség mögött, és rájöttem valamire. Megértettem, hogy attól, hogy nem tapsolnak meg, hogy nem hajlongok a reflektorfényben, az öröm és a köszönet nekem is szól.

* Elhangzott a „Méltóságkereső” címmel megrendezett Beke Pál emlékkonferencián, 2015. február 5-én, a TIT Stúdió Egyesület Zsombolyai utcai székhelyén. A konferenciát a Beke Pál Emlékcímet alapító szervezetek – a Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesülete, a Gyermek és Ifjúsági Önkormányzati Társaság, a Közösségfejlesztők Egyesülete, a Magyar Comenius Társaság, a Nemzeti Művelődési Intézet és a Települési Gyermekönkormányzatokat Segítők Egyesülete – szervezték.

Hogy a közönség ezt nem sejtí, vagy hogy pontos legyenek, közülük senki sem tudja? – kit érdekel.

Elegendő, ha én magam tudom.”

Egy kis (közel 1700 lakosú) településen él a Beke Pál Emlékcím felnőtt kategóriájának 2014. évi nyertese.

Nem idevalósi, hanem férjhez menetele után került a faluba. Éppen ezért nagy dolog, hogy nemcsak befogadták ebbe, az itt élő közösségbe, hanem egyik vezetőjük, irányítójuk, terveik, álmaik megvalósítója lett. Ma már a fiatalok közül senki nem mondaná meg, hogy „betolakodó”, egykor „idegen” lakosa a településnek, hiszen minden – a civilekkel kapcsolatos – programnak, ötletnek szervezője.

Olyan ember, aki mindig jelen van, lehet hozzá fordulni: segíti, jó tanácsokkal támogatja a település civil lakosságát. Művelődésszervező – szakmáját tekintve –, de magamagát inkább koordinátornak tartja, aki megteremti a háttérrel a falu több egyesületének működéséhez.

Vannak nagyon régi – akár 120 évre visszatekintő egyesületek is – ezen a helyen, de sok újonnan szerveződő közösség is egyre többet hallatja a hangját.

Művelődésszervezőként legfontosabb feladatának a környék hagyományainak megőrzését tartja. Ezért mesél boldogan a szüreti felvonulásról, a Márton-napi sütés-főzésről, a kézművesek kiállításáról, a pusztai búcsúról, a falu amatőr festőjéről. Nagy figyelmet fordít arra is, hogy a jövő nemzedéke is lehetőséget kapjon arra, hogy a mai kor kihívásainak megfeleljen. Éppen ezért szervez a nyári szünidőben táncbort, önismereti és nyelvi tábor. Neki ez az élete.

Teszi mindezt szinte a semmiből, mert anyagi segítség alig-alig kerül terveik megvalósításához. Így ő egy személyben az igazgató, a takarító, a technikus, a könyvtáros is. Sokat pályáznak, de az így elnyert összeg sem elegendő mindenre. Szükség van szponzorokra is; dicséretes, hogy a település munkaadói és a vállalkozók is hozzájárulnak a sikerhez.

Talán sikeréhez, népszerűségéhez éppen ezek vezetnek. Teszi a dolgát ennek a kisközösségnek a megmaradása érdekében. És ő szerényen megmarad a háttérben.

Az ifjúsági kategória díjazottja Guitprechné Molnár Erzsébet

Guitprechné Molnár Erzsébet bemutatása*

A Beke Pál Emlékcím ifjúsági kategóriájának díjazottja hosszú évek óta jelen van a közéletben. Első perctől fogva fontosnak tartotta azt, hogy a felnövekvő ifjúság megtalálja a helyét mindig változó társadalmunkban. Teszi mindezt azért, hogy abban a térségben, ahol él, megmaradjanak a fiatalok, aktív polgárai legyenek településüknek.

Szerencsés helyzetben volt, mert már első munkahelye is lehetőséget adott arra, hogy kapcsolatba kerüljön velük. Népművelő végzettséggel művelődésiház-igazgatóként kezdett, majd már egész település vezetésére kérték fel. Így lett előbb tanácselnök, majd a rendszerváltozás után polgármester, később pedig a kistérségi és megyei szervezet elnöke. Ma közösségfejlesztő szakembernek hívja magát. Kitartó, lelkes, szívós fajta ember, nem adja fel a küzdelmet, mindig többet akar elérni. Manapság új, innovatív vidékfejlesztési programokat indít, együttműködéseket koordinál és a közösségi tervezés módszerével megalkotott közösségi stratégiák megvalósítását segíti az őt körülvevő térség fejlődése érdekében, a térségben élőkkel együtt. Számos projekt kezdeményezője és elindítója, amelynek többsége valamilyen meglévő probléma megszüntetésére irányul.

Miközben felnőtteknek oldja meg a problémáit, nem felejtette a fiatalo-

kat, gyerekeket se. Nagyon jól tudja, hogy a generációk közötti különbségeket valamilyen módon orvosolni kell, megszüntetésükre megoldásokat kell találni. Mindnyájan ismerjük azoknak a kistelepüléseknek a problémáját, ahol kevés vagy nincs is munkahely a felnövekvő nemzedék számára, ezért elhagyják lakóhelyüket, s máshol, legtöbbször városokban próbálnak szerencsét. Ennek megoldására indította el és dolgozik most is a „hazatérés program”-ban.

Pali egy 1992-es januári konferencián találkozott vele először, s ennek a találkozásnak emléket állított a Méltóságkereső című könyvében. Egy rövid részletet idézek belőle:

„Ezen a konferencián beszéltem először a franciaországi települési gyermek- és ifjúsági önkormányzatokról. Lehetőségem révén belebeszéltem erről a mikrofonba egy szünetet átkötő konferanszié során. Még szállingóztak a kései kávézók, amikor a terem mélyéről kipattant a pódiumra egy hölgy és elmondta, hogy míg én itt mindenféle távoli példákat idézek, náluk ilyen már évek óta működik.” (107-108. oldal)

A konferenciát követően az érdeklődők ellátogattak erre a településre, s itt született meg a magyarországi gyermekönkormányzatiság. Ezt követően az első franciaországi út lehetőséget adott arra, hogy létrejöjjön a *Települési Gyermekönkormányzatokat Segítők Egyesülete*, melynek hosszú évekig elnöke volt. A díjjal az ifjúságért, az ifjúság érdekében végzett munkáját köszönjük meg.

MENYHÁRT ILDIKÓ: 1961. március 10-én születtem Mátészalkán. Fehérgyarmaton éltem 1996. június 1-jéig. Itt jártam általános és középiskolába. Érettségi után a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola magyar-könyvtár szakát végeztem el. Első munkahelyem 1984-től a fehérgyarmati művelődési központ volt. Innen kerültem a helyi Petőfi Sándor Közgazdasági Szakközépiskolába könyvtárosnak. Közben az iskola diákönkormányzatát segitettem. Ez idő alatt két gyermekem született: Péter (1985) és Dávid (1989). Első férjem, gyermekeim apja, 1989 szeptemberében autóbalesetben elhunyt. 1993 nyarán talákoztam Beke Pállal egy franciaországi tanulmányút során. Gyermekönkormányzatok működését tekintettük meg. Ez a találkozás megpecsételte mindkettőnk sorsát. 1996-ban Budapestre költöztem a gyermekeimmel. Azóta is itt élek és dolgozom. 2002-ben szereztem kiegészítő diplomát az ELTE BTK magyartanári szakán. Jelenleg egy pesterzsébeti szakközépiskolában tanítok magyar nyelvtant és irodalmat, a humán munkaközösség vezetője vagyok és osztályfőnök.

Az érdeklődni tudás képessége

A szeretetvágy azt jelenti, hogy valaki vágyik arra, hogy szeressen és szeressék. Ehhez azonban az kell, hogy tudjon szeretni. Ha valaki vágyik az öröme, szeretné átélni az öröm érzését, ami csak akkor fog sikerülni, ha megvan hozzá a kellő örömkészsége, azaz tud örülni. Ha valaki vágyik az elégedettségre, bármit ért is el, csak akkor fogja érezni, ha tudja, hogyan kell elégedettnek lenni. Ha nagyon vágyik az ember a szeretetre, az öröme és az elégedettségre, nagy valószínűséggel meg fogja tanulni. Ezek olyan elementáris vágyak, hogy az érzelmek magukban hordják a motivációt az elsajátításukhoz. Ezek sem egyszerűek, de valamivel még komplikáltabb a helyzet a pozitív alapérzelmek negyedik tagjával, az érdeklődéssel.

Már az sem egyértelmű, hogy mi motiválja az érdeklődést. Magára az érdeklődésre irányul-e a vágy, vagy valami másra? Közvetlenül egy pozitív érzés, az érdeklődés átélésének vágya mozdít-e meg minket vagy nem az, vagy nem csak az? A megismerési érzelmeként számon tartott érdeklődést a tudásvágy motiválja, viszont a tudásvágyunkat behatárolja, hogy érzünk-e érdeklődést. Így a két dolog egymást feltételezve, párhuzamosan tud csak haladni. Ha elég sokszor kielégült a kíváncsiságunk, még nem biztos, hogy megszeretjük az érdeklődés érzését, és megtanuljuk, hogy hogyan motiváljon bennünket magának az érzelmeknek az átélési vágya. Ehhez az is kell, hogy elég erős legyen az adott esetben a tudásvágyunk, ami a figyelmünket vezeti, vagyis hogy ne

térjünk le a sínről, pont arra kapjunk választ, amire nagyon vágyunk. Ezt sokszor meg kell tapasztalnunk, hogy megjelenjen az érdeklődés, mint kísérő érzelmek. De csak akkor válik önálló motiváló erővé, ha meg is tudjuk fordítani a folyamat irányát, és nemcsak reagálni tudunk, hanem elébe is tudunk menni az ingereknek. Mind a kettőt tudni kell, engedni, hogy a spontán figyelem felkeljen, és megkeresni azt, ami ébren tartja. Hogy fönmaradjon az érdeklődés, mind a két irány, pontosabban a két irány – reakálás és keresés – összhangja szükséges.

Sokszor mondjuk azt, hogy szeretek örülni, szeretek elégedett lenni, szeretek szerelmes lenni, de szinte sose mondjuk azt, hogy szeretek érdeklődni. Akiben megvan rá a képesség, nem úgy beszél róla, hogy szereti csinálni, hanem természetesnek, ön-maga részének tartja, és inkább úgy fogalmaz, hogy érdeklődő ember vagyok. Akiben nincs meg zavartalanul az érdeklődni tudás képessége, előfordul, hogy nem ismeri föl a hiányát. De ha már fölismerte, problémává válik számára. Ekkor már rendszerint magát az érdeklődés érzését keresi, vagyis arra vágyik, hogy átélje az érzelmeket. Ilyenkor az érdeklődést az érdeklődés érzésének vágya közvetlenül is motiválja, ami a tapasztalataim szerint felgyorsítja az *egyéni érdeklődésre* való rátalálás folyamatát és változást idéz elő az emberben.

A tartós vagy egyéni érdeklődés átfogó természetű, összekapcsolódik az egyén fejlődését biztosító más

rendszerrel. A kutatók a többi pozitív érzelmhez képest törekeny érzelmeknek tartják (1), aminek nem elég felkelnie, fenn is kell tudni tartani, hogy egyáltalán kialakuljon. Ez azt jelenti, hogy a spontán és a tudatosított elemek együttesen alakítják, a tudatosság nagyobb szerepet játszik, mint más érzelmek esetében. Érdeklődni akarni kell, és jelentős szellemi erőfeszítéseket kell belefektetni, anélkül nem fog menni. Nem véletlen, hogy mióta az érdeklődéssel tudományosan foglalkoznak, a kezdetektől fogva a jellemfejlődéssel egy keretben tárgyalták, és több nagy kutató a jelet az érdeklődés egyik komponensének tartja (2).

Korábbi hazai kutatások (3) adatai szerint a falusi lakosság közel felének nincs saját, egyéni érdeklődése, különböző okokból ugyan, de nem tud kielégítően érdeklődni. A vizsgálat azt is kiderítette, hogy az érdeklődni tudás kisebb mértékben van összefüggésben az iskolázottsággal, mint a személyiség érettségével.

I. Mi kelti föl az érdeklődést?

Mint a bevezetőben írtam, az érdeklődés kettős természetű. Van egy passzívabb, reagáló és egy aktívabb, kereső, kiegészítő összetevője. Amikor elének kerül egy inger, ha valamilyen okból érzékenyek vagyunk rá, azonnal fölkel egy érzést, ami nem egyértelműen pozitív, hanem vegyes: a *bizonytalanság érzését*, ami azt jelenti, hogy legalábbis egy pillanatra

megállunk mellette. Ha ez nem történik meg, folytatás sincs, nem lehet továbblépni. De ha igen, akkor ezt a kevert érzést pozitív érzéssé kell tudni változtatni, hogy érdeklődés legyen belőle. Azért használom az inger kifejezést, mert bármilyen dologból, amivel találkozunk, az ingerben rejlő érdekesség értéke ragad meg, amiről később lesz szó.

Négy tényező dönti el, hogy milyen típusú az érdeklődésünk, amit együttesen kell tekintetbe venni:

1. Milyen – érdeklődést keltő – inger tulajdonság kelti föl a *spontán* figyelmet, az ingerek mely típusára reagálunk érzékenyen, azaz először.

2. Mekkora az *érzékenységünk* vele kapcsolatban.

3. Milyen típusú kiegészítő ingert kell *aktívan keresni*, hozzá társítani, ami a spontán inger nyomán támadt bizonytalanságérzést a még elviselhető kihívás tartományában tartja.

4. Milyen intenzitásúnak kell lennie a kompenzáló ingernek, hogy a vegyes értékű bizonytalanságérzést átfordítsa egyértelműen kellemes érzésbe.

Az első kettőben a szükséglet- vagy drive jellegű, feszültséget keltő és feszültségcsökkentést igénylő *kíváncsiság motívumok* (4), a másik kettőben a felismerés örömeit ígérő, stabilizáló funkciójú *explorációs készlet* játszik fő szerepet. Ha ezt a 4 mozzanatot össze tudjuk hangolni, lehetőségünk van arra, hogy fölkeljen és fönn is maradjon az érdeklődés, amit a számunkra legkedvezőbb serkentettség állapota, az *optimális arousal* szint megtalálása biztosít (5). Ha fenn tudjuk tartani ezt az állapotot, az érdeklődés érzelme átveheti az irányítást azáltal, hogy közvetlen motívummá válik. Ez esetben, amit csinálunk, az önjutalmazó, magáért a tevékenység örömeért végezzük, és a cselekvést ez az öröm tartja fönn. (Ezért mondják, hogy az érdeklődés mint motiváló érzélem, intrinzik, belső motiváció.) Ehhez biológiai támogatást is kapunk. A testi jó érzést, egy zsigeri visszajelzést, ami a tágasság, könnyűség, felszabadultság élményét adja. Az érzelmek természetéhez tartozik, hogy mélyen a biológiai folyamatokban gyökereznek (6). Ebben rejlik a pozitív érzelmek, köztük az érdeklődés gyógyító hatása (7).

Mi tesz valamit érdekessé?

Bármilyen élénk kerülő tárgy, gondolat, eszme, műalkotás, cselekvés stb. a benne megnyilvánuló ingerek meghatározott jellegzetessége miatt érdekes számunkra: az *újdonságértéke*, a *szokatlansága*, a *többértelműsége* és az *összetettsége* miatt (8). Ezeket kollatív – összehasonlító – változóknak nevezik, mert ezek alapján döntjük el, hogy egy ingeregység felmutató dolog előrevivő-e a számunkra vagy sem. A döntésnél egyszerre vesszük figyelembe az ingerek fajtáját és a mértékét, vagyis hogy megvannak-e és hogy mennyire vannak meg az adott tárgyban. Van-e valami új benne az eddigiekhez képest, a váratlanságával ösztönöz-e bennünket arra, hogy észrevegyük, amit eddig nem vettünk észre vagy nem jól tudtunk, a többértelműségével lehetőséget ad-e arra, hogy a korábbinál tágabb és egyértelműbb értelmezési keretet alakítsunk ki és a nagyobb összetettségével fejleszti-e az átlátó képességünket, a struktúraérzékünket, a kifinomultságunkat valamilyen területen. Fontos kiemelni, hogy az ösztönösen végbemenő kiértékelési folyamat során nemcsak azt vesszük figyelembe, hogy a dolog mondjuk új-e, hanem azzal együtt nézzük, hogy mennyire új számunkra, s hogy amennyire új számunkra, azzal meg tudunk-e birkózni úgy, hogy közben jól érezzük magunkat. Az újdonság érték példánál maradván: ha túlságosan ismeretlen számunkra valami, averziót vált ki, inkább elkerüljük, ha pedig alig van benne valami új, unalmat vált ki, meg sem állunk mellette, továbbmegyünk. A kollatív ingerek közös eleme a konfliktus, hogy bizonyos fokig elmentésben állnak a várakozásainkkal és kihívják a tudásunkat. Ezzel érik el, hogy azt a bizonyos bizonytalanságérzést kiváltsák, ami nélkül nincs érdeklődés. Minden azon fordul, hogy számunkra mi a bizonytalanságkeltő – mondhatnánk úgy is, hogy mi támaszt bennünk kérdéseket –, és hogy mekkora bizonytalanság készlet minket arra, hogy azonnal kapcsoljunk hozzá egy másik inger tulajdonságot, amivel összeolvadva a számunkra

való ingerré válik. Vagyis alkalmas lesz arra, hogy a jó érzést keltő aktivitási állapotban tartson bennünket. Az érdeklődés során tehát ebből a 2 komponensből *ingert alkotunk*, ami ahhoz vezet, hogy a tárgy fel tudja ébreszteni és fenn is tudja tartani az érdeklődésünket.

Ha túl nagy bizonytalanságot vált ki belőlünk, nem tudunk iránta tartósan érdeklődni, de ha túl kicsit, akkor sem. Mind a kettőt kellemetlen érzés kíséri, mert vagy túl gyenge, vagy túl heves serkentettséget vált ki bennünk ahhoz képest, amiben jól érezzük magunkat és jól tudunk teljesíteni, azaz az optimális arousal szintünkhöz képest. Mind az *optimális arousal szint elérése*, mind az *inger ránk gyakorolt hatása* – jellegével és intenzitásával – a *típusképző elem*. Az első a számunkra való kedvező izgalmi állapot, aminek előidézése típusos ingerfelépítő stratégiáink vannak. A második – a felépített inger –, önmagában is kettes komponensű. Magában hordozza a bizonytalanságérzést keltő, *odafor-dító-* és az azt *módosító-*, a vágyott élményminőséget előmozdító *ingert*. Ugyanakkor a felépített inger is részint a kollatív tulajdonságai miatt – hogy melyik fajta –, részint a kollatív értéke miatt – hogy milyen intenzitású – válik érdekessé számunkra.

II. Az érdeklődés típusos vonásai

Az alábbiakban annak a kutatásomnak az értelmezési kereteit foglalom röviden össze, amely az érdeklődési mechanizmus tipológiájának létrehozására irányul, azzal a szándékkal, hogy típusonként feltárja a jellegzetes hibákat, és lehetőséget adjon a célzott korrekcióra, mind egyéni, mind csoportos formában. Alapjául az erre a célra kifejlesztett érdeklődés diagnosztikai teszt felvételei, a hozzájuk kapcsolódó interjúk és egy 1200 fős mintán végzett kérdőívés vizsgálat két alkalommal megismételt adatai szolgálnak. A tipológiai szemlélet lehetővé teszi, hogy kevésből tudjunk meg sokat. Esetünkben összehasonlító alapot ad ahhoz is, hogy meg tudjuk különböztetni, hogy mi az egyéni variáció és mi a hiba.

Mit mér a teszt?

A kíváncsiság motívumokat mint *tartós szellemi beállítottságot* azonosítja, ami szerint egy elénk kerülő – érdeklődéskeltő – ingerre önkéntelenül reagálunk valamilyen érzéssel. Vagy megmarad a bizonytalanság érzés kategóriájában, vagy túlzottan erős a számunkra, és ezért averzív reakciókat vált ki, az elutasítás különböző fokozataitól akár egész a rémületig. Vagy túl alacsony kollatív értékkel bír a számunkra (nem érezzük elég újnak, meglepőnek, kétértelműnek vagy összetettnek), és nem tudja áttörni a közönyünket. Ilyen esetben a figyelmen kívül hagyástól az unalmon keresztül az unalom mögött álló szorongásig mehetnek a reakciók. Ez a kérdéskör adja az egyik dimenziót.

Az explorációs készletet mint a *változásra való készséget* azonosítja, amivel az *érdeklődés dinamikáját* is mérjük. Úgy tekintjük, mint az egyensúly megteremtését célzó, kompenzáló ingerfajta keresését. Ez adja a másik dimenziót.

A teszt válaszait mátrix formában rendezzük el, melynek oszlopai a bizonytalanság érzést kiváltó ingerfajta – vagyis az, ami odafordít bennünket –, sorai pedig a kompenzáló ingerfajta – vagyis az, amit keresünk benne – együttes tulajdonságaként összegződik. A mátrix minden cellájában összehajtogatva szerepel az az inger, amivel szemben érzékenyek vagyunk, és az az inger, aminek segítségével az érzékenységet eddzzük, azaz a felépített, *általunk konstruált inger*, ami számunkra releváns. A kétfajta ingernek – reaktív és explorált – az összehasonlító értékekben mutatkozó arányai jelzik, hogy sikerül vagy nem sikerül megteremteni azt az összhangot, ami az optimális serkentettség állapotának eléréséhez, a kíváncsiságnak érdeklődésbe való átfordításához kell.

A) A tartós szellemi beállítottság

Az érdeklődés nem egyszerűen szeretni vagy értékelni valamit, hanem egy diszpozíció, a figyelem egy beállítottsága (9). A szellemi beál-

lítottságunkkal egy ránk típusosan jellemző ingerfajta érzelmileg válaszolunk. Vagyis az elénk kerülő inger érdekességet jelentő tulajdonsága – hogy új vagy szokatlan vagy kétértelmű vagy összetett –, motívum lesz egy érzelem kiváltódásának, ami eligazít bennünket abban, hogy megálljunk vagy továbbmenjünk. Ami ez esetben típusosan jellemző ránk, az az ingerfajta kiválasztása.

A változásra való készségünk esetében a mérték, azaz az inger intenzitása az, ami típusos. Jelzi, hogy radikális vagy mérsékelt igényeink vannak-e az odafordító ingerrel kapcsolatban. Egyszerre határozza meg, hogy milyenfajta ingert explorálunk még hozzá az adott tárgyból, (kollatív tulajdonság), és azt is, hogy összességében mekkora érdekesség értékű, intenzitású ingert állítsunk elő belőle magunknak. Mennyire legyen ismeretlen, mellbevágó, homályos vagy nehezen áttekinthető. Ezen túlmenően itt fordított a folyamat. Nem az inger motiválja egy érzelem előhívódását, hanem egy érzelem átélésének vágya motivál egy cselekvésre, hogy keressünk egy olyan fajta és olyan erősségű ingert, ami eszközként szolgál ahhoz, hogy a vágyott érzést átéljük.

A kijelölő inger – ami a szellemi beállítottságunk része – alapvető a változásra irányuló készségünk és az érdeklődésünk dinamikáját illetően.

Mindent az alapoz meg, hogy milyen inger tulajdonságra vagyunk típusosan érzékenyek: az újra, a szokatlanra vagy az összetettre. Erre a 3 ingertulajdonságra adott reakciókkal azokra a hiányainkra reagálunk, amik szükségesek és egyben elérhetőek a továbbjutásunk szempontjából. Ebben a választásban, ami tulajdonképpen előszűrés, 3 faktor játszik szerepet:

- amit fejlesztenünk kell,
- amit már tudunk
- és a kettőt az hangolja össze,

hogy hogyan értjük, milyen keretbe foglaljuk, milyen szemlélettel közelítünk hozzá.

Az első érzelmi reakció, az előszűrés csak az újdonság érték, a komplexitás érték és a meglepetés érték közt tesz különbséget. Ez utóbbinál egy keretben értékeli a konfliktuskeltőt

és a kétértelműt, nem érzékeny a kettő különbségére. Erre a különbségre késleltetve, inkább a szűrés második mozzanatában, az explorációval reagálunk. A kompenzáló ingert már úgy keressük, hogy a tudhatatlanra milyen irányból közelítünk. Ha nem akarunk biztosra menni, hanem inkább elmosni, lazítani, relativizálni akarjuk azt, ami meghökkent bennünket, más utat járunk be, mint akkor, ha erős az egyértelműsítési igényünk. Ez utóbbi esetben bármelyik is az odafordító inger, a konfliktus értéke miatt keressük hozzá kompenzáló ingert.

Miért csak 3 és nem mind a 4 ingerfajta szerepel a szellemi beállítottságunkban? Hogy miért veszi egybe a szellemi beállítottság a konfliktusos és a kétértelmű ingert, annak a mechanizmusa elég bonyolult, de a kerete viszonylag egyszerű. Mind a kettő ellentmondást hordoz, ez benne az érdeklődéskeltő. Az első a tudásunknak mond ellent, a második önmagában ellentmondásos, úgynevezett ambitendenciát hordoz. Ezért mind a kettő kiválóan alkalmas arra, hogy problémát tudatosítson és látókört tágítson, nézőpontváltásra ösztönözzön. Ugyanakkor számunkra felvetődik a magyarázat, hogy a szellemi beállítottság, ami maga is egy érzelmi reakció, azért 3 komponensű, mert minden érzelem 3 komponensű. A szakirodalom eltérő kifejezéseket használ, de a lényege mindegyiknek az, hogy az érzelemnek van egy *gondolati*, egy *motivációs* és egy *cselekvési* tendenciája (10). Ez a hármas tagolás lehetővé teszi, hogy jól illeszkedjen a személyiségfejlődés más rendszereinek 3 komponensű struktúráihoz. Mi most ebből az összefüggésrendszerből hármat emelünk ki, azt, hogy az érdeklődés, az intelligencia és az egyéniség építése párhuzamos pályákon mozog (11). Egyszerre tudjuk fejleszteni az érdeklődésünket, az intelligenciánkat és személyiségvonalunk kiépítését és elmélyítését.

Az érdeklődés érzelmének 3 komponense és a 4 kompenzáló ingerfajta típusosan kapcsolódik össze a szellemi beállítottságban. Az újhoz való viszonyunkkal az ismert és az ismeretlen arányára, a kiszámíthatatlanhoz való viszonyunkkal a tudható és tudhatatlan, más megfogalmazással

a bizonyítható és bizonyíthatatlan arányára, vagyis a valószínűre, a „bejósolhatóra”, a komplexitáshoz való viszonyunkkal pedig az átlátott és a még átláthatatlan, a már könnyű és a még nehéz arányára reagálunk. Az inger újdonság értéke az érdeklődés kognitív-, a meglepetés értéke a motivációs- és a komplexitás értéke a cselekvési komponenssel van szoros kapcsolatban.

Ez az összefüggésrendszer közvetlenül tud kapcsolódni az intelligencia 3 komponensű elméletéhez is. Az ebben szereplő *tudásszerző komponens* – a megértés és információszerezés, valamint az információk kódolásának és összehasonlításának képessége – az új iránti érzékenységgel párosul. A hozzá tartozó intelligencia fajta a kreativitás. A *metakomponens* – a problémamegközelítési- és megoldási stratégiák, a hipotézis-állítás képessége – a váratlan, a meglepő iránti érzékenységgel van szoros kapcsolatban. A mögötte álló intelligencia fajta az elemzőképesség. A *teljesítmény komponens* azokat a képességeket tartalmazza, amelyeket a problémamegoldás kivitelezése során alkalmazunk. Ez a komplexitás iránti érzékenységgel van szoros összefüggésben. A hozzá tartozó intelligencia fajta a gyakorlati intelligencia.

A harmadik összefüggésrendszer, amit tekintetbe veszünk a teszt profilok kiértékelésénél, az a belső ösztönzők (inducerek) természete (12). Ilyen u. n. inducer az érdeklődés is. Ezeknek szintén 3 komponensük van, melyek együtt mozognak az érzelmek, az intelligencia és a tartós beállítottságot mutató figyelemfelkeltő ingerek 3 komponensével. Az inducerek 3 összetevőjéből (absztrakt, általános és tematikus) az új iránti fogékonyság az *absztrakt* jeggyel párosul, ami logikai fogékonyságot, értelmi megközelítésmódot jelent. A meglepő iránti érzékenység *általánosító hajlamot* involvál, ez a szemléleti keretekkel, az elemző, kiértékelő beállítottsággal van összefüggésben. Az összetettség iránti fogékonyság pedig *tematikus*, a gyakorlatibb, problémamegoldó beállítottsággal társul.

A teszt értékelése során ezt a 3 komponensű összefüggésrendszert közvetlenül ki tudjuk terjeszteni az

érdeklődés természetére. Egyrészt az érdeklődés mélysége, szélessége és összetettsége tekintetében. Másrészt a tekintetben, hogy ahhoz, hogy az érdeklődés zavartalanul működjön, kell hogy legyen területe, tárgya és témája. Az *érdeklődés mélysége* az új információra és annak elrendezésére, a tudásszervező, logikai elemekre reflektáló beállítottság, s mint ilyen az érzelem kognitív összetevője. Az *érdeklődés szélességére* az elemző, szemléleti kereteket képező, meglepőre fogékony beállítottság jellemző, s ez az érdeklődés érzelmének motivációs összetevője. Az *érdeklődés összetettségével* a gyakorlati, problémamegoldó, a nehézségi fokra, komplexitásra irányuló beállítottság van a legszorosabb kapcsolatban. Az *érdeklődési terület* legfőképpen az érdeklődés mélységéhez, és így az új iránti fogékonysághoz, az *érdeklődés tárgya* az érdeklődés szélességéhez, és így a szemlélettágító ellentmondáshoz, az *érdeklődés témája* pedig az érdeklődés összetettségéhez és természetesen a komplex ingerek iránti érzékenységhez kapcsolódik.

Röviden jellemezve a 3 szemléleti beállítottságot, ami a mátrixunk oszlopaiban értékelődik:

I. *Az ismert és az ismeretlen arányaira érzékeny* szellemi beállítottság esetében a gyöngye láncszem az érdeklődés mechanizmusában a tudás komponens. Az információk, adatok iránti érdeklődésig szinte mindenki eljut, de ha nem elég szervezett vagy ha túlszervezett a tudás, nincs mihez kötni az újat, illetve nem érzik hiányát az újnak, és rendszerint nem eléggé motiváltak a tanulásra. Jó a problémalátásuk és könnyen tematizálnak. Fogékonyak a logikára és viszonylag könnyen találnak tárgyat, de nehezen tudják megtalálni a tárgyhoz illő logikát. Éppen ezért nehezen tudják az érdeklődésüket területhez kötni, egy szakma vagy tudományterület rendszere mellett elköteleződni. Ezért sokan szenvednek az unalomtól, mert nem keresik azt a terepet, amin új tapasztalatokat szerezhetnének a tudásuk elmélyítéséhez, egyénivé tételéhez, amire pedig nagyon vágyanak.

II. *A tudható és tudhatatlan arányaira érzékeny* szellemi beállítottságú emberek leggyakoribb buktatója,

hogy nem találnak tárgyat, mert azt nekik maguknak kéne megkonstruálni. Esetükben ez legtöbbször valamilyen elvont tárgy. Arra vannak „programozva”, hogy értelmezzenek, amihez mindig valamilyen nézőpont kell. De a konkrét, eseti szemléletek nehezen állnak össze egységes szemléletté, átfogó értelmezési keretté. Az értelmezési keretük vagy túl tág, általánosító, vagy túl szűk, konkretisztikus, esetenként megrendíthetetlen doxazmákkal vagy átfoghatatlan nyitottsággal. Ha nem találnak adekvát értelmezési keretet és nem tudják kiépíteni a látásmódjukat, nem találják meg a tárgyukat sem. Rendszerint jó beleérző képességgel rendelkeznek, könnyen tájékozódnak, így „mindent előre tudnak”, csak azt nem, hogy tárgy híján miről szerezzenek tudást és mi miatt lenne érdemes cselekedni, mi is lenne a dolog értelme. Mivel ez a beállítottság az érdeklődés érzelmének motivációs komponensével van szoros kapcsolatban, ha nem sikerül tárgyat meghatározniuk, teljesen érdektelenné, közönyössé és igénytelenné válhatnak.

III. *Az átlátott és átláthatatlan arányaira érzékeny* szellemi beállítottságúak jellemzője az, hogy könnyen és élvezettel tanulnak, szemléleteket is, de a kettőt nehezen tudják egybefogva egy konkrét helyzetre alkalmazni, nehezen adaptálnak és adaptálódnak. Nekik arra van szükségük, hogy a problémalátásukat és a problémamegoldó képességüket együttesen tudják alkalmazni egy adott esetre. Ha ez nem sikerül, nem tudják átlátni vagy nem elég gyorsan tudják átlátni a helyzeteket, és nem tudnak, sokszor éppen ezért nem ismernek cselekedni összetettebb helyzetekben. Tipikus hiba, hogy kihátrálnak belőle menet közben, kiesnek a folyamatokból, feladják, hogy kövessék a situációt, és nehezükre esik, hogy végigvigyék, amit elkezdtek.

B) A változásra való készség

A szellemi beállítottság önmagában semmit nem árul el az érdeklődés kialakulásában és fenntartásában központi szerepet játszó biológiai elem,

az optimális arousal, az agyi aktivitás ránk jellemző, kellemesnek érzett szintjéről. Vagyis arról, hogy miért kössünk ki és tartsunk ki valami mellett, milyen élményt is keressünk benne. Ezzel az érdeklődés másik nagy motiváló rendszere, az explorációs készlet áll közvetlen kapcsolatban.

Ez a dimenzió éppoly átfogó, a személyiség egészére jellemző, mint a szellemi beállítottság. Ahogy a tartós beállítottság a spontán reakciókat (bizonytalanságérzés, odafordulás) meghatározó kíváncsiság motívumon alapul, ami személyiségvonásként működik (vonás kíváncsiság), úgy a változásra való készség az ingerkereső magatartásunkat meghatározó *szenzomotoros élménykeresés*en alapul (13), ami szintén tartós személyiségvonás. Az az inger stimulál bennünket oly mértékben, hogy keressük, ami lehetővé teszi, hogy létrejöjjön az optimális serkentettség állapota. Az opponens folyamatok elmélete és a motiváció kettős elmélete feltárja, hogy az érzelmek esetében mindig működik egy kompenzációs mozzanat, ami helyrebillent bennünket. Egy érzelem fellépése után elensúlyozó motívumok lépnek fel az emocionális alapszint visszaállítására, vagyis arra a szintre, ami számunkra folyamatosan fenntartható. Az exploráció annak az ingernek a keresésére irányul, ami ezt lehetővé teszi. A kellemő mértékű serkentettség a változás irányába visz bennünket. Az érdeklődésnek ebben a mozzanatában rá kell találnunk arra az ingerre, ami ezt a szintet megteremti.

A kollatív tulajdonságok bizonyos összefüggésben magukban hordozzák a kollatív értéket is, ami egyszerűsítve azt jelenti, hogy az új és a meglepő vagy konfliktust keltő ingerek arousal csökkentők, a többértelmű és a komplex ingerek arousal növelők. A célra irányulás, amit a konfliktusos ingerek váltanak ki, és a sorba rendezés, a nyomon követés, amit az új ingerek váltanak ki, a maguk józanságot igénylő módján nyugtatóak, csökkentik a serkentettséget. Helyesebb lenne talán úgy fogalmazni, hogy deszenzitivizálnak, növelik a figyelemfelkeltő inger iránti toleranciát. A titokzatos dolgok és a rejtélyek megfejtésére való törekvés vagy a valószínűsítés, az

előrejelzés, a kockázatbecslés, amit a többértelmű ingerek váltanak ki, illetve a problémamegoldás, a szerkezetek átlátása, ösvényt vágni egy kaotikusnak tűnő, strukturálatlan területen, amit a komplex ingerek váltanak ki, izgatóság, növelik az agyi aktivitási szintet. Akinek alacsony az optimális serkentettségi szintje – vagyis „ráizgul” mindenre, könnyen belekesedik vagy kiborul mindentől –, az kompenzáló ingerként a moderáló hatású újat vagy a szokatlant fogja keresni abban a dologban, ami az odafordító ingerrel fölhívta magára a figyelmét. Akinek pedig magas – szeret tartósan „lángolni” vagy nagyobb izgalmi állapotban lenni –, az a többértelműt vagy a komplexitást fogja kiegészítő ingerként keresni. Hogy a kettő közül

melyiket, az a mérték kérdése. Akinek erősen kell csökkentenie a serkentettséget – vagyis deszenzitivizálódásra van szüksége, hogy ne legyen averzív az odafordító inger –, az az újdonság értéket keresi benne kompenzáló ingerként, akinek csak mérsékelten kell csökkentenie, az „megengedheti magának”, hogy a szokatlant keresse kiegészítő ingerként.

Akinek erősen növelnie kell az inger intenzitását (magas optimális arousal, szenzitivizálódnia kell az odafordító ingerrel szemben), az a többértelműt keresi kiegészítő ingerként, akinek csak mérsékelten magas, az a komplexitás értéket, mert megvan hozzá a kellő kitartása, stabilitása, hogy a struktúrákkal bajlódjon, kísérletezzon, újrarendezzen és tisztázzon.

A reakciót kiváltó ingerek és a keresett, egyensúlyteremtő, kompenzáló ingerek együttes pár-variációi (a pár első tagja az odafordító, a második tagja az explorált, a kompenzáló):

Csökkenteni kell

Új – új	Új – meglepő
Szokatlan – új	Szokatlan – meglepő
Komplex – új	Komplex – meglepő

Radikálisan

Mérsékelten

Új – többértelmű	Új – komplex
Szokatlan – többértelmű	Szokatlan – komplex
Komplex – többértelmű	Komplex – komplex

Növelni kell

A dinamika az elsődleges megközelítési módra, az optimális agyi aktivitási szint pedig az ismeretszerzés preferált módjára is utal (14). A mérsekelt dinamikájú, kis- vagy közepesen nagy lépésekre irányuló változási készség (az ábrán a jobb oldali) nomotetikus, a törvényszerűt előtérbe helyező megközelítést, a nagy dinamikájú változási készség vagy az arra irányuló érdeklődés (az ábrán a bal oldali) pedig idiografikus, egyedi szemléletű megközelítést preferál.

Másrésről: az alacsonyabb optimális arousal szintű emberek előnyben részesítik az ismeretszerzés kellemes, oldottabb formáit, a társas tanulást, az autodidakta művelődést és a kikapcsoló, u. n. disztraktív időtöltéseket. A magas arousal szintű emberek pedig az ismeretszerzés „keményebb” formáit keresik. Mivel szükségük van az állandó izgatottságra, együtt szeretnek élni azzal, ami foglalkoztatja őket, illetve keresik azt, ami kihívja a tudásukat és a képességeiket. Előnyben részesítik a tanulás elvont, sokszor inkább egyéni formáit, nem egy esetben inkább csak a „morfondírozást”, a specializációra lehetőséget teremtő elfoglaltságokat, a tapasztalati tanulást, illetve az úgynevezett abszorptív, teljesen lekötő formákat.

Az első csoport inkább az érdeklődés „diversive” vagy tájékozódó, felderítő formáiból indul el, a második pedig a „specifikus” érdeklődés azon-

nal nagy kielégülést (flow élmény) nyújtó lehetőségeit (15) keresi már első megközelítésben is.

A 12 cellás mátrix leképezi az érdeklődés – kérdőív kutatásainkban felderített – 6 faktorának mindegyikét (16), két-két komponenssel, melynek egyike az érdeklődés tárgyára, másika az érdeklődés motívumára fókuszál. Erre épül a fent vázoltnál árnyaltabb, 12 komponensű tipológia, ami lehetővé teszi az egyéni érdeklődés megtalálásához vezető utak egyengetését.

Jegyzetek

- 1) Fredrickson, B. L.: The role of positive emotions in positive psychology. *American Psychologist*, March. 2001.
- 2) Dewey, J.: *Interest and effort in education*. Boston, 1913, Houghton Mifflin Company.
Nagy László: A gyermek érdeklődésének lélektana. Bp. 1982. Tankönyvkiadó
- 3) Lipp M.: Kísérlet az érdeklődés értelmezési kereteinek kialakítására. *Szín*, 2009. 14/4
- 4) Litman J. A. – Silvia P. J.: The latent structure of trait curiosity: evidence for interest and deprivation curiosity dimensions. *Journal of Personality Assessment*. 86 (3) 2006.
- 5) Piccone, J.: Curiosity and exploration. (manuscript)
- 5) Silvia, P. J: Interest, the curious emotion. *Current Directions in Psychological Science*. September, 2007.
- 6) Ryan, R. M. – Frederick C.: On energy, personality, and health. *Journal of Personality*, September, 1997.
- 7) Fredrickson, B. L.: The role of positive emotions in positive psychology. *American Psychologist*, March. 2001.
- 8) Silvia, Paul, J. (2006). Exploring the psychology of interest. (pp. 117-119). Oxford University Press.
- 9) White, R. W.: Motivation reconsidered: the concept of competence. *Psychological Review*, 66. 1959.
Józsa Krisztián: Az elsajátítási motiváció jelentősége. *Magyar Pedagogia*. 1. 2002.
- 10) Sternberg, R. J.: *Beyond the IQ: A triarchic theory of human intelligence*. New York, 1985. Cambridge University Press
Fredrickson B. L. – Branigan, C.: Positive emotions broaden the scope of attention and thought-action repertoires. *Cognition and Emotion*. 19. 2005.
- 11) Allport, G. W.: A személyiség alakulása. (1980). Bp. Gondolat Kiadó, 599.
- 12) Silvia, P. J.: Self-efficacy and interest. Experimental studies of optimal incompetence. *Journal of Vocational Behavior*. 62. 2003.
- 13) Spielberger, C. D. – Starr, L. M.: Curiosity and exploratory behavior. 1994.
- 14) Lipp M.: Az érdeklődési profilok jellegzetességei. *Szín*. 2010. 15/4
- 15) Csikszentmihályi, M – Rathunde, K.: The development of the person: An experimental perspective on the ontogenesis of psychological complexity. In.: Damon, W – Lerner, R. M.: *Handbook of child psychology*. Vol. 1. Theoretical models of human development. New York: Guilford press, 1993.
- 16) Lipp M.: i. m.

LIPP MÁRTA tudományos kutató. A kultúrájának a mindennapi életben betöltött szerepével kapcsolatos több évtizedes tudományos tapasztalatai az érdeklődés és az érdeklődésfejlesztés témájára irányították a figyelmét. A Magyar Művelődési Intézet Művelődésszervezeti és Felnőttnevelési, azt követően Kutatási Osztályának vezetőjeként fő területe a kulturális segítőmunka megalapozása és a települési művelődési lehetőségek és lakossági igények összehasonlító vizsgálata volt. Tíz éve kezdett dolgozni egy érdeklődés alapú személyiség teszt létrehozásán, amire azóta érdeklődésvizsgálatai és fejlesztő gyakorlat épült. Doktori disszertációjának témáját – az időszemlélet és a személyiség alakulásának összefüggése a szegénység kultúrájában – a narratív pszichológia területéről választotta. Jelenleg a tartós vagy egyéni érdeklődés tipológiai szemléletű kutatásával és az egyéni érdeklődés kialakulását akadályozó és előmozdító tényezők feltárásával foglalkozik.

„jó, érdekes, és szükséges itt Szankon élni”

Beszélgetés Patkós Zsolttal, Szank polgármesterével*

2013 nyarának ezen az esőverte napján, amikor a tanyámon a Kiskunságban az indulás előtti felhőszakadásban már bőrig áztam, majd útközben Szank felé még kétszer ért el és kapott el a vihar, a megérkezés és a látvány megnyugtató volt. Jobbról a Polgármesteri Hivatal, szemben vele a Községi Ház képtárral és könyvtárral, amiről rögtön látszott, hogy története van.

Szankon Patkós Zolt polgármester urat két tárgyalás között sikerült elérnem. Tempósan érkezett meg a hivatalába, teremtette meg beszélgetésünk feltételeit, gyönyörű kiállítású és remek tartalmú könyveket kaptam tőle Szankról, és kérdezhettem.

Mátyus Aliz: Arra kérem, hogy segítsen meglátnunk Szankban, ami egy országos lapnak, a Szín – Közösségi Művelődésnek fontos lehet, mert mintát, példát mutathat más falvaknak. Az alapvető dolgokat, hogy hány lakosa van a falunak, milyen a felekezeti megoszlása; iskolái, óvodái, szociális ellátása, közösségi háza, művelődési háza hogyan működik, mind megtudtam a kollégáitól, amíg váraкоztam. Így most belevágnék a dolgok közepébe: Miért végzi szívesen a polgármesteri munkát, ami nem egy könnyű munka, főleg ha valaki igazán csinálja? Miért lát benne – ez rögtön érződött a legelső telefonunknál – lehetőséget? Én hiszek abban, hogy az egyszer egy életre születő ember, ha megtalálja, amiben eleven tud lenni, amiben tevékeny tud lenni – és én pontosan érzékelem, hogy Szank polgármesterével ez így van –, akkor elégedett lehet magával, s a falu, amelyikért dolgozik, külön falu lesz ettől. Ha erről elmondaná – a kívülről jövő ember számára a titkokat –, amiket fontosnak tart, nagyon megköszönném.

Patkós Zolt: Hát a kérdésével, illetve az állításaival nem hozott könnyű helyzetbe. Azt tudom mondani, hogy szankiként, egy olyan településnek a vezetőjeként, amely település nem nagy lehetőséggel rendelke-

zik jelen pillanatban, vagy éppen ezt megelőzően talán elég korlátozott lehetőséggel rendelkezett, megteremtettük azokat a dolgokat, azokat az életminőséget befolyásoló, a létfenntartást segítő fejlesztéseket, amiktől egy magyar ember, egy szanki ember azt gondolhatja, hogy érdemes, szükséges és jó itt Szankon élni.

Amikor én polgármester lettem 2006-ban, azt láttam, hogy van egy település, amelynek múltja van. A múltját az olajipar adta. Annak előtte nagyon gyéren lakott kistelepülés volt, Kiskunmajsa árnyékában, 20 km-re Kiskunfélegyházától, és 20 km-re Kiskunhalastól. Amióta én polgármester lettem, megpróbálom megváltoztatni ezt a meghatározást. Én azt mondom,

A megye közszolgálatáért

* A beszélgetés 2013 nyarán készült.

Vörösmarty Mihály Művelődési Ház

hogy Szank köré épült Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Szeged. És ebben az érdekes közösségben Bács-Kiskun megye egy picike kis ékszerdoboz. Amikor polgármester lettem, azt láttam, hogy ennek a falunak tényleg erős múltja van, olyan kötelekek, amelyeket hogyha az ember nem ért és nem lát tisztán, célt téveszthet. Vagy éppen közösen az emberekkel nem tud olyan közös jövőképet kialakítani, ami perspektivikus. Azt láttam, hogy ez egy olyan közösség, egy olyan falu volt a 60-as évek végétől kezdve, ahová nagyon sok ember jött a Dunán túlról az olajipar miatt. Nagyon sokan tanultak az olajipari szakma vonzásában, és az olajipar tényleg foglalkoztatott két-három-négyszáz embert, régi időkben talán még ötszázat is. És ez egy nagyon jó dolog volt, mert egzisztenciát biztosított, lehetőséget arra, hogy legyen jövőképe a családnak, tudjanak házat építeni, tudjanak kikapcsolódni, legyen igényük rá, és megfizethető legyen mindez a számukra. Hogy olyan dolgokat érjenek el, melyeket talán Magyarország más településén nem. Ha csak egy dolgot mondhatok, ebben a kisbirtokban mellettünk, a hivatal mellett, többször mondták, hogy a 80-as évek legelején, a 70-es években is volt Pick szalámi. És nem biztos, hogy csak karácsonykor vagy nagyobb ünnepek alkalmából volt banán a pulton. Aki még emlékszik ezekre az időkre, én is részese voltam, az tudhatja, hogy azok a települések, ahol lehetőség volt rá, hogy ezek úgymond az igényt

is kiszolgálva biztosítottak legyenek, kedvező helyzetben lévő települések lehettek. Szank ilyen múlttal rendelkezik. Viszonylag gyors fejlődés következtében az 50-es évek végére kigyulladt a közvilágítás, a 60-as évek derekától vagy éppen végétől kezdve elindult az utcák kialakítása, az utak aszfaltozása, a járdák kialakítása és sorban nőttek ki gomba módra a házak egymás mellett, étellel telt meg a falu. A fejlődés – azt lehet mondani – a 90-es évekig töretlen volt. Aztán jött a rendszerváltoztatás, az olajipar magánkézbe került vagy állami cég lett, utána már a település életében nem nagyon játszott szerepet. Jött, mint ahogy máshol is az automatizálás, hogy csökkenjen az élő munkaerő, a költség. A létszámleépítéseket azért racionális módon oldotta meg a cég, és ez humánus gondolat volt a részükéről, amely nem potenciális munkanélkülieket képzett a településen, hanem fiatal nyugdíjasokat. Ha mindezzel a múlttal tisztában van az ember, akkor azt is látja, hogy ez egy befogadó közösség. Ez egy olyan közösség, társadalom, amely a jöttmenteket, mint amilyen a polgármester is, befogadja.

M. A.: *De a felesége ide valósi.*

P. Zs.: Egy feleség kezdetnek talán elég, de utána a munka számít, mert hogy később önmaga miatt ítéli meg az embert. Elfogadják, befogadják, bíznak benne, mert látják a munkáját, és látják, hogy szívvel- lélekkel a település érdekében nagyon sok eszközt megmozgatva próbál koncepcióban gon-

dolkodni és egy olyan fejlődési perspektívát mutatni, ami nem arról szól, hogy megmaradjunk, hanem hogy fejlődve teljesejünk ki. Én azt gondolom, hogy nagyon sok olyan iskolát járt az ember végig az életében, amely iskola nem pusztán falak között és tanárok által tanított tantárgyak tekintetében támaszt követelményeket. Olyan dolgokkal találkozunk az ember, amelyeket iskolaként megélve tud alkalmazni az elkövetkező időben. Erre a tudásra támaszkodhat. A gyakorlatból fakadóra. Az alapvégzettségemet tekintve pedagógus vagyok. Ez a hivatás és lét arra is predesztinál, hogy folyamatosan tanuljak, folyamatosan képes legyek arra, hogy megújítsam a tudásom, az ismeretemet. Az ismeretszerzés és ennek a vágya soha nem hagyott fel bennem, sőt, ahogy az ember polgármester lesz, ki kell, hogy teljesejünk. Önmaga miatt és a településért érzett felelősség miatt. Én soha nem gondoltam volna, hogy foglalkozom útépítéssel, út alapszerkezeti dolgokkal. Soha nem hittem, hogy egyszer majd megtudom, hogy az AC 11-es réteg miért kell az aszfaltozás végkifejletében. Vagy milyen minőségűnek kell lennie az aszfaltnak. Vagy, hogy az alattunk, Szank alatt lévő Pannon-tenger milyen mélységben húzódik. Nagyon sok olyan ismeret, tudás van, amelyet épp azért kell az embernek gyűjtenie, mert ha a jelenben nem is, de a jövőben erre építeni lehet. Erre terveket, koncepciókat lehet alapítani.

Nagyon messziről érkeztem el oda, hogy miért is gondolom, hogy Szank esetleg példát, mintát adó település lehet. Nem gondolom, hogy a polgármester miatt. Nekem is részem van, nem vitatom, álszerénység is lenne. Nekem azonban csak az a feladat, hogy a település érdekében átgondoljak dolgokat és beszéljek a településért tenni akaró emberekkel, és átgondoljam velük közösen is, hogy az a stratégia, terv, gondolat, amit én, ő, többen megfogalmazunk, jó-e és milyen perspektíva következik belőle. Fontos volt a megbeszélésekkel tarkított stratégiaalkotás, a közös gondolkodás felelős, helyi gondolkodókkal. Ezt követően „csak” meg kell valósítani. Fontos továbbá, hogy az emberek számára biztonságot jelentő önkormányzati feladatellátás és azok intézményei megmaradhassanak a településen és legalább ennyire fontos a

Napelem az iskolatetőn

civil társadalommal és valamennyi egyházzal a partneri viszony megteremtése, fenntartása.

És most egy kicsit talán arról beszélnék, hogy milyen környezetben kellett mindezt megtennünk. Azt láttam 2006-ban, hogy a település nem fejlődik. A nem fejlődés visszalépés, tekintettel arra, hogy más települések valószínűleg fejlődnek. És elmennek, ha mi csak helyben járunk és topogunk. És hogyha a lehetőségek is elmennek mellettünk, akkor ez eredményezheti, hogy nagyon lemaradhatunk. Tehát bele kellett magunkat helyezni egyrészt egy európai uniós operatív programokkal tarkított világba. Másrésztől pozicionálni kellett önmagunkat a kistérségünkben is, ami Kiskunmajsát, Kömpöcöt, Csólyospálost, később Jászszentlászlót és Móricgátot jelentette. Ebből adódtak azok az egymásra épülő tervek, lehetőségek, amiket megvalósítottunk.

M. A.: *A tervek szépek, mik voltak a tettek? Hogyan indult el, mint kezdő polgármester?*

P. Zs.: Voltak intézkedések, amelyeket azonnal meg lehetett tenni. Hogyha megnézte a településünket, láthatta, hogy ez egy gondozott település. 2006-ban ezen a kis térrészen kettő darab kuka volt, ez volt szinte az összes szemetes. Az első dolgom az volt, hogy minden sarokra kihelyeztettem szemetes kukákat, nem pénzkérdés volt. 52 darabot kellett venni és 16 100 forintért vásároltuk ezeket. Útbaigazító táblákat gyártattunk helyi

vállalkozóval, amelyek ott vannak minden sarkon, az ide érkezőt orientálják, és színűkkel, egységes jellegűkkel magukra vonják a figyelmet. Gyenge voltam egyébként én is az utcák nevének ismeretében, néhányan meg is jegyezték, hogy biztos azért kellett az utcablákl, mert hogy a polgármester nem találta az utcákat. Természetesen nem ez volt mögötte, azt láttam, hogy a gondoskodásnak, a figyelemnek ez is egy fokmérője lehet. A település eddig is gondozott volt, mert az emberek figyeltek a közterületekre, a saját portájukra. Az önkormányzati intézkedések tovább erősítették e gyakorlatot. Mára szebbek lettek közterületeink, fönntarthatóak, amelyeket az elmúlt időszakban alapoztunk meg, s amelyeket, ma már csak meg kell tartani.

Kézzel készített szanki konyakos meggy

M. A.: *A közterek mellett lévő épületek is igen szépek.*

P. Zs.: Az épületeinket felújítottuk. Valamennyi önkormányzati intézménynek helyt adó épületet. De egy épületet nem felújítani a nehéz, persze az sem könnyű, hanem működtetni, fenntartani nehéz. Úgy és akkor van értelme beruházni, fejleszteni, építeni, ha és amennyiben megvan az a szürkeállomány, megvan az a szellemi és humán háttér, amire építve értelme van a fejlesztésünknek. Így volt ez az óvodában, az általános iskolában, a művelődési házban, így van ez most az ízek házában is, ami a legújabb pályázatunk eredményeképpen megvalósuló beruházásunk. Igyekezünk itt is mindent úgy fölújítani és megvalósítani, hogy magas színvonalú és esztétikus, mindenki számára élvezhető külsővel rendelkezzen. Igyekszünk a belsőre és a működtetésre is pénzt fordítani és a fenntartásra is biztosítani, és éppen azok a működési megtakarítások, amelyek egy-egy fejlesztés, felújítás kapcsán, az infrastruktúrák működtetése kapcsán megmaradnak, biztosíthatják ezekre a forrást. Az ízek háza mostani gondolat. Nem azt mondom, hogy lázban tart bennünket, de szisztematikus építkezésünk következő fázisa. Ízek háza, helyi termékekkel, helyi értéktár kialakításával, fönntartásával és folyamatos kézbentartásával. Mindemellett idő közben láttuk, hogy van egy új lehetőség: Kiskunmajsának megszűnt a kézi konyakos meggy gyártó üzeme, ennek egy picike kis szejletét ide hozzuk Szank

Egészségnap Katus Attilával a sportpályán

ra, úgyhogy kicsike kis csoki manu-faktúrát, egy látvány csoki gyárat is kialakítottunk ebben az ízek házában. És hogy a komplexitást tetézzük, az épület tetején egy égbelátót, egy csillagvizsgálót alakítottunk ki, amelyhez helyi ezermesterünk, Brunner Sándor készített csillagászati távcsövet.

M. A.: Egyszerű volt a tervekhez, a települést fejlesztő elképzelésekhez társakat találni, egyáltalán mit is jelentett mindez a gyakorlatban?

P. Zs.: 2006-ban sikerült meggyőzni a képviselő testületet, hogy az európai uniós előcsatlakozási pályázatok lezárásával, az infrastrukturális fejlesztések 2007-13-as időszakától, amikor is a fölzárkóztatás Magyarország számára privilegizált, olyan pályázatokat próbáljunk benyújtani, olyan terveket próbáljunk megfogalmazni, amelyek a működő infrastruktúra fejlesztését hozzák, a meglévő és számunkra fontos épületeknek a felújítását jelentik. Fontos volt megérteni, hogy a működési költségmegtakarítás mellett esztétikusabb, használhatóbb, akadálymentes, a 21. század igényei szerint kialakított intézményeink lehetnek.

Szanknak az éves költségvetése 500 millió forint körül volt. Ehhez képest az elmúlt 6 évben 1,3 milliárd forintnyi fejlesztési forrást sikerült a településre pályáznunk. Ezek a fejlesztési források nagyon sok projektet jelentettek, intézményt, folyamatot érintettek, amelyekre lehet alapozni. A pénzüsszeg maga is fontos, de az is, hogy az ember úgy költ pénzt és úgy pályázik, hogy megvan hozzá a koncepciója, ami 2006-ban, 2007 tavaszán meg-

fogalmazódott polgármesteri programként, gazdasági koncepcióként. Hogyha valaki megnézi településünk gazdasági programját 2007-ben, amit a képviselő testület elfogadott, láthatja, hogy szisztematikusan mentünk előre, 2010-ig lépésről-lépésre. 2006 és 2010-2011 között felújítottunk, fejlesztettünk, aminek következtében van megújított óvodánk, iskolánk, művelődési házunk, minden utca portalan, aszfaltozott. Az önkormányzati utat, amely Szank és Jászszentlászló között hozza és viszi az embereket fölújítottuk, több mint 6 km hosszan. Megújítottuk a közterületeket, lett a horgászoknak új horgásztava, a sportpálya fölújult. Fontos volt számunkra, hogy civil szervezeteket is segíteni tudjuk. Az egyházak és civil szervezetek pályázatait nemcsak a megírásban, az elszámolásban, a megvalósításban, hanem az előfinanszírozásban is segítette önkormányzatunk. Mindez nem valószínű volt meg a képviselő testület támogatása nélkül, maradt volna pusztán egy polgármesteri gondolat. A közösségért történő fejlesztések a képviselő testület által is támogatott gondolatok voltak, és mind a katolikus, mind a református egyház az épületeiben – parókia, templom – kívülről és egy kicsit belül is meg tudott újulni. Amikor láttuk, hogy a gazdaság lehetőségei szűkülnek országosan, hogy az önkormányzati átalakításnak a hangjai erősödnek, hogy a magyar állam gazdasági eltartó ereje hitelből nem finanszírozható, új utak, új gondolatok születtek itt is.

M. A.: De ez már egy következő ciklus következő feladata volt. Mi változott?

P. Zs.: A következő időszak, amikor 2010-ben ismételtén megbíztak a polgárok azzal, hogy polgármesterként irányítsam a települést, segítsem a fejlődést, ismételtén tervszerű cselekvéseket jelentett. Azonban annak érdekében, hogy a fejlődés lehetősége fennmaradjon, új gondolatokra volt szükség az új gazdasági környezethez igazodva. A gazdasági válság okozta probléma – természetesen – Szankot se hagyta érintetlenül. 2010-ben kistérségi elnök voltam. A kiskunmajsai kistérség 6 településen közösen gondolkodott arról, hogy milyen racionális működtetést lehetne a szociális intézmény, az oktatási, az egészségügyi intézmény tekintetében megvalósítani. Együtt valósítottuk meg 2008-tól kistérségi feladatellátásban a szociális feladatainkat. Szankon van tanyagondnoki szolgálat, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, szociális étkeztetés, házi segítségnyújtás, nappali ellátás és bentlakásos otthon. Van egy olyan szociális védőháló, amelyet manapság a református egyház üzemeltet. 2011-ben döntött úgy a kistérség és a református egyház szeretet szolgálat, hogy a feladatellátást közösen oldják meg. Az elmúlt két, két és fél éves együttműködés a színvonal megtartását hozta. Az egyháznak volt ereje és szándéka is, hogy bővítsék, és az igényekhez mérten fejlesszék az ellátásokat. A nappali ellátásunk Szankon 30 főről 60 főre nőtt, amit a szociális ellátás alulfinanszírozása miatt önkormányzatunk nehezen tudott volna megvalósítani. Elmondhatom azt is, hogy helyben az oktatás is jó helyzetben van, egyházi kézben van. A református egyház tartja fenn az óvodát és az általános iskolát is. Jó helyzet és partneri viszony alakult ki az egyházzal. Mi nem a püposra akartunk rakni még egy püpot, hogy nesze és vidd, mi meg majd haszonélvezői leszünk annak, amit te itt csinálsz a településen, hanem a feladatban is akartunk olyan felelősségteljes megosztást, amelyben látszódik, hogy az önkormányzat számára is fontos az iskola, óvoda, fontosak a gyermekek, fontos a megfelelő infrastruktúra és háttér. Ezért az intézmény átadását megelőzően teljes körűen felújítottuk azt, természetesen pályázati támogatásból és önrész biztosításával. A református egyház helyi léte,

amely az oktatásban Magyarországon jelentős volt, nem egy törekeny tüne-
mény, nem egy időszakonként változó
vagy éppen gazdasági lehetőségeknek
kitett dolog. Tehát felelősségteljes
döntést hoztunk akkor, amikor meg-
állapodtunk a helyi oktatás ügyeinek
viteléről. Nekünk, településvezetők-
nek látnunk kell az utakat, és azt, hogy
mik azok a prioritások, amikre hang-
súlyt kell fektetni. Azt gondolom, hogy
ebben mi jók vagyunk itt Szankon.
A polgármester abban, hogy megfelelő
információval tudja ellátni a képviselő-
ket ahhoz, hogy felelősségteljes dönté-
sek szülessenek. És hogy közös célok
mentén, közösen tudjunk egy irányba
húzni. A méz és meggy fesztiválunkon
a mézesmadzaghúzás egy kis perfor-
mansz akart lenni, mert hogy az em-
berek előtt húzogatják rendesen, de
mi lenne, ha egyszer mi is húznánk, és
nem mindenféle irányba, hanem egy
irányba, úgy, ahogy mi, akik itt voltunk
Szankon a méz és meggy fesztiválun-
kon és 3,6 kilométeren keresztül egy
irányba tudtuk több mint ezren húzni.
Jó dolog, hogyha az ember nem csak
települést építhet, hanem közösséget
is formálhat.

M. A.: *Fantasztikus élmény lehetett!*

P. Zs.: Öt évvel ezelőtt indítottunk
egy fesztivált, amely a méz és meggy,
a helyi termékek köré épült. A környező
települések és a tágabb páttriánk számá-
ra minőségi szórakozással egybekötött
helyi értékek bemutatásával kívántuk
közelebb hozni Szankot. Hogy el lehes-
sen hozzánk látogatni, kikapcsolódást

találjon az ember, és mégis értékeket
fedezzen föl. Értékeket, amik helyben
talán annyira természetesek, hogy néha
észre se vesszük, de ha más számára
ráirányítjuk a figyelmet, az ő figyelmük
építhet bennünket a továbbiakban. Méz
és meggy. Néhányan összeültünk, talán
hárman-négyen, és kitaláltuk, hogy egy
színvonalas fesztivált próbálunk meg-
valósítani. Az ötödik alkalommal, ami-
kor is a fesztivál másnapján megnéz-
tük, hogy nagyjából hányan lehetünk,
hát nagyon sokan voltunk. Több mint
3 ezren voltunk ezen a kétezer ötszáz
egynehány fős településen. Ezekről a
dolgokról azért szeretek beszélni, mert
ott van az embernek a keze nyoma, és
látom, hogy honnan hová lehet eljutni.
Én nagyon-nagyon türelmetlen voltam
még hat évvel ezelőtt. Azt gondoltam,
hogyha kitalálok valamit, azt akkor vi-
szonylag gyorsan meg is lehet valósítani.
Viszont rá kellett, hogy jöjjenek a türelem
erényének a fontosságára.

M. A.: *Térjünk egy kicsit visz-
sza gondolatban 2010-hez. Említette,
hogy az önkormányzatok alulfinan-
szírozása nem elkeserítette a telepü-
lés irányítóit, hanem új perspektívák
keresésére sarkallta a vezetőket, új
fenntartót és új jövőképet teremtettek.
Megtartották, ami fontos és mindezt
azért, hogy élhető települést építsenek.
Mi volt még a múlt és mi a jelen fel-
adata mindezekén túl?*

P. Zs.: Építkezünk. Települést és
társadalmat építünk. Előkészítettük
már, egy ipari jellegű, egy mezőgazda-
sági jellegű fejlesztésünket. A munka-

helyek teremtése nem egyszerű feladat.
De kiemelt feladat. Jól tudom, hogy
polgármester kollegáim is a kisebb
településeken nagyon-nagyon nagy
bajban vannak ezzel. Mert miért is
jönne ide, miért jönne éppen Szankra
valaki vállalkozóként, honnan tudná,
hogy ez a Szank egy élő település, és
hogy milyen adottságai vannak? És
milyen csodálatos hely! 2007 óta pró-
báltam a helyi gazdaságot, a gazdál-
kodókat úgy látni, ahogy ténylegesen
vannak. Az 1994-es 96-os földtörvény,
a földosztás hatásai a településen az
emberek összefogásában problémákat
okoztak. Magyarul nincs összefogás.
És ami nincs, arra nagyon nehéz épí-
teni. Ha most és itt kellene kialakítani
szövetkezt, olyat, mint amilyenek
Észak-Európában vannak, nehéz dolga
lenne az embernek, már-már lehetet-
len dolga. De nincs min csodálkozni,
mert az a jelenlegi földtulajdonos, aki-
nek a múltban elvették a földjét, nehe-
zen hisz. Azt azonban mindenkinek be
kell látnia, hogy gazdaságosan földet
művelni csak megfelelő üzemmagy-
ság felett, csak megfelelő földterület
nagyság felett lehetséges. Kiskunmaj-
sa, Szank, Bodoglár térségében na-
gyon jelentős a víziszárnyas-állomány.
Amikor címlapon volt ez a település
2005-ben a madárinfluenza idején,
mondták, hogy egymillió víziszárnyas
van ebben a térségben, ez a magyar
víziszárnyas-állománynak az egyhar-
mada volt akkor. A trágyaképződés
is jelentős, a felhasználása viszont
jelentéktelen. Elindultunk egy bio-
gáz kiserőmű létrehozása érdekében.
Előbb még csak egy megvalósítható-
sági tanulmány szintjén, aztán utána,
amikor szakmai befektető volt, akkor
a gazdákkal közösen, és utána, mikor
pénzügyi befektetés lett volna, akkor
jött, amire utaltam, hogy az összefogás
hiánya miatt a mezőgazdasági vállal-
kozókat nehéz ilyen irányban együtt
tartani. Úgyhogy ez még egy picit vá-
rat magára, de már 2007 óta egy glo-
bális tervvel rendelkezünk, felmértük
az adottságainkat, a település készített
egy befektetési ösztönző stratégiát, az
akkori ITD. Hungary-vel, amely a kül-
földi befektetőknek orientációt adott,
projekteket, amelyek megvalósulása
lehetséges, mi úgy fogalmaztuk meg,
hogy ezek kulcsprojektek a település
vonatkozásában, amelyeket ki lehet

Méz és Meggyfesztivál, lángos rekord

Farsang, 2015

ajánlani tőkeerős befektetőnek. Ez a befektetés ösztönző stratégia, amikor kialakult, számba vettük a humán infrastruktúránkat, a település területi tagozódását, az ipari területek nagyságát, mindazt, amivel mi a föld alatt és a föld fölött rendelkezünk. Nagyon sok gondolat fogalmazódott meg, és ebből a sok gondolatból próbálunk most egy geotermikus energiára is épülő mezőgazdasági projektet indítani.

M. A.: *Ez két elképzelés, ugye? A víziszárnnyasokkal kapcsolatos és a geotermikus energiára épülő mezőgazdasági projekt?*

P. Zs.: Igen, két kiemelt elképzelés. Az utóbbi egy új projekt. Azt lehet látni egyébként, ha a mezőgazdaság egyik szegmense fejlődik, akkor egy másik szegmense is fejlődhet. Az állattartás lehetőségét a növénytermesztés biztosítja. Hogyha a víziszárnnyas-állomány vagy éppen a baromfiállomány növekszik, amely szintén fejlődő ágazat itt a térségben, akkor annak a földolgozó ipara vagy éppen a vágóhídi kapacitása, egy idő után, reménység szerint nőni fog. Ezek a folyamatok azért jók, azért kihívások egy polgármester számára, mert rendszer szintjén látni a dolgot nagy előny. A picike mozaikokat az ember, hogyha úgy tudja tenni egymás után, és a lehetőségeket úgy tudja az emberek számára, az itt élők érdekében fordítani, hogy az helyben további lehetőséget szül és fejlődést generál – még ha, amiért megválasztották és amiért semmiféle elismerést vagy hátra veregetést sok esetben nem kap –, az az ember számára fontos meg-

nyugvás. Hogy nem különálló dolgokban, hanem egymást erősítő folyamatokban lehet gondolkodni. Csak egy apróság, közbevetés és széljegyzet. A polgármesterség másról sem szól, csak folyamatos tanulásról. A feladatok pedig, amelyekkel foglalkozni kell – ha a közössége érdekében többet szeretne tenni, mint ami a kötelessége – igazán széles skálán mozognak.

M. A.: *Azt hadd kérdezzem meg, hogy egy polgármesternek, aki ön maga felé nyilvánvalóan el tud számolni, milyen alkalmak adódnak a faluban, amikor megérezheti, hogy elégedett-e vele a falu népe? Kell, hogy legyenek ilyen alkalmak, vagy ha nem, a visszajelzés honnan jön?*

P. Zs.: Természetes az egyértelmű válasz lenne, ha azt mondanám, hogy a helyi választások a települések demokrácia-ünnepei. Ekkor mondják meg a szanki emberek is, hogy miként vélekednek a múlttól és hogyan viszonyulnak a jövőhöz. Azonban, ha az én szemszögéből akarom láttatni, akkor azt mondom Önnek, hogy 2006-ban törekedtem arra, hogy mindenkinek megfeleljek. Aztán rájöttem nagyon gyorsan, hogy ezt nem lehet. Akkor

ugye arra törekszik az ember, hogy sokaknak megfeleljen, vagy a többségnek megfeleljen. Aztán rájön arra, hogy ezt nehezen vagy talán nem is tudja lemérni. Viszont keresztény emberként stabil értékekre építközhet az ember. Ha az ember azokra a dolgokra, amikre visszatekint, arra büszke lehet, akkor jól csinálja a dolgait. Nem kampányokban kell gondolkodni, nem a negyedik évben egy egyhónapos meggyőzésben kell gondolkodni. Több polgármester kollegámmal egyet értve mondom, hogy a kampány a választás napjával kezdődik, és tart a következő választásig, folyamatosan dolgozni kell, és azt kell tenni, ami a település érdekében, a településen élők érdekében szükséges. Képviseletnek kell az embereket és tenni kell értük és miattuk. Feladat és felelősség ez. Az emberekkel beszélni kell, a beszélgetések lehetővé teszik, hogy visszacsatolást kapjon az ember. Ha elmerik mondani az emberek a jó dolgok mellett a kritikát, az nagyon jó dolog, mert akkor megbíznak benne. Be kell, hogy valljam, először nehezen viseltem a kritikát, aztán megfordult a gondolkodásom is. A jószándékok alapján az őszinte kérdések arra jók, hogy az embert elgondolkoztassák, segítsék, és ezt jó és szükséges is meghallani. Erre nyitottnak kell lenni. És mint hogy most augusztus 20-a után vagyunk, a Szent Istváni intelmet kiemelten fontos kell, hogy legyen: „minden ember azonos állapotban születik, és semmi sem emel fel, csakis az alázat, semmi sem taszít le, csakis a gőg és a gyűlölet”. Ezt vezetőként mindannyiunknak meg kell szívlelni, és tudni kell ez alapján a munkánkat végezni.

M. A.: *Most érdemes, ezzel a jó végszóval befejeznünk a beszélgetést, köszönöm.*

P. Zs.: Én is köszönöm.

PATKÓS ZSOLT: Hódmezővásárhelyen születtem 1971-ben. Középiskolai érettségi mellett képesített középfokú könyvelő és pénzügyi előadó végzettséggel rendelkezem. Diplomát szereztem általános iskolai tanító, történelem tanár, közoktatás-vezető, mezőgazdasági menedzser, szaküzemlérmérnök szakképzésekben. Tanárként Szankon tanítottam 7 évig, ezután a hódmezővásárhelyi önkormányzat oktatási referense, később vezetője, majd a Tessedik Sámuel Tanítóképző Intézet Gyakorlóiskolájának igazgatója voltam, végül a Dél-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht tanácsadója, ahol feladatom volt az Európai Unió pályázatok segítése. 2006-ban a választásokon megbízást kaptam Szank polgármesteri feladatainak ellátására. 2014-ben a harmadik ciklusomat kezdem meg. A Fidesz Magyar Polgári Párt tagja vagyok. Feleségem a szanki iskola vezetője, két fiúgyermekünk született.

Beszélgetés Gáll Attilával, Iszkaszentgyörgy polgármesterével

Fejér megye egyik legdinamikusabban fejlődő települése, a lélekszámát az utóbbi években mintegy ötven százalékkal növelő, a Bakony északkeleti lankáinál szemet gyönyörködtetően elterülő Iszkaszentgyörgy hovatovább a békés, kiszámítható, minden szempontból tartalmas élet lehetőségének szinonimájaként létezik a megyeszékhely, illetve a környék lakóinak tudatában. A község életét nyolc éve irányító, református lelkészből polgármesterré lett Gáll Attila első szóra, derűs barátsággal fogadott minket.

Máhr Zoltán: *Polgármester úr, kedves Attila, úgy tudom, nem itt született, nem tősgyökeres iszkaszentgyörgyiként juttatta el a települést korábban nem látott magasságokba. Én egy másik faluban vagyok „gyüttment”, tudom milyen nehéz a közösségért tenni*

akaró, de kívülről érkező ember dolga. Mennyire volt rögzös az Ön útja?

Gáll Attila: Valóban nem itt születtem, hanem Erdélyben, Marosvásárhelyen. Iszkaszentgyörgy, más falvakhoz hasonlóan számon tartja azokat, akik helyi családokból származnak, és valóban, itt is használják egyesek a „gyüttment” szót. Én azonban nem gondolom, hogy ennek a jelzőnek lenne pejoratív értelme, de egy közösségben mégiscsak megfogalmazódik az, hogy ki hová tartozik, és a „gyüttment” azért valahonnan máshonnan jön. Ezzel együtt úgy gondolom, hogy amint bizonyít a kívülről érkezett, a közösség teljes jogú tagjává válik. Nekem soha nem mondták azt, hogy „gyüttment”, hiszen például az orvossal, a körzeti megbízottal, a jegyzővel vagy a lelkipásztorral nem érzetik kívülről érkezetttségét. Őket a közösség választja, és ezért be is fogadja azonnal. Egyébként nagyon jó a felvetés, mert a magyar nagyvárosok környezetében hatalmas agglomerátumok keletkeztek az elmúlt évtizedekben, és valóban izgalmas az a kérdés, hogy a települések tudnak-e szervesen fejlődni, azaz a régi lakosság mennyire képes befogadni a beérkezőket, illetve mennyiben lehet a régi hagyományokat megőrizve, az újakkal pedig erősítve a közösséget megtalálni, azt az egyensúlyt, ami előre visz. Sok más településhez hasonlóan ez Iszkaszentgyörgynek is óriási kihívás. Végül nem csak azért, mert én is máshonnan jöttem, de azt gondolom, hogy aki iszkaszentgyörgyinek vallja

magát, azt mi iszkaszentgyörgyinek is tekintjük.

M. Z.: *Református lelkészként érkezett a faluba, éveken át gyakorolta hivatását. Mi vitte rá a váltásra? Miért gondolta úgy, hogy polgármesterként jobban vagy talán inkább másként segíthet az önt befogadó közösségen?*

G. A.: Azt gondolom, hogy a református lelkészi munka egy segítő szolgálat, a lelkipásztorok pedig közösségük tagjai. Amikor idekerültem Iszkaszentgyörgyre, akkor hiába „csak” a református lelkész voltam, próbáltam megszólítani mindenkit, akihez el tudtam jutni. Amikor hit-tantáborokat vagy kirándulásokat szerveztünk, akkor nem az volt az elsődleges, hogy ki református, ki más-milyen vallású, hanem az, hogy na, akkor menjünk és csináljuk. Tehát a közösséget építő munkásként voltam jelen abban a nyolc évben is. Aztán nagyon hamar, négy év után jelentkeztem önkormányzati képviselőnek, és nagyon nagy százalékban meg is választottak: tehát nem az volt, hogy a reformátusok rám szavaztak, a római katolikusok valaki másra, hanem negyediknek jutottam be, a talán húsz jelentkezőből. Aztán önkormányzati képviselőként úgy éreztem, hogy polgármesterként még többet tudnék tenni a közösségemért. Mérlegeltem azt is, hogy az, hogy ha a református gyülekezetet úgymond otthagynom, az nem fog-e törést okozni az ő életükben? Aztán mivel a feleségem is

református lelkész, ő vitte tovább azt a szolgálatot, amiben egyébként is benne volt családtagként. Tehát református lelkészként is a közösséget szolgáltam, és most is a közösséget szolgálom. Nagy váltásnak tűnhet, hogy a református lelkész lelki dolgokkal foglalkozik, a polgármester pedig testi dolgokkal, de hát ismerik a mondást, hogy mi a különbség a teológus és a geológus között? Ég és föld. Valójában azonban nem ég és föld a különbség a polgármesteri munka és a lelkészi munka között, hiszen a lelkészi foglalkozás sem a túlvilági élettel foglalkozik, hanem a gyülekezeti tagoknak az ügyes-bajos dolgaival. Végül is a lelkészi és a polgármesteri hivatás is segítő szolgálat, ezért is tudtam váltani.

Egerszegi Balázs: *Most már tudjuk, hogyan lett a református lelkészből polgármester? De hogyan lett a fiatal Gáll Attilából református lelkész?*

G. A.: Amikor beleszületünk egy családba, akkor az a család vagy ilyen hitű, vagy olyan hitű. Ha katolikus, akkor kisfiam, kislányom, kell első áldozni, hittanórára járni stb. A hittanórákra el kellett menni, és nagyon komoly retorziók voltak, ha az ember nem tudta jól a válaszokat a kérdésekre. Gyermekkoromban egy idős lelkész bácsi tanított minket, mindig feketében volt és körmösöket adott. Én amint tehettem lekonfirmáltam, és azonnal ki is konfirmáltam az egyházból, a templom közelébe se akartam menni. Aztán átköltöztünk Magyarországra, én pedig Tokodaltáróról Esztergomba jártam be gimnáziumba. Az akkori 17-18 éves korosztálynak (is) óriási kérdése volt, hogy honnan jövünk, hová tartunk, mi az élet értelme. Ez természetesen engem is foglalkoztatott, ahogyan sok hívő római katolikus osztálytársamat is, én viszont éreztem, hogy különbözöm tőlük, valahol belül református vagyok. Így aztán kerestem magamnak egy református templomot. Tokodaltárón nincs, Dorogon van a legközelebbi, és amikor elmentem, megdöbbenésemre nem egy idős, feketébe öltözött lelképásztor fogadott, hanem egy ember. Rácsodálkoztam, hogy családja van, vicces volt, élet volt a gyülekezetben. És akkor rájöttem: én is ilyen szeretnék lenni. Elkezdtem rendszeresen

járni a gyülekezeti közösségbe, majd egyszer csak válaszut elé érkeztem, hogy jogi pályára menjek vagy teológiára jelentkezsek, végül pedig a teológia mellett maradtam. A lelképásztorság tehát nem családi örökségem, hanem személyes döntésem volt, a lelképásztorságban pedig azt tartottam a legfontosabbnak, hogy Istenhez vezessem az embereket.

M. Z.: *Kanyarodjunk vissza kicsit a jelenlegi segítő szolgálathoz, a polgármesterséghez. Mondataiban sokszor hallottam többes szám első személyt. Ez azt jelenti, hogy amikor nekiindult ennek a feladatnak nyolc évvel ezelőtt, akkor volt Ön körül egy csapat, amelynek tagjaival együtt gondolkodtak, vagy ez a jelenlegi képviselőtestületet jelenti?*

G. A.: Felmértem a saját korlátaimat és tisztában voltam vele, hogy egyedül nem tudom megnyerni a küzdelmet – amit hitem szerint jó ügyért, óvodáért, iskoláért, a faluért folytattunk volna – a nyolc éve regnáló polgármester, és az ő csapata ellenében. Ezért nagyon sok értékes embert kerestem meg és biztattam, hogy közösen fogjunk össze, és kínáljunk egy olyan alternatívát a településnek, amelyben én polgármester-jelöltként, ők pedig mint önkormányzati képviselőjelöltek vázolnák fel, hogy mivel tudnánk ezt a közösséget szolgálni. Ez azért is fontos volt, mert ha én polgármester leszek, de mellettem nyolc olyan ember van, aki teljesen más irányba gondolja a falu fejlesztését, akkor gyakorlatilag egy helyben topogás lett volna. Eklatáns példa rá Esztergom elmúlt négyéves története. Tehát gyakorlatilag nagyon fontos volt az, hogy lehetőség szerint egy csapatban induljunk. Fontosnak tartom azt is, hogy nem Gáll Atilla mutatott alternatívát,

hanem mi, új jelöltek. Ami azért is hangsúlyos, mert a képviselőtestület támogatása, vagy a falu többségének a támogatása nélkül erőfeszítéseink jó része hiábavaló lett volna, illetve azoknak az eredményeknek, amiket elértünk, azoknak nem lenne folytatása.

M. Z.: *Az iszkaszentgyörgyi Amadé-Bajzát-Pappenheim kastélynak komoly múltja és a már említett közös erőfeszítéssel elért eredményeknek köszönhetően nem mindennapi jelene van. Milyen jövője lehet a település szívében álló kúriának?*

G. A.: 1998-ban érkeztem ide, akkor a kastélyban az iskola volt az egyedi közösségi tér. A kastélyt úgy kell elképzelni, hogy egyharmadában az iskola van, kétharmada üres. A kétharmadnak a fele nagyon romos, a másik fele viszonylag jó állapotban van. Egyedül az iskola volt a kastélyban, biztonsági örök vigyáztak rá és semmiféle koncepciója nem volt sem az önkormányzatnak, sem a Kincstári Vagyongazgatóságnak, hogy mi legyen a kastéllyal. Amikor a 2006-os önkormányzati választásra készültünk, egyfajta számvetést készítettünk hiányainkról és gazdagságunkról: mindkét listának az élén a kastély állt. A falutörténet legnagyobb negatívuma, hogy a kastély ilyen állapotban van, amilyenben, ez ugyanakkor a legnagyobb pozitívuma is, hiszen ebből még bármi lehet. Gyakorlatilag ez volt a kiinduló pontunk. Aztán nagyon szerencsésen alakultak a dolgok, mert 2007-ben érkezett egy új finn nagykövet Magyarországra, aki kíváncsi volt a diplomáciai képviselő múltjára, és többek között olvasta, hogy 1944-ben Iszkaszentgyörgyre költözött a finn nagykövetség. Ezért ő eljött a nagykövetség dolgozóival és szerette volna megnézni a helyet, ahol az egyik elődje szolgált. Én is ekkor sze-

reztem tudomást a tényről, hiszen ez nem volt élő emlékezet a faluban, nem volt beszédtema. Akkor én is rácsodálkoztam, hogy hát itt finn nagykövetség volt, és rákérdeztünk idős asszonyokra, emberekre, akik valóban emlékeztek, és mondták, hogy igen, a nagykövetség dolgozói itt laktak ebben, meg ebben a házban. Arra gondoltunk, hogy a finneknek ez a ragaszkodása óriási segítséget jelenthet nekünk, hiszen Magyarországon rengeteg rossz állapotú állami kastély van, a miénket az különöztetheti meg a többitől, hogy a mi közösségünk valóban szeretne nagyon tenni azért, hogy ez a kastély rendbe jöjjön. Itt van egy olyan történelmi szál, amelynek révén – ha már a régi család nagyon nem érdeklődik a kastélya iránt – ez a finn kapcsolat talán segíthet nekünk céljaink elérésében. Szerencsére nagyon jó barátságot sikerült kialakítani a nagykövet úrral – községünk díszpolgára is lett Jari Vilén –, és elindult a kastély felélesztése ebből a csipkerózsika álomból. Partner volt ebben a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő, aki a magyar állam nevében a tulajdonosi jogokat gyakorolta. Először egy kis időszaki kiállítást hoztunk létre Jari Vilén nagykövet úr javaslatára, hogy legyen egy kis múzeum, ami megőrökíti az 1944-es finn időszakot a kastélyban. Itt vagyunk a Balaton és Budapest között nagyjából félúton: ha Magyarországra jön egy finn turista és megnézi Budapestet, esetleg elmegy a Balatonra, akkor itt van közel hozzá egy olyan kastély, ahol vannak finn emlékek. 2012-ben Sauli Niinistö finn köztársasági elnök avatta fel ezt az emlékmúzeumot, de járt már nálunk a szociális és egészségügyi miniszter, az erdészeti és vidékfejlesztési miniszter, a parlament elnöke, államtitkárok. Tehát az elmúlt

időszakban több finn miniszter járt itt, mint magyar. Szoktunk is viccelődni, hogy Iszkaszentgyörgy az a hely, ahol már a finn kormány megfordult, de magyar miniszter még nem járt.

E. B.: *Iszkaszentgyörgy híre tehát Finnországig már biztosan eljutott, de egy Youtube-on keringő, rendkívül népszerű és sokszor megtekintett videó tanúsága szerint globális ismertségre törekszik az iszakai közösség. Hogyan került a község háza előtt táncoló polgármestert is bemutató klip a világ legnagyobb video-megosztójára?*

G. A.: Egy fiatal lánynak, Fülöp Rékának volt az ötlete, hogy egy ilyen videót leforgasson. Én a feleségemtől, Borkától tudtam meg, aki női tornán találkozott az ötletgazdával. Nem is igazán tudtuk, hogy ki az a Pharrell Williams, meg nem is néztük meg más városok Happy-videóját. Borka kérdezte, hogy mit gondolok róla, én pedig támogattam, hogy a templom előtt nyugodtan lehet táncolni egy

szép Bocskaiában, szerintem ennek csak pozitív üzenete van. Aztán hozzattem, ha a Réka gondolja, akkor én is szívesen táncolok neki: gondoltam veszek egy zakót, és a község háza előtt táncolok, hogy mégis sejteni lehessen, ő valószínűleg a polgármester lehet. Kiderült, hogy mindez nagyon jó hatással volt a közösségre, mindenki örült, a faluban mind többen sajnálták, hogy, jaj, miért nem vettem részt benne. A közösség büszke erre a videóra, azóta szerepeltünk a tévében is, és nagyon sok helyről jött olyan visszajelzés, hogy na, ez egy igazi település-imázs film. Tehát nagyon büszkék vagyunk rá, javasoltam is ezért a jó kis videóért Rékának egy polgármesteri oklevelet.

M. Z.: *Az eddigiek során talán sikerült átadnunk valamit a község hangulatából papíron, betűk és képek által. Befejezésül engedjen meg egy találós kérdést: félúton Budapest és a Balaton között, káprázatos panorámával rendelkező, pezsgő életű község, mi az?*

G. A.: Igen, úgy gondoljuk, minden adott ahhoz, hogy az ember Iszkaszentgyörgyön jól érezze magát. Negyven kilométerre vagyunk a balatoni strandtól, a másik irányban a finn nagykövetségre kapunk elég gyakran meghívást, vagy ha egy koncertre vagy Operába megyünk, akkor egy órán belül ott vagyunk. Ezek a mai világban nem távolságok, ezért nagyon sok fiatal érdeklődik a település iránt. Azt szoktam mondani, hogy mi minden becsületes, munkát szerető, derék magyar embert szívesen látunk.

GÁLL ATTILA a Fejér megyei Iszkaszentgyörgy polgármestere. Erdélyben, Marosvásárhelyen született. A család áttelepülése után Tokodaltárón éltek, onnan járt be Esztergomba, gimnáziumba. Hosszú vívódás után a jogi egyetem helyett a református teológiát választotta. 1998-ban került református lelkésznek Iszkaszentgyörgyre. 2006 óta Iszkaszentgyörgy polgármestere. Felesége, Gállné Medveczky Borbála, a helyi református gyülekezet lelképásztora.

EGERSZEGI BALÁZS a Nemzeti Művelődési Intézet Fejér Megyei Irodájának területi koordinátora. 2013 őszén hosszú kitérő után tért vissza a közművelődés területére. A művelődésszervező diplomáját 1997-ben a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán megszerző szakember most más területeken szerzett tapasztalatait próbálja innovatívan felhasználni a megyei módszertani feladatellátás fejlesztéséhez.

MÁHR ZOLTÁN a Nemzeti Művelődési Intézet Fejér Megyei irodájának módszertani referense, 1983 óta dolgozik a közművelődés területén. Magyar nyelvi és irodalom szakos és közművelődési előadói diplomáját az ELTE Bölcsészettudományi Kar nappali tagozatán szerezte. Szakmai pályafutása során dolgozott „egyszemélyes” kistelepülési művelődési ház vezetőjeként, szakszervezeti művelődési intézmény munkatársaként, igazgatójaként, megyei művelődési központ munkatársaként és annak szakmai igazgatóhelyetteseként. Rövid – közigazgatási – kitérő után 2013. május 1-je óta dolgozik a Nemzeti Művelődési Intézet Fejér Megyei Irodájában.

Civilek és intézmények barátsága Nagytétényben

Beszélgetés Lászlóné Varga Évával, a Nagytétényi Polgári Kör elnökével*

Nagytéténynek szerencsés sajtosága, hogy itt nagyon közel vannak egymáshoz a kulturális intézmények, át lehet sétálni a könyvtárból a Cziffra György Nagytétényi Kulturális Központba, onnan a Nagytétényi Kastélymúzeumba és a civil szervezet székháza, a Szelmann-ház is a szomszédságban van. Ezt a nagyon előnyös helyzetet évek óta ki is használják a helyi kulturális szakemberek, intézményvezetők, oly módon, hogy együtt tervezik és szervezik a nagyobb közösségi eseményeket.

Nagytétény, német nevén Großteiting, önálló község volt a Duna jobb oldali partján. Ma Budapest egyik városrésze a XXII. kerületben. Jelentős szülőttei közül kiemelkedik Szentgyörgyi gróf Hugonnai Vilma, az első magyar orvosnő, aki itt született 1847-ben egy grófi család ötödik gyermekéként. 1869-ben értesült arról, hogy a zürichi egyetemre nők is beiratkozhatnak, így ennek az egyetemnek lett a hallgatója, itt védte meg disszertációját, majd orvosá avatták. 1895-ben királyi rendelet tette lehetővé, hogy Magyarországon is egyetemi tanulmányokat folytathassanak nők, így kérte az uralkodótól zürichi oklevelének elismertetését. 1897. május 14-én,

Budapesten orvosdoktorrá avatták. Elsősorban nőket és szegény betegeket gyógyított.

Pordány Sarolta: *Hogyan és mikor kezdte el a munkáját a polgári kör?*

Lászlóné Varga Éva: A Nagytétényi Polgári Kör 1990 decemberében alakult meg négy-öt lokálpatrióta kezdeményezésére. A rendszerváltás adta eufórikus hangulatot kihasználva Gráf Antal hívta össze a lelkes csapatot. 1991 januárjában jegyezte be a cégbíróóság az egyesületet, amelynek alapító tagja és 2004 óta az elnöke vagyok. Ez a település 1950-ig önálló község volt virágzó kulturális élettel. Nagyon színvonalas kulturális épületek voltak itt már a korábbi időkben is. Ezek közül kiemelkedett a *Szelmann-ház*, amely *Szelmann Ignác* vendéglős, kocsmáros magántulajdona volt. Már a századelőn közösségi színtérként működött, színpadán a helybeliek különféle műkedvelő előadásokat tartottak. A pezsgő közösségi élet 1950-ben, a nagyközség fővároshoz csatlóásával egy időben, egyik napról a másikra megszűnt. Az államosítás után bútorraktár volt az épületben, majd jó időre bezárták. A Nagytété-

nyi Polgári Kör 1991-ben vette újra birtokba a nagyon rossz állapotban lévő épületet, és egy év múlva már megtartottuk az első polgári bált.

A *Szelmann-ház* teljesen romos állapotban volt, mert a bérlők nem fordítottak rá egy fillért sem. Nem volt sem víz, sem fűtés, sem áram. Ráadásul a '70-es években a színpadot, ahol a '30-as, '40-es, '50-es években színjátszó szakkörök, önképző szakkörök működtek, ahol nagyon

* A beszélgetés 2014 őszén készült.

Nagytétényi Szüreti Mulatság

sok színvonalas előadást adtak elő a helyiek, lerombolták, és betömték a boltíves, csodálatos borospincéjét is. Bezárták a Rózsavölgyben, Budafokon, Budatétényben, a Baross Gábor-telepen, és Nagytétényben működő közművelődési intézményeket, arra hivatkozva, hogy hiszen felépült az új, modern kerületi művelődési központ, mindenki menjen oda. Mi tudtuk jól, hogy a Szelmann-házhoz érzelmi szálak fűzik a nagytétényieket, hiszen az én édesanyám is itt táncolt, meg még talán a nagymamám is. Így nagyon fontos volt, hogy ennek a háznak, még romos állapotban is megkaparintsuk a kulcsait. A rendszerváltás első polgármestere nálunk Hajas Ervin volt, aki látta, hogy a nagytétényiek nagyon lelkesek. Felvállaltuk, hogy önerőből felújítjuk a Szelmann-házat, így minden hétvégén itt kubikoltunk, véstük a betont, állítottuk helyre a mosdókat, WC-ket, hogy használható állapotba kerüljenek. Nagyon sokat dolgoztunk, de úgy gondolom, hogy az nevezhető közösségnek, amelyben van közösségi erő is, és tagjai verítéke benne van az épületben. Önmagunkból adtuk valamit azért, hogy megújuljon, szép legyen ez a régi épület. A következő években a Ház mellé építettünk egy 150-200 m²-es bádóg bódét, egy sufnit, ami a szegényünk volt, de csak ezt tudtuk ingyen megszerezni. A férfiak

összefogtak, hegesztettek és minden szükséges munkát elvégeztek, a nők pedig főztek. Az önkormányzat tavaly, az európai uniós pályázat adta lehetőséget felhasználva megpályázta három kulturális intézmény felépítését, felújítását. Megépült a Cziffra György Művelődési Ház, megújult a zsidó imaház, amelyben könyvtár létesült, a Szelmann-házban pedig, a bádóg bódé helyett felépült egy nagyszerű kiállító terem. Csodálatos fejlődés! Na, de mindez nem épült volna meg, ha nem bizonyítjuk be, hogy erre szükségünk van.

Immár huszonnégy éve működünk, és elmondhatom, nagyon erős csapat vagyunk. Jelenleg százötven bejegyzett tagunk van, de támogatnak azok is, akik nincsenek velünk tagsági viszonyban. A támogatóink száma legalább annyi, mint a tagjaink száma. Nincsen olyan probléma, nincsen olyan kérés, amit a „faluban élők” ne teljesítenének. A legerősebb csapatunk a nyugdíjas klub, ők adják a magját a polgári körnek, mivel ők azok, aki éjjel-nappal, reggel, délben és este is mozgathatók. Lokálpatrióták, nagyon lelkesek és fiatalosak vagyunk. Nyilván vannak olyan feladatok, amelyekhez a vezetők nem értenek, vagy nem olyan munkahelyen dolgoznak, de attól megyünk előre, hogy a falu magáénak érzi a közösségi házat és hajlandó tenni is érte.

P. S.: *Hogyan alakult a polgári kör tevékenysége?*

L-né V. É: A polgári kör élete folyamatosan az adott helyzethez idomult, ezért először is a Szelmann-házat kellett rendbe hozni. Az első polgári bálunk 1992 februárjában volt, már a megújult nagyteremben. Ekkorra még nem építettük vissza a színpadot, még nem ástuk ki a pincénket, így az udvaron hatalmas rendtelenség volt. Folyamatos munkát adott az épület a tagságnak, de úgy gondolom, hogy ahol közös munka van, ott a közösség is kialakul. Így jöttek létre a baráti társaságok, a bálók: locsolóbál, Erzsébet-bál, Katalin-bál, valamint a fúvós találkozók. Felújítottuk a szüreti bált is immár tizenkilenc évvel ezelőtt, hiszen a szüreti mulatságok Nagytétény népét mindig is összekovácsolták. Ennek a rendezvénynek körülbelül százhatvan rendezője van. Ma már annak is örülünk, ha százhatvan résztvevője van egy rendezvénynek. De hogy ennyi a szervező, ennek is, annak is a lánya, a fia, az unokája, mind itt van körülöttünk. A fővárosban nem tudok hasonlót, ahol ennyi ember mozdulna meg egy közös cél érdekében. Csak szeretettel tudok dolgozni, és szeretem, ha jókedvű és lelkes emberek vesznek körül. Egy ekkora közösségben egyedül sohasem lehetsz elég okos. Ha van egy ötleted, akkor azt továbbfejlesztik, hozzátesznek, mert mindenki lelkes. Ez fantasztikusan jó érzés.

P. S.: *Kaptatok elismerést ezért a lokálpatrióta munkáért?*

L-né V. É: Az elmúlt huszonhárom év alatt nem volt olyan kerületi vezető, aki ne ismerte volna el a munkánkat és ne állt volna mellénk partnerként. Soha nem mentünk követeléssel az önkormányzathoz, mindig letettük az asztalra a jó elképzeléseinket. Amikor már elértük azt a szintet, hogy nem ment tovább a munkánk, mindig kaptunk segítséget.

A XXII. kerület közösségi épületei közül a Szelmann-ház rendelkezik a legnagyobb adottságokkal, hiszen van egy színpaddal kiegészített, óriási bálterme. Használhatóvá tettük a pincét is, ehhez két nyárra is szükség volt, mert ki kellett kaparni a betömött földet, kiszedni a szemetet. Egyszer föl is adtuk, de a húsz éves évfordu-

lónkra összefogtunk, és megcsináltuk. Jelenleg úgy tizenöt ember fér el benne és tervezzük, hogy az udvart is rendbe tesszük. Tavasszal felépítjük majd ide a falu kemencéjét is. Gyönyörű udvara van ennek az épületnek. Bezárhatjuk a kaput és zártkörű rendezvények szervezésére is alkalmas lesz a tér, a fogyatékkal élők rendezvényeitől kezdve az osztálytalálkozóig mindenféle közösségi rendezvényre alkalmassá lehet tenni. A lelkesedésünk és a szeretetünk, amivel várjuk a vendégeket, az a garancia arra, hogy soha nem lesz itt üresjárat. Úgy szervezünk mindent, hogy ide szívesen jöjjen mindenki.

P. S.: A megújult Cziffra György Nagytétényi Kulturális Központban találkoztunk, amikor egy ünnepi rendezvényt tartottak a kerület kulturális intézményei. A szakmai program részeként arról beszéltek az intézmények, civil szervezetek vezetői, hogy a Nagytétényben, illetve a XXII. kerületben működő kulturális szolgáltatók, rendezvényszervezők hogyan tudnak összefogni, kinek milyen szerepe lehet a soron következő rendezvények megszervezésében. Mi a tapasztalatod a kerületi együttműködések területén? Hogyan segítheti ez egy városrész kulturális egységét?

L-né V. É: Nagyon jól fogalmaztad meg a kérdést, én azt hiszem, hogy ez a gyökere az egész tevékenységünknek. 2008-ban a Nagytétényi Polgári Kör kezdeményezésére megalakult a Nagytétényi Civil Egyeztető Fórum,

amely összefogta a területen dolgozó, akkori civil szervezetek, egyházak, képviselőit. A Nagytétényi Horgász-egyesület, amelyiknek jelenleg úgy négy száz tagja van, a Duna-parti Lovas Klub, a Yacht Klub, a Nagytétényi Sportegyesület, a Nagytétényi Ember és Érdekvédő Egyesület képviselői, valamint a katolikus plébános úr, a református tiszteletes úr, a helyi választott képviselő leültek egy asztalhoz, és mindenki elmondta, amit fontosnak tartott, ahol problémát észlelt, ahol segítségre volt szüksége. Elhatároztuk, ha szervezünk Nagytétényben valamit, akkor más helyi civil szervezeteket is tájékoztatunk, hogy hozzáadassák azt, amiben segíteni tudnak. Jó példa erre éppen a sportegyesület, mert szerveztek egy nagyrendezvényt – most volt száz éves a sportegyesületünk – és nyilvánvaló volt, hogy ezt a sportpályán tartják meg. Mi odavittük az összes sörpádot, sörszalt, üstöt, üstházat, gázégőt, a „lányaink” pedig segítettek főzni a rendezvény sikere érdekében.

Ugyanakkor nem gondolom, hogy állandóan egymásra kellene figyelniünk, hiszen nekünk hagyományos rendezvényeink vannak. Áprilisban vágunk disznót, mert ez a hagyományunk, és a fűvóstalálkozót is mindig június utolsó vasárnapján tartjuk. Nekünk a hagyományok folytatását kell figyelembe venni. Igyekszünk persze a negyedéves találkozókra egyeztetni a programjainkat, hogy a Nagytétényi Kastélymúzeum, a Cziffra György

Művelődési Központ, a Könyvtár ne szervezze arra a napra a nagyobb programját, tudjunk egymás rendezvényeiről.

P.S.: Milyen az egyesületi életetek?

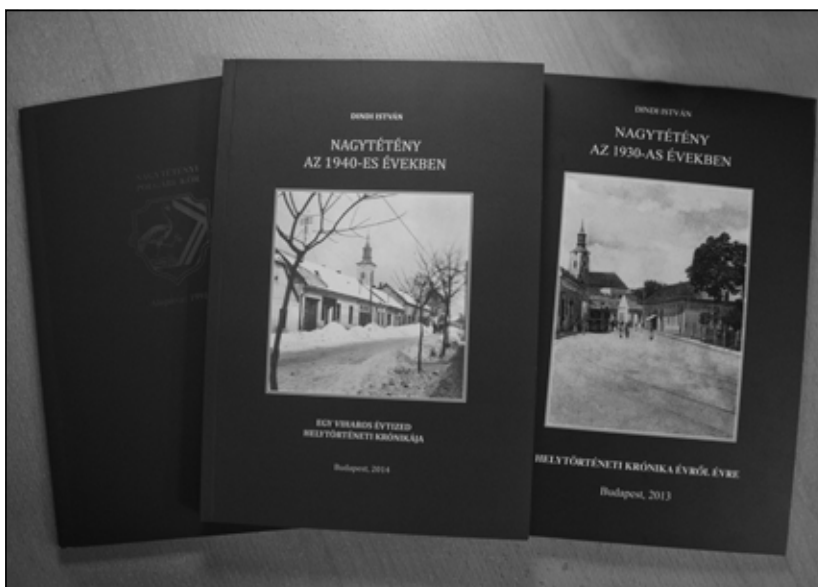
L-né V. É: Nagyon-nagyon sokszínű az egyesületünk, itt az egyéni kezdeményezéseknek mindig helyet adunk, soha senkit nem utasítunk vissza. A felújított pincében mindig látható egy új tárgy, hol egy gyertyatartó, hol egy régi szikvizes üveg, hol egy üveg bor. Valaki mindig hoz valamit a tagjaink közül, és onnantól kezdve, hogy leteszi azt a tárgyat, magának érzi a pincét. Ez nagyon fontos, mert nekünk nincs fizetett alkalmazottunk, például a rendezvényeink után mi takarítunk. A fűvóstalálkozón rendre itt van háromszáz résztvevő, akik azért nagy rumlit hagynak maguk után. Megszoktuk, hogy másnap reggel söprüvel és lapáttal mindannyian itt vagyunk. De ezt szívesen tesszük, mert a házat magunkénak érezzük.

P. S.: Milyen a kapcsolatokat a kerületi művelődési központtal?

L-né V. É: Előfordul, hogy a művelődési központ igazgatója felhív hente háromszor valami miatt, mert mi olyan kapcsolatban vagyunk, hogy már fél szavakból is értjük egymást. Tudjuk, hogy szükség van ránk, és ha kell valami a rendezvényekhez, akkor azonnal odaadjuk, és ezt viszonzzák is számunkra. Egyértelmű, hogy közel vagyunk és segítjük egymást. Ez a kapcsolat, azt hiszem, példaértékű. Mi, civilek, amatőrök vagyunk, elismerjük a kulturális intézményekben dolgozók tudását, mert ők szakmailag képzettek, „végzett emberek”, tehát profik.

P. S.: Hogyan látod a főváros belső kerületeinek és Nagytéténynek a kulturális kapcsolódását? Messze vagytok Budapest belvárosától, úgy 10 kilométert kell megtenni a beutazónak.

L-né V. É: Mi a főváros szélén vagyunk, ezért kiváló kapcsolatokat ápolunk a hozzánk közel eső településekkel. Nagyon jóban vagyunk Törökbálinttal, Diósdal, Érddel. Mobilak vagyunk, a törökbálinti barátainkkal közösen mostanában Bükön jártunk, az aratófesztiválon, és most honismereti kirándulást tervezünk, Göcsejbe megyünk.

Hugonnai Vilma

Tudni kell, hogy az 1800-as évek végén az akkori település lakóinak 70%-a német ajkú volt. Azóta ez a szám lecsökkent, de nem felejtjük el a gyökereinket. Ezt mutatja az emlékkő is, amit két évvel ezelőtt, a háromszáz éves betelepülés, és a 67. éve végrehajtott kitelepítés emlékére – 1947-ben leleplezték ki a német ajkúakat – állítottunk.

Ennek a 9,5 tonnás kőtömbnek az eleje egy hajót formáz, ezt Schachtelnek hívták, a kitelepítést pedig két vasúti sín ábrázolja. Elmentünk közösen Ulmba, mert onnan indultak az őseink háromszáz évvel ezelőtt. Közben megálltunk Wolfach településen is, ahol egy kerületi művésznek volt kiállítása. Vittünk egy ötliteres Törley pezsgőt, hiszen mi mást vinnénk a kerületből. Összefoglalva tehát a kapcsolatokat ápoljuk és nyitottak vagyunk.

P. S.: *Kevés olyan ember van, aki ilyen kitartóan és ilyen nagy eredményeket felmutatva tud helyi civil szervezetet működtetni. Miért vállaltad a vezetését, és ezt a hatalmas munkát, amit immáron húsz éve végzel?*

L-né V. É.: Én itt születtem Nagytétényben. Az én nagymamám volt a község bábája. Nagyon sokan az ő segítségével születtek meg otthonukban azok közül, akik ma hatvan-hetven évesek. Nagyon szeretem ezt a települést, negyvenegy évig dolgoztam az itteni iskolában. Nagyon sok kapcsolatom van a helyi művészekkel, vezetőkkel. Úgy gondolom, a kultúra és a művészet értékeinek befogadása, élmények kicserélése csak közösségekben lehetséges. Kell a másik ember jelenléte, kell a kommunikáció, a vállalkozás, a program és az élmény. Szeretni kell a helyet, ahol élünk és dolgozunk, ahol művészeink alkotnak, és mindezt be kell mutatni a közösségnek, a közönségnek.

P. S.: *Mi jellemzi a helytörténeti munkátokat?*

L-né V. É.: A Szelmann-ház kiválóan alkalmas helyszín a kiállítások, közösségi rendezvények befogadására, hiszen a háznak lelke van. Ezért valamennyi alkotó szívesen állított ki az épületben. A kultúra és a helytörténet nagyon fontos számunkra, ahogy ezt az alapító okiratunk is tartalmazza. Tavaly a helytörténeti gyűjteményünk összeállítására egy hónapunk volt. Össze tudtuk szedni az anyagot, mert van a Helytörténeti Körnek három oszlopos tagja, Wittman Judit, a szóadás unokája, a szikvizés, Wahl Ildikó, a kosárfonó gyár tulajdonosának a leszármazottja, Kludák Erzsébetnek

pedig hentes és mészáros volt az apja, s még a nagyszülei is. Évtizedeken át, generációkon át működtek ezek a szakmák. Ők hárman gyakorlatilag összeállították a családi gyűjteményeket, nem volt nehéz hozzá gyűjteni a többi tárgyat. Ennek a kiállításnak adott otthont a Cziffra György Nagytétényi Művelődési Központ.

P. S.: *A fiatalok is bekapcsolódnak a helyi hagyományok őrzését szolgáló rendezvényekbe?*

L-né V. É.: Nagyon sok lelkes, segítőkész itt élő fiatallal találkozunk, akiket rá lehet még arra venni, hogy büszkén felvegyék a hagyományos ruháinkat. A kitelepítési emlékműnél minden év augusztus 25-én este nyolc órakor tartunk megemlékezést, ugyanis 1947-ben este nyolc óráig egy 30 kilós batyuval kellett elhagyniuk a falut azoknak az embereknek, akik német ajkúnak vallották magukat, hogy aztán a hárosi vasútállomáson bevagonírozzák őket.

P. S.: *Nagyon szépek a ruháitok.*

L-né V. É.: Megvásároltuk valamennyit és büszkén viseljük a hagyományörző rendezvényeken.

LÁSZLÓNÉ VARGA ÉVA: 1953-ban születtem Nagytétényben. Ezer és ezer szállal kötődöm kerületünkhöz, szűkebb lakóhelyemhez. 1991-ben a Nagytétényi Polgári Kör egyik alapítója, 2004-től az egyesület elnöke vagyok. Megbízatásomat szolgálatnak tekintem. Életem valamennyi szakaszában végeztem közéleti tevékenységet, de igazán helyemet a Nagytétényi Polgári Kör szellemiségében, tevékenységében találtam meg. Nagyon sok helyi lakossal van kapcsolat, az itt élők gyakran keresnek meg problémáikkal és igyekezem segítségükre lenni. Az egyesület tevékenysége során törekszem a helyi hagyományok felkutatására, ápolására, emlékek állítására (Sváb Emlékhely kialakítása, Szent Flórián Kút felújítása, emléktáblák állítása, helytörténeti gyűjtemény létrehozása). Hiszem, hogy amelyik nemzetnek nincs múltja, annak nincs jelene és nem lesz jövője sem. Hagyományos rendezvényeinken (Fűvóstaalkozó, Szüreti Multságok, Karácsonyi vásár) több százan fordulnak meg a Szelmann-házban kerületünk lakói, és a környező települések civil szervezeteinek tagjai is. Töreksem Nagytétény érdekében minél szélesebb körben a jó kapcsolatok kialakítására, ápolására (kerületi civil szervezetek, Diósd, Érd Törökbalint, Sósút, Kajászó). Az egyesület életében nagyon fontos feladatnak tekintem lehetőséget biztosítani – a Szelmann-ház adta lehetőségeken belül valamennyi korosztály számára – az itt élők kulturális és közösségi igényének kielégítésére. Munkám elismeréseként az önkormányzat által alapított „Kultúra 22 díjban” részesültem. Vallom: a kölcsönös segítségnyújtás és összefogás a legtöbb, amit a civilek a lakóhelyükért tenni képesek.

PORDÁNY SAROLTA ZSÓFIA (Cece, 1954.) tanár, andragógus, a PTE „Oktatás és Társadalom” Doktori Iskolájának doktorjelöltje, a Pordány és Társa Kkt. Kutatási igazgatója és üzemeltetője. 1991-1999: Az ELTE Tanárképző Karán, valamint a PTE FEEFI művelődésszervező képzésein köznevelődés-módszertant oktató. 1996-2006: Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztály tag, 2000: MTA Pedagógiai Bizottság Felnőttnevelési Albizottsága megfigyelő jogú tag, 2004-2012. A Felnőttképzés Fejlesztéséért Egyesület ügyvezető elnöke, 2007-2012. A Felnőttképzési Szemle online folyóirat alapító főszerkesztője (Elérhető: Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis). Könyve: Pordány Sarolta: Felnőttkori tanulás, köznevelődés, Budapest, 2002. 1991-ben A Magyar Köztársaság Kormánya Ifjúsági Díja kitüntetést kapott. 2014. január 1-jétől a Budapesti Művelődési Központ igazgatója.

„Gazdálkodj okosan – lépésről lépésre!”

Háztáji klubok megalakítása Jász-Nagykun-Szolnok megyében – 2013” Az ötlettől a megvalósításig

Előzmények

Közel egy évtizede foglalkoztat, hogy rohanó életünket hogyan lehetne lelassítani, s hogyan lehetne abba az egyszerű és élhető mederbe terelni, melyben a gyermek- és fiatalkoromat töltöttem. Ezzel párhuzamosan olyan – általam eddig nem ismert – emberek, szervezetek társaságát kerestem, akik szeretnének önmagukon és környezetükön is segíteni, ezért megalakítottam a Tudatos Vásárlók Egyesülete segítségével a szolnoki Öko-kört.

Az évek alatt összegyűjtött gondolatokat, tapasztalatokat sűrítettem össze a Nemzeti Művelődési Intézet feladatfinanszírozása adta lehetőséggel élve, s 2013-ban megterveztem a „Gazdálkodj okosan – lépésről lépésre! Háztáji klubok megalakítása megyeszerte” elnevezésű projektet, melyet nemcsak koordináltam, hanem egy csoporttal magam is kipróbáltam, hogy lássam működik-e? Ezek után megyei módszertani referensként kötelességemnek éreztem közzétenni és megosztani tapasztalataimat minden kedves érdeklődővel.

Hogy mitől más ez a klub, mint a többi? Az egyszerűségében rejlik a nagyszerűsége. Azoknak a felnőtteknek javaslom, akik szeretnének takarékoskodni a vízzel, árammal; fűtéssel, tehát az otthoni energiával; szeretnének kevesebb hulladékot felhalmozni, illetve azt újrahasznosítani; akik szeretnének saját maguknak termelni, vagy ha erre nincs lehetőségük, akkor 30-50 kilométeres körzetből az östermelőtől vásárolni. Végső soron arra gondoltam, hogy – mint régen – a saját háztáji kialakítása (veteményes kertek művelése, haszonállatok tartása) lehetne a jövedelem kiegészítés, hosszú távon akár a megélhetés egyik forrása. Az elgondolás hamarosan nemcsak a szerényebb sorban, hanem a tudatosan élők programja is lehet, hiszen az emberek kezdenek rájönni, hogy hiába van télen primőr a multiknál, ha abban semmilyen használható tápanyag nincs, esetleg még a szervezetet károsító anyagot is tartalmaz úgy, mint a sok tartósítószerrel készült befőtt, félkész termék, pékáru és sorolhatnám.

Klubvezetők képzése

Klubvezető képzéssel indult 2013 őszén a „Gazdálkodj okosan – lépésről lépésre! Háztáji klubok megalakítása megyeszerte” elnevezésű program, mely egynapos felkészítést jelentett azoknak, akik éreztek magukban a téma iránti elkötelezettséget. A felkészítés előképzettséget nem igényelt. Olyanok jelentkezését vártuk, akik rendelkeztek szabadidővel és képesek voltak egy kisebb csoportot időről-időre összehívni és összetartani. Két tréner vezette a foglalkozást, akik a jelenlévőknek azt mutatták meg, hogy hogyan tegyék érdekessé, vonzóvá a megalakítani kívánt klubok foglalkozásait. Csoportmunkában plakátkészítést, közösségformáló játékokat tanultak, miközben egymással is megismerkedtek. A tréningre a résztvevők maguk által készített süteményeket, ételeket, üdítő italokat hozhattak. Erről a találkozótól egy héttel értesítettük a jelentkezőket. Megoldotta az étkezést, és a receptcsere kapcsán közelebb is kerültek egymáshoz a résztvevők. (Javaslat: a vezetőképző késő ősssel, a klubfoglalkozások egy hónappal később télen legyenek!)

Klubvezetők képzése, Szolnok

Klubok megalakulása

A képzés után a klubvezetők 10-10 db – már előre elkészített – munkafüzetrel tértek haza. A füzetet írásban átvettük, hogy a résztvevők már ezzel is elköteleződjenek a program iránt. Aki az egynapos tréning alatt megmondta magát – s úgy döntött, hogy nem indít csoportot –, az csak egy füzetet vitt magával, a sajátját. Az újdonsült csoportvezetők hazatérve, településükön meghírdették a háztáji klubok alakulását, melyhez a klubvezető képzéshez megtervezett plakát formáját, logóját igény szerint alkalmazhatták. A bírói plakátot a képzés napján előre kinyomtatva osztottuk ki, illetve e-mailben is elküldtük. Készíthettek saját ötlet alapján is plakátot, szórólapot, melyhez – a tréningen tanultak szerint – feltüntették az alakulás napját, helyszínét, a témaköröket. Javasoltuk a tíz alkalomra szóló időhátár feltüntetését, mert így a jelentkezők rögtön láthatták, hogy belátható időre kötelezik el magukat.

Klubok működtetése

A klubok működésének segítségét szolgálta a munkafüzet, melyet a klubok alakulásánál a bemutatkozások, címek begyűjtése után a csoportvezetők osztottak ki a tagok között. A munkafüzetben lévő témakörök is felosztásra kerültek, illetve mindenki választott egy-egy, a habitusához közel álló témát, melyről előadást tartott a többieknek. A csoport az első foglalkozáson meghatározta, hogy milyen időközönként akar találkozni. A csoportvezető lehetőség szerint ragaszkodott a heti találkozókhoz, melyek mindig ugyanazon a napon, időpontban voltak. Jász-Nagykun-Szolnok megye csoportjai közintézményekben (művelődési házakban, tájházban) találkoztak. A foglalkozásokra hívhattak külső előadót, látogatást tehettek pl. a vízműveknél vagy a szemétfeldolgozással foglalkozó üzemből, illetve filmet is vetíthettek az adott témakörhöz. A foglalkozások írott anyagát a csoportvezetőktől elkértük, hogy tovább tudjuk küldeni más csoportoknak. Készítettünk kör e-mailt,

hogy az egyes klubokban gyűjtött tapasztalat máshova is eljusson.

Ha ünnepkörhöz közel esett a foglalkozás, egyszerű, kézműves lakásdekorációt, Mikulás és Karácsony közeledtével ajándékot készíthettek – természetesen hulladékból, a háztartásban fellelhető anyagokból. A téma saját tapasztalat alapján történő feldolgozása fontos, ám az együtt eltöltött idő, egymás megismerése még ennél is fontosabb. Ezért az idő kellemesebb, kötetlenebb eltöltéséhez javasoltuk, hogy minden alkalommal vigyen valaki házi készítésű süteményt vagy üdítőt! Ha a csoportvezető megismerte, s jól irányította csoportját, úgymond kinevelhette utódait, akikkel 2014 őszén új klubok indulhatnak. Zagyvarékasról már ketten jelentkeztek a november 22-i vezetőképzőre.

Munkafüzet

A klubokat 28 oldalas, A/4-es méretű, fénymásolásra alkalmas – tíz témát magában foglaló – munkafüzet segítette. A munkafüzet egy egyszerű, hétköznapi ötletek, történetek, pénztárcánkat kímélő energiatakarékosági tippek gyűjteménye, mely köré azok is összegyűlhetnek, akik a takarékoság, egészséges életmód mellett „csak” társaságot, értelmes elfoglaltságot kerestek. Héjáné Béres Margit környezetgazdálkodási agrármérnök és a társzervező Veresné Péter Judit szociológus – két háziasszony, anyuka – segítségével egyszerűen megfogalmazott munkafüzet témáit javasoltuk egymásnak előadni, majd megvitatni, a tapasztalatokat megbeszélni, hiszen például áramot, vizet, gázt mindenki fogyaszt, háztartása mindenkinek van, így a leírtakon túl egyéb tapasztalathoz is juthattak a klubtagok.

Tematika:

1. Otthon használható ismeretek; életvezetés, környezetbarát életmód, életünk zöldítése, mások tippjei, tapasztalatai.

2. Háztartásgazdálkodás: gazdálkodjunk abból, amink van.

3. Lakásunk költségeinek csökkentése: kevesebb víz, gáz, áramfogyasztás.

4. Gazdaságos és környezetkímélő háztartás; hulladékkezelés, komposztálás.

5. Hulladékból használati tárgy készítése; bútorfelújítás.

6. Egészséges fürdés, tisztálkodás. Szappan és tisztítószer készítés. Takarítás: Vegyszerből csak keveset!

7. Élelmiszer tartósítószer nélkül: kenyérsütés, tésztakészítés; sajt készítés.

8. Segíts magadon, termelj magadnak! Családi gazdálkodás kicsiben. Saját kertből mit, mikor, hogyan? Ha nincs kerted... de van az idős szomszédodnak.

9. A fölösleget add el másnak! Bevásárló körök, szívességi körök alakítása. Ne vegyél, cserélj! Ruha, használati tárgy börze.

10. Értékrend váltó életmód.

Eredmény

2013-ban öt településen – Szolnokon, Zagyvarékason, Jászboldogházán, Rákóczi falván, Jászárokszálláson – alakult és működik azóta is háztáji klub. Eredményességüket talán legjobban a saját maguk által megfogalmazott vélemények tükrözik.

A klubvezetők összefoglalójából

Zagyvarékas, Kurucz Gyula klubvezető: „Nagyszerűnek és életképesnek találtam az ötletet! Nagyon sok az idős ember és a munkanélküli a faluban, ugyanakkor rengeteg kert elhanyagolt állapotú. Miután magam is hasonlóan gondolkodom, mint amit a klubunk megalakítása után tolmácsolnom kellett a klubtagoknak, természetesen tartottam a csatlakozást. A klubfoglalkozásokon arra helyeztem a hangsúlyt, hogy a résztvevők a foglalkozások végére eljussanak odáig, hogy maguk is alkalmazzák a munkafüzet tartalmát, s a végén ők is hozzanak létre maguk köré hasonlóan gondolkodó embereket. Már két csoportvezető lesz az őszi klubvezetők képzésén Zagyvarékasról!”

Rákóczi falva, Csikós Andrea klubvezető: „Októberben alakítottuk meg a háztáji klubot. A tematika felhasználása mellett célunk volt, hogy együtt tanuljunk meg, hogy lehet egy személynek minél kisebb „ökolábnyma”, valamint a régen településünkön működő szociális bolt újraindítása is foglalkoztat bennünket.”

Jászboldogháza, Berkó-Fejes Györgyi klubvezető: „A fenntartható fejlődés, a környezettudatos életmód foglalkoztat, s ezért vállaltam el a klubvezetést. Az összejöveteleink célja bővebb ismeretek megszerzése életünk zöldítésének lehetőségeiről. A tudatosság a vásárlás, hulladékkezelés, háztartásgazdálkodás terén, valamint olyan módszerek használata, amelyekkel kivédhetjük a tisztálkodásra használt szerekből, esetenként bizonyos élelmiszerekből ránk leselkedő mérgező anyagok hatását.”

Jászárokszállás, Tamba Zoltánné Marika: „Nehezen jöttem el a klubvezetők képzésre, mert az iskolában nagyon sok feladat hárul rám. A tagok biztatására végeztem el azzal a feltétellel, hogy mindenben segítenek. Ez azt is jelenti, hogy nekem már meglévő csoportom volt, akikkel valamilyen irányba el akartunk indulni, így kapóra jött a téma. Mind a tíz foglalkozást végigvettük, tapasztalatot cseréltünk, földházat, biodinamikus kertet látogattunk, recepteket cseréltünk. A ta-

gok tényleg megszervezték mindent, nagyon aktívak, s remélik a folytatást.”

Szolnok, Bukor Irén klubvezető: „Kísérleti jelleggel indult a szolnoki klub azért, hogy a módszereket – melyeket alkalmazni szerettünk volna a többi klubnál – kipróbáljuk. Az Öko-köröm átalakulása tűnt a legegyszerűbbnek, ám a tagok a végére teljesen kicserélődtek. Mi is haladtunk a tematika szerint, de mint a többi klub ki-kiléptünk a mederből, s próbáltuk sajátunkká alakítani. A nagyvárosi lét eleve más tartalmat adott sok mindennek, hiszen a tagok jó része nem kertés házban él. Talán emiatt, egy bevásárló kör kialakításának a gondolata fogalmazódott meg bennünk, melyhez mindegyik klubban felleltük lehetséges partnereinket.”

Összegzés

A „Gazdálkodj okosan – lépésről lépésre! Háztáji klubok megalakítása Jász-Nagykun-Szolnok megyében” el-

Klubfoglalkozás Zagyvarékason

Klubfoglalkozás Rákóczi falván

Klubfoglalkozás Jászárokszálláson. Gyógynövényismeret

Klubfoglalkozás Szolnokon. Húsvéti díszek készítése hulladékból

nevezésű kísérlet sikerült, hiszen egyszerű módszerekkel, értékrend váltó, mindennapi ismeretek gyűjteményével alkalmassá tette a kistelepüléseken élőkötől a nagyvárosban élő résztvevőket arra, hogy klubfoglalkozások alkalmával megbeszéljék, alkalmazzák, továbbadják ismereteiket, s ezen közben megismerkedjenek egymással.

Gazdaságfejlesztő, hiszen a résztvevők megtanultak takarékoskodni, gazdálkodni az idővel, pénzzel, energiával. A környezetkímélő háztartás kialakításával, kevesebb vásárlással, saját vagy más háztáji kertjének művelésével nemcsak példát mutattak másoknak, de az egészséges zöldségekből, gyümölcsökből a téli raktározást is megoldották. Preventív, hiszen gyógyszerek helyett gyógynövények, adalékmentes, saját készítésű kozmetikumok, élelmiszerek, a szabadban – hasznos munkával, a családdal – eltöltött idő óvta szervezetüket, valamint ezekkel a kis lépésekkel mindnyájan hozzájárultak valamit a nagy egészhez, földünk védelméhez.

Folytatás

A „Gazdálkodj okosan – lépésről lépésre! Háztáji klubok megalakítása megyeszerte” programot minden évben szeretnénk megújítani, újabb és újabb klubokat alakítani és működtetni a fent leírtak szerint. Jász-Nagykun-Szolnok megyében 2014. november 22-ére tervezzük a csoportvezetők képzését a Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodájának székhelyén, Szolnokon.

Célunk még, hogy a 2013-ban már megalakult klubokat megerősítsük a

közösségfejlesztés eszközeivel, hiszen a háztáji klub összejövetelénél is komolyabb munkát végezni, elköteleződni – pl. bevásárló kört, szociális szövetkezetet, szociális boltot alakítani – csak megbízható légkörben, közösségben lehet. Ezért 2014-ben azt próbáljuk ki különböző módszerekkel, hogy ki hogyan, s miben tud a másik segítségére lenni annak érdekében, hogy az elgondolások eljussanak a megvalósításig. Hosszú távú célunk a családi gazdálkodás kialakítása mellett a foglalkoztatás, a települési, közösségi, szociális vállalkozások tervezésének, kialakításának generálása.

A program megvalósításában segítségünkre volt Scheitz Kata – pszichológus, a csoportvezető képzés tréner. A munkafüzetet Héjáné Béres Margit – környezetgazdálkodási agrármérnök és Veresné Péter Judit – szociológus írta.

BUKOR IRÉN a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola művelődési menedzser – tömegkommunikátor szakán végzett, majd évekkel később a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Művelődési és Felnőttképzési Menedzser Szakán egészítette ki tudását. Az élethosszig tartó tanulás jegyében a Civil Kollégium Alapítvány közösségfejlesztő képzését, a Minőségfejlesztés a közművelődésben I-II. modulját, a közművelődési intézményvezető képzést végezte el sok más kisebb-nagyobb tanfolyam mellett. Kulturális területen 1982 óta dolgozik. Pályáját könyvtárosként kezdte. A Megyei Művelődési és Ifjúsági Központba 1989-ban került, ahol előbb az ismeretterjesztő, végül a megyei módszertani csoportban végezte munkáját. 2013. január 1-jétől a Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodájának munkatársa.

Kapunyitogató Gáborjánban

A Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú–Bihar Megyei Irodája tíz Kapunyitogató programot rendezett 2014-ben, ebből négy határon túli volt. A programjaink kiválasztásánál arra törekedtünk, hogy minél több korosztályt megszólítsunk és elsősorban a közönség minél aktívabb bevonására törekvő közösségi programok legyenek. Ennek megfelelően a legfiatalabb korosztály számára minden alkalommal játszózóházat, népi játékokat vittünk. A továbbiakban bemutatóval összekötött kiállítás, ismeretterjesztő előadás, néptánc és viselet bemutató, valamint táncművész szerepelt.

Mivel igen fontosnak tartjuk a helyi közösségeket, ezért ahol még működött valamilyen csoport, mindenképpen bevontuk őket a programba. Több település mellett volt egy, ahol egy évtizede nem működött már helyi közösség.

Gáborján Hajdú-Bihar megye délkeleti részén található Árpád-kori település, amely az 1930-as években élte fénykorát. Akkor közel 1800 fős lakossága volt. Mára lélekszáma a felére csökkent, de az elvándorlást sikerült megállítani a helyi gazdaság fejlesztésével, a mezőgazdasági termelés felélesztésével. Kulturális életét 2008-ig a közönség nagy hagyományokkal rendelkező alkotótáborra határozta meg elsősorban, amely egykor a térség egyik legjelentősebb művésztelepe volt és nagyszámú amatőr alkotót vonzott. Közösségei között pedig fontos szerepet töltött be a helyi citerazenekar, amely közel egy évtizede szintén feloszlott.

A Kapunyitogató előkészítésének első lépése volt, hogy ellátogattunk a településre, felvettük a kapcsolatot a

vezetőséggel, a művelődés területén dolgozó kollégával és a civilekkel. A beszélgetések után az iroda munkatársaival felépítettük a lehetséges fejlesztési folyamatot. Mivel a beszélgetések folyamán kiderült, hogy többen vannak még a településen, akik a korábbi citerazenekar munkájában részt vettek, egyik lehetőségnek láttuk a citerazenekar újjászervezését. Arra gondoltunk, hogy tagjai a további munkánkban is segítségünkre lehetnek. Meg is kerestük az egyik volt tagot, akivel sikerült hamar megtalálni a „közös hangot”.

Beszélgetésünk során kiderült, hogy már tervezgették, milyen jó lenne, ha újra működne a citerazenekar, de több oka is volt, hogy nem szóltak a hangszerek. Készen állt az alkalom, hogy a tagok újra összeálljanak, a Kapunyitogató közösségfejlesztési folyamattá vált, melynek első eredménye a Gáborjáni Hagyományörző Népzenei Együttes újjáalakulása volt.

Első alkalommal 2014. június 6-án nyílt a kapu. A Nemzeti Művelődési Intézet megyei irodája és a helyi önkormányzat szervezésében mintegy százötven érdeklődő gyűlt össze, hogy részt vegyen a minden korosztályt megszólító programokon a Faluházban és annak tágas udvarán.

A rendezvény résztvevőit Majosi Gyula, az akkori polgármester köszöntötte. A gyerekek birtokba vették eleink hagyományos fa játékszereit, a népi játszóteret.

A délutánt a Grafikusművészek Ajtói Dürer Egyesületének kiállítása nyitotta meg. Tamus István grafikai bemutatót tartott az érdeklődőknek, akiknek alkalmuk volt bekapcsolódni az eseménynek emléket állító alkalmi nyomtatás készítésébe.

A kézműveskedés után zenei előadás várta a jelenlévőket, hiszen ekkor lépett színpadra az újjáalakult Gáborjáni Hagyományörző Népzenei

Együttes. Első fellépésük nagy sikert aratott a helyi lakosság körében.

Az est folyamán folytatott beszélgetés során kiderült, hogy a zenekar nagy része kölcsönciterán játszott. Ebből következett a következő feladatunk: ha már sikerült egy közösséget újjáéleszteni, mindent meg kell tenni, hogy életben is maradjanak. Szerencsére az akkori polgármester partner volt mindenben. Sikerült elérnünk, hogy képviselőtestület elé vigye a citerazenekar problémáját. Pár nap múlva örömmel hívott fel, hogy a testület elfogadta, hogy három új citerát vásárolnak.

Az első alkalomnak még egy fontos momentumra volt. Irodánk munkatársaival közösen összeállítottunk egy véleménynaplót, amit a résztvevő helyiekkel töltöttek ki a nap folyamán. A véleménynapló három kérdéscsoportot foglalt magába. Az elsőben a kapunyitogató rendezvényt kapcsolatban kérdeztünk:

Mi a véleménye a mai programról?

Mi az, ami kevésbé és mi az, ami tetszett önnek?

Ha legközelebb is lenne ilyen közösségi program, ön milyen program-elemet javasolna még?

Ön mivel tudna hozzájárulni annak tervezéséhez, szervezéséhez, megrendezéséhez?

A másodikban a korábbi hagyományokra és közösségekre kérdeztünk rá:

Korábban, akár 10-20 éve milyen kulturális, közösségi rendezvényekről tud a településen?

Tud-e valami korábbi olyan hagyományt, amely erre a településre, területre jellemző?

Ezek közül melyeket szeretné, ha felelevenednének?

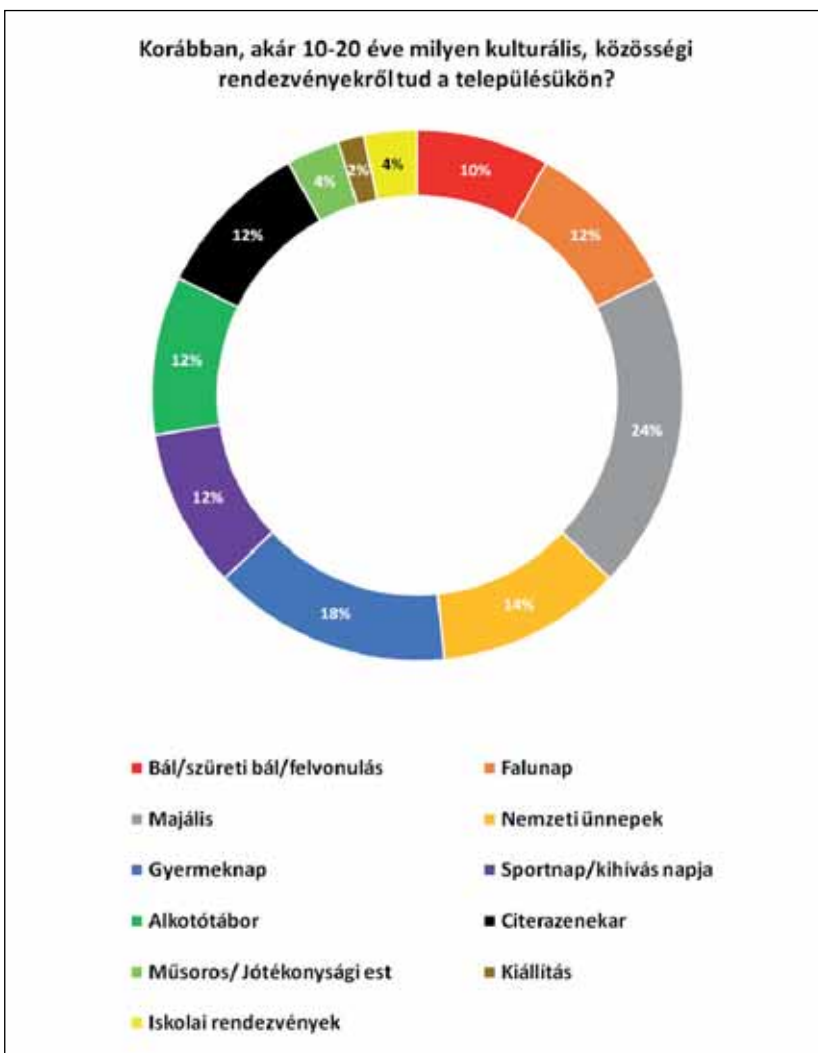
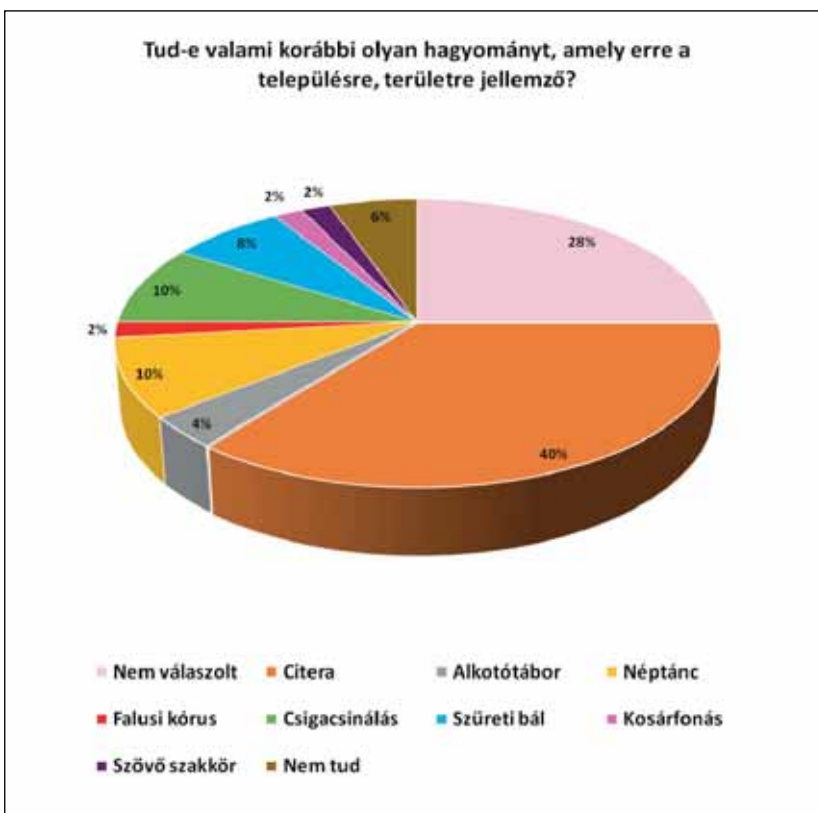
Ezzel kapcsolatban miben tudna segíteni?

Az utolsó részben az iránt érdeklődtünk, milyen közösségek munkájában vennének részt, illetve mivel tudnának hozzájárulni annak sikeréhez:

Hol tudnak találkozni a település lakói?

Tagja-e ön valamilyen csoportnak, szakkörnek, klubnak?

Tudna-e olyan csoportot, klubot, szakkört mondani, aminek a munkájában szívesen részt venne?

A kérdésekre több mint 50 fő válaszolt. Általánosságban elmondható, hogy a gáborjányiak örömmel válaszoltak a feltett kérdésekre és pozitív véleményt fogalmaztak meg a Kapunyitogató programról. Többen felajánlásokat is tettek, mivel tudnának hozzájárulni egy hasonló rendezvényhez. A legtöbben a helyszín előkészítésében és a szervezésben vennének részt szívesen.

A második kérdéscsoporttal kapcsolatban a korábbi rendezvényeknél legtöbben a hagyományos települési rendezvényeket említették: Majális, Falunap, Gyermeknap.

A hagyományokkal kapcsolatban legtöbben a Citerazenekart, az Alkotótáborot és a csigacsinálókat említették.

A közösségekkel kapcsolatban szintén a citerazenekart említették legtöbben, valamint a csigacsinálókat. Mint megtudtuk, a csigacsinálók magánházaknál gyűltek össze, a maguk által készített csigát eladták, a bevételekből rendezvényeket és kirándulásokat szerveztek.

A nap végén közösen megbeszéljük a következő találkozó időpontját. Ez az időpont június 20-a volt, ahol vetítéssel egybekötött beszélgetésen elevenítettük fel a közösen eltöltött délután eseményeit. A második al-

kalommal együtt néztük meg az első alkalommal készült fotókat, valamint megbeszéltük a véleménynapló eredményeit az elkészült diagramok segítségével. E napon megtörtént a citerazenekar második fellépése is. A műsoruk végén okleveleket adtunk át a zenekar tagjainak az újjáalakulás emlékéül. A második alkalom szintén a következő találkozó időpontjának illetve a témájának megbeszélésével zárult. A jelenlévők legtöbben a lakossági, közösségi aktivitás, valamint a csoportok működtetése és fenntartása témát választották. Mivel tudtuk, mikor készülnek el a megrendelt citerák, úgy befolyásoltuk az időpontot, hogy a következő alkalommal meg tudjuk lepni a zenekart.

A következő találkozóiig többször meglátogattam a citerásokat próbájukon és igyekeztem szakmai segítséget nyújtani.

A harmadik alkalommal, mely július 11-én volt, a polgármester úrral átadtuk az új citerákat, amit az önkormányzat vásárolt a zenekarnak, majd a Más – mozaik szociokulturális egyesület képviselőjével folyt beszélgetés a közösségi aktivitásról, hogy lehetne több embert mozgósítani a különböző rendezvényekre.

A találkozó után természetesen folyamatosan tartottuk a kapcsolatot

a citerásokkal és a település vezetőségével. Egy ilyen találkozó alkalmával szóba került, hogy más fontos értékei is vannak a településnek a citerazenekaron kívül, de még nem történt meg az értékek feltárása.

Mint kiderült, értéktár bizottság sem működik a településen.

Mivel a citerazenekar megalakulásával és a folyamatos kapcsolattartással létrejött az aktív mag, láttuk a lehetőségét, hogy feltérképezzük Gáborján értékeit a segítségükkel.

Összeállítottuk a kérdőívet, a zenekar tagjai felosztották maguk között a település utcáit és személyesen keresték meg a családokat, s gyűjtötték össze tőlük a kitöltött papírokat. A kérdőívek feldolgozása után kiderült, hogy egy kistelepülésnek is milyen sok értéke van.

A következő Kapunyitogató alkalmat már a helyi értékek bemutatásával kötöttük össze. A citerazenekar tagjai vállalták, hogy a kérdőívekben szereplő értékekből kiállítást rendeznek. November 30-án, a sokadik találkozásunkkor a citeramuzsika mellett már a helyi általános iskola tanulóinak néptáncát és Barta Gyuláné népdalcsokrét is hallgathatta és nézhette a nagyszámú nézőközönség. Ez alkalommal a Hagyományörző Népzenei

Együttes tagjai már egységes blúzban és egyen-nyakláncban léptek fel – köszönhetően néhány helyi vállalkozónak. Ezek a felajánlások mutatják a település lakóinak összetartását, és azt, hogy mennyire tisztelik egymás munkáját, milyen szinten tekintenek alázattal egymás tehetségére.

A „Gáborján értékei” kiállításon többek között megtudhattuk, hogy a településnek van festője, hímzője, csipkeverője, kosárfonója és a környéken híres vőfélye is. Ez alkalomra ismét összegyűltek a csigacsinálók is és a nap folyamán mindenki kipróbálhatta a csigakészítést. A csigacsinálók azóta is folyamatosan összejárnak, így elmondhatjuk, hogy két közösség is újraéledt és működik a településen.

Azóta már igen sok fellépésen vannak túl. Kapunyitogató keretében felléptek Sápon, Berekböszörményben és a Bocskai kertben, de voltak már Berettyóújfaluban, Váncsodon, Szentpéterszegen is. Mint elmondták, annyi meghívást kaptak már, hogy volt olyan, amit idő hiányában sajnós vissza kellett mondaniuk. 2015-re is már több meghívásuk van.

Februárban egy jótékonysági balytus bált szerveznek, melynek bevételéből további citerákat és kellékeket szeretnének vásárolni.

Cikkemet a citerásoktól nemrég kapott levél pár mondatával zárom:

„Nagyon örülünk, hogy ismét együtt zenélünk és énekelünk. Sok helyen voltunk az elmúlt fél évben. Sokan megismertek bennünket és továbbra is azon leszünk, hogy minél többen megismerjék ezt a szép hangszert!”

Nemzeti
Művelődési
Intézet

KAPUNYITOGATÓ

Gáborján Faluház

2014. november 30. 14.00 órától
 14.00 óra: Megnyitó
 14.20 óra: Tóth József lelkipásztor adventi köszöntője
 14.40 óra: Betlehemes játék

**15.00 óra: Bethlen Gábor Általános Iskola–
 „Játékfűzés és „Karikázó”(néptánc)
 Kisebbségiek műsora (néptánc)
 Gáborjáni Hagyományőrző Népzenei Együttes(citera)**

**16.00 óra: Életmód délután
 az Unicornis Humánszolgálati Alapítvány előadásában**

**18.00 óra: „Magyar Kalendár”
 a Szeredás Népzenei Együttes előadása**

Szervező: Nemzeti Művelődési Intézet
 Lebonyolító: Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú–Bihar Megyei Irodája
 Gáborján Község Önkormányzata

1011 Budapest, Corvinák 8. Terület • Tel: +36 1 225 8000 • Postacím: 1011 Budapest, Pf. 22. • Fax: +36 1 225 8000 • www.nmi.hu

A koncert megrendezéséért a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

SZABÓ LÁSZLÓ megyei módszertani referens. Közművelődési pályája 1986-ban indult Vásárosnaményban a Városi Művelődési Központban, majd 1987-től hat évig volt a Beregsurányi Művelődési Ház vezetője. Pár év tanítás után a Debreceni Kölcsey Ferenc Megyei Közművelődési Intézet módszertani előadója lett. Jelenleg a Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú – Bihar Megyei Irodájának módszertani referense.

A mi falunk Csátalja

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”
(Tamási Áron)

A *mi falunk Csátalja*. 2001-ben ezzel a címmel jelent meg Dr. Vágvölgyi Ferenc monográfiája. A kiadvány a település kezdetétől 1947-ig igyekszik bemutatni a községet.

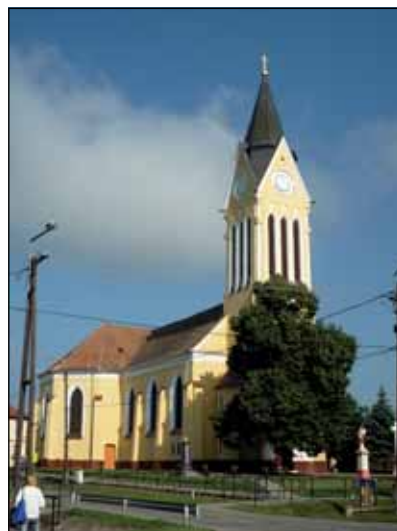
1985-ben kerültem Csátaljára. Már az első pillanatban megkedveltem és éreztem, tudtam, hogy itt jó helyen vagyok. Ma is vallom, hogy nincs szebb település a környéken.

A falu központjában található egy gyönyörű park, a templom, az emeletes iskola, annak falán ifj. Éber Sándor alkotása, melyen egy fa is látható, annak lombkoronája a történelmi Magyarországot ábrázolja. A templomban egy különleges Szent Vendel festmény látható. Az anyakönyvi bejegy-

zések szerint valószínűleg még az első német betelepülők hozták magukkal óhazájukból, mely a temető kápolnából került mostani helyére. A templom előtt felújított szoborcsoport, mellette fekete márvány emlékmű, rajta az elhurcolt csátaljai németek névsora.

Csátalja nagy múltú dél-alföldi kistelepülés, nevével 1543-ban találkozunk először Bács-Bodrog vármegye dézsmajegyzékében. Lakóinak száma nem éri el az 1500-at. A falu Bajától délre, 20 km-re található. Szelős, tágas, szinte mértani pontossággal megtervezett utcái, egyedülállóan szép parkja ámulatba ejtheti az ide látogatót. Itt együtt él az eredetileg ide telepített német nemzetiségű őslakosság, valamint a bukovinai székelyek és felvidékiek.

A II. világháború végén 61 bukovinai székely család érkezett a falu-

A csátaljai római katolikus templom

ba. 1946-ban több mint ezer csátaljai svábot telepítettek ki Németországba. 1947-ben – a magyar-szlovák lakosságcsere részeként – felvidéki magyarokat telepítettek Észak-Bácskába, így Csátaljára is. A falu befogadta a régi Magyarország legkülönbébb vidékeiről érkező magyarokat.

A parkhoz érve a székely kapun át tárul elénk az elődeink emlékének adózva felállított Trianoni emlékmű, melyet Kovács Antal polgármester megálmodott, megtervezett, és el is készítette azt. Az avatónapságra 2007-ben került sor. Azóta minden év június 4-én itt emlékezünk a történelmi Magyarország feldarabolására, a nemzetcsönkítés napjára.

Ebben a gyönyörűséges, hatalmas gesztenyefákkal övezett parkban kopjafák is emlékeztetnek a múltra. A felvidékiek is állítottak egyet, adományból, a másikat a székelyek betelepítésének évfordulójára készítette a község

Az iskola

Székely kapu a Trianoni emlékművel

önkormányzata, és itt áll a millenniumi kopjafa is. A játszótéren esztétikus fajtékok várják a gyerekeket.

A település egyik legöregebb épületében található a községi könyvtár, és itt kaptak helyet a hagyományörzők (székely és német szoba, iskola-múzeum).

Falujáró séta során látható a rendezett, szép óvoda hatalmas játszókerttel, ahol most 30 fő alatt van a gyerekek száma. Az általános iskola nyolc osztályában 77 diák kezdte meg a tanévet. (Van egy 1986-os adat, mely szerint akkor 203 fő járt iskolába.)

Elképzelné se tudjuk, hogy ne legyen iskolánk. A megtartására vannak próbálkozások, pl. polgármesterünk előadót hívott annak megismertetésére, hogyan működik a nevelőszülői hálózat. Van is eredmény, de még több gyermek kellene a faluba.

Büszkén mondhatom el, hogy mindig jó híre volt a csátaljai iskolának. Bajai továbbtanulásnál a gyengébb tanulókat is mindig szívesen felveszik, mert tudják, hogy azok megállják a helyüket, jól teljesítenek.

A faluban orvos, fogorvos, idősek nappali otthona, takarékszövetkezet, posta, fiók gyógyszertár, sőt még szépségszalon is található. Mondhatnánk, városi színvonal. Ami hibádzik – s ezzel nem vagyunk egyedül a környéken: az a súlyos munkanélküliség.

A néhány helyi földes gazda pár embert képes foglalkoztatni, döntő többségben idényjelleggel. A helyi

intézmények, egy-két személyes vállalkozások (élelmiszerbolt, TŰZÉP telep, fodrász) nem oldják meg a munkanélküliséget az állam által biztosított közmunkával sem. A Bajára ingázók száma sem jelentős, hiszen a vidéki dolgozóknál szívesebben fogadják a helybelieket. A polgármester és a testület kitartóan próbálkozik a munkahelyteremtéssel. Korábban egy biomassza-erőmű tervezése volt napirenden, mely nem sikerült. Jelenleg egy savanyító üzem létrehozása tartja lázban a helyi képviselő-testületet és a lakókat. Nagy reményeket táplálunk a leendő új beruházás iránt.

Munkahely, megélhetés hiányában a fiatalok és középkorúak külföldön (Németország, Ausztria, Anglia) vállalnak munkát. Összeírtam ma-

gamnak, hányan mentek el a faluból mostanában. 95 személy – és nem biztos, hogy mindenkit feljegyeztem. A település 650 lakóházából kb. 70 üresen áll. Újabban külföldiek: németek, svájciak, hollandok vásárolnak meg egy-egy épületet. Ennek pozitív hatása csupán csak annyi, hogy felújítják, és nem omladozik tovább.

A községben visszatérő idegenforgalmi – szabadtéri rendezvények: június 4-én megemlékezés a Trianoni Békediktátum évfordulójáról, az évtizedek óta megtartásra kerülő községi Majálisok, a Ponty Kupa halfőző versenyek, valamint a Falunapok és pörköltfőző versenyek minden év szeptemberének első szombatján.

2013 őszén került átadásra a felújított Könyvtár, mely korszerűségével, kényelmével több programnak ad otthont.

2014-ben a Művelődési Házat is sikerült felújítani. Az intézménynek hatalmas fedett terasza van, mely az idegenforgalom, turizmus alappillére lehet. Az épületben egy mini konditerem működik, ami igen népszerű.

Évek óta kiemelt tevékenység a helyi születésű vagy kötődésű amatőr művészek felfedezése, munkáik megismertetése. Kilenc tehetséges festővel és egy háromkötetes költővel is büszkélkedhetünk. Állandó kiállítás készül Lőrincz Gergely székely témájú festményeiből és Heitz József 92 éves fényképész-mester 60-70 évvel ezelőtti fotóiból.

A Községi Önkormányzat gondozásában működő nagy múltú szakkö-

Csátaljai Székely Népdalkör fellépése

Betelehemes

rök, klubok adnak programot fiataloknak, idősek egyaránt.

A Csátaljai Székely Népdalkör 1975-ben alakult 35 taggal. Idén ünnepli fennállásának 40 éves jubileumát. Lelkes, énekelni szerető nők és férfiak hozták létre, akik célul tűzték ki a székely népdalok gyűjtését, megtanulását és továbbadását a következő nemzedékeknek. Vallják, hogy ezek a Bukovinából származó székely népdalok a népi hagyományunk különleges gyöngyszemei. Népdalaik magukba foglalják egész magyarságunk történetét. Műsoraikon elsősorban székely népdalok szerepelnek, de énekelnek népdalfeldolgozásokat, kórusműveket és egyházi zenét is. Nagy sikerrel vitték színre a bukovinai székely (istensegítsi) betlehemes játékot, melyet minden évben, karácsony táján előadnak itthon, valamint a megyében, a szomszédos megyékben és a Nemzetközi Betelehemes Találkozón. Az általuk megtanult és énekelt népdalok száma több mint 200. Az eltelt 40 év alatt több mint 300 fellépésük volt: elsősorban idehaza, valamint a környező településeken, a megye városaiban, valamint a fővárosban többször is. A külföldi helyek közül Szlovákiában, Romániában, Ukrajnában, Szerbiában, Lengyelországban fesztiválokon, népnepélyeken szerepeltek nagy sikerrel. A szlovákiai Alsószele Magyar Dalkörhöz sok éves barátság köti a Csátaljai Székely Népdalkört, mely mára testvértelepülési kapcsolattá bővült. 1997-ben egy újabb barátság alapjait rakták le az

erdélyi Dicsőszentmártonban az ottani magyar énekkarral, mely ma is tart. Felejthetetlen közös műsorokat adtak a szintén erdélyi csernakeresztúri hagyományörző együttessel is. Többször vendégszerepeltek legújabb testvértelepülésünkön, a délvidéki Bácsgyulafalván. A sok fellépés, a rádió és a tv jóvoltából nemcsak a szűkebb környezet, hanem a megye, sőt az egész ország nyilvánossága elé léptek. Négy saját CD-vel is büszkélkedhetnek. A Csátaljai Székely Népdalkör tulajdonosa a Népművelési Intézet által adományozott Nívódíjnak (1992), a Csátalja Községért Emlékéremnek, a Bukovinai Székelyek Országos Szövetsége által adományozott Sebestyén Ádám díjnak (1996), a Bács-Kiskun Megye Kisebbségeiért kitüntetésnek (megosztott 1996) és a Bács-Kiskun Megye Közművelődésért Díjnak

(2008). Többszörös „arany” fokozatú minősítéssel rendelkeznek. A kórus vezetője megalakulástól kezdve Takács Mátyás ének-zene tanár, nyugalmazott iskolaigazgató.

A Csátaljai Díszítőművészeti Szakcsoport 1963-ban 37 taggal alakult. 2013-ban nagyszabású helyi kiállítással ünnepelte meg fennállásának 50. évfordulóját. Az eltelt fél évszázad alatt elvitték Csátalja hírnevét a megyében, az országban, sőt határainkon túlra is. Elsősorban eredeti erdélyi és székely minták felhasználásával szálán varrott hímzéseket készítenek magas színvonalon. Munkáik egy része Lengyel Györgyi: Kézimunka hímzések gyűjteménye című könyvében is megjelent. Számtalan kiállításról hoztak el első helyezést, s megannyi elismerést. Többek között 1982-ben részt vettek Gyöngyösön a III. Országos Szövetkezeti Kiállításon, ahol megkapták a SZÖVOSZ nívódíját. 1985-ben munkáik a Művelődési Intézet közreműködésével Németországba is eljutottak. Hímzéseiket a Néprajzi Múzeumban is kiállították. 1992 óta rendszeresen részt vesznek a Békéscsabán megrendezésre kerülő Országos Textiles Kiállításon. Minden alkalommal előkelő díjjal térnek haza. 2006-ban egyházi kategóriában III. helyezést értek el. (I-II. helyet nem adtak ki.) 2008-ban a XI. Országos Textiles Kiállításra „Az esküvő textíliái” témakörben küldték el pályamunkáikat, mintegy 20 darabot. Előkelő III. díjban részesültek a rangos versenyben. A hímző asszonyok megmutatták, hogy az emberi élet fordulóin, ünnepein és hétköznapjain

Díszítősök munka közben

Székely gyermektáncscsoport

milyen szép hímzett, varrott tárgyakkal tudjuk körülvenni magunkat, hogy így módon is melegebbé, otthonosabbá, egyénivé tegyük környezetünket. Rendszeres kiállításainkkal elősegítik a helyi lakosság művészeti nevelését, ízlésének fejlesztését, a bukovinai székely hagyományok ápolását. Remekműveik nagyon szép díszei a csátaljai római katolikus templomnak, illetve helyi közintézményeinknek. A szakör irányítói Szelle Erzsébet, majd Lőrincz Istvánné, Müller Magdolna, s 2013. június 1-től Horváth Józsefné. A tagok közül hárman elvégezték a két éves C kategóriás díszítőművészeti szakkörvezetői tanfolyamot. Az új szakkörvezető nemrég kétéves OKJ-s tanfolyamot fejezett be Békéscsabán. A tagok közül Tamás Menyhért és Lőrincz Istvánné népművészet mestere címmel rendelkezik. Dicséret illeti az asszonyokat, akik szeretetet, elhivatottságot éreznek e művészet iránt. Elismerés nekik, hogy volt és van erejük, kitartásuk ennek a szép munkának a megszervezésére, összefogására. Céljaik között szerepel ezt a tudást átadni a következő nemzedékeknek, hogy ne haljon ki ez a csodálatos népi művészet. Mert csak így maradhatnak fenn az ősök által megálmodott szép motívumok. Ennek érdekében minden héten, szerdánként gyermek díszítőművészeti szakkört tartanak az érdeklődő iskolai tanulóknak. A csoport kiérdemelte a falu által adható legnagyobb elismerést, a Csátalja Községért érmet. 2013-ban a fél évszázados jubileum alkalmából pedig megkapták a Buko-

vinai Székelyek Országos Szövetsége által alapított Sebestyén Ádám díjat. 2014 őszén bekapcsolódtak a Nemzeti Művelődési Intézet „Újra öltünk, örökítünk” programjába.

Az Egészséges Életmód Klub 26. éve működik töretlenül. Tagjainak többsége az eltelt idő alatt nyugdíjas korú lett. Nemrég nevet is változtattak – a csoport Nyugdíjas Életmód Klub néven folytatja tovább tevékenységét. Összetétele: főként nők, mintegy 60-70 fő. Programjaik között szerepelnek ismeretterjesztő előadások, egészséges ételek készítése, gyógytorna, kirándulások, zenés estek. Egy évvel ezelőtt egy nótakör is kiött a csoportból. Szívesen lépnek fel helyi és vidéki rendezvényeken. A klub létrehozója és fáradhatatlan vezetője Kubatov Antalné.

A Csátaljai Székelyek Baráti Köre a faluban élő székely és rokonérzelmű

embereket fogja össze. A gyerekek bukovinai székely táncokat tanulnak. A Csátalján élő székelyek a bukovinai Istensegítség községből származnak. Ennek emlékére, hagyományteremtő szándékkal minden évben megrendezi Csátalján az „Istensegítség búcsú”-t és a székely-bált. A székely kör tevékenységét Nászainé Fazekas Franciska fogja össze.

(Az első országos bukovinai székely találkozóhoz községünk volt a házigazdája még 1992-ben, amikor is kétezer bukovinai székely sereglött össze a faluban.)

A német hagyományok ápolásaként korábban német nemzetiségi gyermektánc csoport is működött, majd több mint tíz év sikeres tevékenység után megszűnt. Nagy örömeinkre az elmúlt év őszén újra indult az oktatás az óvodában. A táncot Németh László, a helyi Német Önkormányzat elnöke tanítja, ismételt.

A működő szakkörök azt bizonyítják, hogy a különböző nemzetiségekhez tartozó falubeliek – a korábbi elmentétek, a múlt ellenére is – szívesen járnak egymás társaságába, látogatják egymás rendezvényeit.

2013 nyara óta működik Csátalján a Helyi Értéktár Bizottság, melynek kézzelfogható eredményei is vannak. A Bukovinai székely Istensegítség Betlehemes Játék és a Bukovinai székely szalán varrott hímzés – javaslatunkra – bekerült Bács-Kiskun megyébe a Nemzeti értékek közé.

SZANYINÉ SZABÓ KATALIN Wlassics Gyula-díjas közművelődési szakember. 1986-2013 között a csátaljai Művelődési Ház vezetőjeként a falu kulturális életének szervezője. Munkája mellett megszerezte a művelődésszervezői diplomát a Pécsi Tudományegyetemen. Hosszú évek óta tagja Csátalja Község Önkormányzatának. A testület 2013-ban a Helyi Értéktár Bizottság elnökének választotta. Fáradhatatlan a községért, a lakosságért, a kulturális élet fellendítéséért végzett munkában. Közösség-összetartó kapocs. Minden korosztály számára szervezett kirándulásokat, színházlátogatásokat, felkarolta a helyi tehetségeket és munkáikat megismertette a falu lakosságával. Közreműködött a testvértelepülésekkel való kapcsolattartásban. Számos hazai és határon túli népdalkör, néptánc-csoport, együttes, művész fordult meg Csátalján – szervező munkájának köszönhetően. Olyan rangos események helyszínéül szolgált a település, mint a Duna-Menti Folklorfesztivál vagy az Országos Székelytalálkozó. Szívügyének tekint a hagyományörző csoportok munkájának támogatását. Aktív szerepet vállalt a falumonográfia sajtó alá rendezésében. Sok éven keresztül szerkesztette a Csátaljai Híreket. A Község Önkormányzata 2013-ban Csátalja Községért elismerésben részesítette.

redemptionális diplomát, amelyben megengedi a jászoknak és a kunoknak a pénzbeni önmegváltást. Az egykori Hármaskerület 500 ezer rajnai forintot és ennek kamatait fizette meg, emellett 1000 lovas katonát kiállítását vállalta. Ismeretes, hogy a jászkunok kiváltságaiért cserébe háborúk idején katonai szolgálattal tartoztak (Tóth, 1966).

Ennek a történelmi eseménynek állít emléket az a 2014. február 7-én elfogadott Országgyűlési határozat, amely május 6-át emléknappá nyilvánította.

A 2014. május 6-án megrendezésre került jászkun redemptio díszünnepségen első ízben vehette át a jász, a kiskun és a nagykun kerületből egy-egy arra érdemes személy a Jászkunság Hagyományörzéséért Díjat, amelyet Fábrián József főkapitány nyújtott át. A jászkapitányok díjazottja Hortiné dr. Bathó Edit néprajzkutató, a Jász Múzeum igazgatója lett.

V. B.: Középkorunk óta ismerjük egymást, először is szívből gratulálok a díjhoz, s a nagyon szerteágazó munkához, amelyet több évtizede folytatsz. Szeretném, ha megosztanád felhalmozott munkatapasztalatod alapján kialakult gondolataidat a hagyományörzés szerepéről, fontosságáról. A redemptio emléknappá nyilvánítása a jászok áldozatvállalásának méltó elismerése, s tovább erősíti az ősök, a szülőföld tiszteletét, szeretetét, a hagyományörzést. Hogyan jelenik ez meg napjainkban, hogyan segítheti a további hagyományörzést?

H-né B. E.: Azzal, hogy május 6-a történelmi emléknappá lett, országos megerősítést, és elismerést kapott. A Redemptio méltó megünneplése a mi feladatunk. Ez azért is nagy dolog, mert 1845-ben az őseink még megünnepték a 100 éves évfordulót, de 1945-ben a háború miatt erre már nem került sor. A következő emlékezés pedig csak 1995-ben történt, amikor a 250 éves évfordulót ünnepeltük. Azóta minden évben megemlékezünk róla, s a kerek évfordulókat pedig a kunokkal együtt összefogva, mint ahogyan tesszük majd ebben az évben is a 270 éves fordulón.

Legnagyobb örömünkre a Redemptio napját, május 6-át dr. Szabó Tamás polgármester úr tanítás nélküli

A templomból hazafelé, Jászberény (fotó: Suba Bea)

munkanappá tette Jászberényben, és ez lehetőséget ad arra, hogy a tanuló ifjúsággal is megismertessük történelmünk e példa nélküli tettet. S mind emellett ezen a napon a helytörténet, a hagyományörzés felé fordítsuk a fiatalabb generáció figyelmét és érdeklődését. Nagyon fontosnak tartom, hogy a gyermekeinket a szülőföld szeretetére neveljük, hogy bárhová veti is őket a sorsuk, soha ne feledjék el a gyökereket. Szeretném, ha a fiatalok is büszkék lennének a Redemptiot megvalósító ősökre, a kiváltságos történelmi múltunkra, a szülőföldünkre, és a jász mivoltukra. Ehhez azonban nekünk felnőtteknek kell példát mutatni!

V. B.: A jász viselet a hagyományörzés egyik legfontosabb megjelenése. Mi jellemzi ezt a viseletet, s mi az oka, hogy napjainkban már nemcsak az ünnepeken, hanem a hétköznapiakban is egyre szélesebb körben látható a viselete?

H-né B. E.: A régi jász viseletet az 1990-es évek második felében a jász öntudat megerősödése és kiteljesedése hívta életre. A jász viselet megismerése iránti igény ugyan már 1989-ben érezhető volt, de újjászületését a Jászkun Redemptio 250 éves évfordulójának megünneplése tette lehetővé. 1995-ben a Jászkun Redemptio megünneplésére ismét összefogott a Jászkunság, és egész éven át tartó, „fényes” rendezvénysorozatot szerveztek. A fő ünnepség május 6-án Kiskunhalason

volt, mivel ez a város volt korábban a Kiskunság székhelye (később azonban Kiskunfélegyháza lett). Az ünnepségen a Jászság is nagyszámú delegációval képviseltette magát, s a résztvevők közül már ekkor sokan jász viseletben jelentek meg. Úgy gondolták, hogy egy ilyen nagy ünnepet meg kell tisztelni azzal, hogy viseletben jelennek meg. Erre már jó előre készültek, s így a varrósasszonyok segítségével a viseletek is időre elkészültek. Rendkívüli látványt nyújtottak a jász asszonyok és lányok a pompás jász viseletükben, amint az ünnepi misére bevonultak, vagy pedig az ünnepségen megjelentek.

Azóta eltelt húsz esztendő, és jász viselet napjainkban reneszánszát éli. Ennek a legfőbb mozgatórugója a jászok egyre erősödő öntudata, amely az újkori hagyományörzésben tud igazán kiteljesedni. Büszkeségnek és megtiszteltetésnek számít ma bármilyen rendezvényen vagy alkalmon jász viseletben megjelenni. Ugyanis időközben megeremtetődtek a viselet hordásának alkalmi (jász világtalálkozó, város és falu napok, hagyományörző rendezvények) is. Ennek megfelelően varratják a ruhákat is (nagyünneplő, kisünneplő, gyűvő-menő, hétköznapi fejeletöltő, nyári és téli stb.). Varróműhelyek alakultak, s Jászberényben boltok specializálódtak a jász viselet alapanyagaira és díszítő matériáira. Az emberek is megtanulták a hagyományoknak megfelelően hordani

a viseletet. Az egyre szélesebb körben való terjedését mutatja az is, hogy ma már sok ifjú pár jász viseletben esküszik, vagy ha az esküvői ruhája a mai divat szerinti, akkor az új asszonyi és új emberi ruhája a hagyományos.

A jász viselet újjászületése nem erőszakosan ment végbe, hanem az egyre erősödő igény szorgalmazta annak még teljesebb megismerését, és életre hívását. Éppen ennek a belső igénynek köszönhető, hogy az újjászületett jász viselet természetes módon találta meg helyét jelenkorunkban, az ünnepeinken és hétköznapjainkban is. Természetessé vált, természetes módon viselik, s akik nem öltik magukra, azok is tisztelettel fogadják el. 1745-ben a Redemptiót követő társadalmi-gazdasági fellendülés alakította ki a jászok pompás *parasztpolgári viseletét*, 1995-ben pedig szintén a Redemptio jubileuma keltette fel Csipkerózsika-álmából, és hívta életre az akkorra már rég elfeledett jász viseletet.

V. B.: *A 2014-es év nagyon szép és munkás évfordulók elé állította a néprajzkutatót, a múzeumigazgatót. Ebben az évben ünnepelte a Jász múzeum a 140 éves évfordulóját, 20 éves fennállását a Redemptio újság, s szeptemberben volt a IX. Jász-kunság Kutatás Konferencia Jász-kunsági Évszázadok címmel. Mi volt a fő vonulata ennek az ünnepi sorozatnak?*

H-né B. E.: A 2014-es esztendő nagy szép éve volt a Jász Múzeumnak. Ebben az évben (november 14-én)

ünnepeltük múzeumunk fennállásának 140 éves évfordulóját. Nagyon büszkék vagyunk arra, hogy intézményünk az ország egyik legrégebben alapított múzeuma (1874. december 26-án nyitotta meg kapuit), s azóta is folyamatosan működik. Még a háborúk alatt sem szünetelt, mindig voltak, akik biztosították fennmaradását. Maga az ünnepség is rendkívül emelkedett hangulatban zajlott a Déryné Rendezvényházban, s mintegy kétszázan tiszteltek meg bennünket jelenlétükkel. Szinte tapintható volt az a szeretet, ami a múzeumot körülvette.

A Jász Múzeum sok mindenben az élen jár. Mint például a múzeumi önkéntesség kialakításában, a hagyományörzésben, vagy a könyvkiadói tevékenységben. A Jász Múzeum mellett működő Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány 1994 óta segíti az intézmény szakmai munkáját. Az elmúlt húsz év alatt három sorozatban (Jász-sági Könyvtár, Jász-sági Füzetek, Jász-ság népművészete) és sorozaton kívül mintegy 42 könyvet jelentetett meg. S ugyancsak húsz éve kiadója a jász és kun települések honismereti lapjának, a Redemptio-nak is. Így tehát 2014-ben nemcsak a múzeum évfordulóját, de a Jász Múzeumért Alapítvány és a Redemptio 20 éves jubileumát ünnepeltük. Mindezeket túl szeptember elején mi rendeztük meg a IX. Jász-kunság kutatása tudományos konferenciát is 24 előadó közreműködésével. A konferencia

előadásait 2015-ben szeretnénk megjelentetni.

Szóval a 2014-es mindenképpen jubileumi év volt. S mi nagyon örülünk, hogy minden programunk az elképzeléseinknek megfelelően és nagy-szerűen sikerült.

V. B.: *A jászok eredetének kutatásában elért eredményeként és a további tapasztalatok gyűjtésének céljából dr. Selmeczi László régésszel 2013 novemberében Észak-Oszétia fővárosában, Vlagyikavkázban jártatok. Hogyan foglalható össze ennek a találkozóznak az eredménye, várható-e további együttműködés?*

H-né B. E.: 2013 novemberében én már a második alkalommal utazhattam ki oszét rokonaikhoz (az első utam 2009-ben volt). Már ez is nagy megtiszteltetés volt számomra, annál is inkább, mert a Via Alanica nemzetközi tudományos konferenciára voltunk hivatalosak, mint előadók. Azt hiszem, nem kell különösebben hangsúlyoznom ennek jelentőségét. Én itt is a jász viseletről tartottam előadást (A kaftántól a viganóig címmel), amit még jobban érzékeltettem a rajtam lévő jász viselettel. Nagyon tetszett az oszétoknak! Mind az oszétok, mind pedig mi is azon vagyunk, hogy ez az együttműködés a jövőben is folytatódjon, és számos új eredményt hozzon a jászok őstörténete és a jász-oszét közös múlt mind alaposabb megismerésében. Azt hiszem, jó úton haladunk e tekintetben.

A mi látogatásunkat 2014 áprilisában egy újabb követte, amikor a Jászok Egyesülete elnöke, dr. Dobos László, valamint néhány képzőművész utazott ki Vlagyikavkázba. A delegáció tagja volt a Jász Múzeum fiatal történésze Farkas Kristóf Vince is, aki szintén számos baráti kapcsolatot épített ki. S tulajdonképpen már 2013-ban kapott egy meghívást a vlagyikavkazi Történelmi Egyetem rektorától egy fél éves aspirantúrára. Ez rendkívül nagy dolog, és szeretném, ha mielőbb sor kerülhetne a kiutazására, aminek azonban a jelenlegi politikai és háborús konfliktusok nem igen kedveznek. Ennek ellenére minden erőnkkel azon vagyunk, hogy az oszét testvéreinkkel kialakított barátság fonálát még szorosabbra fonjuk. A közös együttműködés jegyében esett szó arról is, hogy az

A hóban, Jászapáti, 2010 (fotó: Suba Bea)

A homoki búcsún, 2009 (fotó: Suba Bea)

Oszét Tudományos Akadémia megjelenteti Vlagyikavkazban dr. Selmeczi László jászok történetéről írott könyvét, valamint az általam írt, a jász viseletről szóló könyvemet.

V. B.: *Miből merítet ezt a hihetetlen erőt, lendületet ehhez a munkához, milyen terveid vannak még a hagyományörzés terén?*

H-né B. E.: Azt hiszem a szüleimtől, nagyszüleimtől örököltem ezt a végtelen kitartást, de természetesen hozzá társult még a munkám iránti szeretet és elkötelezettség is. Abban a kiváltságos helyzetben vagyok, hogy nekem megadatott, hogy olyan munkát végezzek, ami egyébként a hobbim is lehetne. Rendkívül hálás vagyok érte a sorsnak! Amit csinálok, boldoggá tesz, és sok örömet szerez. Persze most úgy tűnhet, hogy mindig minden csodás, és rózsákkal van előttem kihintve az út. Hát ez egyáltalán nem így van! Mindig mindenért nagyon meg kellett küzdenem és dolgoznom, de én soha nem a nehézségekre emlékezem, hanem az eredményre, hiszen az a lényeg. A hivatásom, a néprajz már önmagában is sok szépséget és érdekességet rejt, s mellette még ott van a hagyományörzés, aminek némiképp az irányítója, formálója lehetek. S mikor látom, hogy ez milyen sok embernek szerez örömet, akkor nagyon boldog vagyok, s ez az érzés további munkára ösztönöz. Én soha nem gondolom azt egy siker kapcsán,

hogy most már kész, lubickolhatok a dicsőségben. Nem, a siker nekem újabb erőt és lendületet ad.

S mik a terveim? A jász viselet után szeretnék foglalkozni a két Kun-ság viseletével is, sőt majd szeretnék összehasonlító vizsgálatot is végezni e tekintetben. Nagyon szeretném, ha a kunok is követnék a példánkat a viseletben is, és náluk is feltámadhatna a régi viselet.

Szeretném a jövőben megírni a Jászság népi építészetét, mert úgy

vélem, szinte már alig vannak, akik valamit is tudnak róla. Fontosnak tartom, hogy szülessen egy összefoglalósa építészeti örökségünknek, hogy ne vesszen el a jövő nemzedéke számára.

Szeretném, ha a fiatal generáció is mind jobban megismerné kiváltságos történelmi múltunkat, szokásainkat, hagyományainkat, s egykor majd átvennénk tőlünk a stafétabotot. Ennek érdekében meg kell találnunk a hozzájuk vezető utat. Azt hiszem, ez lesz a legnehezebben megvalósítható feladatunk, de mégis bízom benne, hogy célt érünk.

V. B.: *Köszönöm a beszélgetést, gratulálok az eddigi munkákhoz, s további szép eredményeket kívánok!*

H-né B. E.: Köszönöm.

Felhasznált irodalom

Szabó László (1982): Jászság. Gondolat Kiadó, Budapest

Fodor Ferenc (1942): A Jászság életrajza. A Szent István-Társulat Kiadása, Budapest

Selmeczi (2005): A jászok eredete és középkori műveltsége. A jász-kun redemptio 260 éves évfordulójára. Signal-Print Kft., Jászberény

Tóth János (szerk.)(1966): A Jászság története az őskortól napjainkig. Jász Múzeum, Jászberény

HORTINÉ DR. BATHÓ EDIT népművelő-könyvtáros, etnográfus, néprajz szakos diplomát, majd PhD fokozatot szerzett. A jászberényi Jász Múzeum igazgatója, a Jászsági Hagyományörző Egylet alapítója, művészeti vezetője, a Galagonya Gyermekek Néptáncgyűttes és a Barkóca Gyermekek Néptáncgyűttes alapítója, művészeti vezetője, a Városvédő és Szépítő Egyesület alapítója, a Sipos Orbán Gyermekek Honismereti Szakkör alapítója, vezetője. **Kitüntetései:** Déryné-Emlékplakett (1991), Pro Urbe Jászberény díj (1994), Pro Patria kitüntetés (1997), Podmaniczky-díj (1997), Apponyi-Emlékérem (1997), Szűcs Béla Vándordíj (1999), Jászberény Város Kultúrájáért díj (2000), Magyar Kultúra Lovagja cím (2002), Jász-Nagykun-Szolnok Megye Tudományos díja (2002), Jászságért díj (2008), Jász-Nagykun-Szolnok Megye Európa díja (2009), Balázs Mester Díj (2011), Jászkunság Hagyományörzéséért díj (2014).

DR. VARRÓ BERNADETT PhD főiskolai tanár, a Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógia Kar Andragógia és Társadalomelméleti Tanszék tanszékvezetője, megbízott dékánja. A Jászberényi Tanítóképző Főiskolán tanító, a Budapesti Műszaki Egyetem Természet- és Társadalomtudományi Karán a Közoktatásvezető szakot szerzett. 2003-ban a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán a Művelődési és felnőttképzési menedzser képesítést, majd 2010-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógia és Pszichológia Kar Neveléstudományi Doktori Iskola Neveléstudományi Kutatások Programja keretében szerzett PhD doktori fokozatot. 2004-től oktat az andragógia, a tanító és az óvodapedagógus szakokon. 2012. áprilistól az Andragógia és Társadalomelméleti Tanszék tanszékvezetője, az óvodapedagógus, az andragógia, a Közoktatási vezető és pedagógus-szakvizsga szakirányú továbbképzési szak szakfelelőse, több tudományos és szakmai szervezet tagja. 2012. júniustól a kar dékánhelyetteseként, 2014. augusztus óta megbízott dékánként irányítja a Jászság központjában levő felsőoktatási intézményt. Fő kutatási területe a Jászság felnőttképzése, a felnőttképzési módszerek, a pedagógus kompetenciák vizsgálata.

Csala

Története¹

„Aki a cselédházak közül indul embernek, az kezdetben oly törvényszerűen lelöki magáról és elfeledi pusztai mivoltát, akár ebihal alakját a béka. Ez a fejlődés útja és nincs más út. Szívet és tüdőt kell cserélnie annak, aki puszták levegőjét elhagyja, különben elpusztul az új környezetben. S szinte a világot kell megkerülnie, ha újra vissza akar jutni.”²

Csala története külön fejezetet követel magának, hiszen igaz ugyan, hogy önkormányzatilag Császártöltéshez tartozik, fejlődése mégis sokban eltér tőle. Ennek oka leginkább abban keresendő, hogy teljesen más fejlődési szakaszokon ment át, mint a szomszédos falu. Csala pusztja sokkal korábban keletkezett. Három részből áll: *Kiscsala*, az 54. számú főút mellett, a falutól 4,5 km-re északra; *Közép-Csala*, a falutól 5 km-re keletre és *Nagy-Csala*, amely *Közép-Csalától* egy km-re keletre helyezkedik el. 1832-ig a kalocsai érsekség, majd a Kalocsai Székesfőkáptalan birtoka volt.

„Csala, pusztja, Pest-Solt vmgyében, Császártöltés helységgel határos. Kiterjedése 6660 hold. Földje sárga és fekete homok, s meglehetősen termékenyséű. Bírja a kalocsai káptalan.”³

Nevének keletkezését a néphagyomány a török időkhöz köti. A monda szerint ezen a tájon is harcok dúltak és a magyar had egy jól

kidolgozott hadicsellel a Vörös-mocsárba szorította a török sereget. Ennek a győzelemnek az emlékét hivatott őrizni a Csala helységnév. Ezen kívül még két másik ilyen nevű pusztja is van, Fejér megyében Székesfehérvár mellett és Tolna megyében Nagymányok egyik településrésze. Múltjuk rokon vonásokat mutat, mert a középkorig visszavezethető történelmük van. Erdélyben sem ismeretlen ez a név, ott Csala vitézről mesélnek.⁴ 1850 előtti sorsáról szinte semmit sem tudunk, ami biztos, hogy az érsekségtől a környék juhászai bérelték birkalegelőnek és ők laktak itt a családtagjaikkal. Német ajkú lakosa nem is igen volt. A régi családnevek sem utalnak német eredetre: Juhász, Kelemen, Korsós, Péter Szabó, Tóth, Vörös, Markó, Vancsik, Salac, Rác. Az első lakói Miskéről telepedhettek ide az 1780-as években, amikor *miskei gazdák bérelték* az érsekségtől legelőnek a területeket. Az 1850-es évektől már több írásos emléket is találhatunk, köszönhetően annak, hogy *megindult a káptalani erdőbirtok fejlesztése* és a munkálatokról készült feljegyzések az érseki levéltárba kerültek. 1895 körül a töltési gazdától elvéve egy kalocsai társaság kapta meg a bérletet. Ezekben az években kezdődött meg a mai *Kiscsala* kialakítása. A káptalan először cselédlakásokat, majd tiszti lakást építtetett és legvégül az uradalmi intéző számára is elkészíttették a kúriát. Ezzel meg-

oldhatóvá vált, hogy a káptalan saját kezelésébe kerüljenek a csalai földek. Az uradalmi cselédek leszármazottai ma is itt élnek. 1820-ban 49 fő, 1900-ban már 90 fő élt Kiscsalán. Ma kb. 120 személy lakja, köszönhetően a jó infrastrukturális ellátottságnak (vezetékes ivóvíz, telefonhálózat, szilárd burkolatú utak, közvilágítás, szelektív szemétszállítás).

Az erdőgazdálkodást a káptalan soha nem adta ki a kezéből, sőt gondoskodott arról, hogy mindig hozzáértő ember irányítsa a munkálatokat. Ennek köszönhető, hogy a fakitermelés összhangban állt a fásítási munkálatokkal. A futóhomok megkötése már akkor is fontos feladat volt. 1945 után, az államosítás során a csalai erdők az állami erdészet kezelésébe kerültek. A mezőgazdasági földterületek a földosztás során az itt élők tulajdonába kerültek, akik termelőszövetkezeti formában gazdálkodtak tovább. A fejlődés útja hasonló, mint Császártöltésé, igaz a központosítás miatt idővel minden szolgáltatás a faluba került (óvoda, iskola, orvosi rendelő, gyógyszertár, könyvtár.) Sajnálatos, hogy egyre kihaltabb lesz kicsiny településünk, mert a fiatalok számára nem vonzó ez a külterületi élet. Talpon maradásunk záloga az itt található természetvédelmi terület, a *Vörös-mocsár* szépségeinek bemutatása és a falusi turizmus felfejlesztése lehet. A felgyorsult, rohanó életmód mellett egyre többen választják pihenéséknél a

1 Bánáti Miklós: Huszonkét évtized az új hazában, Császártöltés község történeti adataira 1744-1964-ig; Kecskemét, 1967.

2 Illyés Gyula: Puszták népe; 2. old.; www.mek.niif.hu; 2011. február 24.

3 Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára; Pest, 1851; 196. o.

4 Ld. 8. számú mellékletet

Erdősítés kapálása

természetbe való kikapcsolódást. Érdemes lenne erre az igényre építeni és így egyre több emberhez el lehetne juttatni szűkebb hazám, szülőföldem izgalmaiban, érdekességeiben bővelkedő történetét.

Helynevei⁵

Méhészlapos, Méhész kút: Méhész juhász-dinasztia tagjai után kapták nevüket, akik hosszú éveken át szolgáltak ezen a környéken.

Kárászkút: Kárász nevű pásztor használta ezt a részt legeltetésre és itatásra.

Száraz kút: Ez az elnevezés is egy pásztorember, Száraz István emlékéét őrzi.

Kápolnás erdő: Középcsalától délkeletre helyezkedik el. Nevét a szántáskor előkerült leletek nyomán kapta. Egy valószínűsíthetően középkori kápolna romjai és a hozzá tartozó temető pihen a földben. A népi hagyomány szerint egy falu is állt mellette. A mondák szerint egy Árpád-házi herceg sírja fölé emelték a kápolnát. Ennek írásos nyomát azonban a korábbi kutatások nem találták sehhol. Sajnos szakszerű feltárása mind a mai napig nem történt meg.

Az „önkényes kincsvadászok” rendszeresen fosztogatják és féltő, hogy teljesen tönkreteszik.

Vörös-mocsár: Nevét valószínűleg az itt honos gyékény buzogányának ősszel látható vöröses színéről vagy a fiatal tőzegtalaj vörös árnyalatáról kaphatta.

Diófás út: Diófák által szegélyezett út, amely Szarkásról vezetett át Középcsalára.

Facskó dűlő: Facskó Péter az 1930-as években erdőőrként szolgált itt, az ő emlékéét idézi ez a máig használatos elnevezés.

Lőtér dűlő: Katonai lövészgyakorlatokat tartottak ezen a részen az 1950-es évektől egészen a rendszerváltásig.

Az ördögsekerek nyomában...

„Az a dolgom, hogy hidat építsek a múlt és a jövő között. És hogy ennek a hídnak a pilléreibe beleépítsek mindent, amit a múltból a jövőbe átvinni érdemes.”⁶

Minden ember életében eljön egy olyan időszak, általában a harmincas-negyvenes évei közepén, amikor mérleget készít az elmúlt évek eseményeiről, történéseiről. Az ilyen pillanatokban óhatatlanul felvetődik benne a kérdés: ki vagyok, honnan jöttem, merre tartok. Elgondolkodik az addigi életéről, önmagáról, a kapcsolatairól, a céljairól. A szakirodalom ezt a jelenséget életközép válságnak nevezi. Ez az állapot azonban nem betegség, hanem egy lehetőség a változásra, az újrakezdésre, a fejlődésre. Személyes tapasztalatból tudom, hiszen én ma-

Favágók a csalai erdőben

⁵ Forrás: Vigula Sándor, Rácz János visszaemlékezései

⁶ Wass Albert; www.citatum.hu; 2011. április 25.

gam is átéltem, mennyire új utat tud nyitni egy ilyen élethelyzet. Magánéleti válságomban, 16 év után újra iskolapadba ültem és tanulni kezdtem. Nemcsak a tananyagot, hanem önmagammat, a természeti és társadalmi környezetemet is. Újra felfedeztem az engem körülvevő természet csodáit, örülni kezdtem a tájnak, ahol élek, az embereknek, akik körbevesznek. A tanult hatására átformálódott a gondolkodásmódom és az értékrendem is. Számomra ez az útkeresés hozta el legnagyobb szerelmemet, a *helytörténeti kutatást*.

A jelen zűrzavaros pillanataiban egyszerűbbé fontossá vált a múltam, a gyökereim. Az elfeledett családi

históriák, titkok újra napvilágra kerültek, hogy elődeim életének felidézése által megérthetővé váljon a saját életem, a szűkebb és tágabb környezetem, lakóhelyem története és történelme. Szerencsések azok, akiknek a családjukban még van kihez fordulni, ha a régi időről szeretnének hallani, azonban mindannyiunk környezetében élnek olyan idős emberek, akik szívesen mesélnek a tovatúnt évekről. Nemcsak a családon belül kell keresgélni, ki kell tágitani a látókörünket és meg kell találni azokat az embereket, akik segíteni tudnak abban, hogy *közös múltunk emlékei által, újra el tudjuk helyezni magunkat a világban*. Kutatásom során sikeresen „meg-

fertőztem” a közvetlen környezetemet, elsősorban a családomat, de az ismerőseimet is. Napi beszédtemává lépett elő az anyaggyűjtés. Édesapám megkereste a szomszédságban élő időseket egy-egy jóízű beszélgetésre, édesanyám a helyi könyvtárban kutakodott, a párom régi térképeket gyűjtött, a fiam az interneten keresgélt, a barátaim a saját családjukban kérdezősködtek. Az így összegyűjtött információk elolvasása, rendszerezése és feldolgozása, kiegészítése az én feladatomban lett. Meglepődve vettem észre, hogy sokkal több anyag jött össze, mint amennyit a jelen feladathoz fel tudok használni, így megfogalmazódott bennem egy könyv megírásának gondolata, amelyben részletesen, közérthetően és olvasmányosan bemutatnám szülőföldem történetét. Az előzetes kutatómunka során, szerény számításaim szerint, közel ötven embert sikerült megmozgatnom a „jó ügy” érdekében. Függetlenül a pályázat eredményétől, ezt igazi sikerként könyvelem el. Ezáltal bebizonyosodott, hogy anyagi érdek nélkül is össze lehet fogni egy kis közösséget, csak meg kell találni azokat a célokat, amelyekért az emberek hajlandóak kibújni a „csigaházaikból”. A mai, rohanó világban még inkább szükség van arra, hogy az embereknek megmutassuk, *az igazi boldogság és öröm nem az anyagi dolgokban rejlik, hanem az emberi kapcsolatokban, a közösségi létben*. Az ember alapvetően társas lény. Nem élhet csak a maga szűk kis világában, ki kell mozdítani a televízió elől, újra meg kell tanítani szeretni és tisztelni a szülőföldjét. El kell mesélni az őseink küzdelmes életét, újra fel kell szítani a közönyösség és fásultság hamuja alatt parázsló emberi érzelmeket és meg kell mutatni, milyen nagy dolgokra képes az ember, ha össze tud fogni a társaival.

„Csak a vér s a nyelv tudja összetartani az embereket s a közös múlt emléke. Ha ez megszűnik, fölbomlik a világ.”⁷

(A cikkben megjelent képek a Császártöltés lakók és a Császártöltéshez kötődők által a www.csaszartoltésiek.hu oldalra elküldött képekből kerültek felhasználásra.)

Cséplés

⁷ Wass Albert; www.citatum.hu; 2011. április 23.

Melléklet

Csala vitéz mondája

„Átellenben a híres homorodalmási barlanggal emelkedik egy sugár magas szikla, olyan sugár, mint egy torony. Ennek a sziklának Csala tornya a neve.

Messze földön híres vitéz volt Csala. A tatárjárás idejében ő vezette a *vargyasi* népet a tatárok ellen. Egyszer azonban olyan nagy erővel támadtak a tatárok *Vargyasra*, hogy a népnek vissza kellett húzódnia az erdőbe, ottan is az *almási barlangba*. A tatárok nyomon követték a menekülő népet, megszállták a barlang vidékét, s úgy várták, hogy majd az éhség kikergeti a barlangból őket.

Telt, múlt az idő, bizony már fogyatékán volt az élelem. Már-már azon gondolkodtak, hogy kimennek a barlangból s kényre-kegyre megadják magukat, de a tatároknak sem volt ám valami sok ennilójuk. Mindent elraboltak az egész környéken, s már messze földre kellett menniük élelemért. Észrevették ezt a *vargyasiak*, s egy vén lány mit gondolt, mit nem, azt a kicsi lisztet, ami még megmaradt, hamuval összegyúrta, nagy kenyeret sütött belőle, akkorát mint egy taligakerék. Ezt a nagy kenyeret bele-szúrta egy hosszú rúdba, kinyújtotta a barlang száján, s a tatárok szeme láttára jó sokáig forgatta-kerengette. Bezzeg, hogy a tatárok azonnal felszedelőködtek s eltakarodtak a barlang tájáról. Hej, lett erre nagy öröm! Felké-

Hirmann Gyuri bácsi a középcsalai határban

szülődtek a *vargyasiak* is, meg aznap haza akartak menni. Am Csala vitéz megállította a népet a készülődésben.

– Várjatok, atyafiak – monda – Ravasz a tatár, ne higgyünk neki! Hadd látom, hogy csakugyan eltávolodtak-e?

Azzal kapta-fogta magát, kiment a barlangból, felmászott arra a magas sziklára, felállott a tetejére, úgy nézett végig az erdőn, meg azon túl is. Látta az erdővidéki falvakat, és híre-pora sem volt a tatároknak. Nagy örömé-

ben hirtelen megfordult a barlang fele, de csak annyit kiálthatott:

– Nincs már tatár, indulhatunk!- Abban a pillanatban lefordult a szikla tetejéről, s szörnyű halálnak halálával halt meg.

Nagy jajszóval, keserves sírással temették el Csala vitézt a *vargyasiak*. Még ma is emlegetik a nevét, s nem felejtik el soha, mert a sziklát, melynek tetejéről leesett, Csala tornyának hívják ma is.⁸

RÁCZ-VIGULA HAJNALKA: 1972. május 8-án születtem Kecelen. A felhőtlen gyermekkoromat Császártöltésen töltöttem, majd Kecskeméten a Katona József Gimnáziumban érettségiztem, utána közel húsz évig Kecelen éltem. Immár hat éve a két település között, „félúton”, a Vörös-mocsár mellett, egy alig száz főt számláló kistelepülésen, Kiscsalán lakom. Felnőtt fejjel, sokévnnyi kihagyás után ültem vissza az iskolapadba. A bajai Eötvös József Főiskolán diplomáztam, andragógia szakon. A tanulmányaim idején – kiváló tanáraink ösztönzése nyomán – vált szenvedélyemmé a helytörténeti kutatás. Szívesen beszélgetek a környezetemben élő idős emberekkel, hiszen remek történeteket mesélnek a régmúlt időről. A száraz adatok és tények így válnak élővé, szerethetővé és átadhatóvá. Jelenleg a Császártöltéshez tartozó Kiscsalán, az Apró Gombok Egyesületnél dolgozom közösségi munkásként, a Nemzeti Művelődési Intézet kulturális közfoglalkoztatási programjának keretein belül.

8 viziboszorkany.honlapepito.hu; 2011. április 23.

Ifjúsági klubok Nógrád megyében

Egy kutatás tapasztalatai

Ifjúsági klubok generálása

A 2014-es év őszi időszakának kiemelkedő eseményei a két Nógrád megyei településen a három-három alkalommal megrendezésre került ifjúsági klubok, a települések és környékein élő fiatalokból álló rögtönzött közösségek létrehozására. A klubok ötlete és megvalósítója Józsa Viktória, a Nemzeti Művelődési Intézet Nógrád megyei irodájának egyik megyei, módszertani referense. Célkitűzései közé tartozik a fiatal generációk „megmózdítása”, hogy hozzájárulhasson az ifjúság szabadidejének hasznos eltöltéséhez. Az ő szakmai tevékenységét támogatom, nyújtok számára rendszeresen segítséget a napi tevékenységek során, és az ő lelkesedéséhez csatlakoztam tavaly szeptemberben, hogy közös erővel hatékonyabb munkát végezhessünk.

Az ifjúsági klubok alkalmával péntek és szombat délutáni időpontokban, többek között interaktív előadásokon, playback színházban, akadályversenyen vehettek részt az érdeklődők, ahol a mindennapi életben használható ismereteket sajátíthattak el. A kulturális koordinátorom és én úgy gondoltuk, ez a program igazán akkor érheti el a célját, ha visszaigazolást kapunk az eddigi munkánkról. Én kaptam azt a feladatot, hogy kérdőíves lekérdéztést készítsek az egyes alkalmon résztvevőkkel. Annak érdekében

hoztam létre tehát ezt a nem túl nagy volumenű kutatást, hogy a jövőbeni ifjúsági klubokon minél változatosabb, minél színesebb programokkal tudjuk várni az érdeklődő fiatalokat.

Amint tapasztaltuk, nagyon nehéz a XXI. századi fiatalságot „kitessékelni” a szobájából, kiszabadítani őket az Internet és a közösségi oldalak egyre nagyobb méreteket öltő hálójából. Ami régen természetes volt, az ma már csak emlék marad. Nem sok bicikliző, bandákba összegyűlő, önfelelt fiatal látnunk. A települések utcái szinte üresek, aki pedig van olyan lelkes, hogy megpróbál mindezek ellen tenni, kétkedő tekintetekbe botlik. Akár kudarc is

övezheti munkáját, ahol már túlzott teret kapott a média. Nem vagyok internet és televízió ellenes tünetető, hiszen én is napi szinten használom a média csatornáit, mindezek ellenére úgy gondolom, már kisiskolás korban tanítani kellene az audiovizuális eszközök következetes használatát, fel kellene vázolni az internet böngészésének jó és rossz oldalát a gyerekeknek. Meg kell ismerkedniük a függőség fogalmával, és ami a legfontosabb, meg kell tanulniuk kommunikálni, ugyanis nagyon sok problémának ez az alapvető forrása.

Az ifjúsági klubok, amelyek már megvalósultak, nagyon jó alkalmat adtak arra, hogy felismerjük, mire is

Vágvölgyi Zoltán, közlekedési életvédelmi szolga (KÉSZ) baleset-megelőzési előadása

van igény a fiatalság körében. Nógrád megyében, 2014 őszi időszakában két településen, összesen hat alkalommal valósult meg klubfoglalkozás, Karancsberényben és Szurdokpüspökiben. Az ifjúsági klubok témái és programjai a következők voltak:

- 2014.09.05. Karancsberény – Baleset-megelőzési és Önismereti előadás

- 2014.09.13. Szurdokpüspöki – Godó Anna: „Add önmagad”

- 2014.09.19. Karancsberény – A Salgótarjáni Hegyikerékpáros Egyesület bemutatkozása – Baleset-megelőzési előadás

- 2014.09.26. Szurdokpüspöki – Dudás Erika – Bolla Gyula – „A teljesítményorientált világ elvárásai”

- 2014.10.03. Karancsberény – ERASMUS+ tájékoztató

- 2014.10.18. Szurdokpüspöki – Pepita Playback Színház – „Érzékenyítő workshop – munka, munkakeresés, munkába állás”

Minden település más, más a fiatalság összetétele, az érdeklődés, az aktivitás. Ez látszik a két ifi klubból levont tapasztalatokból is. Mindenképpen érdemes folytatni az elkezdett munkát, hiszen van rá igény. Kell a fiataloknak egy közösségi tér, egy-egy alkalom, amikor barátok és ismeretlenek, együtt, közösséget alkotva, együttműködésben, összehangolt munkát végezve, informális módon tanulhatnak. Olyan ismeretek átadását kell megcélozni, amelyeket a mindennapi életben

Egy csoportkép az ifjú karancsberényi biciklistákkal

tudnak hasznosítani. Ismerjük a gyermeki tulajdonságot: a kötelező elleni lázadó magatartást, mely igen jellemző körükben! Ezek a foglalkozás jellegű délutánok egyáltalán nem kötelező jellegűek, annál inkább az érdeklődés felkeltésére irányulnak.

Két járás, két település, egy közösség

Kérdőíves felmérést végeztem, két településen összesen 26 fővel, amelyből a következő következtetéseket tudtam levonni. Mindenképpen szeretnénk volna visszajelzéseket kapni a munkánkról, jónak, elfogadhatónak vélik-e a résztvevők az ifjúsági klubokat, vagy esetleg rossz irányba haladunk. Úgy gondoltam, hogy közvetlenül a gyerekektől, fiataloktól kell ezt megtudni, így a kérdőív az egyes klubokon résztvevőknek készült, velük valósult meg azok kitöltése. Főbb momentumok, melyek a kérdőívben

szerepelnek: Annak érdekében, hogy megállapítsam, a kitöltő mely klubon/klubokon vett részt, egy táblázatot készítettem, az esemény neveivel, időpontokkal, helyszínekkel, melyeken bejelölhetik, mely alkalmon voltak jelen. Megkérdeztem,

- ..hogy honnan hallott a programokról?

- ..hogy elégedettek-e az előadók-kal, a programokkal?

- ..hogy szívesen vettek-e részt a klubokon?

- ..hogy máskor is szívesen elmenének-e?

- ..hogy szeretnék-e még több alkalmat a jövőben?

- ..hogy szeretnék-e ha több helyszínen valósulnának meg ifi klubok?

- ..hogy másokat is buzdítának-e az egyes alkalmakra?

- ..hogy érdekelték-e őket az előadások témái?

Majd ezeket a kérdéseket újra feltettem, hasonló módon, az adott ifjúsági klub alkalomra vonatkozóan, hogy ne csak egy hozzávetőleges képzet kapjak az ifjúsági klubok összességéről, hanem konkrét foglalkozásokról tudjak következtetéseket levonni. Mindemellett kíváncsi voltam arra, hogy milyen típusú előadásokat hallgatnának szívesen, valamint milyen típusú programelemek megvalósítására fordítsunk több időt. A kutatás ötletének alapja tehát a minőség javításának célkitűzése, és szeretnénk volna mélyebben belelátni a fiatalokat otthon tartó okok és mérték végeláthatatlan kérdéseibe. Az alábbi megállapításokra jutottam:

A nemek arányát tekintve 16 lány és 10 fiú vett részt a kutatásban. Korábbi kutatásaimból kiindulva elmondhatom, hogy felnőttképzési, illetve köznevelődési programokban jellemzően több nő vesz részt, mint férfi, minden

Godó Anna csoportos és egyéni foglalkozásokra buzdította a fiatalokat

Dudás Erika pszichológus, munkahelyi szakpszichológus, tréner, illetve Bolla Gyula tréner interaktív csoportos foglalkozása vonzotta a kíváncsi tekinteteket és füleket

korosztályban. Több célcsoportot megcélzó alkalmakat összevetve az életkor a 9 évestől egészen 26 évig terjed. Az egyes klubokon jelen lévő fiatalok életkora tükröt mutatott arra, mivel is lehet megragadni az eltérő korosztályi csoportokat. Több ifi klubon szülők is részt vettek, aktívan, mint a többiek. Volt olyan, aki nem is sejtette, milyen is lesz valójában az általa hitt programelem: a playback színházi előadás alkalmával az egyik látogató édesanyja azt gondolta, csak megnéznék egy színdarabot a lányával valamely társulat előadásában, majd hazamennek. Meglepetésére ők maguk váltak rögtönzött színészekké, mellyel akadálytalanul tudott azonosulni.

Lakóhely szempontjából egy fő kivételével mindenki helyi lakos volt, ami azt jelenti, hogy a karancsberényi és a szurdokpüspöki ifi klubon is az adott településen élő fiatalok tették tiszteletüket a programokon. A kitöltők között nem talákoztam olyannal, akik településenként mind a három alkalmon részt vett volna. Összességében Szurdokpüspökiben többen voltak jelen, mint Karancsberényben. Utóbbi településen csupán 2 fő volt, aki az első és a második klubon is részt vett, még Szurdokpüspökiben foglalkozáson 3 fő jelezte, hogy többször is megjelent a foglalkozásokon. A legtöbb fő az utolsó 2014.11.18-i klubon volt Szurdokpüspökiben. Tapasztalataim alapján megállapítottam, hogy a program címválasztása kiemelkedő jelentőségű. Legyen frapáns, figyelemfelkeltő, nem túl hosszú, de nem is túl rövid, vagyis meg kell találni a kulcsot ahhoz, mi is vonzza közösségbe a fiatalságot. Ehhez perze elengedhetetlen a figyelemfelkeltő téma és/vagy előadó kiválasztása.

Fontos, hogy milyen csatornákon keresztül juthatnak az információkhoz.

Arra a kérdésre, hogy honnan hallottak a programokról, a legtöbb válasz az volt, hogy felhívták rá a figyelmüket. Nagyon kevesen, alig 3 fő szerzett tudomást az iskolából, a tanáraiktól. A kérdőívekből kiderült, hogy hasznos és célravezető lehetne, ha a helyi általános, illetve középiskolákat bevonnánk az információterjesztésbe, mint közvetítő eszközt, így a legtöbb gyerekhez, fiatalhoz eljutnának a hírek és talán a jövőben többen szeretnék részt venni az ilyen típusú programokon.

A kutatásból kiderült, hogy összességében a résztvevők elégedettek voltak az előadókkal, a témákkal és a programokkal, melyeket 1-től 5-ig terjedő skálán értékeltettek a kitöltők. A legtöbb válaszadó ötöst adott az alábbi meghatározásra: Jó lenne, ha több helyen lennének ifi klubok. A következő meghatározások már összességében csak 4-est kaptak, miszerint szívesen vettek részt az ifi klubokon, máskor is szívesen elmennek, szeretnék még több alkalmat, másokat is buzdítanak a részvétellel, illetve érdekelték őket az előadások témái.

A válaszadók úgy gondolták, hogy több időt kellene fordítani a szabadtéri programok, sporttevékenységek és já-

tékos vetélkedők szervezésére. Ezeket a válaszokat főként a tízes éveik elején járó gyermekek adták, akik a biciklis akadályversenyen vettek részt. Természetesen korosztályonként eltérő az érdeklődés, így az egyes alkalmakat, témaválasztást is ennek a tudatában lehetne besorolni és megszervezni. Arra a kérdésemre, hogy milyen típusú előadásokon szeretnék részt venni, az önismereti és a munkakereséssel kapcsolatos témák kapták a legtöbb szavazatot. Emellett elég sokan nem adtak választ erre a kérdésre. Ők a fent említett alsóbb korosztály képviselői.

Érdekes visszajelzéseket kaptam azon kérdéscsoportokban, amikor külön próbáltam megfejteni, hogy az egyes klubfoglalkozások alkalmával hogyan is érezték magukat azok a fiatalok, akik jelen voltak az adott ifjúsági klubokon. Az első kérdésben ketten jelezték azt vissza, hogy az első karancsberényi alkalmon ott voltak, az utóbbi kérdést pedig, amely szintén az első ifi klubra vonatkozott, már 4-en is kitöltötték. Ezekben a kérdéscsoportokban arra voltam kíváncsi, hogyan is érezték magukat, értékesnek tartják-e az elhangzott ismereteket, elmennének-e máskor is ilyen előadásra. Szintén egy-egy skálát készítettem a meghatározások számára. A legcélravezetőbb az 1-től 5-ig terjedő skála, amely a legpontosabban képes megmutatni nekünk a pozitív, illetve negatív érzelmek viszonyát.

A második karancsberényi alkalom kérdéseit már 10-en töltötték ki. Ez volt a baleset-megelőzésről szóló előadás és a kerékpáros akadályverseny, melyet szemmel láthatóan nagyon élveztek a körülbelül 9-14 éves

A kiváló hangulatról a kerékpáros akadályverseny gondoskodott a második karancsberényi ifjúsági klubon

A „playback” szó magyarul visszajátszást jelent. Nincs előre megírt darab, így az előadás jelen lévők aktuálisan elmondott történeteit jelenítették meg a fiatalok

fiatalok. Lendületes, vidám, szabadtéri program egy olyan felnőtt vezetésével, aki igazán jól értett a gyermekek nyelvén, tudta, mitől fogják magukat nagyon jól érezni. A visszajelzésekből is kitűnt ugyanez, minden meghatározásra az egytől ötig terjedő skálán 4-essel, és 5-össel válaszoltak a kitöltők, amely egyértelműen mutatja a péntek délutáni program sikerét.

Az utolsó délutánon résztvevők száma viszonylag alacsony volt Karancsberényben, ez inkább már a húszas éveit megközelítő, vagy azt meghaladó, vállalkozó szellemű és kalandvágyó fiatalok számára lehetett volna érdekes információközvetítő előadás az ERASMUS+ lehetőségeiről.

Szurdokpüspökiben az utolsó ifi klub alkalmával három olyan fiatal is volt, aki az előző kettő klub valamelyikén már részt vett. Csupa ötöst jeleztek vissza, egy-két kivétel akad csupán, de hármas alatt senki sem karikázott semmit Szurdokpüspökiben. Az utolsó playback színházi előadás a jelenlévő 24 főből 15 fő töltötte ki a kérdőívet, ahol szintén kiváló hangulatról és csupa ötös visszajelzésekről számolhatok be.

Generációk

Nagyon jól megmutatkozott az őszi időszak legutolsó ifjúsági klubja alkalmával a generációk közötti különbség. Ugyanis az egyik lány édesanyja is részt vett, aki nyitott és érdeklődő volt, nem félt megnyilvánulni. Saját tapasztalataimból kiindulva mondhatom, ahogy az életkorban haladunk

lefelé, a fiatalságot egyre inkább a zárkózottabb magatartás, az önmagát túlzottan kitárni nem merő jellemvonások jellemzik. A megnyilvánulás, mint a kommunikáció elengedhetetlen eszköze, egyáltalán nem megy. Ráerőltetni senkire nem lehet semmit.

Nagyon jól látható volt ez az utolsó ifi klubon, ahol aktívan részt kellett volna venni a játékokban. Adig nem is volt vele probléma, amíg nem kellett megszólalni. De amikor a playback részhez értünk, szinte senki sem akart kimenni és játszani, ami az egésznek a lényege lett volna, két és fél óra bemelegítést követően sem oldódtak fel annyira, hogy ki merjenek állni a többiek elé.

Természetesen mindig vannak kivételek, ott sem volt másképp. Később fog ez a jelenség megmutatkozni, továbbtanulás esetén vagy a munka világában. Sokkal könnyebb lenne, ha kisiskolás korban elkezdenék hozzászoktatni a gyerekeket a szóbeli megnyilvánuláshoz. Ezért tartom kiváló ötletnek a kompetencia alapú oktatást, mely már első osztályos kortól „rákényszeríti” a gyerekeket egy közösség, az osztálya előtti előadásra, feleletre.

Meg kell találni, fel kell kutatni és el kell érni, hogy legyen igény a köz-

művelődési tartalmú programokra! Reméltem, hogy a kérdőíves kutatásom által olyan lényegi információkat osztanak meg velem a fiatalok, amelyekből tanulhatunk. Még jobban reméltem, hogy lesz önálló véleményük, és igen is leírják mit szeretnének, mi nem volt elég jó, min kellene változtatni. Nem kevés üres helyet hagytam a kibontakozásra, de legnagyobb sajnálatomra csak pár javító szándékú kritikát olvastam vissza a kérdőívek közül. Ezek közül az egyik az időpontválasztásra vonatkozott.

Úgy vélik, hogy ezeket az alkalmakat inkább a nyári időszakra kellene szervezni, amikor a gyerekek otthon vannak, nincsenek elfáradva a mindennapos iskola által. Péntek délután már azért nem a legideálisabb, mert akkor már mindenki siet haza az iskolából. A szombat már valamivel jobb, de akkor jönnek a családi programok, a pihenés és a tanulás. A másik, hogy estébe nyúló programokat sem érdemes, ugyanis gondolni kell arra, hogy mikor érnek haza a tízes éveik elején járó gyerekek, aggódnak értük a szülők, lehet olyan, hogy a legközelebbi klubra már el sem engedik őket. Következik annak a ténynek a megfogalmazása, miszerint a gyerekek nem képesek huzamosabb ideig figyelni. A „kötött” előadások nem érdeklik őket, sokkal inkább az aktív, mozgásos sporttevékenység vonzza az ifjakat. Volt olyan javaslatom is, amely szerint szabadtéri játékok, séták lennének a klubokon. Több észrevétel legnagyobb sajnálatomra nem volt, pedig ebben az utolsó kérdésben bíztam a legjobban.

Remélem, hogy ezzel a kutatással elérem a célt, sikerül a jövőben minél változatosabb programokat megvalósítani, a fiatalság minél nagyobb arányát megmozgatni, hogy átérzhessék, átélhessék a közösségi programok nyújtotta élményeket.

TORJÁKNÉ NYEGOTA ALEXANDRA vagyok, a II. Kulturális Közfoglalkoztatási Program keretein belül kaptam meg életem első állását. Nógrád megyében, Salgótarjánban születtem, Mátranovákon nevelkedtem, és jelenleg is e településen élek a férjemmel, akivel idén nyáron kötöttünk házasságot. Főiskolai éveimet Egerben töltöttem, az Eszterházy Károly Főiskola, Andragógia BA szakos hallgatójaként. 2014 nyár elején diplomáztam, majd rövid időn belül én is csatlakoztam a Közfoglalkoztatási programhoz. Tanulmányaim, illetve szakmai gyakorlataim alkalmával szereztem némi tapasztalatot a közművelődés területén, így ezt munkám során kamatoztatni is tudtam a Nemzeti Művelődési Intézet Nógrád megyei irodájában, mint szakmai asszisztens.

Az élet szele fújt oda...

Beszélgetés dr. Széman Péterrel, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnökével

K. K.: Egy esztendeje választották meg dr. Széman Péter tudógyógyász főorvost a történelmi Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnökévé. Hogyan történt?

Sz. P.: Nem ejtőernyősként érkeztem. Hosszú, 25 éves előzménye van. Orvosként dolgoztam a Partiumban, Szilágysomlyón, és mindenféle szervezeti háttér nélkül már a kórházban szerveztem képzőművészeti kiállításokat, író-olvasó találkozót stb. 1992-től pedig, amikor létrehoztuk a Báthory István Alapítványt, civil szervezeti elnökként tevékenykedtem. Az ottani munkám alapján javasolt először Muzsnay Árpád, majd Kötő József és Dáné Tibor Kálmán¹ az EMKE elnökségébe. Meglepetésként ért és óriási jelentősége volt számomra, mivel ismertem a múltját, akár csak a másik híres történelmi civil szervezetnek, az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek². A rendszerváltozás utáni újjáalapításban mindkettőnél részt vettem, az EMKE alapszabályzatának megírásában is segítettem Dávid Gyulának³ és Kötő Józsefnek. Kijártam a bejegyzést az adóhivatalnál, így kaptuk meg az adószámot. Nyüzsög-

tem, hogy így fogalmazzak, hiszen 1989-ben lehetőség nyílt a cselekvésre – ahogy korábban semmi –, akkor hát tegyük a dolgunkat, mindent, amit csak lehet. 2008-ban lettem elnökségi tag. Tavaly pedig az akkori elnök, Dáné Tibor Kálmán megpályázta a kolozsvári Művelődés című folyóirat főszerkesztői állását, mert Szabó Zsolt⁴ nyugdíjba vonult. Mivel összeférhetetlen az EMKE elnöki és a Művelődés főszerkesztői posztja, szükség volt egy ügyvezetőre, meg is bíztak. Majd egy rendkívüli közgyűlés keretében megkaptam a bizalmat a civil szervezetektől és a közgyűléstől, ekkortól tekintettem magam teljes jogú elnöknek. Az első ciklusom nem egészen háromévnnyi lesz, mivel nincs értelme felborítani a választási rendet, utána térünk vissza a rendes kerékvágásba, a négy évenkénti ritmushoz.

K. K.: Hogyan éled meg azt a tényt, hogy kiváló elődök után egy 1884-ben létrehozott, nagy múltú szervezet vezetőjének választottak meg?

Sz. P.: Szerénységgel kell fogadni, elfogadni, hogy ilyen fordulatot hozott az élet, a Jóisten lehetőséget teremtett arra, hogy dolgozhassak. S ha

egy ilyen nagy múltú civil szervezetben, ahhoz fel is kell tudni nőni.

K. K.: Mi az EMKE történelmi teljesítménye?

Sz. P.: Erdély a kiegyezésig lényegében önálló osztrák tartomány volt, jogilag semmi köze sem volt Magyarországhoz. Igyekeztek is messzire elkerülni, kivéve a 1848-as időszakot. Budapest, illetve a magyarországiak szemében bizonyos fokig egy gazdag provincia volt, ahol vannak bányák, vannak természeti kincsek, amire lehet ipart telepíteni, vasutat építeni. De a kultúrára ez nem sugárzott ki.

1 Muzsnay Árpád (1941.) tanár, újságíró, az EMKE alelnöke, a Partiumi Régió képviselője. Dr. Kötő József (1939–2015.) színháztörténész, az EMKE főtanácsosa, korábbi elnöke, volt államtitkár. Dáné Tibor Kálmán (1954.) tanár, a Művelődés című folyóirat főszerkesztője, az EMKE korábbi elnöke.
2 <http://www.eme.ro/index.jsp>
3 Dávid Gyula (1928.) irodalomtörténész, szerkesztő, az EMKE tiszteletbeli elnöke, korábbi elnöke
4 Szabó Zsolt (1946.) irodalomtörténész, szerkesztő, a Művelődés című folyóirat korábbi főszerkesztője

Az Erdélyben élő más nemzetiségű értelmiségiek – elsősorban a németek és a románok – hamarabb felébredtek és a magyaroknál sokkal hamarabb kiépítették az érdekvédelmi szervezeteket. A románok az Astrát. A németeknek Nagyszebenben volt kulturális szervezetük, amely gazdasággal is foglalkozott, mert tudták, hogy a kultúra gazdasági háttér nélkül nem működik. Sőt, még a szlávoknak is megvolt Szentpétervárról a maguk érdekvédő és nemzetvédő szervezete Erdélyben. A magyaroknak azonban nem. Ám felismerve a szükségességét, 1874-ben felhívást tettek közzé egy ilyen funkciójú egyesület létrehozására. A korabeli polgárosodó réteg és a középosztály, illetve az erdélyi arisztokrácia egy része gondozta azt a folyamatot, amelyhez hasonló 1858-ban ment végbe, annak eredményeképpen született meg az EME, az Erdélyi Múzeum-Egyesület Mikó Imre⁵ vezetésével. 1874 karácsonyában hozták meg a döntést a szervezet létrehozásáról, megválasztottak egy bizottságot, kidolgozták az alapszabályzatot, és 1875. április 12-én – mely napot az utóbbi években az EMKE az erdélyi közművelődés napjának nevez (reméljük, hogy a köztudatba előbb-utóbb be fog kerülni) – megalakult az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, az EMKE. Bejegyezték, megválasztották az első tisztségviselőket. Kivételes szerencseként olyan személyek álltak az ügy mellé, mint például Kún Kocsárd gróf⁶, aki földbirtokos volt, és 1700 kataszteri holdat ajánlott föl az új egyesületnek, aminek óriási jelentősége volt. A vezetőségválasztás időszakában az EMKE már hatalmas, 86.500 korona vagyonnal és 21 megyei, városi és járási fiókválasztmányokkal rendelkezett. Célul a testvéri érzés fejlesztését tűzték ki Erdély lakosai közt, amelynek eszközét kulturális és közgazdasági intézmények létesítésében és támogatásában jelölték meg

– elsősorban a magyar értékek ápolása érdekében. A cél 130 év eltelté után ugyanolyan időszerű... Együtt élünk a románokkal, németek, sajnos, már gyakorlatilag nincsenek. Egyszersmind védeni kell a magyarságot és elő kell segíteni a magyarság kulturális és gazdasági felemelkedését.

K. K.: *Melyek a különbségek a 19. század végi és a mai EMKE célja, eszközei között?*

Sz. P.: A legnagyobb különbség a vagyon hiánya. Mit tett lehetővé akkor a vagyon? Az írástudatlanság nagyon komoly gond volt. (Ma szép lassan megint fölmerül, mert kézírással egyre kevesebb gyerek tud írni.) Ezért az EMKE elemi iskolákat hozott létre, amelyeket később átadott a magyar államnak, de a létrehozás, a megalapítás az ő nevéhez fűződik. Óvodákat létesített, mert nemigen voltak. Ezek az intézmények a műveltséghez, a kultúrához vezető utat szegélyezték. Jelentőségük óriási volt! De melettük – ma már különösnek hangzik – az EMKE vasúti hidat is építtetett. A tüdőbetegség széles körben pusztított abban az időben. Az EMKE saját birtokán, Algyógnál szanatóriumot hozott létre a tüdőbetegek számára. A Maroson át vezetett oda az út, ezért az EMKE vasúti hidat építtetett rá, amely ma is működik. Később átadta a MÁV-nak, majd – mint állami vagyon – a román vasúttársaság tulajdonába került. A szanatórium ma az IKE⁷ kezében van, különböző táborkat szerveznek ott. De az első székely földműves iskolát is az EMKE hozta létre.

K. K.: *A hatósugara egész Erdélyre kiterjedt?*

Sz. P.: Igen. Bár a Partium inkább Debrecen felé orientálódott, de Nagyvárad, illetve Szatmárnémeti is erős központoknak számítottak. A földműves iskolák Közép- és Dél-Erdélyben, illetve a székelységben is létrejöttek. Mai kifejezéssel agráripari

főiskolákként kell elképzelni őket. A hagyományokra épülő mezőgazdasági termelés helyett a tudatos, hatékony gazdaképzés eredményeképpen korszerű gazdálkodás jött létre. Az iskolák még a két világháború között is működtek. De ha úgy tetszik, az EMKE hatósugara Magyarországra is elért. Budapesten a Váci utca 55. szám alatt létesített egy EMKE kollégiumot, amely 80 erdélyi magyar növendéknek adott helyet: műegyetemi és felső szakiskolai tanulók vétettek fel, ingyen vagy mérsékelt fizetés mellett. Tehát nem elvártuk, mint most, a mai helyzetben, hogy a magyar állam létesítsen kollégiumot Erdélyben a diákok számára, hanem az EMKE létesített egyet Budapesten az erdélyi hallgatóknak, hogy olcsón és könnyebben tudjanak tanulni.⁸

K. K.: *Mi sugárzik a kor fényéből most rád?*

Sz. P.: Sajnos elég kevés. Az eltelt évtizedek alatt megkopott a fény, ezt nagyban elősegítette az impériumváltás és a hosszú betiltás. Feladatomban tekintem például azt is, hogy az egyesület nevét újra ismertté tegyem széles körben. A civilek, a civil szervezetek pontosan tudják, mi az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, hiszen sok segítséget kaptak és kapnak tőlünk. De nincs eléggé jelen a köztudatban. Ezért neveztem be tavaly az EMKÉ-t standdal – első ízben – a Kolozsvári Magyar Napokra. Idén is megjelenünk, továbbá nyílt napot rendezünk a Szabédi Emlékházban⁹, hogy megtekinthetők legyenek a nálunk lévő irodalmi hagyatékok, kéziratok. Népszerűsítő játékokat szervezünk.

1948 és 1990 között nem működhetett az egyesület. A rendszerváltozás után pedig nehezen alakult újjá. Be kellett bizonyítani, hogy ez nem egy újonnan létrehozott szervezet, mert jogfolytonosság nélkül még a levéltárunkat sem kérhetjük visz-

5 Gróf hidvégi Mikó Imre (1805-1876.) államférfi, művelődés- és gazdaságpolitikus, történész, Erdély „Széchenyije”

6 Kún Kocsárd, gróf (Algyógy, 1803. jún. 25. – Szászváros, 1895. jan. 11.): földbirtokos, művelődéspolitikus, országgyűlési képviselő, az EMKE egyik alapító tagja

7 Erdélyi Ifjúsági Keresztyén Egyesület: <http://www.ike.ro/>

8 Az adatok fő forrása Sándor Józsefnek a 25 éves EMKE évfordulóra írt főtítkári jelentése. Amúgy az EMKE 1948-ban Bukarestbe elhurcolt levéltárát három éve visszahozták Kolozsvárra, az állami levéltárba. De azon a címen, hogy nincs feldolgozva, nem lehet kutatni. Időnként erőfeszítéseket tesznek, hogy visszakaphassák saját iratanyagaikat. A főtítkári jelentés könyvben maradt meg, és az EMKE virágkorát idézi föl.

9 Szabédi László (1907-1959.) költő, műfordító emlékháza, amelyet családja ajándékozott az EMKÉ-nek. Irodalmi hagyatékok kutatóhelye s az EMKE elnökségének székhelye.

sza, nemhogy egyéb vagyontárgyakat. Erdélyben akkor még egységes volt a magyarság, normális és magától értetődő volt, hogy a politikum, az RMDSZ segítségével hozzuk létre az EMKÉ-t 1991-ben. 1885-86-ban csodálatosan gyorsan: hónapok alatt építették ki az intézményrendszert. 1991-92-ben ez nem volt ennyire egyszerű. A kétszeri rendszerváltás is ránk nehezedett: Románia, aztán a szocializmus. Fantasztikus volt, hogy az EMKE e sokkal ellenségesebb közegben építkezett és mindenütt segítette a civil szervezetek létrejöttét. Az RMDSZ művelődéspolitikáját is az egyesület fogalmazta meg, léptette életbe, indította el. Megszülettek a magyar házak, amelyekből ma már több mint negyven van. Önerőből nem lettünk volna képesek rá, hiszen nem volt vagyonunk. (Nagyon nagy segítséget kaptunk az akkori Illyés Közalapítványtól.)

K. K.: Mi a magyar ház?

Sz. P.: Az adott településen, kisebb falvakban vagy városokban olyan épület, amelyben minden magyar közéleti vagy kulturális szereplő helyet kap, helyet kaphat. Ott működhesen az RMDSZ, ha kell, ott tevékenykedhessék a magyar civil szervezet, a cserkész-szövetség. Ott lehessen programot lebonyolítani, minimális költségráfordítással, tehát a magyar szervezeteknek az otthona, alkalmi, eseti programoknak pedig a helyszíne.

K. K.: Kik dolgoznak a magyar házakban?

Sz. P.: Ahol lehetőség kínálkozott az önállóságra, a sikeres programok, az eredményes működés kitermelt egy gárdát, akik ma már fizetett alkalmazottak, ebből élnek. Ahol ez nem valósult meg, ott a civil szervezetek gondozzák a házakat, több az ön-

kéntes. Az EMKÉ-t ugyan támogatja a magyar állam, de nem olyan mértékben, hogy a magyar házakat fenntarthassuk belőle. Örvendünk, ha a mi két kolozsvári házunkat¹⁰, benne az irodánkat, a szűkebb EMKÉ-t működtetni tudjuk Kolozsváron belül. Ehhez kapunk még támogatást a Communitástól¹¹, amelynek mértéke napjainkban valamelyest meghaladja a magyar állami segítséget. Egyszóval a magyar házak az utóbbi időben elestek bizonyos jövedelmi forrástól. De megvannak a rendszerek, a legtöbb magyar ház jól működik, például a politikum segítségével. Sok helyen az RMDSZ képviselői, szenátori irodái ezekben a házakban kaptak helyet, ami nagyon kedvező, mert azoknak a költségét a román szenátus vagy a román képviselőház fizeti. Máshol a demokrácia-központok működnek bennük. Vannak az EMKÉ-hez kötődő más szervezetek is. Létrejöttük módjára a régi EMKE idejében is számos példa akadt. Már 1910 előtt is kiváltak az EMKÉ-ből országos szervezetek, közülük a leghíresebb az Erdélyi Kárpát Egyesület¹². 1918 előtt több mint 60 menedékháza volt, többek között például a tordai-hasadéki menedékház.

Ugyanilyen módon vált ki az egyesületből a Magyar Írók Ligája még 1918 előtt. Az újjáalakulás utáni korszakban hasonló folyamat zajlott le: sorra alakultak meg az országos szövetségek, társaságok. A Romániai Magyar Dalos Szövetség¹³ például az EMKÉ-n belül jött létre, most önálló szakmai szövetség – mindkét jelző nagyon fontos –, az EMKE társszervezete. Ugyanez a története a Romániai Magyar Népművészeti Szövetségnek¹⁴ is. Amikor a Kárpát-medencéről beszélünk, sokszor nehezen értik meg, hogy Erdély¹⁵ nem ugyan-

az, mint a Kárpátalja vagy a Felvidék vagy a Délvidék. Erdély mai területe 103093 km², amíg Magyarorszáé 92000 km². Országnyi terület, hogy így fogalmazzak. Ráadásul az EMKE nemcsak itt működött magyar házakat, hanem a Kárpátokon túl is¹⁶. A pusztinai magyar ház is az EMKE tulajdonában van, ott folyik a magyar oktatás is. Az EMKE elnöke vezetőségi tagja a pusztinai egyesületnek, de csak közgyűlési vagy elnökségi ülési szinten tájékozódik, bele nem szól a helyi ügyekbe, esetleg csak tanácsot ad.

K. K.: Arra kérlek, vázold föl az EMKE jelenlegi szerkezetét és tevékenységét.

Sz. P.: Az EMKÉ-nek jelenleg 17 fiókszervezete és 67 társszervezete van. Ehhez járul a tíz erdélyi megyében tevékenykedő 39 magyar ház, illetve a pusztinai s a bákói. A magyar házak láncolatát szeretnénk hálózattá építeni. Az alapfeladatán túl színész-lakásokat tart fenn, hagyatékokat rendez és könyvtára van. Az egyesület keretén belül működik a Közép-Erdélyi Magyar Művelődési Intézet. Komoly kérdés az ernyőszervezet és a módszertani intézet viszonya. Valójában az egyesület a szó eredeti értelmében már nem ernyőszervezet, a civil szervezetekkel társszervezeti megállapodásokat kötött. Nem koordinál, hanem segíti a programjaikat. Úgy fogalmaznék, hogy az EMKE maga egy művelődési intézet. Nyilvánvaló, hogy a mai világunkban egyre kevésbé szeretik, hogy valaki ernyővel áll fölöttük, és megmondja, mit tegyenek. Elnökként azt gondolom, hogy segíteni kell és szolgálni. Az EMKE a meglévő történelmi tekintélye révén ezt meg is tudja tenni. Egy kis civil szervezet önmagában a programjával nehezen talál visszhangra. De az

10 A már említett Szabédi Emlékházról és a Györkös-Mányi Emlékházról van szó. Györkös-Mányi Albert (1922-1993.) zenetanár, festőművész, házát az EMKÉ-re hagyta.

11 A román állam kisebbségei alapjaiból származó támogatásokat folyósítja.

12 Az EKE az EMKE égisze alatt, az EMKÉ-n belül jött létre az 1890-es években. 1900-ra pedig önállósodott mint országos szervezet. Az EKE ma is működik, jogfolytonosságát maga ismertette el. Saját lapot ad ki, az Erdélyi Gyopárt. Túrákat szervez Erdély-szerte, és kulcsosházakat tart fenn a túraútvonalakon. Karbantartja a turistajelzéseket is.

13 <http://kulturalis.adatbank.transindex.ro/index.php?a=r&id=954>

14 <http://www.civilszervezetek.ro/html/civilszervezet/ROMANIAI-MAGYAR-NEPMUVESZETI-SZOVETSEG-235>

15 A mai szóhasználat szerint – tehát nem a történelmi Erdély, mert ahhoz nem tartozott még hozzá a Partium, a történelmi Máramaros és a Bánát egy-egy része.

16 Létre kellett hozni a csángó házakat, de először nem is engedték bejegyezni a csángók szervezeteit, a Pusztináért Csángó Egyesület a mai napig Csíkszeredán van bejegyezve, mert ott már kialakult a bírósági gyakorlat a magyar szervezetek bejegyzésére.

EMKÉ-vel közösen már igen. Ez erkölcsi segítség, nem anyagi, de fontos. A kis civil szervezetek számára sokat jelent, hogy ott áll a hátuk mögött az EMKE a történelmi múltjával. A másik feladatomban azt tekintem, hogy létrehozuk az erdélyi írók és színészek hagyatékát. Az alapok – az eddig már feldolgozott Szabédi-, Domokos-, Reményik-hagyaték¹⁷ stb. – már megvannak. Jellemzően ugyan nem közművelődési feladat, de ha digitalizáljuk és a köz szolgálatába állítjuk, abban a pillanatban már azzá válik. Megegyeztünk az Erdélyi Múzeum-Egyesülettel, hogy a 20. század előtti és a tudományos részt ő kezeli. A 20. századtól kezdve pedig mi gondozzuk az írói és egyéb hagyatékot. Ehhez csak három dologra van szükségem... Pénz, pénz, pénz..., amellyel szeretném kibővíteni a Szabédi-házat egy szakmailag megfelelő iratraktárral; amellyel meg szeretném teremteni a magas minőségű és gyors digitalizáló felszereltséget; amellyel folytathatjuk a hagyatékot interneten való hozzáférhetőségének megteremtését.

K. K.: Az EMKE maga szervez közművelődési programokat?

Sz. P.: Állandó programjaink Kolozsváron a Györkös-Mányi Emlékházban zajlanak, amelyet Kós Katalin vezet. Fiókegyesületeink tevékenykednek Zilahon, Désen stb. Szervezünk vándorkiállításokat, amelyek nagyobb területet érintenek. De ebben is csak koordinációs szerepet játszunk, a lebonyolítás a magyar házak hálózatáé. Anyagi segítséget pedig nem tudunk nyújtani, sajnos. Többnyire kérésre segítünk, de kezdeményezünk is, most például a Tékával¹⁸ közösen szervezünk egy nyári ifjúsági tehetségkutató, írói alkotótábort.

K. K.: Ha jól értem, olyan széles körűvé és artikulálttá vált Erdélyben a közművelődési tevékenységrendszer, hogy a profil nélküli EMKE nem rúkol elő újabbakkal.

Sz. P.: Jól érted. Ismered az EMKE által összeállított eseménynaptárt. Megnézheted, mennyi minden történik egyetlen nap leforgása alatt éppen

Kolozsváron vagy akár Zilahon, nem beszélve a Székelyföldről. Minden településnek megvan a maga teherbírása. Tapasztalatból mondom, hogy Szilágyosomlyó például havi egy rendezvényt bír el, legfeljebb kettőt.

Ám van egy elképzelésem arról, hogyan növeljük az EMKE ismertségét, de még nem kristályosodott ki. Kórházigazgató koromban, amikor 680 alkalmazottat vezettem, de hozám tartozott a mentőállomás meg a gyógyszertárak is, híres voltam arról a mondasomról, hogy „nem ígérek semmit, de azt betartom”.

K. K.: Gazdag pályát végigélt orvos vagy. Hogyan kerültél kapcsolatba a közösségi kulturális munkával? Mikor és hogyan?

Sz. P.: Az orvosnak a közösségért kell élnie. Ne feledjük a régi modellt: az emberek nagy része nem városokban, hanem vidéki településeken élt. Ott élt a lelkész, az orvos, a tanító, és ha nagyon magas volt a színvonal, akkor a gyógyszerész is. Sajnos nagyon sok vidéki településről hiányoznak manapság. Talán a lelkészek maradtak meg, de a szolgálatuk nyugati mintára kezd szolgáltatássá válni. Mint ahogy az egészségügy is sajnos szolgáltatás, nem hit és nem szolgálat. Pedig eleve a köznek kell élni. Az értelmiséginek eleve mintát kell adnia.

Annak idején írógépem volt, s minden évben be kellett menni a rendőrségre, hogy leadjunk egy gépelt lapot. Nyilvántartották az írógépeket 1990 előtt... Mégis megengedtem magamnak, hogy az 1923-as népszámlálásról szóló könyvből összeállítsak egy kis, Erdélyre vonatkozó részt, legépeljem 20 példányban és terjeszsem a barátok között. Vagy saját kiadású, gépelt Faludy György-könyvem volt, mert édesanyámnak le voltak írva kézzel a betiltott versek, a Faludy-versek, és azokat én szépen lemásoltam. A gyönyörű Villon-fordításait is. A könyvkötő ismerősünk bekötötte, utána azt adtuk ajándékba. Az ilyen tettekkel is a közművelődést igyekezett szolgálni az ember. Az említett első szilágyosomlyói kiállítások

is ilyenek tekinthetők. Egy véletlen találkozás volt iskolatársammal, Szabó Zsolttal '90 nyarán, aki felkínált egy képzőművészeti tárlatot. Jóllehet kiállítótermünk nem volt a kórházban, de az ülésteremben felszereltünk gázcsöveket, azokra akasztottuk fel a képeket. Ott tartottuk a Báthory-napok keretében az orvostovábbképzést is. Meghívtuk például az EME akkori elnökét, Benkő Samut Egyed Ákossal együtt¹⁹. Emléktáblát helyeztünk el a várra Balogh Edgár fiával, Ferencel, aki műemlékvédelmi mérnök volt. Ebből született meg az erdélyi műemlékek kiadványsorozata, Kovács András művészettörténész²⁰ közreműködésével. Az azóta a Kriterion által átvett és ma az 54. füzetnél tartó kiadványsorozat első száma Szilágyosomlyó. Erre igen büszke vagyok, azóta már megérte a második kiadást is.

Az első Báthory-nap katartikus élmény volt. Ha csak annyit mesélek az akkori időkről, hogy a hatóságok előre elkérték az elhangzó előadások szövegét, áruljuk el, ki fog pohárköszöntőt mondani az ebédnél és előre fordítsuk is le... Ez már 1992-ben is neveltséges volt, mégsem történt másképp. Nem volt könnyű létrehozni egy civil szervezetet sem, precedens nélkül. Szilágyoson mi hoztunk létre elsőként, aztán, hála a Jóistennek, elszaporodtak. De nekünk kellett utat törni, a közösségért tenni. Az is tesz a közösségért, aki jól végzi a szakmáját, hiszen minden munka a közösséghez kötődik, de egy értelmiséginek többet kell tennie, mint a szakmája. (A diplomások és az értelmiségiek közötti különbségre most nem térek ki.)

K. K.: Milyen mintákat láttál gyerekkorodban?

Sz. P.: Nem feltétlenül a közművelődéshez kapcsolódik. Gyerekkoromban, az utcánkban élt egy tanító bácsi, özvegyember volt, a nyugdíja majdnem semmi, mert a régi rendszerben volt aktív, az új, kommunista rendszerben pedig kizsákmányolóként bélyegezték meg. Édesanyámék egy pár asszonnal megszervezték, hogy minden héten minden nap egy-egy

17 A Szabédi Emlékházban őrzött hagyatékokról bővebben: <http://www.emke.ro/node/25>

18 A szamosújvári Téka Alapítványról bővebben: <http://www.teka.ro/>

19 Benkő Samu (1928.) Széchenyi-díjas erdélyi magyar művelődéstörténész, az MTA külső tagja, az Erdélyi Múzeum-Egyesület korábbi elnöke. Egyed Ákos (1929.) történész, az MTA külső tagja, az Erdélyi Múzeum-Egyesület korábbi elnöke.

20 Kovács András művészettörténész, az MTA külső tagja

család viszi az ebédet a tanító bácsinak. Vasárnap pedig annál a családnál ebédelt az otthonukban, a családi asztalnál, amelyek hét közben vitte az ebédet, így nálunk is. Az is közösségi tett volt, hogy megszerveztük, ki ügyel az utcában a gyerekekre, hogy el ne csavarogjanak. Civil szervezet nem működhetett, még összegyűlni sem volt szabad, a „közművelődést” az jelentette, hogy felolvasták nekünk az Egri csillagokat és a Toldit.

K. K.: Ismerve a lányaidat, nálatok kiválóan sikerült átadni a közösséget dolgozó értelmiségi eszményét.

Sz. P.: Nálunk a nevelés főleg a feleségemre hárult. Ebben is minden segítséget megkaptam a feleségemtől és kapok a mai napig is. Több mint 34 éve vagyunk házások, de a kapcsolattunk még régebbi. A lányok felnevelése mellett rengeteg közösségi munkát is vállalt. Elvégezte Válaszúton²¹ a játszóház-vezetői tanfolyamot. 11 évig heti rendszerességgel tartott játszóházat, most már csak havonta. Ő hozta létre a Báthory Alapítvány ifjúsági csoportját, ő alakította meg a Szederinda citeracsapatot, az ifjúsági csoporttal, valamint a magyar iskola bevonásával megyei és kistérségi népdalvetélkedőket, szavaló- és mesemondóversenyeket szervez. Én büszkélkedtem vele mint elnök, de az ő munkája volt.

Tehát a lányaim közösségi munkáját elősegítette a példa is.²² Kicsi koruktól kezdve részt vettek a Báthory-napok szervezésében, éneklésben, versmondásban. Mindannyian énekeltek is. Apósom a maga félmezőségi nyekergőjét. Én anyai ágon hóstáti²³ családból származom, anyai részről földünk volt, oda jártunk kapálni, gyomlálni. Kertészkedés, hajlodozás közben édesanyám, nagymamám egész nap énekeltek. A mi családunk,

amikor már volt Trabantunk, utazás közben is folyton énekelte, nem szólt rádió, magnó, akármilyen hosszú volt az út, végig a dalok szóltak. Mindenféle. Eleinte nem voltunk kihegyezve a népdalokra. Később tanultuk meg, hogy csak tiszta forrásból...

A táncnal másként alakult a helyzet. Nem maradt meg a néptáncgyomány. A Szilágyságban sokkal erősebb volt a befolyás, mint egy nagyobb közösségben, így a falvakban is kiveszett a néptánc. A lányok felnövekedése idején kezdtek újra visszaalakulni a táncgyűttesek. Hála Istennek, most már megszámolni is nehéz őket. Erdélyben mindent újra meg kellett teremteni, kivéve a székelységet, amelyet nem lehetett a hagyományaitól megfosztani. Többen élnek, az önkormányzat a sajátjuk, őrzik a közösségi hagyományokat. De emlékszem, milyen volt nálunk, amikor először énekeltek a Himnuszt Szilágysomlyón. Senki sem tudta, hogy mi lesz ebből, meg fognak-e verni stb.

K. K.: Az elnöki tisztséggeddel beleszóppentél a Kárpát-medencei Kerekasztal elnevezésű formációba is, amely öt külhoni magyar művelődési intézet²⁴ együttműködésének a kerete. Milyennek látod a Kerekasztalt, milyen szerepet szánsz benne az EMKÉ-nek, amelyről éppen az interjú keretében mondtad el, hogy lassan magától alakult át módszertani intézménnyé?

Sz. P.: Egy másik civil szervezet példájából indulok ki, amelyben meglehetősen tevékeny vagyok: Magyar Egészségügyi Társaságnak²⁵ hívják. Szintén Kárpát-medencei szinten működik, én az erdélyi régió felelőse vagyok. Tudom, mit jelentett, amikor mi, Kárpát-medencei orvosok ott megismertük egymást.

Ha semmi másra nem lenne jó, mint egy-egy konferenciát, képzést megszervezni, elmondani, kinek hogy sikerül a hatalommal, a pénznélküliséggel, a rosszindulattal megküzdnie, már megéri. Nagyon fontos, hogy tudjunk egymásról, nagyon fontos, hogy meg tudjuk fogni egymás kezét. Csak akkor lesz bennünk erő az egész Kárpát-medencében. Másképp elveszünk.

Tudod, mi volt az egyik legfontosabb felismerésem? Az egészségügyi társasági rendezvényeken tapasztaltam először és jöttem rá, hogy akárhova mész a Kárpát-medencében, az emberkének nagyjából ugyanazt énekelik... Ugyanazt énekeljük! Egy nemzet vagyunk. Ezt korábban nemigen éreztük. 1990 előtt csak Szlovákiában és Magyarországon jártam (Jugoszláviába nem mehett, mert nem adtak útlevelet, Kárpátjára pedig nem engedtek be). Természetesen tudtuk, hogy vannak magyarok, de kézzel foghatóan, hogy milyen emberek, milyen a gondolkodásmódjuk, milyen kultúrkörben élnek, azt nem. Márpedig ahhoz, hogy teljes ember legyek, szükségem van arra, hogy tudjam, hogyan gondolkodik a kárpátaljai, a felvidéki, a délvidéki magyar...

K. K.: ...és a magyarországi...

Sz. P.: A magyarországit a hivatalos tájékoztatás erejéig azért ismertük. A romániai rádióknak nem volt magyar adása. A Szabad Európát rosszul lehetett fogni, meg nem is engedték meg a szülőök. Ezért annak idején Kosuth rádiósnak mondtuk magunkat, mert azon nőttünk föl. Együtt a Szabó családdal... Lényeges különbségnek tartom ma is – amit az anyaországiak olykor nem vesznek észre –, hogy én mindent tudok arról, ami itt van. 1990 előtt is naprakészek voltunk, ter-

21 A Kolozsvárhoz közeli Válaszúton tevékenykedik a Kallós Zoltán Alapítvány és Szórványkollégium: <http://www.kallos.org.ro/>

22 Tamás (Széman) Csilla régészetet tanult, de egy civil szervezet pályázatírójaként tevékenykedik, honlapszerkesztéssel foglalkozik, irodalmi csoportot működtet és énekel. Széman Emese a Babeş-Bolyai Egyetemen a magyar irodalom főszak mellett elvégezte a néprajz szakot, majd a színháztudományt. Közben mesterfokozatot szerzett újságírásból, jelenleg doktori tanulmányokat folytat, témája a két világháború közötti erdélyi versmondás. Az Anyanyelvápolók Szövetsége ifjúsági tagozatának egyik legaktívabb tagja.

23 Kolozsvár peremnegyedeit a 19. századig hóstátokként ismerték. Az itt lakó földműves népet (hóstátiak) hagyományos életmódja, belső szokásrendszere külön közösséggé kovácsolta, büszkén magukat mind a mai napig városi polgároknak, de ugyanakkor „földészeknek” is: [http://hu.wikipedia.org/wiki/H%C3%B3st%C3%A1t_\(Kolozsv%C3%A1r\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/H%C3%B3st%C3%A1t_(Kolozsv%C3%A1r))

24 Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület – Közép-erdélyi Magyar Művelődési Intézet (Kolozsvár), Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet (Dunaszerdahely), Vajdasági Magyar Művelődési Intézet (Zenta), Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (Beregszász), Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (Lendva)

25 <http://www.met-tarsasag.com/>

mészeten azon a látcsövön keresztül láttunk, amely a rádió révén rendelkezésünkre állt. De abban akadt kulturális hír, közművelődési is szép számmal. Tehát arról, ami Magyarországon zajlott, tudott a kárpátjai is, a felvidéki is meg a szerbiai is – ők különösen, hiszen át is jártak.

K. K.: Maga a Kerekasztal is együttműködési keret, s mint ilyen, most írtatok alá a Nemzeti Művelődési Intézettel mint stratégiai partnerek az együttműködési megállapodást. Miben vártok támogatást a magyar kulturális kormányzattól, a magyar közművelődési intézményhálózat módszertani központjától?

Sz. P.: Elsősorban a képzésekben. Erdélyben sok, a klasszikus értelemben vett népművelő nőtt föl a fölis-mert feladathoz. Nagyon jól, okosan építkeztek, amatőrként, a saját elképzeléseik szerint, önképzéssel, de már nem nélkülözhető az igazi szakértelem. Az EMKÉ-nek magának sincs szakértői gárdája, nemhogy önerőből képzéseket tartson. Oktatókra, képzési tartalmakra van szükségünk, minden szinten: a játszóház-vezetőitől a kulturális menedzserig bezárólag.

K. K.: Áthelyeződik a hangsúly a módszertani tudásra, az intézeti tevékenységre. Nem hiányzik-e a mozgalom jelleg a közép-erdélyi közművelődésből? Amelyből maga az EMKE is kinőtt.

Sz. P.: Mint a táncház mozgalom annak idején? (Amely most ismét virágzik.) Jó lenne, csak nem könnyű a számítógépek és a televízió világában. Jó lenne, ha életre kelne a színjátás. Szilágysomlyón éppen van is rá jó példa: az ifjúsági színjátszói csoport.

K. K.: Ott született?

Sz. P.: Én kolozsvári vagyok.

K. K.: Hogy kerültél a Szilágyságba?

Sz. P.: Az élet szele fújt oda. Tudod, mi az élet szele?

K. K.: Most fogom megtudni...

Sz. P.: Az orvosi egyetemet Kolozsváron végeztem el román nyelven, mert nem is akartam a marosvásárhelyi magyar nyelvű képzést választani, amikor szülővárosomban is volt

orvosi. Hatszázán végeztünk abban az évben. Annak idején kihelyezéssel kerültünk állásba. Az állam kirendelt bennünket. A 612 választható helyből 70 volt Erdélyben. A többi a Kárpátokon kívül. Voltak „kiskapuk”: akik házások voltak, elsőbbséget élveztek a választásnál, akinek egy-egy jobb helyre szóló személyi igazolványa volt, elsőbbséget élvezett. A kollégáim oda készítették maguknak igazolványt, ahova kerülni szerettek volna, én pedig nem akartam a kolozsvárit elveszíteni. Mire választás elé kerültem, már csak két hely maradt Erdélyben. Vagy Zalha, amit nem ismertem, vagy fent, a mócoknál²⁶ Vidra, 32 tanya tartozott hozzá. Azt ismertem. Azért nem mentem oda.

Így kerültem Szilágy megyébe, a Szamoshátra, a Zalha nevű szilágysági településre mint körorvos. Nem volt még híd Nagyilondánál, ezért a Szamoson kellett egy lélekvesztőn átkelni, majd 22 km-t gyalogolni – út nélkül. Zalha egy hét faluból álló település, hajdani Csáky-birtok, ott keztem el a pályámat egyedüli magyar-ként. Amúgy a Szilágyságot én úgy hívom, hogy Erdély Moldvája.

Szakmailag rengeteget tanultam. Szülész és fogász, kicsit sebész, kicsit laboráns is voltam. Ha kellett, akkor infúziót raktunk fel a betegnek és röntgen nélkül kellett megállapítani a tüdőgyulladást. Éppen ez sarkallt arra, hogy hamar elmenjek szakosodni. Endokrinológus szerettem volna lenni, de a megyei igazgató csak úgy engedett el tanulni, ha a tüdőgyógyászatot és Szilágysomlyót választom. Így történt. Egyiket sem bántam meg. A képzés során egy évet Bukarestben töltöttem, ahol nagyon jó kapcsolatot építettem ki a tüdőgyógyászat meghatározó személyiségeivel, ami kihatott az egész életemre.

K. K.: Román nyelven végezted az egyetemet. Tökéletesen beszélsz románul?

Sz. P.: Alkalmi szinkrontolmácsolást is végeztem orvosi rendezvényeken, 1990 után pedig a Polgármesteri Hivatalban is, ahol tanácsos lettem, előbb városi, majd megyei. A városi

tanácsnál a Területfejlesztési Bizottságnak, a megyei tanácsnál négy évig a kulturális, oktatási és egészségügyi bizottságnak voltam az elnöke.

K. K.: Közben orvos maradtál?

Sz. P.: Igen, a szakmámat nem hagytam el semmiért. Somlyón nem egyszer felkértek, hogy legyek polgármester, de nem adtam fel a szakmámat.

K. K.: Miért lettél orvos?

Sz. P.: Valójában gépészmérnöknek készültem. Édesanyám álma volt, hogy orvos legyek. Lassan érett meg bennem az elhatározás. S azután elsöre nem is vettem föl, és ma is azt mondom: nem azért, mert magyar vagyok, hanem azért, mert nem tanultam eleget. A környezetemben levő magyar gyerekeknek szoktam mondogatni: nektek többet kell tudni, mint egy átlag romának. S ha érvényesülni akarsz, ez nem hátrány, hanem előny! Többet kell teljesíteni, nem pedig sírátkozni. Tanulj többet, tudj többet, és akkor nincs hátrányod, nem tudnak kigolyózni!

K. K.: Hogyan látod az erdélyi magyar közösség kulturális állapotát?

Sz. P.: A veszélyeket sorolom: nem olvasnak. Van egy réteg, amelyik nemcsak, hogy nem olvas, hanem csak a könnyű, a kereskedelmi tévék által szállított különböző show-műsorokat nézi meg, s számára csak a legyen mit enni és legyen hozzá sör a fontos. Óriási veszély az, hogy nem sikerült teljes mértékben kiépíteni a magyar oktatási hálózatot. Esetleges volt, hogy hol lehetett vagy hol nem lehetett létrehozni önálló magyar iskolát. Egyes magyar iskoláknak pedig ténylegesen eléggé gyenge a minősége, nem a nagyobb városokban vagy Székelyföldön, hanem éppen ott, ahol a legnagyobb a szükség, a szörványban. Nagyon fontosnak tartom, hogy mindenki eljuthasson 12 osztályos magyar iskolába, mert csak a magyar identitástudat és a magyar kultúrával nevelkedés teszi lehetővé azt, hogy a magyar közösség megmaradjon. Ez nem globalizációs veszély. Valamennyit segített a magyarországi iskola-program, de nem eleget.

26 A mócok (vagy havasi románok) a Erdélyi-középhegységben élő, román nyelvű népcsoport. A mócok lakta térséget Móc-földnek vagy Móc-vidéknek nevezik Erdélyben. A Móc-föld földrajzi és néprajzi egység, de nem alkot különálló közigazgatási területet Romániában.

K. K.: *A magyar nyelvű iskolázta-
tás mellett mi lehet a kulturális meg-
tartó erő?*

Sz. P.: Tapasztalatom szerint a leghatásosabb kulturális vonzerő a játszóház. A szülők először csak „beadták” a gyereket, mert így legalább négy órára tehermentesítették őket. Utána rájöttek, hogy jók az iskolán kívüli programok, fontosak. Tehát minél több gyerekprogramot kell szervezni, minél érdekesebbet, színesebbet, minél fiatalabb gyerekeknek. A felnőtteket megtalálni nem könnyű. Nagyjából ugyanazok járnak a kulturális rendezvényekre. A fiatalokat sem könnyű megnyerni. De jó példa a somlyói citeracsapat. Jó példa a közös színházlátogatások hagyománya, mi kezdtük szervezni annak idején, de mára önjárók lettek, kialakultak a társaságok, maguk bérlik a buszokat, kapcsolatban állnak a színházakkal. Jó példa a szintén hagyománnyá vált szilágysági kórustalálkozó, idén már a 12. alkalommal rendezték meg. A szervezést – valamikor én indítottam el kántor-, karnagyképzőnek a programot – teljesen átvette a református egyház.

K. K.: *Emlékszem egy máramaros-
szigeti kórustalálkozóra. A csodálatos
Guttman Misi²⁷ bácsival hallgattuk
az újraéledő környékbeli kórusokat a
fütetlen színházteremben februárban.
Neki nagy szerepe volt abban, hogy a
mindenfélét éneklő, jobbára csak lel-
kes kórustagok visszatáltak régiójuk
népdalkincséhez. A már szintén eltá-
vozott Zahoránszky Ibolya szervezte a
találkozót mint a Hollósy Simon Egye-
sület elnöke.*

Sz. P.: Most a lánya, Tóth Guttman Emese jár hozzánk is, zsűrizni, az ifúságot népdaléneklésre nevelni. Különös, hogy éppen Misi bácsi temetése után vetette fel nekem Dáné Tibi, hogy rám gondolt az EMKE- elnökséggel kapcsolatban.

Nehéz út a visszatanítás. Nekem is sérti a fületem, amikor például amerikai újprotestáns énekekkel jönnek, amelyeket szépnek is találnak. Amikor a feleségem, Rózsa a fejébe vette, hogy citeracsapatot hoz létre, oktatót is szerzett hozzá, kiderült, hogy nincsenek citerák. Felkerestünk

egy öreg tanító bácsit, aki még tudott citerát készíteni. Megpályáztuk, meg is nyertük, el is készültek a tanuló-citerák. Az induló húsz fős létszám leapadt tízenkettőre, de másfél-két év után megérkeztek az első sikerek. Mi történt? Előkerültek a padlásokról a citerák. Hát igen, nekünk is van meg nekünk is van, csak szégyelltük. A népviselettel is ugyanez a helyzet: megkerestük a citerásoknak a helyi kis virágost. Az iskolai csúfolódások után a „cincogásról” és a „rongyok-

ról” odáig jutottunk, hogy megkérdik, jöhetnek-e, ők is eljöhettek-e. Hát kell ennél több? A nagyfalui tánc-csoport is helyi viseletben van, már a perecsenyi, a többi környékbeli is előkerült. A gyerekek nagyon hálásak, nagyon ügyesen tanulnak, egy kevés sikerélmény után megszeretik és szívvel-lélekkel zenélnek, táncolnak stb. Ezért az örömeért végzi az ember ezt a munkát. Engem is feltölt és újabb erőt ad.

K. K.: *Nagyon szépen köszönöm.*

SZÉMAN PÉTER LÁSZLÓ (Kolozsvár, 1949. november 8.) tüdőgyógyász főorvos, a szilágysomlyói tüdőgondozó osztályvezetője, a helyi RMDSz alapító tagja, a Báthory István Alapítvány elnöke. Általános és középiskoláit Kolozsváron végezte, 1967-ben érettségizett szülővárosa Brassai Sámuel Elméleti Liceumában. 1974-ben diplomázott a kolozsvári Orvostudományi Intézet általános orvosi fakultásán. Egy kis szilágysági faluba, Zalhára került körorvosnak. 1976-ban sikeresen vizsgázott és tüdőgyógyász rezidens lett, a kurzusokat a kolozsvári Tüdőgyógyász Klinikán (1977-78) és a bukaresti „Marius Nasta” Pulmonológiai Intézetben (1979) végezte, ahol a szakvizsga letétele után megkapta kinevezését a Szilágysomlyói Tüdőgondozóba mint szakorvos. 1991-ben sikeres tüdőgyógyász főorvosi vizsgát tett Kolozsváron. 1990–1995 között a szilágysomlyói 420 ágyas városi kórház igazgatója, 1993–96 között megyei tüdőgyógyász. 2009-ben a kórház orvos-igazgatója. 1994–1998 között a Román Orvosi Kollégium (kamara) országos testületében vett részt mint Szilágys megyei küldött. 1998–2002 között a megyei orvosi kamara elnökségi tagja, 2002–2012 között a kamara etikai bizottságának tagja. Aktívan részt vett a romániai és magyarországi civil szféra kialakításában. Újraalakulása óta tagja az EMKE-nek, 2008 óta az országos elnökség tagja, 2012-től partiumi alelnöke, 2013 júliusától elnöke. Szintén újraalakítása óta tagja az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi és Gyógyszerészeti Szakosztályának, ahol 1996 óta választmányi tag is. Az EME szilágysomlyói fiókszervezetének elnöke 1998 óta, 2002-től a Múzeum-Egyesület választmányi ülésein ilyen minőségében vesz részt; 2012 óta képviseli az orvostudományi szakosztályt is [1]. Megalakulása óta tagja a Kelemen Lajos Múemlékvédő Társaságnak. Alapító tagja a Báthory István Alapítványnak, melynek elnöke (1992–94), alelnöke (1994–97), majd ismét elnöke (1997–). Szintén alapító tagja (1993) a budapesti székhelyű Magyar Egészségügyi Társaságnak, melynek elnökségi tagja 1999 óta, 2005-től erdélyi területi felelős, 2007–2011 között Kárpát-medencei alelnök, 2011-től ismét erdélyi területi felelős. 1990-96, valamint 2000-2004 között városi tanácsos, második városi tanácsosi mandátuma alatt a város területrendezési bizottságának elnöke. 1996-2000, valamint 2004-2008 között megyei tanácsos volt, második mandátumában a Művelődési, Egészségügyi, Szociális bizottság elnöke. Publicisztikai írásai jelentek meg a Szilágyság, Szabadság, Albertirsai híradó stb. folyóiratokban, valamint a Báthory Napok programfüzeteiben. Tematikus írásai jelentek meg gyűjteményes kötetekben (10 Éves a Segítő Jobb Alapítvány, A 750 éves Szilágysomlyó, Maturandus, Tíz éves a Magyar Egészségügyi Társaság stb.). 2013-ban megjelent önálló kötetének címe A Szilágysomlyói Báthory István Alapítvány első 20 éve. Kiténtetései: 2007-ben Gróf Mikó Imre-emléklap és -plakett (EME), 2008-ban Kun Kocsárd-díj (EMKE). 2010-ben Németh László érem (Magyar Egészségügyi Társaság). 2013-ban a román Kulturális Minisztérium Szilágys megyei Kulturális Igazgatóságának érdemoklevele (a Báthory István Alapítványban kifejtett tevékenységéért), 2013-ban Ezüstenyő díj.

KÁLÓCZY KATALIN köztisztviselő az Oktatási és Kulturális Minisztériumban. Magyar-népművelés-könyvtár szakon végzett. Közel húsz éve foglalkozik a határon túli magyar közösségek kulturális tevékenységének támogatásával.

27 Guttman Mihály (1926-2013.) zenetanár, karnagy, zenepedagógus, az erdélyi magyar kórusmozgalom kiemelkedő egyénisége.

Mók Ildikó búcsúztatása – 2015. január 13.

Závogyán Magdolna gyászbeszéde

Tisztelt Gyászoló Család, Kedves Barátok, Tisztelők!

Egy kolléga, egy kiváló szakember elvesztése mindig megrendítő, de különösen fájdalmas egy olyan embert búcsúztatni, akiről lelkesedése, kiapadhatatlan energiája, rendíthetetlen nyugalma okán joggal feltételezhettük a hosszú életet és az örök fiatalságot. Ildikó 2012-ben vált közvetlen munkatársammá, mint a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai igazgatóhelyettese. Ő volt az a szakember, akire illett a mondás: a vérében van a hivatása.

Ildikónak természetes érzéke volt a közösség-szervezéshez, közösség-építéshez. Személye körül egy olyan megmagyarázhatatlan erőtér keletkezett, hogy a vonzáskörébe kerülők magától értetődő módon kapcsolódtak össze egy közös cél érdekében. Vezetőként egészen különböző karakterű emberekből tudott csapatot, csapatból pedig közösséget teremteni. Legendás nyugalmát még a leghelyzetlenebb helyzetekben is megőrizte – így volt képes pusztán a jelenlétével erőt adni.

Mók Ildikóból a munkája során is „áradt” az anyaság. Háromgyerekes anyukaként nem okozott neki gondot egyszerre többfelé figyelni, rengeteg szálát kézben tartani, megzabolázni a határidőket, megtalálni a közös

nevezőt a különböző elképzelések között. Anyaként viselkedett minden helyzetben, munkatársaira pedig családként tekintett. Nem telhetett el úgy ünnep, hogy a kollégáknak ne jutott volna kóstoló legendás süteményeiből is. Hivatásbeli sikereinek táplálója a családja és szerettei jelentette biztos háttér volt. A család volt Ildikó fő doppingszere, hajtóereje.

Az élet többször próbára tette, de hihetetlen alkalmazkodóképessége és szerénysége minden nehézségen átvette.

Otthon volt kis és nagytelepülésen: Markotabödögén született, Szombathelyen járt főiskolára, pályáját Lentiben kezdte, majd Szombathelyen, Tatabányán, Budapesten folytatta. Éppolyan elkötelezetten foglalkozott gyermekprogramokkal, mint ifjúsági munkával, amatőr művészeti csoportokkal, vagy átfogó szakmai innovációkkal, reformokkal. Nyitott volt az újításokra, lépést tartott a korrallal, a folyamatos változásokkal. Jó szívvel emlékezett előző munkahelyeire, magától értetődő módon tartotta a kapcsolatot a régi kollégákkal: különösen sokat mesélt A Közművelődés Házában töltött időkről, vagy a szombathelyi Oladi Művelődési Központtól, melynek igazgatóhelyettese volt. Bár messzire vetette a sors Markotabödögétől, szülőföldjének értékei mindig elérékenyítették – rajongott a hövelyi csipkéért, a rábaközi perecért.

2012 őszétől betegségéig szakmai igazgatóhelyettesként segítette a Nemzeti Művelődési Intézet 2012-2013-as átalakítását. Innovatív szemlélete és pozitív hozzáállása komoly támogatást jelentett ebben a folyamatban. Mellettem állt az új szervezeti struktúra kiépítésénél, a szakmai

prioritások meghatározásánál, a közösségi művelődés irányainak kijelölésénél is.

December 17-i évzárónkra már nem tudott eljönni, egy zárt internet-közvetítés segítségével nézte végig a kórházban a többórás tanácskozást. Figyelte az előadókat, az eredményeket, melyeknek elkötelezett munkája révén ő is részese volt. Drukkolt nekünk. Mi pedig egy emberként szorítottunk neki a teremben, hogy sikerrel győzze le a gyilkos kórt.

Vízkeresztkor kelt útra, amikor a karácsony, az ünnep véget ért. Még utoljára feldíszítette lelkét, hogy az évkerék e kitüntetett pontján kiköpenjen az időből és az övéi között élvezze a szeretet melegét. Azét a szeretetét, aminek csíráját ő plántálta el a szívekben. Bármilyen fáradt lehetett, nap mint nap képes volt rácsodálkozni az élet apró szépségeire. Csodálta a virágok tökéletességét, elrédvedt egy-egy művészi alkotás megkapó részletében, büszkeséggel töltötte el az unokák ragyogó mosolya vagy gyermekei sikere. Az az ember volt, akinek boldogságot okozott mások boldogsága. Örömet megosztotta, bánatát, szomorúságát megtartotta magának. Ha mi is képesek vagyunk rendre kitekinteni a hétköznapi szorításából, és kitárni lelkünket a mindennapok rejtelmeinek, elmondhatjuk, hogy nem hagyott minket útravaló nélkül. Emlékét, kimondatlan üzeneteit szeretettel őrizzük szívünkben, és mindent megtehszünk azért, hogy továbbvigyük azt a fajta nyitottságot és építő lendületet, mellyel hivatásához és a közösségi eszméhez viszonyult, s melyet munkatársai felé oly hitelesen közvetített.

Debreczeni Tibor laudációja

Kósa Vilma és Debreczeni Tibor

(Férj készíti a feleségről. A hatvanötödik házassági évforduló közelében. És erős fogadalom tétetik; megpróbál elfogultságoktól mentesen fogalmazni.)

Ki is ez a Kósa Vilma, miféle teremtménye a földi és égi hatalmaknak, másként, szüleinek és az Istennek, akinek sikerült nyolcvanöt évet megélnie gerinchajlító társadalmi változások közepette, egy férjjel, két gyerekkel, három unokával, hat dédunokával, mennyel, vövel, unoka-vökkal, unokamennyel,

közeli és tágasabb szerető rokoni közegben?

A jelenlévő rokonok a szövegből, amit a kezükben tartanak, s amit majd elolvasnak, amibe majd beleolvasnak, sok mindent megtudhatnak erről a Kósa Vilmáról, igaz, csak abban a fénytörésben, amit az én optikám tükröz. Ám a laudáció, amit most felolvasandok, s amely a füzet elején is megtalálható, az ő dicséretére, megörökített történesk sorozata – ütközéseinkről bőven esik szó a kötetben, magában. (Nem felejtendő el, hogy a laudáció írója

autentikus személy, mivel nincs senki, aki nálánál többet élt volna Kósa Vilmával.)

És akkor most ugrok egy nagyot, egy nagyon nagyot, időben visszafelé. Debreczenben találtatunk, Kósa Vilma meg én, egyetemisták, bölcsészek, kollégium-lakók, 1950-ben, a Rákosi-korszakban, az osztályharc elején. Már egy jó éve ismerjük egymást. Kósa Vilma tehetsége, neurózisa, vállalkozó szelleme a lehangoló korszak ellenében is, éppen virágjában. Ő telve mohó tanulási vágygal. Magyarot, történelmet, franciát, pedagógiát, művészettörténetet, mindent hallgat, és jelesekre vizsgál. És e közben a milliónyi ember sokaságából kiválaszt engem, a hatvanhárom kilós, szemüveges, kancsal fiatalembert, aki a népi kollégiumban, ahol akkor élünk, legszívesebben a rádió melletti fotelben húzódik meg, az orrát piszkálja, és Beethovent hallgat. És rögtön tegyük hozzá, aki nemsokára nemcsak szerelmesen fogja a csinos, keskeny arcú, hegyes állú, meleg barna szemű, copfos lány kezét, de naponta kétszer is jár hozzá az idegklinikára, hogy hosszú altató kúra után szinte újra tanítsa járnit – mivel ez a copfos idegösszeroppánással kerül az idegre, a neves Sántha professzorhoz. Kiderül ugyanis, hogy nem bírja elviselni, hogy míg őt az osztályharc szükségszerűségére oktatják az egyetemen és a népi kollégiumban, a szüleit Szamosszegen folyamatosan zaklatják, különböző módon, mint kulákokat.

A szerelem persze mindent legyőz, Kósa Vilma meggyógyul. Utóbb kiderül, fönixmadár természetű, minden

betegségből rohamos rövidséggel felépül, ha tudja, hogy van miért élnie, és ezt mindig is tudhatta, mivel mindig is felépült, még a multiplex cleroszából is egy későbbi időben.

Szóval, Kósa Vilma meggyógyul, és a hatvanhárom kilós, szemüveges fiúval elhatározzák, hogy házasságot kötnek. Hát ehhez, tagadhatatlan, kellett némi vállalkozó szellem! A menyasszony 20 éves, az egyetem harmadik évfolyamára beiratkozó egyetemi hallgató, a vőlegény, a férj-jelölt meg negyedéves és melleleg demonstrátor az egyetem magyar tanszékén. A szülők kijelentik, hogy házasságuk ésszerűtlen, noha áldásukat adják rá, de segíteni semmiben sem tudnak, mivel nekik sincs semmijük. (Ami abszolúte igaz is volt.)

Kósa Vilma zsenialitása most mutatkozik meg igazában: folytatja és befejezi az egyetemet, miközben elviseli, nem könnyen, az egyetemről való eltávolítását célzó fegyelmet – mint kulákcsemetét kívánják az universitásról kizárni. Megszüli ezen közben egyetemistaként a két család kedvencét, Laci fiunkat. Megszeretteti magát a szüleimmel, s ez nem nehéz, mivel ők azt tapasztalják, hogy ez a fiatalasszony szereti Tibikét, az ő gyerekeit, hogy kiváló anya, aki mindenhez ért, varr Lacikának, köt, horgol, szerel, s a balfácán férj helyett végzi az ügyességet kívánó munkákat is. Oroszlánrésze van abban, hogy albérlétekből főbérlétebe kerülnek, majd bebizonyítja, miután sikerül állást kapnia, hogy kiváló gimnáziumi tanár.

A laudációból nem maradhat ki, elmondjuk tehát, hogy Kósa Vilmában van annyi szeretet, szülő-tisztelet és alkalmazkodó készség, hogy magától értetődő természetességgel vállalja, hogy 1952-1958-ig együtt lakjunk Debrecenben, két szobás nem külön-bejárattú lakásunkban az ő szüleivel, az én apósommal, anyósommal, akiket elüldöztek házukból, otthonukból, elvéve mindenüket, meg a kisebbik testvérével, Lajó sógorommal, aki akkor kezdi Debrecenben az egyetemet.

A fentiekkel, úgy hiszem, Kósa Vilmáról minden lényegeset elmondtam, el jelleméről, személyiségéről, tehetségéről.

Ami ezután történik, variáció a már megtörténtekhez.

Sorolom. Segít nekem megélni az ötvenhatos traumát, hogy most én kapok fegyelmet. Támogatja a színpadi munkámat, sőt előadóként elfogadja rendezői instrukcióimat. Megszüli második gyerekünket, Ágikát. Tanárként ő a Fazekas Gimnázium kedvenc Anyucija – öreg tanítványai máig így hívják, ha találkoznak, vagy írnak neki –, hősként viseli az életforma-váltást, a Pestre költözést, ezen belül a kényszerű külön életet – ő a kislánynyal Debrecenben, én meg a fiammal Budapesten –, aztán megcsinálja az új fészekrakást, kiválik az új munkahelyein is. Aztán begyűjt mindenféle betegséget, de ismét legyőzi a bajt. Ő tanul meg elsőként kocsit vezetni, majd szolgálja a családot, – igazgatóhelyettesi állásából 55 éves korában nyugdíjba megy, hogy az éppen akkor nagybeteg kislányunk gyermekeinek nevelésében segítsen –, de neveli, ha kell, a többi unokát, majd a dédunokákat is, s nincs eset, hogy ne ugrana, ha szükség van rá. S máig ekként van ez.

Közben a kedvemért bedolgozza magát a drámapedagógia nevelési módszerébe, kitűnő mester lesz a határon túli magyarok között is. Felépíti a nagykovácsi családi házat, majd kialakítja a tiszakürti tuszkulániumot. Segít szervezni a nagy családi találkozókat, a Szanittert és a Kósát. És kiváló mezőgazdász, kertész, férjirányító, spóroló. Együtt hozzuk létre a Játszó Ember Társaságot, a máig működő Kuckót.

Eufóriában éljük meg az ügynevezett rendszerváltást, s együtt csatlódunk, hogy az nem úgy sikerült, mint szerettük volna. Mellettem van, mikor elküldenek nyugdíjba, és látja, hogy az engem megvisel. Támogat az új kezdeményezéseimben, hogy előadóművész lettem, a bemutatóimon, ha kell, világosít. Támogat a Magyar Drámapedagógiai Társaság megalapításában, ingyen végzi a titkári, adminisztratív teendőket. Helyesli, hogy újra tanítani kezdek, történetesen a Károli Egyetem Tanítóképző Főiskoláján – nyugdíj után huszonhárom éven át –, hogy itt új színpadot hozok létre, s azokkal gyakorta hétvégeken is tájolólok. Nem helyesli, de elviseli, hogy hat-nyolc órát töltök a számítógép mellett, de örül, és a dokumentum anyagok felkutatásában segít is,

amikor hetven éves korom után sorra írom a könyveimet.

Kósa Vilma hősköltevénybe illő cselekedete, hogy létrehozza, sok szervezőmunka és nem kevés pénz révén vagy árán, szülőfalujában, Szamosszezen azt az Emlékkertet, melyben emlékezni lehet a meghurcolt és üldözött kulákok, köztük az ő szülei szenvedésére, és a korszakra, melyben mindaz a galádság megtörténhetett.

Az Emlékkert-avató ünnepség felémelő volt. Sajtóvisszhangja viszont semmi. Kósa Vilma mégis boldog. Reméli, hogy az Emlékkert az emlékművel együtt az önkormányzat figyelmét el nem kerülendő, mementó lesz hosszú ideig.

És akkor itt van vége a Laudációnak.

De remélhetően nem a leltárnak. Az íródeák hátha még követheti egy ideig az ünnepelt cselekedeteit és rögzítheti azt az utódai épülésére.

Kósa Vilma 85 éves. A Laudáció szerzője reggelenként akupresszúrálja az ünnepelt talpát, esténként rozmaring krémmel keneti a hátát. A reggeli kávézásoknál meg, amikor szoba kerül ez meg az, megállapítják, s nem is rezignáltan, hogy elszaladt az élet. S rendszerint hozzá teszik: nem is volt olyan rossz. Eddig legalább is.

B. GELENCSÉR KATALIN gödöllői művelődéstörténész, ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék. Bessenyei György-díjas, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetettje.

Nyugat, nyugati, nyugodt, nyugalom, nyugta, nyugtat, nyughely, nyugvó, Nyugat

„Elöttem van észak, hátam mögött dél, balra a Nap nyugszik, jobbra pedig kél.” (Gyermekmondóka az égtájak megjegyzéséhez.)

„Elménk s kedélyünk nyugalma a legfőbb, sőt az egyetlen boldogság, melyet a földön találhatunk.” (Eötvös József 1848.)

Nyugat

Nyugat, a négy égtájból a földgömb naplemente irányában fekvő égtája, a korábbi napnyugat önállósodott második eleme, a nyugszik ige főnévi származéka. A napnyugat korábban azonos jelentésű volt a napnyugta szóval, idővel az elsőhöz az irány, a másodikhoz a 'naplemente' értelem rögződött.

Petőfi írta meg a legszebben a naplementét:

„Mint kiűzött király országa széléről,
Visszapillant a nap a föld pereméről,
Visszanéz még egyszer
Mérges tekintettel,
S mire elér a szeme a tulsó határra,
Leesik fejről véres koronája.”
(A *puszta télen*, Pest, 1848. január)

Nyugati

A nyugati jelzőt – bár földrajzilag nem mindig érvényesen – olyan országokban élőkre is alkalmazzuk, amelyek Magyarországtól délre vagy északra fekszenek. A kifejezés az idők folyamán olyan értelmet és tar-

talmat kapott, hogy lehet jelző a szóban forgó személyek és intézmények, országok előtt, nyugati magyarok, akik 1945 előtt vagy körül hagyták el az országot. A köznyelv nyugatos magyaroknak hívta jó ideig azokat, akik 1956 időszakában emigráltak, később sokszor hazlátogattak, de végleg nem költöztek vissza. Nyugati exportnak tekintjük az Európából és Amerikából átvett szellemi értékeket, áramlatokat, mozgalmakat, segílyt, árut, divatot stb. A nyugati világ a hidegháború időszakában a keleti blokk országait kivéve nagyjából a nyugati kultúra elterjedési területe. Közép-európai aspektusból a tőkés termelési módban élő országok – egy főre eső nemzeti termelési hányaduk, a GDP, nagyobb, mint a keletre eső országokban.

Az *Óda a nyugati szélhez* című Shelley (1792-1822) verset Tóth Árpád (1888-1928) fordította magyarra. Alkotásáról, a dicséretben igencsak takarékos költőfejedelem, Babits Mihály (1883-1941) úgy nyilatkozott, hogy e műfordítás eredményeként született meg a leg-

sebb magyar vers. Az öt szakaszból álló mű első és ötödik szakasza így szól:

1. Nyugati nyers Szél, Ősz sóhajja, vad!

Te láthatatlan! jössz és mintha mord Varázsló üzne szellemrajt, szalad A sárga s éjszín s lázpiros csoport: A pestises lombok holt népe – Te, Kinek szekere téli sutba hord Sok szárnyas magvat, hús sötétbe le, Aludni, mint a test, mely sírba dőlt, Míg azúr húgod, a Tavasz szele Megint kürtjébe fú s riad a föld S édes bimbónyjá legel a napon S völgyet-hegyet szín s illat lelke tölt; Vad Szellem! szálló, élő mozgalom! Ki rontasz és óvsz! halld, óh, halld dalom!...

5. Legyek hárfád, mint hárfád a vadon,

Hulló lomb vagyok én is, ne kimélj!
Ha vad zenéd felzúdul szabadon,
Lomb s lélek hadd kísérije őszi, mély Dallal, mely édes, bár fáj, – óh, te zord

Lélek, légy lelkem, én s te: egy személy!

Holt szellemem a Tér ölén sodord,
Tört lombként, melytől sarjad újra más!

S dalom égő zenéjét messzi hordd,
Mint oltatlan tűzhelyről a parázs

Röpül, óh, szórd szét, hol csak ember él!

Ajkam szavából prófétás varázs
Kürtöljön az alvóknak! Óh, te Szél,
Késhet a Tavasz, ha már itt a Tél?”

Nyugodt

A nyugodt 1372 óta ismert, használt szavunk. Jelentése sokoldalú. Ezt az állapotot kiválthatja az embertől a béke, a csend, a harmónia, az eseménytelenség, kiválthatja a rend, a háborítatlanság, a kiegyensúlyozottság, a türelem, a belenyugvás, valamint a nyugtató, megnyugtató – izgalmat csillapító, csendesítő, enyhítő – személy jelenléte.

Nyugalom

Pihenés, visszavonultság a munkából. A nyugalom állapota kísérheti a nyugdíjas létet, amelyben valaki önként nem dolgozik, nem működteti testi, lelki erejét, hangulata könnyed, passzív, amikor a kedvetlen érzések, izgató vágyak elcsendesülnek.

A nyugalom kifejezés az 1372-től ismert *nyugszik* ige finnugor eredetű tövéből keletkezett a nyelvújítás korában, a reformkor tette népszerűvé. „Elmének s kedélyünk nyugalma a legfőbb, sőt az egyetlen boldogság, melyet a földön találhatunk.” (Eötvös József. 1848.)

Családi kör

Este van, este van: kiki nyugalomba!
Feketén bólingat az eperfa lombja,
Zúg az éji bogár, nekimegy a fálnak,
Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.
Míntha lába kelne valamennyi rögnek,
Lomha földi békák szanaszét görögnek,
Csapong a denevér az ereszt sodorván,
Rikoltoz a bagoly csonka, régi tornyán.

Udvaron fehérlik szőre egy tehénnek:
A gazdasszony épen az imént fejé meg;
Csendesen kérődzik, igen jámbor fajta,
Pedig éhes borja nagyokat dőf rajta.

Ballag egy cica is – bogarászni restel –
Óvakodva lépked hosszan elnyult testtel,
Meg-megáll, körülnéz: most kapja,
hirtelen
Egy iramodással a pitvarba terem.

Nyitva áll az ajtó; a tüzelő fénye
Oly hivogatólag süt ki a sövényre.
Ajtó előtt hasal egy kiszolgált kutya,
Küszöbre a lábát, erre állat nyujtja.
Benn a háziasszony elszűri a tejet,
Kérő kis fiának enged inni egyet;
Aztán elvegyül a gyermektársaságba,
Mint csillagok közé nyájas hold világa.

Egy eladó lány a tűzre venyigét rak:
Ő a legnagyobb s szebb... a hajnali csillag.
Vasalót tüzesít: új ruhája készen,
Csak vasalás híja... s reggel ünnep lesz.
Körül az apróság, vidám mese mellett,
Zörgős héju borsót, vagy babot szemelget,
Héjából időnként tűzre tesznek sokat:
Az világítja meg gömbölyű arcukat.

A legkisebb fiú kenyeret kér s majszol;
Üszköt csóvál néha: tűzkigyókat rajzol.
Olvas a nagyobbik nem ügyelve másra:
E fiúból pap lesz, akárki meglássa!
Legalább így szokta mondani az apjak,
Noha a fiú nem imádságon kapkod:
Jobban kedveli a verseket, nótákat,
Effélét csinálni maga is próbálgat.

Pendül a kapa most, letev é a gazda;
Csikos tarisznyáját egy szegre akasztja;
Kutat az apró nép, örülne, ha benne
Madárlátta kenyér-darabocskát lelne.
Rettenve sikolt fel, amelyik belényul:
Jaj! valami ördög... vagy ha nem, hát...
kis nyúl!

Lesz öröm: alunni se tudnak az éjjel;
Kinálják erősen káposzta-levéllal.

(Részlet Arany János 1851. ápr. 10-én íródott verséből.)

Nyugta

A nyugta átvételi elismervény a nyugszik ige nyelvújítási származéka.

Nyughely

A nyughely lehet olyan alkalmatlanság, tárgy, amely fekvésre, heverésre való: pl. pamlag, heverő, ágy, olyan vidék, üdülő, nyaraló, ahol víz, a levegő, a csend, a kert, a magány, a kedvvel végzett kikapcsoló tevékenység, mely az elfáradás ellenére is felüdíti az embert, vagy a sír, amely a közhit szerint nyugalmat ad, vagy adhat.

Nyugvó

Nyugvó, aki vagy ami mozdulatlan, alszik, vagy éppen nem fejt ki semmi aktivitást.

Nyugtalan

Nyugtalan, aki gyakori vagy folytonos mozgásban van, izgul, indulatos valamiért, ami nem hagyja pihenni, ennek következtében mások nyugalmat is zavarja. Nyugtalan egyén az, akinek teste, lelke rendkívül ingerlékeny, a legcsekélyebb hatásra is mozgásba, lendületbe jön, nem képes békén maradni, aki igen tevékeny, szüntelen fáradozik, serény, a henyélést, veszteglést gyűlöli, aki vágyait, indulatait nem képes féken tartani, aki szeret másokat háborgatni.

Nyugat

A Nyugat, 1908 és 1941 között megjelent irodalmi, művészeti folyóirat. Alapító főszerkesztője: Ignótus 1929-ig, szerkesztői: Fenyő Miksa, Osvát Ernő, 1929-1933: Babits Mihály, Móricz Zsigmond, 1933-1941: Babits Mihály- Gellért Oszkár. A lap lényegében 1941-ben Babits Mihály halálával hivatalosan, és véglegesen a német megszállással, 1944-ben szűnt meg. Működése lehetőséget, teret, közönséget, visszhangot adott a XX. század első felében létező művészeti irányzatok hazai megjelenésének. Első nemzedéke: Ady Endre, Móricz Zsigmond, Kaffka Margit, Babits Mihály, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Karinthy Frigyes, Krúdy Gyula, Tersánszky Józsi Jenő, Füst Milán, második nemzedéke: Szabó Lőrinc, Németh László, Illyés Gyula, József Attila, harmadik nemzedéke: Radnóti Miklós, Vas István, Weöres Sándor, Zelk Zoltán, Ottlik Géza. Az irodalomtörténet a Nyugat öt különböző korszakát különbözteti meg, a következő jellemzőkkel: 1./ 1908-1919 szimbolizmus, impresszionizmus, szecesszió, 2./ 1920-1924 intuícióelmélet, életfilozófia, 3./ 1925-1929 liberalizmus, konzervativizmus, 4./ 1930-1933. realizmus, klasszicizmus, 5./ 1933-1941 humanizmus, antifaszizmus dominanciával.

Így éltünk mi a sűrűdülői iskolában

Hajnal Józsefné tanítónő visszaemlékezései: Képek az iskola történetéből 1958-tól 1968-ig

1958. augusztus 1-jén kerültünk a Sűrűdülői Külterületi Állami Általános Iskolába. Mint a neve is jelzi, a 46-os mezőtúri út 4,5 km-énél balra vezető földút mellett helyezkedett el, közel a Sűrűdülőhöz. Gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter építtette 1927-ben, annak az elgondolásnak megfelelően, hogy a tanyavilágban mindenhol működjék elemi iskola, tíz kilométerenként, ami kb. két óra hossza alatt gyalogosan elérhető. A kövesút és az iskola közötti távolság 1800 méter volt. Sajnos, a múlt idő használata most itt teljesen indokolt!

Az iskola két tanteremmel, két tanerősként működött. A második tantermet csak később, utólag építették hozzá vályogból. Elődünk a felső tagozatban Herkely István vezető tanító, az alsóban Szarvas Mária tanítónő volt. A nevelői lakás egybe épült az iskolával, ahogy az a korabeli tanyai iskoláknál történt. Egy család részére készült, ebben lakott a vezető nevelő. Az alsós tanító a városból járt ki hat éven keresztül.

1958 nyarán Herkely István a bartapusztai általános iskolához került, onnan később Pusztaszakállasa, majd a pedagógus pályának búcsút mondva, az Alkotmány Termelőszövetkezet népművelőjeként dolgozott

tovább, igen eredményesen. Egészségi állapotának megromlása után visszament Mezőkövesdre, ahol az Idősek Otthonában érte a halál a nyolcvanas évek vége felé. Szarvas Máriát a Hunyadi úti iskolába helyezték, nyugdíjazásáig.

De térjünk vissza 1958-hoz! Augusztus 10-én költöztünk ki az iskolába a Dunántúlról. Férjem – török-szentmiklósiaként – mindenképpen haza akart jönni. Bár az akkor épült Hunyadi úti iskolába szerettünk volna kerülni, amire kaptunk is komoly ígéretet, mégis külterület lett belőle! Akkoriban három kategóriába osztották a települések iskoláit, távolság, közlekedés, villany stb. szerint. A mienk a legutolsóba, a C-be tartozott. Hat km-re a várostól, közlekedési eszköz nélkül, sem köves út, sem villany nem volt! Ide jöttünk ki a két és fél éves kisgyermekünkkel, két kerékpárral és két petróleumlámpával, hogy mi legyünk tovább a tanyavilág „lámpásai”, az iskola utolsó tíz évében. Talán ellentmondásnak tűnik, de családunk minden tagja visszasírja ezt az évtizedet!

A két tanteremben egy időben folyt a tanítás. A felső tagozatban eleinte még harminc körül volt a létszám, 5-8-as összevonásban. Az alsóban 35-40 között mozgott a tanulók száma,

Sűrűdülőiek kirándulása Tihanyban

1-4-ig. A hatvanas évek elején meghaladta a negyvenet, ekkor érkezett egy kisegítő nevelő Kiss Ferenc tanító személyében. Ő az 1-3. osztályt vezette, én a 2-4-et. A második teremben így heti váltásban történt a tanítás.

A legközelebbi tanyák 200-300 méterre voltak, a legtávolabbi tanulónk kétóránnyira lakott. Ő egy második osztályos kislány volt. A dűlőutakon bokáig, térdig sárban közlekedtünk. A fakés elengedhetetlen kelléke volt az iskolai felszerelésnek. Ezzel

A sűrűdülői iskola 1968-ban, haranglábbal

tisztogatták lábbelijüket, mielőtt beléptek az olajszagú, feketére felkent padlójú terembe. Odabent nagyméretű vaskályha adta a meleget. Elég gyakran kellett kormozni! Brikettel raktuk meg óra alatt is, ha leégett. A harmadik óra után befejeztük a tüzelést, hogy eleven parázs ne maradjon délutánra. Ugyanis besötétedés előtt ki kellett tisztítani a kályhát, belekészíteni a másnapi tüzelőt, hogy hajnalban be lehessen gyújtani.

Borús időben bizony elkelt volna egy kis fény, a váltakozó tanítást pedig nagyon megnehezítette a villany hiánya. November-decemberben három óra után befejeztük a munkát. A korai szürkületben igyekezni kellett hazafelé a kisgyermekeknek. Szerencsére, többen laktak azonos irányban. A korábban említett, legtávolabb lakó kislányt már két órakor el kellett engednem a biztonságos hazajutás érdekében.

A szülők mindenben a legnagyobb segítségünkre voltak. Összefogva, közösen igyekeztünk a nagyon nehéz körülmények között tanuló gyermekek boldogulását szolgálni. Legyen ez itt most az elismerés és a köszönet helye a részükre, ennyi év után is! (Sajnos, már nagyon sokan eltávoztak közülük!)

Igazolatlan mulasztónk szinte nem is akadt. A közepesnél jobb ké-

pességűek mind foglalkoztak a továbbtanulás gondolatával. Mivel orosz nyelvet a kis iskolákban nem oktattak, ez volt legnagyobb hátrányuk a nyolc osztály befejezése után.

Az utolsó tíz év összes tanulójának életútját nem tudtam követni, de sokan tanultak tovább. Tudomásom szerint érettségit 16-an szereztek, főiskolát 11-en, egyetemet 4-en végez-

tek és szakmunkás képzésére 18 egykori tanulóknak lett. A továbbjutók száma ennél csak több lehetett, nem beszélve a felnőtt korban szerzett képzésekről.

Rendszeresen kölcsönöztünk könyvtári könyveket, az akkori „Járási és Városi Könyvtár” fiókkönyvtáraként. Előadásokat is rendeztünk, nemcsak gyerekekkel, hanem felnőtt szereplőkkel is, amit olyankor jó hangulatú bál követett. Az iskola több szempontból is központ volt. A csomagokat sokszor itt tették le, ha a sár miatt nem tudták tovább vinni. A kórházból hazahozott idős beteget nekem kellett átvennem a mentősöktől, ha a családtagok még nem értek haza a munkából... stb.

1964 júniusában megvolt a legszomorúbb tanévzárónk. A felső tagozatot bekörzetesítették, távozniuk kellett a családias, meghitt közösségből. A szülők egy emberként álltak ellent. Beadvánnyal keresték meg az Oktatási Osztályt és tiltakoztak a családok nyugodt életét felborító rendelkezés ellen. Hiába volt minden! A tanyai kollégium felépült a Stadion úton, így nem volt visszaút. Vagy oda mentek be, vagy vállalták a bejárást. A legszerencsésebbek a városban lakó nagyszülőknél kaphattak elhelyezést. Ezzel megindult véglegesen a tanyavilág előre eltervezett felszámolása. Az

Sűrűdülői iskola, 1960, Hajnal József és felesége, Adél

Sűrűdülői iskola – Szöllösi Piroska festménye, 1965 körül

alsók még maradhattak kint négy évig, de létszámuk egyre fogyott. Ez már a csendes haldoklás időszaka volt. A szülők – látva a reménytelen jövőt – megkezdték a beköltözést. 1968 júniusában érkezett a búcsú pillanata. Megtartottam az utolsó tanévzárót – és felkerült a lakat az ajtókra.

A külterületi élet a nevelők számára is sok nehézséggel járt. Mint említettem, 1800 méterre voltunk csak a mezőtúri kövesúttól, de ezt térdig sárban kellett megtenni. Hátunkon vitük sokszor a kicsi gyermekeinket, két kezünkben pedig a csomagokat. Az is előfordult, hogy az óralátogatásra hozzánk igyekvő felügyelő nő lábballiját elnyelte a vendégmarasztaló sár. Ekkor a vele érkező kolléga gavallérosan nekiállt megkeresni a kis cipőt a könyökig érő latyakban. Most ők már mindnyájan odafent, az égi mezőkön mosolyognak ezen a kis történeten.

Hogy a helyzeten segítsünk, a szülőkkel közösen építettünk egy salakos gyalogutat, legalább kerékpározni lehessen. Volt egy kis bolt a közelben, Fiú Feri bácsié és Jusztika nénié, de később bezárt, betegség miatt. Attól kezdve heti két alkalommal be kellett menni a városba kenyérért és a szükséges dolgokért. Télen gyalog, és a hófúvásban az eltévedés veszélye sem volt kizárva.

A család önellátó volt Mindennap főzni kellett a tanítás után. Villany hi-

ányában a hűtőszekrényt, mosógépet stb. nélkülöztük tíz éven át. Három kisgyerekre – az öttagú családra – kézzel mostam. A másnapi tanítási órákra este nyolc után készültünk a 11-es méretű, azaz a legnagyobb petróleumlámpa „fényénél”. A főzéshez fával, szénrel fűtött tűzhelyünk volt. Pár hónapos kisgyermekünk napi enniavalóját petróleumfűzőn melegítettem. Gázpalackot – csupán egyet! – csak a második gyermek születése után utalt ki a tanács! A palackcsere a városban történt, amit télen néha emberfeletti körülmények között bonyolítottunk le. Ha éppen elfogyott a cseretelepen a készlet, üres kézzel kellett hazamennünk.

A védőnők lelkiismeretesen kijártak újszülött gyermekeinkhez, de sokszor mi hoztuk be őket ellenőrzésre. Orvost odakint csak az iskolában

láttunk, a kötelező tanulói vizsgálatok idején. Szükség esetén a betegeknek kellett bejönni a rendelőbe. Súlyos beteg, három hetes kislánnyal egyszer kétökrös szekéren „rohantam be” a gyermekorvoshoz, egyéb jármű nem lévén. Csak két óra hosszáig tartott az út, odafelé.

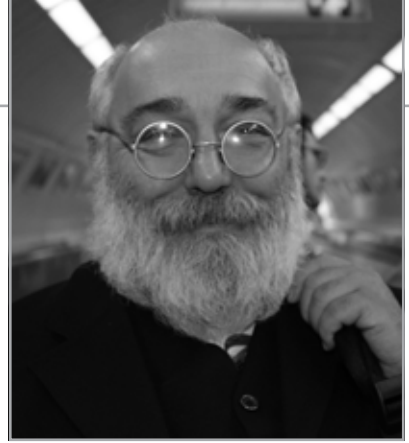
Autóra négy évig vártunk, mire sorra kerültünk! Helyzetünk a Traabanttal sokat javult, de télen a sár miatt alig tudtuk használni. Egy-egy hirtelen jött betegség vagy tanulóbaeset igen nagy erőpróba elé állított bennünket. Utólag visszagondolva, hihetetlen szerencsével éltük túl mindezeket.

Az iskola bezárása után az egész épület rohamosan pusztult és fogyott! Előbb az ajtók és ablakok tűntek el, majd a tégl- és vályogfalak is. A harangot az adományozó Subicz Balázs családja még idejében beszálaltotta a főtemplomba. Az most a lélekharang, ami – sajnos – túl gyakran csendül meg. Odakint kő kövön nem maradt, de a tanyán töltött legboldogabb tíz évünk emléke továbbra is itt él bennünk!

Még adós vagyok egy magyarázattal. Hogyan lehetséges, hogy az említett „barbár” körülmények ellenére visszasírjuk a kint töltött éveket?

Számunkra az iskola és környéke a béke szigete volt. Igazgatóink emberségesen bántak velünk. Segítőkéz barátként álltak mellettünk. Függetlenek voltunk, zaklatás nélkül végezhettük a munkánkat, és mind az öten egymásért éltünk. Emellett a természet közelsége, a nagy kertben honoló csend és nyugalom a felüdülést jelentette. Mindezek bőven kárpótolnak bennünket a viszontagságokért és ma már csak a szép emlékeket őrizzük!

HAJNAL JÓZSEFNÉ tanítónő, 1930-ban született, családja az ercsi malom bérlőjeként kuláklisra került. A tanítóképzőt Székesfehérváron végezte 1953-ban. Először a Fejér megyei Kulcs községben lett tanítónő, később Besnyőn, majd 1958-ban férjével az alföldi tanyavilágba költöztek. 1958-tól 1968-ig a Törökszentmiklóstól hét kilométerre lévő Sűrűdülői Kerületi Általános Iskolában tanítottak és éltek három gyermekükkel. Az iskola bezárásakor Törökszentmiklósról költöztek és a város egyik iskolájában tanított 1995-ig. Írásai a Fejér megyei Besnyő, Ercsi és a Törökszentmiklós kalendáriumaiban, lapjaiban jelennek meg.

Elemez, értelmez, átél és érez

Gombos Péter: Dobj el mindent... és olvas!
Pont Kiadó, Bp., 2013.

„Miközben még mindig vannak szépirodalmat faló könyvmolyok a környezetünkben, a többség szabadidejében inkább valamilyen digitális eszköz mellett találja meg a szórakozást. Jómagam régóta állítom, hogy ez ellen jobb híján – tényleg csak muszájból, hiszen az olvasóvá nevelés sokkal inkább családi környezetben kellene, hogy történjen – a tanítók és a magyartanárok tehetnek a legtöbbet. Amikor néhány évvel ezelőtt egy hetedikes csoportot kaptam, rögtön elhatároztam, itt az idő, hogy bebizonyítsam, amiről addig »csak« prédikáltam. Ráadásul az alanyaim teljes mértékben megfelelőek voltak ehhez, mert 14 gyerekből mindössze egy vallotta magát olvasónak, a többiek – saját elmondásuk szerint – soha (!) nem olvastak kedvtelésből. A program neve: »Dobj el mindent és olvas!«”

A kötet cím találó, magam is ezt tettem. A szerzőnek igaza van. Olvasni minden test- és élethelyzetben lehet, sőt szükséges és kell. Néha vezényszóra, néha simogatásra, sokszor belső készletéből. A szerzőnek igaza van, mondom, nemcsak azért, mert az olvasás szent ügy, hanem azért is, mert olvasni jó. S ki tudhatná ezt jobban, mint egy olvasáskutató.

Gombos Péter kötete egyszerre tudományos és ismeretterjesztő: ta-

nulmányok, esszék, könyvkritikák, recenziók, reflexiók sajátosan válogatott gyűjteménye. Olvasásra ösztönző kalauz.

A kiadvány szerkezete is tökéletesen megfelel a fenti műfaji sokszínűségnek. Elsőként jönnek az állítások. Válogatás az olvasáspedagógiai írások közül. A diagnózis meghatározása után egy jó háziorvoshoz méltóan jönnek a gyógyító pirulák. Javallatok az olvasóvá nevelés, válás sokféle lehetőségére. Mert bizony a szerző igazi erőssége nem abban áll, hogy megmutat egy utat, hanem felvet több eszközt, módszert, amelyek lehetnek sikeresek, ha a hatóanyag olyan szervezetbe jut, amely fogékony rá. De nem csodaszerek, amelyek mindenkit és mindenkor megjavítanak. *Dobj el mindent és olvas!* címmel egy sajátos olvasási gyakorlatot is kapunk az első fejezet végén: a tanóra megszakítható, a kedves könyvüket maguknál tartó diákok egy megadott jelre, egy bizonyos időtartományban, kiszakadva térből és feladatból, alámerülhetnek egy történetbe. Jó ötlet, mondanánk, sőt, remek ötlet, de már látom is magam előtt azokat a tanárokat, akik a tanterv és a tananyag „lebonyolításának” elkötelezett harcosai. Rosszulóan vonják majd össze a szemöldöküket. Hogy lehet így megtartani egy szabályosan megtervezett órát, mekkora sérülések érik a tananyagot, óra-

vázlatot, tanmenetet, helyi tantervet, ha csak úgy két füttyszó között vadul olvasni kezdenek a diákok. Magam is tanár volnék, sokszor találkoztam már azzal a jelenséggel, hogy a diák a pad alatt olvas, és azzal is, hogy az ilyen-olyan okból az irodalmi kánonban szereplő szövegek nem okoznak kitörő örömet a tanulóknak. Egy alkalommal, egy *Jókai*-regénnyel szembeni elutasító magatartásra válaszul azt találtam mondani, hogy *Jókai* zseniális, humoros, nagyszerű elbeszélő. A diákok inkább unalmasnak találták. No, de a következő 4 órán (értsd 4x45 perc) felolvastam *A kétszarvú ember* című regényét. Meghallgatták. Nyertem harminc hallgatót/olvasót, mert a kalandos történet és a különleges helyzet még a nagyobb diákokat is elragadja. Vesztettem néhány óravázlatot, nem kár értük.

A szerzőnek igaza van, kezdtem, s most folytatom. Az olvasóvá nevelés, válás, az emberformálás, gondolkodás és attitűd kialakítása többet ér, többet is hoz majd később a tanmenet elemeinek keresztülpréselésénél. Az a néhány perc az órából jócskán megtérül az értő és szerető olvasó személyiség formálódásában, és visszahat tanulási, ismeretszerzési szokásaira, módszereire. Az első fejezetben a diagnózis és a gyógy mód az állítások és a példák kettőségében mutatkozik meg. Ugyanez

a szerkezet jellemzi a könyv további négy fejezetét is. Az állítások és megállapítások ezekben is megvannak, a példák zöme azonban konkrét szövegpélda. A tematikus és műfaji csoportosítás lehetőséget ad a szerző számára, hogy magyar és külföldi szerzők műveinek ismertetésekor rámutasson a „jó gyakorlatokra”, lehetőségekre, módszerekre, amelyek az olvasás népszerűsítésének szolgálatába állíthatók. A könyvismertetések, könyvkritikák nem csupán egy adott mű megítélésében segíthetnek, vagy könnyíthetik meg a választást olvasmány és olvasmány között, hanem eszközöket adnak szülők és tanárok kezébe, amelyeket innentől fogva lelkesen használhatnak. *Lázár Ervin, Csukás István, Janikovszky Éva, Varró Dániel, Lackfi János* és számos más magyar szerző műve kerül terítékre a tanulmányok és recenziók sorában. De nem fukarkodik a szerző a népszerű, értékes és érdekes külföldi irodalommal sem. *Silvana De Marin* keresztül a fantasyk világába, *Ann Fine* segítségével az ifjúsági regények divatos példáihoz, *Suzanne Collins* kapcsán a ma fokozott érdeklődésre számot tartó (*Az éhezők viadala*) abszurd világba kalauzolja el az olvasót.

Az olvasáskutató nézőpontja egyrészt a szakemberé. Amit ír, mond, javasol, azt módszeres kutatások és elemzések előzték meg. Tételeken vizsgálhat olyan tényeket, amelyek hazánkban és a világ más országaiban megjelent irodalmi szövegek befogadásával kapcsolatosak. Módszeresen értelmezheti jelen korunk olvasási nehézségeinek okait, az olvasási szokások megváltozásával kialakult helyzetet, ennek rövid- és hosszú távú következményeit. Az olvasáskutató szakember, akinek a kezében a szöveg nem csupán élmények forrása, hanem eszköz az olvasás és persze a megértés elemzésének rendszerében. Eddig tart a szigorúan szakmai oldal.

De az olvasáskutató olvasó is, akinek jó és rossz érzések kavarnak a lelkében, ha meséket, regényeket, novellákat, különféle műfajú szépírodalmat olvas. Aki beleél, átél, érez, befogad, megért és természetesen továbbgondol, akárcsak mi magunk. A kötet szakmaiságon túlmutató érénye, hogy az olvasás lélektanába is

bepillantathatunk a könyvekről való elmélkedés ürügyén. E kettős én tetten is érhető a tanulmányok és kritikák szövegeiben. Az előbbiben hangsúlyosabb az elemző én, a másodikban pedig az érző, ezekben a szövegrészekben személyesebb is a hang. Ez fontos dolog, hiszen az olvasásról és az olvasnivalóról nemcsak irodalomelméleti, módszertani szempontból lehet beszélni, hanem a befogadott élmény alapján is. Az élményközpontú olvasás elengedhetetlen feltétele az olvasóvá válásnak.

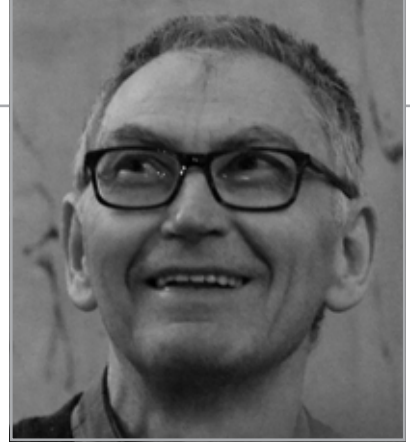
A tények makacs dolgok. Manapság számos adattal lehet alátámasztani az olvasási kedv, szokások lanyhulását; ezt lehet nem szeretni, de vitatni nem nagyon érdemes. Különösen a fiatalok életmódjának ismeretében kár elvitatni a statisztikák hitelességét. Kevesebbet, mást és máshogy olvasnak világszerte, így Magyarországon is. Ezen lehet keseregni, veteles erkölcsi normákra hivatkozva meg- és elítélni korunk értékrendjének devalválódását. De lehet, és talán kell is megoldási javaslatokon törni a fejünket, cselekvési megoldásokra sarkallni, összegyűjteni és közreadni olyan példákat, legyenek azok akár jól felhasználható szövegek, akár módszerek, megoldások, amelyek nemcsak bekötik a sebet, hanem gyógyítják is azt. *Gombos Péter* ezt teszi

ebben a kötetben, ettől hasznos és jó olvasmány szülőknek, tanároknak, a nevelés és oktatás területén dolgozóknak és persze mindenki másnak is, aki szeret olvasni. Tehát: *Dobj el mindent... és olvass!*

(Az írás első megjelenése az Új Pedagógiai Szemle 2014. 1-2. számában.)

DIÓSZEGI ENDRE 1961-ben született Budapesten, az ELTE BTK magyar-történelem szakán végzett 1988-ban. Azóta a budapesti Ady Endre Gimnáziumban tanít, osztályfőnök, a humán tagozat programvezetője, ELTE mentortanár. Szaktanácsadóként tíz éven át dolgozott a Fővárosi Pedagógiai Intézetben, 1996-tól tizenöt éven át az MTV oktatási-ismeretterjesztő műsoraiban szerepelt, húsz esztendeje a Kossuth Kiadó Zrt. tanácsadója, irodalmi és történelmi könyvsorozatok szerkesztője. Fábíán Márton szerzőtársával irodalmi tankönyvcsalád szerzője, számos más ismeretterjesztő könyv, digitális tananyag, cd, film, televíziós kulturális vetélkedő fűződik a nevéhez. A Sulinet Digitális Tudásbázis irodalom tananyagának szerzője, programvezetője. 2010-től a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Tanári Tagozatának elnöke.

Fotó: Kállay Kotász Zoltán

Levél Rodostóból Irodalom a transznacionális „kultúra” fogságában

„Bábel” értelme J. G. Hamann, a 18. századi jeles német gondolkodó szerint nem merülhet ki az egekbe törő ember büntetésének magyarázatával. Isten a nyelvek „összezavarásával”, a többnyelvűséggel egyszersmind lehetőséget is adott az emberek kezébe (szájába), a párbeszéd, a megértés, a Másikra való nyitottság lehetőségét. Mintha a kinyilatkoztatás eme olvasatával Suhai Pál is birtokába jutott volna valami titoknak, amit (a beszélgetés léte-remtő funkcióját) manapság oly kevesen igyekeznek megérteni. Meglepően tág horizontú (Gorgiásztól Lévinasig, Batsányitól Deák Lászlóig, a szociográfiától a hermeneutikai kérdésfelvetésig ívelő) esszéi-irodalmi levelei bármilyen témáról szóljanak is, végső soron ezt a gondolatot variálják, ebből indulnak ki, miközben a szerző életébe is bepillantást engednek, egyéni látásmódját és stílusát is megcsillantják.

Levél Rodostóból¹

8. Április, 2007.

Édes Néném! Van olyan érzésem, hogy már nem fogja otthon találni levelem. Azért csak leírom – talán holnapig nem veszít érvényéből. Amit a tegnapi es(e)tről mondott, az valóban elkeserítő. De megerősít véleményem-

ben: a minőség elvének fontosságában. Tudomásom szerint édes Néném sem képvisel mást, s (egyelőre legalábbis) nem akar darálthús vagy fásirozott lenni. (Pedig milyen könnyű előállítani egy ilyen ételt: egy kis karriervágy, jó adag megfelelési kényszer, csipetnyi opportunizmus, kellő önimádat, s máris kész a szervírozható hidegtál!) A mai mediatisztált világban nagyon könnyű valaminek, így a művészetnek is a látszatát kelteni. ... Kellenek az olyan fórumok (helyi fórumok is), amelyek csak és kizárólag a minőségnek adnak teret. Különben minden belemegy a nagy moslékba, s az ember (a fogyasztóiság nagyobb dicsőségére) disznóként zabálhatja a közös vályúba döntött, enyhén szólva is vegyes kosztot. Ha nem az érték a kiválasztás alapja, akkor mi? ...édes Néném, csak a meggyőződésére hallgasson, az illetékes „kartársat” pedig (ha kell, erőszakkal is!) tartsa távol a kameráktól. Hiba lenne őt műsorra tűzni...

Hogy világos legyen a mondani-valóm, még egy-két mondatot hozzatennék az eddigiekhez. Egyáltalán nem tartom bajnak a helyi média vagy az Internet által teremtett kommunikációs lehetőségek meglétét. Jó, hogy vannak ilyen fórumok is ma már. (Ha nem lennének, ki kellene találni őket.) De senki ne gondolja, hogy az itt vagy

bárhoz elért publicitás önmagában már értéket is jelent. Az egészen más. Nincs köze sikerhez vagy sikertelenséghez, „társalkodási konvencióhoz”, ahhoz sem, ki mit gondol magáról. Az érték nem demokratikus valami. Nem lehet mással, mint tehetséggel és munkával létrehozni. Mindezekből következően manapság különösen nagy a kritika (s értelemszerűen egy szerkesztő) felelőssége... A diverzitás nagy érték, virágozzék is száz virág, de a gyom ne. A kertet valamirevaló kertész megműveli. Ami jórészt azt jelenti, hogy megítél, válogat, nem bíz mindent a véletlenre (inkább igyekszik a véletlent hálójába fogni). Valahogy így kellene munkálkodnia a közművelődés, a kultúra munkásainak is. ...

Édes Néném! Kertészi és ornitológusi munkájához (s majd' elfelejtem: szakácsnői hivatásához) a főntiek értelmében kívánok sok sikert. Egészségünkre pedig s renoménkra vigyázzunk: P. S.

Irodalom a transznacionális „kultúra” fogságában²

Annak idején Esterházy Péter Ottlik iránti hódolata kifejezéseként

1 Az írások Suhai Pál: *Bábéli adományok* című könyvében olvashatók (megjelent: Napkút Kiadó, 2011).

2 Első megjelenése a Kortárs, 2009/5. számában, *Irodalom a transznacionális „kultúra” világában* címmel.

(és születésnap köszöntő gyanánt) az *Iskola a határon* teljes szövegének lemásolását választotta az elkötelezettség kinyilvánítására. Hogy egyetlen lapra, egymás tetejébe írta a sorokat és oldalakat, erről most ne beszéljünk – eme önmagában bizonyára méltánylandó gesztusról, mint valami korszakalkotó irodalmi tetről, sőt „műről” az ún. posztmodern kritika nem győzött és ma sem győz eleget fecsegni. De már a tankönyvírás is: a „posztmodern” tankönyvírás (mert ma már ilyen is létezik). Ez, hittértői buzgalomban, az „új” felkent papjaként a médiára jellemző kódok és „olvasásmódok” adaptációját tartja a maga – és áldásos közreműködésével az irodalom tantárgy – egyik legfontosabb és legaktuálisabb feladatának. Törekvésével, az „alinearitás” és „hipertext” fogalmainak és eljárásainak népszerűsítésével, mondhatni ingyen-reklámjával akarva-akaratlanul az uralkodó felfogásnak tesz szolgálatot, még akkor is, ha szándéka szerint a hagyományosnak nevezhető irodalmi narratívák (és analóg formálási módok), a tulajdonképpeni irodalom s a könyv pozícióit nem kívánja gyöngíteni. (De néha bizony kívánja!)

Ha csak az elmélet magas katedráiról szólnának ezek a szirénhangok, talán valamiféle viasszal be is tömhetnék a fülünket (vagy pusztá kíváncsiságból odakötöztethetnék magunkat az árbochoz). Egy tankönyv esetében azonban a főnti alternatívák kérdésénél mégiscsak többről van szó. Ez nem lehet „magánügy”. Az tudniillik, hogy mire akarjuk, és máris mire neveljük az utánunk jövő nemzedékeket. Pusztán információ-vadászokká, gyűjtögető lényekké-e, vagy éppen ellenkezőleg, az értelemben és keresésében érdekelt felelős személyiségekké. Lehet ezen persze töprengeni keveset vagy sokat is, tudnunk kell azonban, hogy a média nem vár. Efektusaival, a spontaneitás látszatát keltve bizony máris „nevel”: könnyen irányítható masszává gyúrva-darálva a gyanútlan érintetteket. Ha e konyhafőnöki buzgalomhoz még pedagógiai segédlet (és nem kis hinterlandú „logisztika”) is járul, az már azért egy kicsit sok a jóból. Ekkora túlerővel szemben azonban meglehetősen magányos harcosnak tudhatja magát az

ember. Tudhattam mindezidáig én is. De most kezembe került Susan Sontag legújabb, esszéket és beszédek tartalmazó könyve (*Egyidőben*, Európa, 2008), amelynek éppen címadó fejezetében az előbbieken fölvetett problémának szinte klasszikus leírását, és számomra nemcsak szimpatikus, de megkerülhetetlenül fontos értelmezését is adja. Ez ugyan nem pedagógiai gondok mentén, de *ugyanarról* a jelenségről szól, amelyet én is feszegetni próbálok.

Az olvasó kedvéért most én is lemásolok valamit, méghozzá az író nő Nadine Gordimerről szóló (Fokvárosban, majd Johannesburgban elhangzott) 2004. márciusi előadásának vonatkozó részletét-részleteit. Ráadásul (szolidaritásból, az aszkézis – és Esterházy – jegyében) duplán is! (A dupla szöveg mellőzéséért, ami még nyelvi játékokra is ad alkalmat, a szerző szíves elnézését kéri a szerkesztő.) Hajdan, kisiskolás koromban a tanító néni büntetésként rótt ki rám hasonló feladatokat: „Rossz voltál, kétszer kell lemásolnod a sorokat!” Én ezt most önként vállalom, „saját szabadságom terhére”. Valahogy úgy, ahogy az éhségstrájkolók állnak ki valamely ügy mellett. S mindjárt hozzá kell tennem: a szerző gondolatainak, értékrendjének kijáró tiszteletem jelzésére is.

E szövegnek már a címe is sokatmondó: *Egyidőben. A regényíró és az erkölcsi gondolkodás*:

„Amióta a legtöbb író szövegszerkesztő programmal dolgozik (ahogy én is), vannak, akik azt mondják, hogy ez új jövőt tár a fikció elé. Okfejtésük a következő. A regénynek abban a formájában, ahogy ismerjük, vége. De sebj, mert jön helyette valami jobb (és demokratikusabb): a hiperregény, amely a számítógép által nyitott nemlineáris, nemszekvenciális térben születik. Ez az új prózamodell megszabadítja az olvasót a hagyományos regény két örökös nyűgétől: a lineáris narratívától és a szerzőtől. Ahelyett, hogy a szerencsétlen olvasó kénytelen lenne szavak egymásutánján át a *mondattal*, bekezdések egymásutánján át a *jelenet* végére jutni, örömmel tapasztalhatja, hogy a számítógépnek hála – idézem – »valódi szabadságot« kap, »felszabadul a sor zsarnoksága alól«.

A hiperregénynek »nincs eleje; reverzibilis; több bejárata van, amelyek közül egyik sem nevezhető ki főbejáratnak«. Az olvasónak nem kell tehát a szerző által diktált lineáris történetet követnie, hanem kedvére navigálhat »a szavak végtelen tengerén«.

Azt hiszem, a legtöbb olvasó – sőt gyakorlatilag minden olvasó – meglepetéssel értesül róla, hogy a strukturált elbeszélés mód – az eleje-közepé-vege alapsémájú hagyományos meséktől a bonyolultabb szerkezetű, nem kronologikus, sokhangú narratívákig – valójában nem örömforrás, hanem az elnyomás egyik formája. Ami azt illeti, az olvasók zömét a fikcióban – mesében, krimiben vagy akár Cervantes, Dosztojevszkij, Jane Austen, Proust, Italo Calvino bonyolult narratíváiban – éppen hogy a történet érdekli leginkább. Elvégre a világot is történetnek – események ok-okozati láncolatának – látjuk, és ezt találjuk benne a legérdekesebbnek. Sokan csakis a történet kedvéért olvasnak. A hiperregény hívei mégis azt állítják, hogy a cselekmény »korlátozó« bennünket és szabadulni akarunk tőle. Hogy lázadunk a történet kimenetelét irányító szerző ősi zsarnoksága ellen, és szeretnénk végre valóban aktív olvasók lenni, akik előtt nyitva áll a lehetőség, hogy a szövegegységeket tetszés szerint átrendezve alternatív folytatások vagy végkifejletek között válogathassunk. Állítólag a hiperregény a maga számtalan lehetőségével és váratlan fejleményével a való életet képezi le, vagyis – gondolom – afféle végső realizmusként kellene üdvözlönnünk.

Ezzel szemben énszerintem nem mások regényét akarjuk megírni helyettük, hanem saját életünket akarjuk rendezni és értelmezni. És az egyik segítségünk abban, hogy értelmezzük az életünket, döntéseket hozunk, értékeket válasszunk, éppen az *egyedi*, hiteles hangú művek nagy összessége, amely nemesíti a szívet és a lelket, megtanít létezni a világban, képviseli és őrzi a nyelv dicsőségét (azaz fejleszti alapvető tudati eszközünket), nevezetesen az *irodalom*.” Telibe találnak Susan Sontag szavai akkor is, amikor arról beszél, hogy a hiperregény, de még inkább annak ideológiája az ún. kulturális demokrácia jelenségkörébe

tartozik, ez pedig a „plutokrata kapitalizmus” kézből tartásának nem kis képmutatásról tanúskodó eszköze és vetülete.

A hiperregény „ellenszenves koncepciója” megvalósulása esetén nem annyira a szerzőt, mint inkább az olvasót fogja fölzálni. A mindenkor olvasókat. Ilyesmit senki más, csakis az irodalom iránt érzéketlen vagy vele szemben egyenesen ellenséges akadémikus körök irodalomkritikája találhatott ki.

S még valamiről nem szabad megfeledkeznünk.

A nyugati világ egyetemén uralgó nézetek mellett (vagy talán még inkább: mögött) a televízió (s hozzátehetjük: általában a média) által közvetített narratív szisztéma nyomása áll. Ennek túlereje készletbehódásra napjaink divatos irodalomkritikáját is. Két modell szembenállását és versenyt kell tehát látnunk: egyfelől a befejezettség illúzióját adó *történetekét*, másfelől az eleve befejezhetetlen, éppen ezért részleges és töredékes *információkét*. Az egyiket hagyományosan a szépirodalom és a könyv, a másikat az új médiumok s közöttük a televízió képviseli.

Különös paradoxonnak lehetünk tanúi. Az irodalmi fikció, a vége felől megkomponált, zárt (befejezett) történet a benne található „erkölcsi elem”, a „megélt intenzitás” révén egész személyiségünket mozgósítja, mintegy érdekeltté teszi az embert a pusztán „kitalált” bonyodalmak megoldásában, a televízió ezzel szemben, a közvetlenség látszata ellenére is eltávolítja a nézőt, neutralizálja, saját közömbösségébe zárja. Ezt a közönyt, értéksemlegességet, ha semmi más, hát a televízió sajátos „írás-módja”, a reklámok interpunkciója elég ékesszólóan bizonyítja. E logika szerint minden lecserélhető valami másra, bármire és bárkire, csupán nézői lehetünk valaminek, egy „világnak”, amelynek törvényeiről (vagy netán urairól) halvány sejtelmünk sem lehet.

Susan Sontag azonban pontosan megnevezi ezt a világrendet: a „transznacionális kultúráét”, amelybe a globális gazdaság valamennyi szereplőjét, ha tetszik, ha nem beletartoztatják – ennek logikája szerint az

irodalom is csak afféle „kütyü”, pusztán eszköz az információs hálózathoz való csatlakozás érdekében. Kétségtelen, hogy „a XXI. század elején egy hamis irodalmi földrajz bevezetése folyik”. E tényen az sem változtat, hogy a média a fordítás és a különböző adaptációk révén hatalmas lehetőségeket is kínál az íróknak. De egyúttal ideológiát is szállít, amelyet elvár, olyat (s itt ismét hadd idézzem Susan Sontagot), „amely meghaladottnak állítja be a regényíró prófétai és kritikusi, esetleg felforgató szerepét, azon szerepét tehát, hogy elmélyítse és olykor, ha szükséges, *ellenezze* a sorskérdésekben kialakított közös felfogásokat. Éljen a regényíró szerepe!”

E sorok bizony nem egy „sültrealista” fölünyesen lemosolyogható nézőpontját képviselik a jövő zenéjének kikiáltott hiperrealista „irodalommal” szemben. Éppen ellenkezőleg, egy moderneken felnőtt, „a bonyolultabb szerkezetű, nem kronologikus, sokhangú narratívákat” is értékelni tudó, ugyanakkor az „eleje-közepe-vége” alapsémájához, a történetmondáshoz és az író erkölcsi felelősségvállalásához is ragaszkodó

szerzőét. Ha úgy tetszik, egy elitistáét, aki nem szeretne lemondani. Miről is? Több évszázad (évezred?) nem kis munkával létrehozott értékeiről. Nemes egyszerűséggel: az irodalomról és a könyvről. Még akkor sem, ha mindkettő manifeszt vagy burkolt támadásoknak van kitéve, s velük kapcsolatban a jóhiszemű szemlélőben is kérdések sora tolszkzik elő (akár a giliszták eső után a földből). Szolgálólánya-e a könyv a médiának? S az irodalom? Cseréljük be hipertextre? Esetleg némi engedményekkel? Mertartva mindazt, amit a történelem a linearitás jegyében értéként létrehozott benne? S ha már igen: az értékörzés utóvédharcai közben? Vagy a „békés egymás mellett élés” lemondó gesztusával? Netán fölkínálkozva? A „trendi”, a divat kirekesztő logikája, összeférhetetlen természete egyelőre (?) nem nagyon díjazza (s anyagi értelemben sem!) a másképpen gondolkodókat. Úgy látszik, képtelen felismerni, hogy gondolkodni mindig csak másképpen lehet. S hogy mára már letűnt divatok idejéből éppen a másképpen gondolkodók öröksége maradt eleven.

SUHAI PÁL 1945-ben született Bezenyén. Pakson érettségizett, 1968-ban az ELTE BTK magyar-történelem szakán (Eötvös-kollégistaként) kitüntetéses középiskolai tanári diplomát szerzett. Előbb a TIT Budapesti Szervezetében szervezőként dolgozott, majd a 31. sz. Szakmunkásképző Intézetben, illetve a Vas utcai Kereskedelmi Szakközépiskolában tanított. Időközben az OPI-ban tantárgygondozói állást is vállalt. 2005 óta nyugdíjas. Irodalom tankönyvcsaládját a Magyar Tudományos Akadémia 2003-ban Pedagógus Kutatói Pályadíjban részesítette. A Magyar Írószövetség tagja. Kötetei: *A magunk kenyere* (kortárs költők versantológiája), Szépirodalmi, 1971; *Akár az üldözött* (versek), Magvető, 1984; *Mikszáth Kálmán kritikai kiadás 78. és 80. kötet* (sajtó alá rendezés Rejtő Istvánnal), Akadémiai, 1984, 1987; *Porba írt sorok* (versek), szerzői kiadás, 1994; *Irodalom, művészet az alteritás korában* (tankönyvcsalád, 1–3. kötet), Holnap, 2004; *Kisértetek kora* (versek), Orpheusz, 2005; *Gyermekrajzok* (versek), Holnap, 2007; *Tudósítások a katedrálról* (tanulmányok, esszék a közoktatásról), Orpheusz, 2007; *Külön körön* (versek), Napút Káva Téka, 2010; *Bábeli adományok* (irodalmi levelek, esszék, kritikák), Napkút, 2011; *A tükröd én vagyok, nézd* (Válogatás a Búzás Hubával való irodalmi levelezésből), Napút Káva Téka, 2012; *Szigorú napok* (versek), Napkút, 2012; *Vallomás sötétből* (R. M. Rilke hatvankét versének fordítása), Orpheusz, 2014; *Bábeli adottságok* (irodalmi levelek, esszék, kritikák), Napkút, 2014.

Monori muzsikuskok

Bevezetés

2012 elején merült fel, hogy Magyarországon is meg kellene valósítani azt a különleges zenekari programot, az *El Sistema*-t, amelyet *José Antonio Abreu* zenész és közgazdász talált ki és kezdett el Venezuelában 1975-ben.¹ A Párbeszéd Házában gyűlt össze egy lelkes csapat, többek között *Kupper András* parlamenti képviselő, *Hofher József* jezsuita szerzetes és *Bátiki Márton*, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat monori modellprogramjának vezetője. Céljuk három szóban: a zenekar mint szociális eszköz. A Szimfónia Program hátrányos helyzetű gyermekekhez szeretné elvinni a zene örömét, illetve a zene és a zenekar hihetetlen nevelő és fejlesztő hatását.

A nagyobb program előzetes próbájaként kezdődött el a Máltai Szeretetszolgálat monori telepprogramjában egy hathetes intenzív nyári tábor *Szádeczky-Kardoss Géza* segítségével, ahol hátrányos helyzetű cigány gyerekek kószolhattak bele a zenélés örömébe.

Az első napokról szóló blogbejegyzést tőle idézzük:

Ebéd után néhány érdeklődő gyerkőc már türelmetlenkedik az ajtó előtt. „Na, gyereink fiúk, lányok, kivonulunk a kereszteszódéshez!” Itt Marcival rázendítünk az *Ungarescára*, körénk gyűlik a telep apraja és nagya. „Gyerekek, akit érdekel a hegedű, jöjjön utánunk!” (Tisztára úgy érzem magam, mint a patkányfogó a német

népmesében.) A hangár előtt aztán megpróbálom megtáncoltatni őket, de ez a kísérlet kudarcot vallott: magamra maradtam a jobbra-balra lépegetéssel. Sebaj, ami nem megy, nem kell erőltetni.

Benn aztán bemutatkozik a hegedű, és hamarosan már azt is tudjuk, hogy a húrjait Gé-zának, D-aninak, Á-ginak, illetve É-vinek hívják! „Na és hallás után meg tudjuk-e különböztetni a G-t az E-től, és a D-t az A-tól?” „Mindjárt lesz a hangárnak G, D, A és E sarka, oda szaladunk, amelyik húr hallod!” Persze, aztán bemutatkozom én is, és elmesélem, hogy mi a tervünk velük a nyáron. Megbeszéljük, hogy mi az a zenekar (amikor sok hangszer együtt játszik), és hogy mi is csinálhatunk zenekart! Meg azt is megbeszéljük, hogy hangszeren tanulni nem megy egyik napról a másikra, és ha komolyan meg akarnak tanulni, akkor jönni kell ám minden nap, illetve, hogy a hegedű érzékeny hangszer, és meg kell tanulni néhány dolgot, mielőtt kezükbe vehetik. Mondanom sem kell, ez volt a legnehezebb: szívük szerint mindjárt kivették volna a kezemből: „Hadd húzzam meg!” „Hadd húzzam meg!” Mint vámpírok az áldozatra, vetették volna rá magukat egy hegedűre tizenötön! Muszáj volt leszerelni őket: „Ha jöttök minden nap, jövő héten lehet!”

Vége felé aztán volt mozi is: youtube-ról megnéztük, milyen egy igazi nagy zenekar, és hogy még milyen hangszeresek vannak benne (stílusosan egy Simon Bolivar zenekari videót mutattam Gustav Dudamellel: [\[www.youtube.com/watch?v=3vw-ZAkfLKK8\]\(http://www.youtube.com/watch?v=3vw-ZAkfLKK8\)\).](http://</p>
</div>
<div data-bbox=)

Másnap aztán lesz cselló is. Minden óra végén legyen valami holnapra, amiért érdemes újra jönni. A kijáratnál aztán sorban állva mindenki pengethetett egy E, A, D vagy G-húrt, rendelés szerint.

Ezen az első napon kb. 14-16 gyerkőc volt jelen, főleg kisiskolás korúak, de a napok folyamán olykor megjelentek 5 évesek, a háttérben pedig néhány tizenéves érdeklődő is. A nagy korkülönbség miatt nyilván nehéz figyelmüket egyfelé terelni, így a csoport koncentrációja egy dologgal nem köthető le néhány percnél tovább. Ennek megfelelően igyekeztem a következő napokra olyan órák-

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/El_Sistema

kal készülni, hogy 5-10 percenként váltsunk hangszerbemutató, éneklés, ritmus visszatapsolás, sarokba szaladgálás, „szellemhegedülés” (hangszer és vonótartás hangszer nélkül), illetve videózás között.

Erről a hathetes nyári táborról szól *Antal-Lundström Ilona*, az egyik résztvevő, a programba bekapcsolódó kutató-tanár beszámolója.

Antal-Lundström Ilona

Napló egy rendhagyó zenei tábor életéről²

Augusztus elsején indultam el először meglátogatni a monori nyári zenei tábor. A munka július elején kezdődött, a három hegedűs akkor kezdte becsalogatni a gyerekeket a hangárba, a Szeretetszolgálat által épített és fenntartott közösségi házba, így mostanra elég sok tapasztalat gyűlt össze. Én ma csak a hangulat és folyamat megfigyelése céljából jöttem, mert tervezett munkánkban ilyen közegben kell dolgozni majd sokkal több gyermekkel, ezért úgy gondolom, jó megismerni a jövőben ránk váró feltételeket.³

A telepen sok gyerek az utcákon, a felnőttek itt-ott csoportban állva beszélgettek. A mellékút nem volt betonozott, és elég sok szemét szóródott szét. Itt voltunk a Tabánban. A hangár egy nagy telken álló, nekem katonai jellegűnek tűnő, félhenger alakú épület, ablakok nélkül, elől és oldalt egy-egy bejárattal, bádogtetős burkolattal, alapozás nélküli padlózattal. Az ajtó még zárva volt, néhány kíváncsi felnőtt és gyerek nézte távolabbról, az utcáról és a szomszéd telkekről a megérkező csapatot. Amint kiszáll-

tunk az autókból, a gyerekek felismerték az útitársaimat, elkezdtek futni felénk, a kicsik átölelték karjukkal a térdüket, a nagyobbak csak bólintással, mosolyogva üdvözölték őket. Kis időt vett igénybe, amíg bejutottunk a hangárba. A gyerekek türelmetlenül gyülekeztek kint az udvaron, egyre hangosabban kopogtattak az ajtón, hogy jöhetnek-e már? Amint bejöhetek, azonnal a kirakott hangszerekhez mentek, izgatottan nézegették, néhányan már kézbe is fogták és kritikusan válogattak közöttük. Laci szerint már tudták, melyiknek milyen hangja van, és e szerint válogattak közülük.

Tíz óra körül a gyereksereg már együtt volt. Ismerkedtek az újonnan érkezőkkel, beszélgettek a tanárokkal, kérdéseket tettek fel személyes dolgokról, családról is. Amikor kiderült, hogy ezúttal nem csak hegedű- és csellótanárok jöttek, azonnal záporoztak a kérések, hogy tanítsuk meg őket gitározni, zongorázni, énekelni.

A gyerekek kora vegyes volt, hattól tizennégy évesig érkeztek. A kollégák kérték a nagyobbakat, hogy a nekik kijelölt későbbi időpontban jöjjenek vissza. A kicsik a kiválasztott és kézbe fogott hangszerekkel elkezdtek játszani az előző napokban gyakoroltakat.

A kollégák egyenként foglalkoztak a tizenhárom gyermekkel, majd a csellosok átmentek a szomszéd szobába a hangszereikkel, a hegedűsök maradtak, és tanári segítséggel gyakoroltak tovább. Egy tanárra két-három gyerek jutott, akik figyelték a társuknak adott tanácsokat is, igyekeztek javítani a játéukon. Természetes, családias hangulat uralkodott. Bár kívülről kicsit kaotikusnak tűnt ez az intenzív munka, de a hangszerek hangját lehetett követni a kis csoportokon belül.

A bemelegítő szakasz után, felszólításra, tizenegy órakor a jelenlévők újra egybegyűltek közös muzsikálásra. Félkörbe állva helyezkedtek el, középen egy tanár irányításával a dalok szövegének ritmusát játszották D vagy A húron, a vonókezelésre figyelve. A többi tanár oda-odalépett egy-egy gyerekhez, ha segítségre volt szüksége. Aztán egy tanári hangszeren megszólalt a dallam is.

A dalok indítása egységesen, ritmikus játékkal már egészen jól ment a gyerekeknek. Marika,⁴ Bea és Hajnalka irányította a kicsiket, Laci a háttérben dolgozott a nagyobbakkal, a dalt próbálta velük. Közben újabb és újabb gyerekek érkeztek.

A dalok részben ismertek voltak a gyerekeknek, a *Hull a pelyhes fehér*

2 A nyári „tábor” helyszíne Monor, ahol évek óta működik a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Tabán Integrációs Modellprogramja. A zenei program fő résztvevői: Szádeczky-Kardoss Géza (főszervező, csellótanár), Bátki Márton (monori programvezető), Bátki László, Salamon Bea, Takács Hajnalka (hegedűtanárok). További információk a következő címen találhatók: <http://elsistema-hu.blogspot.hu/>

<https://www.facebook.com/szimfoniaprogram>, <http://www.hzo.hu/cikk/szimfoniaprogram>, [symphonia.hu](http://www.symphonia.hu).

A tábor egyes jelenetei interneten is nyomon követhetők, a nyári toborzástól a karácsonyi koncertekig: http://www.youtube.com/results?search_query=monori+toborz%C3%B3&sm=12 <http://www.youtube.com/watch?v=tlqYT0JKQ9w> A napló bevezetőjét Bátki Márton írta.

3 Antal-Lundström Ilonának saját, szociális indítékú, tehát a Szimfónia Programmal rokon zenei programja van, *Látható hangok* címmel. A programhoz készült már oktatócsomag, s van akkreditált továbbképzés. A programról részletek a www.lathatohangok.hu honlapon található.

4 Szakszon Mária hegedűtanár

itt csak 0-6 éves korú, szülővel érkező gyerekeket fogadnak a délelőtti órákban. Van egy kialakult napirend, reggelizés és beszélgetés a szülőkkel, a gyerekeknek játék felügyelettel, ebbe belefér, hogy 10 órától fejlesztő játékokat vezessünk be. Úgy gondoltam, hogy ha a legkisebbek ott vannak az elején, az nem gond, később, ha elfáradnak, kimehetnek a mamákkal vagy egy nevelőtanárral, a nagyobbakkal, akkor tudom az iskola-előkészítést segítő munkát elvégezni: hallás-, figyelem-, emlékezetfejlesztő és mozgásos feladatok vannak a programunkban⁵ ilyen célra, a dalok éneklésén túl. Megbeszéltük, hogy másnap kiprobálom a csoportot, tartok egy „felmérő” foglalkozást a koncert lehetőségeinek előkészítésére.

A hangárban tizenegy órától nagy közös muzsikálást tartottunk, a napi munkában részt vevő kollégákkal és gyerekekkel. Énekeltünk, átvettük a dalokat, a hangszeresek húzták a vonót, akiknek nem volt erre lehetősége, az énekelt vagy ritmushangszert kapott, még a vendégek is, nagyon jó hangulat alakult ki a délelőtt végére.

A délutáni programban a 8–10 éves fiúk hangszeres órája után is énekeltük a tervezett dalokat, voltak lelkesek, jó hangúak is. Az egyik fiú rapelt egy jó szöveggel, biztattam, hogy írjon valamit a táborról is. Magyarázkodott, pótvizsgáznia kell németből, és a felkészülés miatt nem tud jelen lenni a következő alkalmakon. A 17

hó, a *Süss fel nap* (ennél a dalnál a visszhangszerű játékot is gyakorolták, nagyon finoman, halkán húzva a vonót). Az *Egy boszorka van...* kezdetű dal nem jelentett nagyobb problémát, a *Hej Dunáról...* ritmusával kicsit többet kellett dolgozni.

Fél tizenkettő körül kezdtek fáradni, névsor-ellenőrzés után haza is mehettek, de néhányan tovább maradtak gyakorolni.

Délután egy órára jöttek megint a kicsik, a nagyobbak is folyamatosan gyülekeztek. Közben újra és újra figyelni kellett a kíváncsiskodókra, a beszivárgókra. Kettő körül ismét tizenöt gyerek volt a hangárban, kicsik és nagyok vegyesen. Folytatódott a délelőtti munka. A nagyok már tudatosan gyakorolnak, van, aki már kottából játszik, folytatni akarja a korábban megkezdett Bach-dallamot. Aztán jött a nagy muzsikálás, húsz zenélő fiatallal, szülők is hallgatják őket. Többen mesélik, hogy itt annak idején sok zenész cigány család volt, akiknek az unokái vannak most itt, nevükön is nevezték a családokat. Sajnos ma már senki nem zenél közülük.

Két fiatal keltette fel a figyelmet, a reggel óta gyakorló lány, aki egy *Parasztkantáta*-részletet játszott kottából, és egy fiú, mindketten 17 évesek. Mint kiderült, élettársak. A fiú eddig csak érdeklődő volt. Figyelte, ahogy a párja játszott. Laci hangszert adott a kezébe, és biztatta, próbálja meg. Ennek folytatása is lett,

nem is akármilyen! Az utolsó héten már ő segítette a társát.

Hazafelé értékeltek a napot. A közös zenélés már felvillantotta egy lehetséges bemutatkozás reményét is a tábor végére. Én azt ígértem, megpróbálom bevonni a Biztos Kezdet Gyerekházból a legkisebbeket is. Így ének is lenne. Marci és Géza ugyanis szeretné, ha énekelnének is a gyerekek a „koncerten”.

Augusztus 21., szerda

A napi program nyugodtan indul, a hangárban két hölgy vár bennünket, akik fényképeznek, dokumentálják a történeteket.

Átmegyünk hárman a Gyerekházba, hogy az esetleges együttműködés lehetőségét, feltételeit megbeszéljük a gyerekházi munkatárssal, Szarka Gáborral. Pozitívan fogadják a tervet, hogy nyelvi-zenei kommunikációs gyakorlatokat vezessünk a házban, de

5 A *Látható hangok* program az esélyegyenlőség elérésének fontos részeként a 3-6 éves korú gyermekek kommunikációs fejlesztéséhez ad pedagógiai segítséget az írás-olvasás alapjainak játékos kialakításával, a hangok vizuális megjelenítésével, még iskola előtt. A gyerekek a hang jellel alakításának folyamatát gyakorolják, tapasztalják meg, ahogyan a hangok tulajdonságai „láthatóvá” válnak. A program hatékonyságát több kutatás is bizonyította, alkalmazása fokozza a beszédhallási, olvasási, gondolkodási képességek szintjét és a harmonikus szociális viselkedés kialakulását a gyermekek közösségében.

éves párnak egyre jobban ment a Parasztkantáta. A csellista fiúk szorgalmasan készültek a műsorral.

Augusztus 22., csütörtök

A Gyerekházban voltam, hogy a tervezett foglalkozást megtartsam. Nagyon érdekes volt a helyzet, mert a kicsik és a nagyok vegyesen voltak jelen. A házszabályzat szerint a szülőknél is jelen kell lenni, hogy megismerjék a gyerekekkel folytatott fejlesztés menetét. Örültem ennek, jó, ha a mamák érdeklődnek az iránt, ami a házban történik.

Kezdetben 10 gyermek volt a teremben, a gyermekházi munkatársak és néhány anyuka. Elkezdtem a dalok éneklését egy kis bevezető után, és a gyerekek bekapcsolódtak. Azután meghallgattuk a dalt a CD-ről, és hallás után gyakorolták. A szöveget lassan és tagoltan mondtam, amit külön gyakoroltunk, hiszen sok volt a három év körüli kicsi. A hegedűs dalt szereték, mert említettem nekik, hogy a szomszédban most hegedülnek, és többüknek a nagy testvére is ott volt, sőt a nagyobb lányok, a 6 évesek már kipróbálták a hangszert egy-két alkalommal. Nagyon szerették az éneklést, és a szövegeket is egyre biztosabban énekeltek velünk. Fokozatosan az anyukák is bekapcsolódtak, a bátrabb gyerekek egy idő után egyedül is énekeltek: *Az én nevem a hegedűs...* és a trombitásnak is sikere volt. Néhány fiú is érkezett közben, ők ezt különösen élvezték. Volt egy kislány, aki a *Kedves kicsi Liza* dalra táncolt a párjával, és boldogan mosolygott, hogy ő is részt vehet a játékban. A kis négy éves Kiara már egyedül is énekel, nagy sikere volt. Jázmin és a társai is magabiztosak, bátrak voltak. Végezetül az álmos medvéről énekelünk, ennek különösen nagy hatása volt. A legkisebbek közül néhány már fáradni kezdett, a segítők kimentek velük, mi még meghallgattuk a gyerekekkel néhány „láthatatlan, de hallható” vendég hangját. Meglepett, milyen intenzíven figyeltek a hangokra. Egy fiú felkiáltott a kiskutya szójánál: „Mérge a kutya!” Meglepődtem, nem szokták

első hallásra felismerni a kutya hangjának a karakterét. A cicánál is ugyanez történt! Ott is felfigyeltek a hangban rejlő érzelmi kifejezésre.

A napot a *Liza* dallal zártuk, táncolással.

Úgy terveztem, ha ügyesek, akkor néhány dalt eléneklünk velük szeptember 7-én, a bemutatón. Mivel azonban nagyon kicsik voltak, és nem számíthattam arra, hogy rendszeresen jönnek a foglalkozásra, feladtam a tervemet. A napi program viszont meglepően jól sikerült. Kis beszélgetés után visszamentem a hangszeresekhez, hogy a nagyobbakkal éneklést gyakoroljunk a bemutatóra. Megpróbáltam a 10-11 éves lányokkal az éneklést, elég ügyesek voltak, de mondták, hogy a Tanodába kell menniük a következő napokban, mert pótvizsgára készülnek többben is. Így a közös éneklés reménye eltűnt.

Augusztus 26., hétfő

Géza két osztrák vendéget hívott meg a mai és holnapi napra. Mi Virággal⁶ a Gyerekházba mentünk át, ott vártak bennünket. Nagy volt az öröm, mert a fuvola sok gyereknek a kedvenc hangszere, nézték, hogyan kell összerakni, megszólaltatni, egy kisfiút különösen megbabonázott a szépen csillogó hangszer és annak különleges hangja. Nagy figyelemmel, teljes átéléssel hallgatták a fuvolán megszólaló zenét.

A foglalkozáson résztvevők minden nap mások, az adott napi helyzetben kell dolgozni, azokhoz a gye-

rekhez alkalmazkodni, akik megjelennek reggel a szüleikkel. Így, amit előzőleg gyakoroltam a csoporttal, az csak néhány gyerek számára volt ismerős, de a többiek is figyeltek végig, sok anyuka is bejött ismét, és a két munkatárs, Ági és Éva⁷ is, mert amint láttam, szeretnek énekelni. Ismét a bemutatkozó „Az én nevem a hegedűs, a vidám hegedűs...” kezdetű dallal indultunk, de most a hegedű és a trombita után a fuvolát is bevettük a hangszeresek bemutatkozásának sorába, ráadásul el is játszotta a fuvola a dallamokat, így könnyebb volt énekelni. Minden dal éneklését segítették azok a gyerekek, akik már korábban is énekeltek velem, néhányan egyedül is elénekeltek a dalokat. Újra lehetett játszani a medvét, most az időközben megérkező gyerekházi munkatárs is nagyon élvezte, el is játszotta a gyerekeknek, hogyan alszik a kis maci, nagy sikere volt. A táncos *Liza* dalát csak énekeljük, ekkor még nem vetjük a tánclépéseket, mivel sok volt az új gyerek, még szükség volt a szöveg gyakorlására:

„Kedves kicsi Liza, táncolj vélem, mindkét kezem nyújtom, fogd meg hát!/:Jobbra egy, balra egy, aztán körben, gyorsan megy.:/”

A kicsik elvonultak a felnőttekkel, egy segítő maradt velem a sok gyerekekkel, de így is boldogultunk. A báli zene hallgatását nagyon jól alkalmazhattuk a ritmusok utánzására, az ütem hangsúlyos részének kiemelésére, csak hangszert nem mertem még a kezükbe adni. Ezt a következő napra

6 Benke Virág gimnáziumi tanuló, az unokám, aki zenei tanulmányokat is folytat, önkéntesként segített két héten át a gyermekcsoport zenei foglalkozásain és az éneklési gyakorlatokon.

7 Ági: Fekete Istvánné, segítő munkatárs. Éva: Gulyás Attiláné, segítő munkatárs.

terveztem. Meglepően jó ritmusérzéssel tapsolták a gyerekek az ütem-súlyokat, a dalok ritmusát, még a tizenhatodos dalban is. Életkortól függetlenül. A három-négyévesek közt is voltak szokatlanul ügyesek. A játékos fejlesztés végén aztán már eltáncoltuk Liza dalát is, nagyon jó hangulatban fejeztük be a napot.

Virággal tértünk vissza a hangszeresekhez, ahol közben folyt a foglalkozás. Mi a dalokat akartuk gyakorolni a lányokkal, de tizenegyötől csak két kislány jött, így nem tudtunk csoportban énekelni.

Augusztus 27., kedd

Ezekben a napokban az az izgalmas, hogy sose lehet tudni, mi vár ránk.

Ma öt fiatal, négy lány és egy fiú érkezett egy középiskolából szociális gyakorlatra a Máltai Szeretetszolgálat monori projektjéhez, vagyis részt vesznek minden foglalkozáson. Jó téma a fotósunknak, aki lelkesen cipelte állványát a Gyerekházba vezető úton. Mi a hangszereseket és egyéb felszerelést vitük, mindenki a maga pakkját.

A mai napon tizennégy gyerek, köztük négy pici, két mama, Ági és Éva, a két osztrák vendég, öt gyakorlatra érkezett fiatal, valamint Virág és én leszünk a foglalkozáson, ha jól számoltam, huszonöt személy. Izgalmas, de egyben inspiráló feladat.

A fiatalok eleinte kissé gátlásosan, de később már igazi gyerekként vettek részt a játékokban, az éneklésben, dramatizálásban, szóló és csoportos szerepjátékban egyaránt.

Egy hét alatt öt játékdalt (több versszakkal) tanultak meg a gyerekek, mozgással és táncos lépésekkel. A mai napon *A békanép dalát* éneklünk, és a békák táncát táncoltuk, amit korábban már gyakoroltunk, de nem ismételtünk, a gyerekek mégis meglepően jól emlékeztek a szövegre és a mozgásra egyaránt.

„A békanép csak énekel és ugrabugrál itt,

// Se orruk, se farkuk, se fülük nincs nekik:// kvak, kvak kvak://”

A kicsiket ismét elengedtük egy idő után, de a többiekkel 40 percig folyt a hangok meghallgatása, felismerése, elemzése. Annyira jól megtartották emlékezetükben a korábban már

meghallgatott „láthatatlan, de hallható” vendégek hangját, hogy az egyik kislány arra is emlékezett, milyen állat következik a hangkép felvételén, és előre hangosan bement: most jön a macska! Ez sem történt meg korábban!

Nagyon sajnáltam azokat az öt év körüli kislányokat és fiúkat, akik már a foglalkozások indulásánál szerettek volna bejönni a házba velünk, de ez nem volt lehetséges, mert a ház szabályai szerint csak szülővel szabad a gyerekeknek belépni a Gyerekházba. A kivétel rögtön precedenssé válna.

Az egyik tehetséges fiú példája mutatja, milyen helyzetekkel kell megküzdniük ezeknek a gyerekeknek. A fiú két kis testvérrel jött a foglalkozásra, az egyik a Gyerekházban tartott programra jöhetett egy rokonnal, mert az édesanya hatodik-hetedik gyermekét (ikreket) várja. A legkisebbet a fiú elhozta a hangszeres órára, egy 2 éves kislányt, aki csendben figyelte, ahogy a 14 éves bátyja játszott a hangszeren, és gyakorolt csaknem egész nap. Milyen gonddal követte a kishúgát, amikor az teát kért, és túl melegen akarta meginni, milyen féltő gondoskodással ugrott a hangszerjáték közepén a kishúgához, nehogy megégesse magát a forrónak vélt itallal. Közben már én is figyeltem, és vigyáztam rá, amit hálás tekintettel köszönt meg. Vajon megszületett-e már a két újabb testvére, és hogyan tud így ez a fiú nyolcadikba járni? Sokat gondoltam rá az utóbbi napokban.

Augusztus 29., csütörtök

Az eltelt napok alatt kissé csökkent a hangszeresek száma, mert az iskolai munka is indul nemsokára, a gyerekeknek készülniük kell, a ruhák, könyvek, füzetek beszerzése elvonja őket a gyakorlástól. Emiatt kevesebben vannak az utóbbi napokban, mint a nyár közepén. A megjelentekkel a szokásos módon gyakoroljuk a bemutatóra tervezett műsort.

10 órára átmegyünk a Gyerekházba, ahol egyre népszerűbb a program, ma is 16 gyerek és néhány anyuka, valamint Gábor, a ház munkatársa vár bennünket a kollégákkal, Ágival és Évával. Megható látni a gyerekek vonzódását, közeledését a számukra kedves tanárokhoz, felnőttekhez. Érdekes a hozzájuk érkező fiatalabb kollégák, önkéntesek reakciója is, sokszor egy életre kihathat egy ilyen találkozás. Mindenesetre, másként látják ezután a szegény gyerekeket, bárhol találkoznak velük. Ezt a változást vettem észre Virágon is.

Itt eldőlhet, hogy lehet-e valakiből pedagógus. Látja-e a jövődó embert a kisgyermekben? Hogyan veszi fel a kapcsolatot vele? Hogyan vonja be a pedagógiai folyamatba?

Mivel ismét több másfél év körüli gyerek is volt, a körjátékot nem játszottuk el, de az éneklés, dramatizálás jól ment, és egy idő után csak a nagyobbak maradtak bent. Ekkor mozgással, táncal is kísérvé éneklünk a dalokat, a zenei képeket hallgattuk, hangszer

(dobot, ritmuspálcákat, csörgődobot és maracast, vagyis rumbatököt) kaptak a gyerekek. Meglepően jól ment a hangszerek használata, és fegyelmezetten azok cseréje is, mert nem jutott mindenkinek. Aki nem kapott, türelmesen várta, amíg rá is sor kerül. Ez is meglepett, de az egyéni hibátlan ritmusjáték is. Figyeltem, hány ütemet tudnak visszajátszani, és ismét bebizonyosodott, hogy a legtöbb 4-5 évesnél magas a zenei memóriaszint.

A gyakorlás végén elkezdünk beszélgetni a jelenlévő anyukákkal, és Gábor is ott maradt. A program további sorsán gondolkodtunk, mert úgy néz ki, mindenki szeretné, ha folytatása lenne ennek a két hétnek. A ház munkájára nagy szükség van. Egészen meglepő, hogy bár az óvoda három kilométerre van a teleptől, de reggel nincs segítség elvinni a gyerekeket, az anyáknak gyalog vagy biciklivel kell több gyermekkel útra indulniuk esőben, fagyban, aztán délben vagy délután ismét. Bonyolítja a helyzetet, ha – mint az egyik anyuka elpanaszolta – az egyik gyereket csak délig veszik be az óvodába, akkor azért külön el kell mennie, aztán délután indulnia kell a másikért. Ez hatszor 3 km távolság, több órás séta minden nap!⁸

Miért lehetséges ekkora különbség a gyerekek életfeltételei között?

Valóban csak a véletlenül múlik ma az egyes gyermekek sorsa?

Egyéni fejlődésük az óvodás években alapozódik meg, ez határozza meg, milyen iskolai lehetőség és életút vár rájuk. Mit várhatunk tőlük, ha nem adjuk meg nekik azt, ami az alapvető emberi jogaik szerint járna az életük, jövőjük emberi méltósággal történő kialakításához?

Augusztus 30., péntek

Ma ismét volt vendégünk, egy önkéntes, aki már korábban is dolgozott a házban, nyelvi fejlesztést tartott. Kölcsonösen megőrültünk egymásnak.

Hangulatos kis összefoglalóval zártuk a kéthetes munkát a Gyerek-

házban, mindenki jelen volt, és három anyuka is énekelt, játszott a gyerekekkel. Kértek, hogy ha lehet, látogassam meg őket néha.

A gyerekek már jól tudták a dalok szövegét, a játékos mozgásokat, vidáman táncoltak, utánozták a kis békákat és ébresztették az álmos medvét, egymással táncoltak a gyors ritmusokra. Hangszert kaptak a kezükbe, amin most már egyedül is játszhattak, a tanult dalokat kísérték egyenletes ritmussal, de hamarosan a dalok ritmusának eljátszását is kértem tőlük, és kis kedvencem, az egyik óvodás fiú a tizenhatodos dalritmust is hibátlanul játszotta el. Újabb bizonyíték tehetségéről; jó lenne, ha fejlődhetne, ha a hangszeroktatás folytatódhatna az előkészítés után.

Sikeres iskolakezdet kívántunk minden gyermeknek, és befejeztük a nyári foglalkozásokat.

Tóth Teréz: Szólnak a hegedűk...

A kis zenészek pesti bemutatkozásáról

A gyerekek zenélnek a színpadon – hegedűk, csellók, brácsák együtt, több szólamban, külön-külön... A szemek villannak, figyelik a tanárt, a segítőket, aki, ha kell, igazítja a gyerekek kezét, hogy a húrokat megtalálja.

2013. szeptember 7-én a jezsuiták gyönyörű épületében, a budapesti

⁸ A teleptől az óvoda valójában másfél kilométerre van. Télen, ha nagyon barátságatlan az időjárás, máltai kisbusszal elviszik reggel az óvodába a gyerekeket. (A szerk.)

Párbeszéd Háza egyosztatú, templomhajóra emlékeztető dísztermében a 8–14 éves korú gyerekek – mintegy húszan – bemutathatták, hogy mit tanultak a nyáron a táborban tanáraiktól: zenét, figyelmet, fegyelmet és közös élményteremtést. Színes sortokban, feszes topokban a lányok, laza, sportos szerelésben a fiúk, fejükön baseball-sapkával. Lazán, vidáman, de megilletődve egy kicsit a közönségtől. Mi is ott voltunk: önkéntesek, pedagógusok, kutatók, zenetanárok. Néztük őket mosolyogva, időnként a szomszédra nézve: „Széületesek! – nem?”

Dr. Kupper András, Újbuda alpolgármestere beszél a Szimfónia Programról, aminek a próbavállalkozásának szánták a tábor és a mostani előadást. A program nagyszabású lesz. Kodály országában a gyerekek újra énekelnek, zenélnek – de a cél szociális. Az együttzenélés segíteni fog nekik... Nekünk... Kiemelkedni, fölemelkedni.

Szádeczky-Kardoss Géza a barcácshegedűt mutatja: kartonpapírból a lapja, fából a fogólapja, kéthúrú. Meg lehet szólaltatni. De a Máltai Szeretetszolgálat, Bátki Mártonék és a zenetanárok hoztak igazi hangszereket is, a gyerekek azokon tanulhattak hat héten át. Tanították egymást: a hétéves az ötévest, testvér a testvért, barát a barátot foci után, a művelődési házban.

Hamar szétszélednek, a színpad üres: a tanárok ki-ki a maga útján... A gyerekeket a busz hazaviszi Monorára, a cigánytelepre. Nehéz, esetleg elképzelhetetlenül nehéz körülmények közé. Csöpp kis otthonaikba.

A szülők nem jöttek el a koncertre. Monoron sem, pedig ott is bemutatták előző nap, amit a nyáron tanultak a gyerekek, az *Örömódát* és az *Egy boszorka van...* kezdetű dalt. Ez az előadás a művelődési házban volt, egy utcányira a teleptől, mégis nagyon-nagyon messze.

Talán majd most, este, megkérdezik otthon tőlük:

– Na, milyen volt Pesten? Ügyesek voltatok? Aztán húzod majd nekem is?

Bátki Márton: Folytatás

A Szimfónia Program őszi-téli működéséről

A nyári tábor és a koncert után mindenkinek szüksége volt egy kis pihenésre, a program átgondolására. Megkezdődött az iskola, ami mindig nagy izgalom a cigánytelep életében, ahogy máshol is. Nyilvánvalóvá vált, hogy teljesen önkéntesen nem lesz tovább kivitelezhető a program. Október közepén, a koncert után egy hónappal sikerült a Máltai Szeretetszolgálat támogatásával újraindulni, hetente három teljes délutánnal.

A zenetanárok közül Salamon Bea, Takács Hajnalka és Bátki László maradt a nyárról, hozzájuk csatlakozott Szakszon Mária (aki nyáron már volt látogatóban nálunk), Szűcs Júlia és Varga Ferenc. Minden délután három tanár foglalkozik a gyerekekkel.

A korábbi csoportbeosztás megszűnt, mivel a gyerekek nem egyszerre jönnek haza. Van, aki rögtön az iskolából jön, van, aki előbb a máltai tanodában elkészíti a házi feladatait. Ezzel időben kicsit jobban megoszlik a rengeteg gyerek.

A gyerekek egy-egy délután általában mind a három tanárnál megfordulnak, akik egyszerre öt-tíz gyerekkel foglalkoznak, hol együtt játszva, hol egyénileg, egymást váltva.

Több mint fél év történéseit, haladását, fejlődését nehéz röviden összefoglalni, a változás és a fejlődés nagy és többrétű. Komoly fejlődést értek el a gyerekek zeneileg. Bár a kívülálló fül számára ez még sokszor nem nyilvánvaló, de nagyon sokat javult a játék tisztasága (intonáció). A ritmus kezdetektől könnyen ment, sokat javult a hangszertartás is. A repertoár is jelentősen nőtt, a nagyobbak már több mint negyven dallamot ismernek, és a kisebbek is közel húsz darabot játszanak. Fontos, hogy a kisebbek is egyre ügyesebbek a hangok lefogásában, a nagyobbak pedig egyre bonyolultabb darabokat (például a *Keresztapa*, a *Karib-tenger kalózái* című filmek zenéje) ismernek, sok darabot pedig több szólamban (*Örömóda*, *Parasztkantáta* stb.) játszanak már.

Komoly változás figyelhető meg a gyerekek viselkedésében is a zeneórák alatt, egyre nyugodtabbá, kezelhetőbbé válnak. Érezhetően javult a koncentrációs képességük és a kitarásuk, sok gyerek a teljes délutánt, akár négy órát is képes folyamatosan végigdolgozni. Rengeteg feles energiájukat köti le a zenélés.

Mostanra egy monori és egy budapesti karácsonyi koncerten vagyunk túl, legközelebb pedig *Szakcsi Lakatos Béla* közreműködésével fogunk a telepi gyerekek koncertet adni, ugyancsak Monoron.

(Az írás első megjelenése az Új Pedagógiai Szemle 2014. 1-2. számában.)

Csak egy hosszú mondat Monorról,

ahol a százvalahány éves Vigadó nagytermében (harminc évvel ezelőtt, mint népművelő, még lomok közt botorkáltam itt), Mocsári Károly és Balázs János teltházás újévi koncertjét hallgattam (18-án), keringőket játszottak, az elsőt közös improvizációként Huszka Jenő Bob hercegéből, zongorakoncert volt, persze, noha az idő tájt, amikor még raktár volt a nagyterem, rendes zongoránk sem volt, de a Párizsból családjával hazatért Mocsári kedvéért összekalapoztunk egy zongorára valót, talán ez volt a mi megkésztet rendszerváltásunk, és volt ebben a Huszka-keringő improvizációban valami fanyar íz, hogy lám, nem hittük volna akkor, hogy ez a díszterem, egykori bálók helyszíne (az első hazai vasbeton épületek közül való, megható a pillérek őszintesége és nagyvonalúsága, bár azért adódnak ebből gondok) fog még a régi szépségében állni, nem ragyogni, mert nincs aranyozva, annyira nincs, hogy Krucsó László különös díszes, hánacsból, kéregből, ágakból tekert, hajlított, kötözött alkotása a színpad mögötti nagy csupasz falon mintha barna szomorúságával, dadogásával és titkaival amúgy is tiltana, érvénytelenítene minden aranyozást, s úgy csordul ki az édes dallam egyszerre csak a zongorákból, mintha vérünk csordulna, de persze fájós tréfa ez is, most csak a zene komoly, még ha keringő is (mint Cseh Tamás tangója), a mi kiváló zongoristánk hagyja fiatal vendégét remekelni, még ünnepli is, jön a Kék Duna keringő, a Cziffra-változat, összevissza karcolva minden békeidőket, Mefisto és Faust is zenei alakot ölt, míg végül Csajkovszkij Virágkeringőjének Koscis-féle kézzongorás átíratával záródik

az este (egy furcsa, különös bravúrral, Mocsárinak ugyanis nem akadt a kottalapozáshoz segítsége, így hát egy krimi izgalmával teltek az utolsó percek, nem fog-e kettőt lapozni véletlenül, mert akkor mindennek vége, de nem így történt), úgy ültünk itt együtt, úgy fogott össze bennünket a zene, andalítva és szorongatva, mintha nem volnánk amúgy olyan nagyon szanaszét, s Mocsári úgy szól hozzánk, konferál, megjegyez, tréfál, zenét kommentál, mintha a mi Karcsink volna, így hát persze az is, a mi zongoristánk, aki évek óta kalauzol bennünket a klaszikus zene birodalmában, de szívesen tesz a kedvünkre is, s kiváló vendéget hoz, így hát mi is, mint közönség, igyekszünk, és kár, nagyon kár, hogy a Cinka Panna utcából mintha nem lett volt itt senki – legalább Balázs János kedvéért, egy roma zenészdinasztia legfiatalabb kiválóságáért –, aki hazavihetett volna ennek az estének a belső fényeiből egy fohászra valót.

A fényképeket készítette: Vigadó Nonprofit Kft. munkatársa

A cigányok (iskolai) integrációjáról*

Ha megkérdezzük bárkit, aki a cigány gyerekek iskolai sorsát a szívén viseli, de nem iskolában dolgozik, arról, hogy mi volna a teendő, mi a baj, az első mondata az lesz, hogy a magyar iskola eleve rossz intézmény, mert a hozott hátrányokat nem csökkenti, hanem erősíti. Meg kell tehát változtatni a magyar iskolát, és akkor megfordulhat a folyamat. Először is meg kell szüntetni a cigány gyerekek iskolai elkülönítését, mert a cigány gyerekek leromlott iskolákba, rossz osztályokba összezárva nem juthatnak előre; másodsor pedig véget kell vetni a magyar iskola történelmi elmaradottságának, a frontális módszernek, a tananyag és a verbalitás uralmának. Ezek a módszerek otthoni felkészítettségük szerint szelektálják a gyerekeket. Jöjjön a kompetenciaalapú oktatás, amelyik képességeket fejleszt, a kooperatív pedagógia, amelyik együttműködésre és nem versengésre nevel, és máris minden megoldódik.

Erre az iskolában dolgozó, az iskolát belülről ismerő ember azt válaszolja, hogy az integráció egyfelől már elkésett, iskolák, osztályok százaiban az integráció már nem lehetséges, hiszen a gyerekek többsége cigány, nincs nem cigány diák, akik közé integrálni lehetne őket. Ahol pedig az integráció még lehetséges, ott sem működik, ugyanis nem a cigány gyerekeket integrálja az osztálybeli nem cigány többség, ehhez ugyanis a cigány gyerekeknek az integráltság helyzetét értéknek kellene tekinteniük, csak hogy többnyire nem ez történik, a cigány tanulók jelentős ré-

sze integrálva is integrálatlan marad, nem fogadja el az iskola értékrendjét, a többségi tanulók értékrendjét.

Kati

Természetesen nem Kati integrálható. Kati történelemtanár szeretne lenne, úgy, mint én, mert hálás, hogy foglalkozom vele, szívesen tanul, szereti a jó jegyeket, sokat javított az osztályzatain fél év alatt, amióta rendszeresen együtt készülünk a tanodában. Legutóbb azon gondolkoztam, hogy be kellene vonni a máltais lánycsoportba, ahol szegény családból való, nem cigány lányok vannak, és egyik nap ő maga kérdezte, nem mehetne-e a csoporttal táborba. Vagyis integrálnám, én meg integrálnám, beilleszkedésé-

nek története jól halad, az édesanyja bízik bennem, reggel szólok, hogy Kati jöhetne a táborba – este tudtam meg, hogy egy lány hazajött, az ő helyére –, az édesanyja máris készíti a lányát, nem is kérdezi igazán, hová, tudja, hogy jó helyre, nem aggódik, bizalommal van. Igaz, Katiék nem a telepen laknak, kertszomszédjuk bevonta a családot egy katolikus vallási közösség életébe, s ugyan ez a bevonás csak félig-meddig sikerült, ha jól tudom, a jó viszony, a kölcsönös megbecsülés megteremtődött, a közös kerítés nem elválaszt, hanem összeköt, javak és jó szavak vándorolnak át rajta. Katiék anyagi helyzete nem valami jó. Édesapja beteg. A ház, amiben laknak, rendes kis téglaház, bár vakolatlan és engedély nélkül épült. Minden lehetőséggel élnek, ami adódik, hogy a család élete rendben legyen, a kertjükben gon-

* Megjelent az Új Katedra 2010 novemberi számában

dozott zöldségültetvény. Lehetne tovább bogozni Kati integrálhatóságának családi szárait, lelki gyökereit tovább és tovább, egészen a nagyapától, aki fekvő beteg már, de valaha remekül hegedült, híre van máig, de nem teszem, noha jól tenném, ha tehetném, hiszen minél többet értek Katiból, annál többet tudok neki segíteni, meg talán másoknak is. De Katira sincs elég időm. Egyebek közt azért, mert az iskola ennek az időnek a megteremtésében nem tud segíteni. Ugyanakkor Katira, hiszen sajnos majdnem egyedül van ambícióival, nem kellene sokkal több idő, még talán elég is lenne, ami jut, ha az valódi idő volna, de ezek az együttlétek eléggé megviseltek a többiek révén – a tanodában dolgozunk együtt –, mondjuk például azon fiúk révén, akik éppen akkor tekintik több figyelemre érdemesnek őt, amikor olvasunk, angolozunk vagy matekozunk. Mint ahogy én is akkor tűnök érdekesebbnek a többi fiú és lány számára is, amikor Katival dolgozom. Mert látják, ingerli őket, még talán némileg ösztönzi is, de persze nem elégé, hogy vele másként megy a munka. Mert örömről van.

Persze nem idill ez. A munka, amit végzek, nem a szakmám, a szakmám, a szaktanárság ehhez kevés, a tanfolyamok, amiket elvégzek, amiket el kellett végezniem, legjobb esetben is csak serdülőknél való lel-

kigyakorlatok. Tréningeknek hívják őket, érzékenyítenének a problémára, de ezen én már egy kicsit túl vagyok a magam 57 évével. (Legutóbb az iskolai erőszakról volt továbbképzéstréning. Félidőben derült ki a képző fiatalok számára, hogy hozzánk telepítettek járnak. Egy másodpercre megakadtak, aztán ment minden az előzetes terv szerint.) Nincs muníció, eszköztelenségem eléggé gyötör, sok mindent nem jól teszek, sok mindent nem tudok, alapdolgozokban is tévedek, de igyekeztem, igyekszem.

Ugyanakkor Kati jövője, hogy beilleszkedése fog-e sikerülni, továbbtanul-e, bejut-e a gimnáziumba vagy egy rendes középiskolába, ahol van mód megkapaszkodni, erősen kétséges. Kati tizenhárom éves, szemrevaló teremtés, így hát erős a kihívás, hogy szeretőt válasszon. Éppúgy, ahogy a korabeli cigány lányok teszik. Nem gondolhat azonban nem cigány fiúra, hiszen a hozzá illő nem cigány fiúk még nem gondolnak szeretőre. A cigány fiúk viszont nem lelkesednek az igyekvő, tanulni, beilleszkedni vágyó cigány lányokért.

Ha kitart a tanulás mellett, veszít tehát vonzásából, s amit cserébe kap, az eléggé megfoghatatlan. Az is fontos persze, hogy Kati már nagynéni, mert néhány évvel idősebb nővére nemrég gyereket szült egy garázdaságért időközben börtönbe került cigány fiútól. És ebbe a történetbe is bele kellene bonyolódni.

Van tehát még bizonyára száz apróbb-nagyobb lelkiismereti akadály, amivel vagy győzi a harcot az édesanya, a nagyszülők, Kati, vagy csak félig, harmadáig, ami nagyjából elegendő is a vereséghez. A be nem illeszkedés személyes konklúziójához.

Magamat is az érte harcolók közé sorolom, de nem tudom, sokszor nem tudom, nem vagyok-e a tölem telő félsegítés, állandó okoskodásaim, hiúságom, előítéleteim következtében, felkészületlenségeim miatt afféle segítő típusú akadály magam is.

Timi

Kati mellett szól az is, hogy az osztálytársa, barátnője, Timi is rákapott a tanulásra. Timi helyzete sem teljesen reménytelen, noha ő már túl messze

ment az iskola elutasításának az útján ahhoz, hogy könnyen visszafordulhasson. Megszokta a tanárokkal szembeni nyegle-nyávogóbosszantó hangot, különös, bizarr affektálás ez, régi filmek grófnői hanghordozását idézi (divat ez a cigány lányok körében), olykor velem szemben is visszatér ez a hang, ha megfedkedezik magáról, megfedkedezik arról, hogy történelemből már nem kettésért háborúzunk, hanem a négyes és ötös között van valahol. Csak hát a többi tárgynál az elmozdulás a viselkedési reflexei miatt jóval lassabb. (Nem a viselkedésre kap rossz jegyet, hanem viselkedése dönti el, lát-e, hall-e egyáltalán.) Az új hangnemre ő maga ad kevés esélyt a tanárainak. És az a négyes-ötös közötti jegy is eléggé relatív, inkább az igyekezetről szól, leckékről, tanulásról, nem annyira a tantárgyi szellemi teljesítményről. Ami persze az osztályukban általában is nehezen tárgyasítható valami. (Nem csak a cigány gyerekek körében.) Timi a telepen lakik, az apa elhagyta őket, nővérei közül az egyik már családos, a szomszédban élnek, küszködve a megélhetésért, fiatalabb nővére még otthon van velük, ő lehetne a példakép, jó tanuló volt, szakiskolát végzett, dolgozik, ha nem is olyan munkakörben, amit megérdemelne, mert kiérdemelné, most az érettségien töri a fejét, okos, kedves, nyugodt lány, de alighanem a legmagányosabb lány a telepen. És a telepen kívül is. Húgát kényezteti, ez az ő érzelmi kárpótlása a család és a tágabb környezet büszke ifjú édesanyáival szemben.

Tomi

Tomi változásra való hajlandóságát egyelőre majdnem csak én látom, nem látja, hogy a tanulás útja hova vezethetne, nővére nem példaképe, ösztönzi is, idegesíti is, igaz, jó testvér, akinek azonban a jósága és magatartása kissé követhetetlen, eléggé meg nem magyarázható.

Lehetne szó Tomiról, ismerem az osztályfőnökét, tudom, hogy kiváló pedagógus, még azokat a cselekvésközpontúakat is ismeri, érti, használja, amelyek a nehéz sorsú gyerekekkel való együttműködésben nélkülözhetetlenek. Ráadásul Tomi remek osz-

tályba került, a diákok otthonról is viszonylag jól felkészítettek, osztályfőnökük révén pedig remekül működnek mint diákok, mint közösség. A tanár Tomi bajaival, beleértve a családi bajokat is, hiszen nem lehet nem beleérteni, többet törődött, mint az egész osztállyal együttvéve, és azzal a tapintattal, ami idevaló. A két év sok küszködéssel telt. Aztán a tizennégy éves, hatodikos Tomi tavasszal bejelentette, hogy apa lesz (asszonya tizennyolc éves, már szült egy gyermeket, annak apja börtönben). Így hát magántanuló lett, a gyermek megszületett, az apa büszkén fogja a kezében, az anya is vele egykorúnak tűnik, bájos teremtés, amikor mennek ruháért a Máltaikhoz, olyan, mint amikor a kisgyermekek babáznak, felnőtt komolyság ül ki a vonásaikon, szavaik is felnőttesek, kedvesek és meghatók. Tudják, érzetik, ezt látták a szüleiktől, ez a minta, a gyermekek révén ők már felnőttesek, elvárásaik vannak. (Se otthonuk, se megélhetésük, Tomi családja fogadta be őket, ott az adott, súlyos, kilátástalan helyzet ezzel a fordulattal teljes összeomlással fenyeget.) Kérem: mit tehet itt a pedagógia? Pedagógia előtt és után vagyunk már rég.

Gabi

Gabi története majdnem sikertörténet. Kedves, okos fiú, kezdetektől dédelgették az iskolában, mivel se anyja, se apja, megtérve és nagyon szűkö-

sen él rokonainál. Matektanára sokra tartotta, nem sajnálta a szabadidejét, ha Gabinak segítség kellett, ha éppen elfogadta ezt a segítséget. Még azt is megbocsátotta, hogy a kölyök olykor durván megtorolta rajta a sérelmeit, amelyeket másoktól szenvedett el, vagy éppen csak elképzelte, hogy sérelem érte. Most szakmunkásképzőbe jár, iskolai pótmamája elintézte neki a buszberletet a két kilométerre levő iskolához. Azt mondja Gabi a minap, nem ment suliba, mert lekéste a buszt, s csak nem képelem, hogy ő kigyalogol oda. Mesélte friss élményét az egyik új tanáráról, aki valami hiányossága pótlására kérve megjegyzést tett a hajára is, nem minősítőleg, csak javaslatképpen, hogy egyúttal azt is intézhetné, levágathatná vagy valami ilyesmi, felidézése sem hatott durvábban, és sehogy sem tudtam lebeszélni arról, hogy a tanárát ne minősítse emiatt szemétnek, szarzsáknak, ragaszkodva ahhoz a tónushoz, amivel kikérte magának a tanár beavatkozását magánügyeibe, ha jót akar. Jár az iskolába, de már ellóg órákat, gyűjti az ellenségeket a tanárok között, talán öntudatlanul nehezményezve, hogy egyedi kezelése jogát nem respektálják.

Láttam többször is, hogy bent van a régi iskolájában, ha későbbi busszal megy. A tanodában már segít a kisebbeknek, talán boldogul, talán nem, indulatai annyira mélyről jövők, hogy maga alá gyűrhetik minden igyekezetével együtt.

Gabi gimnáziumban is megállná a helyét, de a szakmunkásképzőt sem

biztos, hogy bírni fogja, négy év angoltanulás alatt nem vette a fáradságot, hogy azonosítsa az angol személyes névmásokat a magyarral, mert mit érdekli őt az angol. Az iskola Gabi számára nélkülözhetetlen, sokat is kapott tőle, de nem volt elég, nem lehetett elég.

A gyengébb képességű Tomi távol marad az iskolától, a jó képességű Gabi túl közel került hozzá, az iskola ma adott változatában csak véletlenül bír az lenni, aminek lennie kellene. Hiszen végtére csak iskola.

Az iskola Tomi számára nem tudott iskolaként működni, amit tett érte, az kevés volt, hogy iskolára szocializálja, bármennyi is volt. Gabi jól boldogul az iskolában, s noha az iskola vele kapcsolatban messze túllépett kötelezettségein, de ez sem volt elég, alkalmasint túl sok volt, az elveszett gyerekkort kellett volna pótolnia, a családot, a kötődéseket, nem tartott mértéket. Nem volt viszonyítás.

Jó és rossz

Az iskolának cigány (és nem cigány) gyerekek Gabi sorsú árváinak (és gyakran a szülőkkel bíró gyermek árvább az árvánál) otthonaként kellene működni, állandó, élő ajánlatként egy rendezett, szerves belső életút szellemi-lelki formálására. Szükségképpen más iskolai életformát feltételez ez, mint ami ma lehetséges. A tanítás fegyelme és feladata mellett a szabadság élményét is adnia kellene az iskolának, a tantermek zárt struktúrái mellett műhelyek és szabad terek kultúráját, hangulatát, lehetőségeit. (Ezzel szemben a hatvanas években még meglévő kert ma már lebetonozott sportpálya, az egykori gyakorlati műhely macskák tanyája, a készségórák száma, ahol volna átmenet az élet és iskola között, töredék, az iskola, hogy működjön, délután ki van adva, a tanárok többsége, hogy éljen, eladta a szabadidejét. Noha van nagyszerű számítógépes terem, igaz, ez már tanfolyami nyereségből, meg digitális tábla, projektorok stb.)

Van olyan diák is persze, akinél az integráció nem kérdés, majdnem tökéletes diák, meglepődtem, amikor cigánynak mondta magát. Vele nincs semmi dolgom, hisz' nincsenek problémái, a gondjait nem hozza az isko-

lába, nem tudok, nem kényszerülök tudni róla semmit, nem tudom, mit jelent neki a cigánysága, csak mesélhetnék mindarról, amiért szeretem. Csakhogy őt sem várom a gimnáziumba. Ahhoz ebből az osztályából ki kellene lógnia, ő azonban inkább eltűnik, észrevétlenül teszi a dolgát, tehát megfelelően, de nem igazán jól. Benne nincs meg az, ami a Halmos lányban megvolt, a helyi vállalkozó lányában, effélére évekig kell várni, hogy bekövetkezzék újra, aki külön akart lenni, sokat dolgozott azért, hogy külön legyen. És most jól érzi magát a gimnáziumban. Integrálódott, beilleszkedett, mert akarta, mert tehetette, mert ez volt az öröksége.

A jó történetek inkább lányokról szólnak, csak hírből ismerek olyan cigány fiút, aki az integrációnak azt az útját, ami a gimnázium felé vezet, végigjárta volna. Van például a telepen egy fiatalember, aki érettségizett, és a

telepi rehabilitációs programban dolgozik, egyetemre jár közben, ismerek a városban több cigány családot, ahol a férfiak jóra való vállalkozókként dolgoznak, beilleszkedve a város társadalmába. (Gyermekeik tanulnak, továbbtanulnak, mint bárki másé.) De az ő útjaik nem a mai iskolában alapozódtak meg, ma nehezebb volna a dolguk, hiába integrálunk hivatalosan. Náluk még alighanem a család sem ugyanaz volt, mint amivé vált azóta, és az iskolai impulzusok is működhettek. Csakhogy manapság a családnál is erősebb a kortárs csoportok hatása, amit az iskola nem bír kiegyenlíteni. Még kevésbé a család széthullását együtt a kortárs csoportok tagadó, önző, romboló, dekulturáló magatartási mintáival. A fiúk, akikkel találkozom, legjobb esetben elindulnak egy szakma felé, aztán többnyire elsodorja őket a telepi cigány férfiak eléggé zűrös, eléggé láthatatlan élete, sokfé-

le munka kerül az útjukba, de ezek a munkák ritkán válnak állássá, szakmává, inkább csak a férfi-megélhetés forrásai, a családnak kevés jut a javából és az apákból egyaránt. És csak nagy ritkán esik meg, hogy van pénz és az a pénz az iskolában és az iskolán túl is releváns értékek forrásává válik.

Aztán most jöhetne a fiú- és lánynevek hosszú sora, akik nem akarnak integrálódni, sem az osztályba, sem az iskolába, sem a többségi társadalomba. Akik önfeledten és alig korlátozhatóan, magukat cseppet sem visszafogva integrálják az iskolát tanárostul, tanítóstul, épp csak nem mindenestül a tanuló társadalom világa helyett a túlélő társadalom egyre terebélyesedő világába. Az iskolában már csak szigetek vannak, ahol még az igyekezet, a terv, a munka, a megfelelés, a diákok és tanárok szabad kezdeményezése érvényesül. Olykor egy-két diák is elég, hogy mindenki riadt szívvel várja, hogy teljék az idő, hogy megússza ezt a napot is kisebb (lelki) horzsolásokkal, sérülésekkel.

Iskolaellenesség

Az iskola pillanatnyi közveszedelmei három jóval (a helyi) átlag feletti képességű cigány fiú. Mindhárman az iskola kedvencei lehetnének, ahogy minden együttműködő pillanatukért hálás (volna) a tanári közönség. Ehelyett azonban tanáraik szorongva mennek órára, hogy lesz-e nyugodt percük odabent, vagy éppen megaláztatásaik újabb stációjához érkeztek.

A három fiú nem csak az iskolában iskolaellenes (voltaképp nem is iskolaellenesek, hiszen ha úgy adódik, könnyen jutnak elismeréshez, egyszerűen az iskola játszóterükké vált), hiszen akkor magunkat kellene okolnunk mindenért.

Mindhárman kezelhetetlenek otthon is. Az utcán is. Mindhárman a telepi életforma áldozata, apjuk igazából nincs, aki minta lenne, gondviselő, tekintély vagy akár jó barát, anyjuk a családfenntartással, a neveléssel, a sok gyerekkel magára maradt és tanácstalan. A családsegítő tehetetlen, a nevelési tanácsadó, ha egyáltalán sikerül oda juttatni őket, megkarcolni sem bírja agresszív, féltelen, gátlástal-

lan, önfelelt énjüket. Hatalmuk van a társaik és tanáraik felett, élvezik ezt a hatalmat, s nem tudnak ellenállni agresszív késztetéseiknek. Rabul ejtették csapataikkal az iskolát. Pedig nincs is gonoszság a szívükben, de a társas élet körülményei közt elsajátítandó elemi türelemre és kölcsönösségre is képtelenek. Mindhármójuk családjával jó a kapcsolatom, a konfliktusok megtárgyalása sem gond, azt hiszem, kedvelnek is a fiúk, kedves tanárunk mondának olykor, rendszeresen focizom velük, ketten hármójuk közül tanítványaim is, kirándulni is járunk együtt, mégis, ha hiányoznak az iskolából, könnyebb a lelkem. Azt gondolom, az adott, az elérhető pedagógiai eszközökkel nem nevelhetők, az a szociális, társadalompedagógiai miliő, amelyben élünk, kifejezetten kedvez lelki késztetéseik vad burjánzásának.

És ők hárman csak a kiemeltek, vannak iskolánkban legalább harminchárman, ez nagyjából az iskolai létszámunk hetede-nyolcada, akik a jellemzett három fiú lelki káoszának mintái szerint növekednek. (Közülük a többség cigány.) És nem sokkal több egyébként a lelkileg egészségesnek tűnő és egészségesen működő diákok száma. (Közülük nagyon kevés a cigány tanuló.) A többiek pedig sodródhatnak. És nem kétséges, hogy melyik harmadnak van nagyobb ereje.

A kompetencia

Mit jelent ebben a vonatkozásban a kompetenciaalapú oktatási program? Mivel a diákjaink többsége a ma érvényes tantárgyi anyag elsajátítására, megtanulására, visszaadására, feldolgozására sem képes, vagy legalábbis nem hajlandó, tehát nem lesz képes, ezért a kompetencia követelménye olyan, mintha egy másik tankönyvet is meg kellene tanítani az eddig is csak félbe-szerbe megtanítható mellett. Azt mondani, hogy ezentúl kompetenciaalapon tanítsuk meg ugyanazt, tehát csak a hangsúly változzék, szemfényvesztés, vegyenek kézbe bármely kompetenciákat fejlesztő füzetet vagy feladatlapot, azonnal nyilvánvaló lesz, hogy a kompetenciák tudatos, program szerinti fejlesztése és számonkérése egy másik út, mint amin a hagyomá-

nyos tantárgyak feldolgozása történik. A kompetenciák fejlesztésének külön követelése persze önmagában helyes, de valójában nem egyéb, mint a gyermek általános nevelődésének, szociális és intellektuális fejlődésének családi programját, mert töredékesen valósul meg, az iskola nyakába varrni. Egy nehéz feladat megoldását nem könnyíti, hogy egy másik nehéz feladatot teszünk hozzá.

Magától értetődő, hogy ez a kompetenciafejlesztés épp azoknál a gyerekeknél lesz a legkevésbé hatékony, akik a legnagyobb hátránnyal jönnek. S mivel a felvételi vizsgák is kompetenciaalapúak, ezért az egész hagyományos oktatást félre kellene tolni, hogy a hátránnyal érkező gyermekek felzárkóztatása valamennyire is sikeres legyen. Egy hajóút, az úrhajózás vagy egy fesztiválmertető azonban éppúgy idegen kultúra a szegény telepi gyerekeknek, mint a középkori történelem,

nem lesz tehát semmivel életszerűbb a tárgykör, ráerősít a gyerekek közti civilizációs szakadékra. Miközben a kompetenciafejlesztés alapja a teljes nyitottság, a gyerekek valódi világa azonban meglehetősen zárt, erősen intellektuális karakterű az elvárt és fejlesztett gondolkodási mód, pedig a magukkal hozott készség inkább érzelmi, képi, cselekvéses és szituatív.

Esetek

Egyik közelmúltbeli élményem a helyzet jellemzésére az, hogy az Oláh Ibolya történetét feldolgozó Tímár Péterfilm, a *Castig minden*, amit ajándéknak szántam cigány diákjaimnak, s kifejezetten a kérésükre vetítettem, hogy akkor ez cigányokról szól, éppen a cigány lányokat annyira közömbösen hagyta, hogy nem is érdekelte őket a történet vége, kicsöngetéskor

felálltak és elmentek. Néhány nem cigány diák volt az, aki megnézte végig a filmet. (Én meg bevallom, a film alatt csendesen sírdogáltam, sirattam őket, meghatott Oláh Ibolya és Kern kettőse, sirattam kicsit magamat is.)

Ami pedig a kooperatív tanulási módszert illeti, az épp ott mond csődöt, ahol a legnagyobb a baj. Az iskolában ma döntően szellemi javak átadása folyik, a tanárok erre tesznek kísérletet, mert ez a feladatuk, ezt várják tőlük. A kooperatív módszer ezeknek a szellemi javaknak az elsajátítási módját változtatja meg. Csakhogy a halmozottan hátrányos helyzetű tanulóknál a szellemi javak elsajátítását meg kellene előznie vagy legalábbis kísérsenie kellene a szociális és morális javak elsajátításának. Onnan kezdve, hogy el tudja fogadni, értéknek legyen képes tekinteni a rendet, a tisztaságot, a munkát. Erre azonban a mai magyar iskola nem alkalmas. Kevésbé alkalmas, mint bármikor korábban. Részben azért, mert a mai iskolák többsége kevésbé él mindennapi életet, például eltűntek az iskolákból a műhelyek, kevesebb tér, idő, pénz jut a délutáni foglalkozásokra, részben azért, mert a gyermekek viszonya a felnőtt világhoz, önmagukhoz gyökeresen megváltozott. A gyermek felnőttébb, szuverénebb lény, mint a történelem során bármikor. Ez a szuverenitás azonban a leszakadt társadalmi rétegek gyermekei esetében gyakran a deviancia autonómiáját jelenti, a cigány gyerek esetében pedig

ehhez jön még sokszor a nem cigány társadalom általános elutasítása.

Persze az én kudarcaim egy gyarló pedagógus kudarcai, aki folyton gyötördik azzal, hogy mi minden telne tőle, ha igazán felkészült volna, s nem fedkezne meg még egy hétvégére sem, nemhogy hosszú nyári hetekre a rá bízott gyerekekről, vagyis hát megfedkezésről persze szó sincs, az nem is lehetséges, de az együttlét fájdalmasan hiányzik. Miközben napi alkudozás folyik minden szabad percért, mintha a naponkénti elszakadás cserbenhagyás volna, ördögtől való. De ez csak mellékszál. Nem is sorolnám ezt, ha legalább arról számolhatnék be, hogy a legjobbak, a kiváló tanárok és iskolák a maguk kivételes feltételei között, azok legalább sikeresek. Csak hát nem azok. A Gandhi, ahol a cigány értelmiségnek kellene nevelődnie, gyenge gimnázium lett, a lelki összeomlás szélén van. Magyarmecske mesebeli huszonöt éves erőfeszítései töredékes eredményekre képesek, a Collegium Martineum, a zseniális cigány tehetségnevelő kollégium ma már csak emlék, Lankó József és társai folyton az egész világgal szemben kell naponta újrakezdeni a harcot, az igazi hősök is, nincsenek túl sokan, igaz, sokkal többen vannak, mint hinnénk, kénytelenek beérni fél-eredményekkel. Bódvalenke, Pásztor Eszter freskófaluja a nagy fesztiválon eléggé üres volt, nem láttam ott cigány értelmiségieket, nem cigányokat sem túl sokat, pedig itt a támogatás, a megerősítés épp ez lett volna, hogy

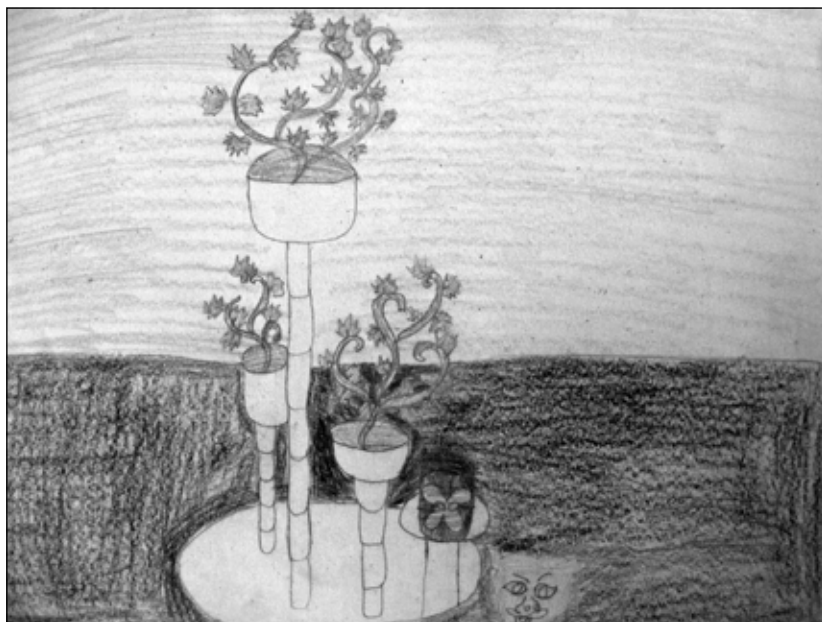
elfogadjuk, tudomásul vesszük, de Bódvalenke elérhető autóval is, nem kell repülőre szállni, tehát túl messze van Budapesttől. Épp most hallottam a rádióban, hogy egy kis borsodi faluban, ahol egy vállalkozó a Polgár Alapítvány támogatásával saját kis pénzét is mind az ügybe fektetve, hajnaltól hajnalig dolgozva második éve a társadalmi integrációt segítő szövetkezetet alapított, és mutogatják külföldnek, a hazai protekcionista piac mégse fogadja be. Holott már vannak éjjel-nappal a földön dolgozó cigányok, akik elfogadnák a rendkívüli személyes erőfeszítést jövőre, de nem tudjuk segíteni őket, hagyjuk, hogy elmenjen a kedvük, hagyjuk, hogy megerősítettnek lássák a hiábavalóságot sorsuk megváltoztatására. Miközben természetlen és drága állami programokkal áztatjuk magunkat. Így vagyunk.

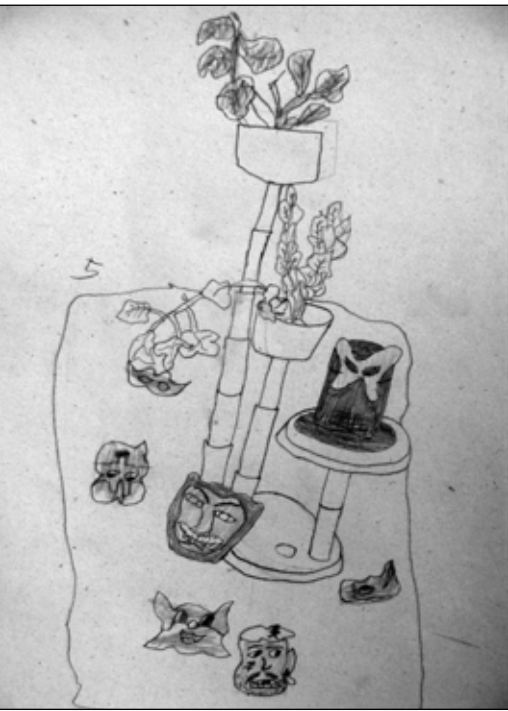
Viszont valahogy a tehetség-kibontakozás nem látható, az esélyegyenlőségi mutatók nem javulnak.

Szegregáció és deszegregáció

Azt mondanám összefoglalóan, hogy az, amit ma integrációnak neveznek, nem egyéb, mint deszegregáció, az elkülönülés, az elkülönítődés és az elkülönítés felszámolása. A deszegregáció azonban a szegregáció egyik forrásává válik, ha nem képes integrációt is közvetíteni. Ugyanis a deszegregációban érintett mindkét fél ellene dolgozik. Akarva és akaratlan. Az a cigány tanuló, aki tudja, hogy joga van deszegregált osztályba járni, nem fog semmit tenni azért, hogy az osztálytársai és a saját kultúrája közti szakadék felszámolásán munkálkodjék. Osztálytársa, aki elszenved a deszegregációt, sosem fogja megérteni, miféle előnyöket élvez ő ezzel a helyzettel, menekül tehát belőle, ha teheti.

Ma ott tartunk, hogy az erőltetett deszegregáció inkább akadálya az integrációnak, mint segítője. Az integrációból épp csak az integráció minőségi feltételeinek biztosítása maradt el, így lett belőle deszegregáció, illetve még az sem, hiszen friss kutatói beszámoló szerint a roma integrációs évtizedben egylőre nőtt a szegregáció mértéke.

Másfelől pedig a szegregáció csak másodsorban iskolai kérdés. Elsősorban demográfiai, gazdasági és civilizációs probléma. A szegény cigányság gyorsan növekvő lélekszáma miatt a szegregáció fogalmának az újjáértelmezése is indokolt, a cigány falvakat nem nevezhetjük minden további nélkül szegregált településeknek, etnikai gettóknak, ahogy a hazai szociológia teszi. Ahogy egy erdélyi vagy felvidéki település sem etnikai gettó, csak azért, mert ott csak magyarok élnek, vagyis akárhogy is alakultak ki a homogén cigány települések, az ott élők számára ez nem gettótól, nem olyan létforma, mint ami a nagyvárosi gettókat jellemzi, nem is gettóként működik, sújtsa még az elkülönülés akárhány jelensége is. Ezek a cigány falvak az európai cigány társadalomtörténet és az európai társadalomtörténet új jelenségei. Több közülük van a cigány népesség európai térhódításához, egy eddig elképzelhetetlennek gondolt cigány telepes mozgalomhoz, mint az etnikai szegregációhoz, még ha kialakulásában ez a mozzanat is szerepet kapott. De az etnikai szegregáció ez esetben alighanem csak katalizátora lehet (lett) a cigány társadalmi önszerveződésnek. Az akkor is, ha a cigányság egészében jajgat is a történetek felett. Követve a mértékadó (szociológus) értelmiségit értelmezést.

Azt mondják, a cigány gyerekeknek érettségizniük kell, jár nekik is, és akkor lesz esélyegyenlőség, akkor szűnik meg a diszkrimináció, ha népességükkel arányosan kerülnek gimnáziumba. (Tudjuk persze, hogy a gimnázium valójában újabb továbbtanulást jelent, egyetemet, felsőfokú szakképzést, hiszen a gimnázium erre való volna. Aki tehát az érettségit mondja célként, az felelőtlenül félbehagy egy mondatot.) Amikor azonban a cigány családok gyermekszámát magyarázzák a szakértők, akkor azt a nyolcvan-száz évvel ezelőtti cselédség hasonlóan magas gyermekszámával magyarázzák. Noha ezt a magyarázatot sem fogadhatjuk el minden további nélkül, azt az elemét az analógiának, hogy a cigányság jelentős része, és éppen a népességrobbanás által érintett telepi és kis településeken élő része, saját civilizációs történetében más ütemben van, más időszámítást ír, mint a többség, igazoltnak tekinthetjük. (Amit például az iskolázottsági mutatók is pontosan mutatnak.) Ebből azonban az következik, hogy az érettségi, vagy az annak megfelelő képzettség megszerzésének általános követelménye, vagy éppen a huszonkét-huszonhat éves korig tartó tanulás, ami a késő modern kori nyugati társadalmakra egyre inkább jellemző, s amit a magyar népesség nem cigány része is követ, követni kész, miért lenne érvényes minden további nélkül a cigányságra?

Nem az a baj, amit mondani szoktak, hogy a cigány gyerekek közül kevesen szereznek érettségit. Az a baj, hogy mindazokat a lehetőségeket, amelyek érettségi nélkül adódnak, nem használják ki. Az a baj, hogy a szakmunkásképzésből tömegesen kihullnak. Hiába van hiány jó szakmunkásokban. Az a baj, hogy a szőlőhegy, a kertek, a gyümölcsösök, a tanyák, az erdők, a földek, a kis üzemek, vál-

lalkozások munkáskezerekre várnak, a házaik, otthonaik törődést igényelnének, a vállalkozó kedvűek mehetnek jól fizető alkalmi munkára a határon túlra, szociális szövetkezetet szervezhetnének, a hagyományos cigány mesterségeknek is lehetne reneszánsza, ők azonban ezekkel a lehetőségekkel nem tudnak élni, egyebek között azért nem, mert olyan iskolába járnak, amelyik már második osztályban az érettségre készít fel, és nem az általuk élhető életre.

Ha a gimnázium volna a reális cél, akkor minden rendben volna, hiszen nincs olyan gyenge iskola Magyarországon, amelyik egy igyekvő diákot ne tudna eljuttatni a gimnáziumi érettségiig. Az alsó tagozat felsőbb osztályainak tananyaga már olyan erősen intellektuális, hogy nincs az a tanítónő, aki ezt meg tudná akadályozni. (A drámai szociológusi dörgedelem, amiből plakátmondat is lett, hogy egy cigány gyereknek ma ötvenszer kevesebb esélye van arra, hogy érettségizzen, mint a többieknek, teljesen hamis, hiszen valójában arról szól, hogy ennyivel kevesebb a valószínűsége annak, hogy egy cigány tanuló érettségit szerezzen, de annak a cigány gyermeknek, aki tanulni akar és érettségizni szeretne, egyetértésben a szüleiével, nem feltétlenül rosszabbak az esélyei, mint másoknak, sőt éppen a cigány gyerekek jellemző iskolai magatartása miatt megkülönböztetett figyelemre számíthat.) Viszont az is igaz, hogy ha nem a gimnázium a reális cél, márpedig nem az, akkor ezek a gyerekek már negyedik osztályban lemaradnak, és amit valóban tanulniuk kellene, az pedig sehol nincs. Márpedig sok tanulnivalójuk volna, hiszen szüleiktől nem akarnak és nem tudnak tanulni, de amit mégis tanulnak, az az ő jövőjükre nem elég. Az csak a szülők túlélésére, alkalmazkodására volt elegendő.

TAKÁCS GÉZA (Pápa, 1953.) magyar-történelem szakos tanár. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán végzett Szegeden, 1976-ban. 1981-ben kapott történelem szakos diplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az idejét javarészt különböző iskolákban töltötte. Harminc éve ír mindenfelét mindenfelé, az Alföldtől, a Hajdú-Bihari Naplótól és a régi Mozgó Világtól az Új Könyvpiacig, az Iskolakultúráig és a Kommentárig. 2003-ban jelent meg az Önkonet gondozásában Iskolapróza Egy szabad iskola problémái című könyve, majd Kiütkeresők. A cigányok iskolai reményei címmel 2009-ben jelent meg szociográfiája a Magyarország felfedezése sorozatban. Szerkesztette a Taní-Tani című alternatív pedagógiai folyóiratot, s Iskolakép címmel volt egy rövidéletű saját folyóirata. Jelenleg a monori Kossuth Lajos Általános Iskola tanára. 2013 áprilisától az Új Pedagógiai Szemle főszerkesztője.